

UNIwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego
w Warszawie

Wydział Prawa Kanonicznego

ks. mgr lic. Dariusz Malczyk
nr albumu 62217

**RECEPCJA NORM KODEKSU PRAWA KANONICZNEGO
Z 1983 ROKU W OKRESIE ZARZĄDZANIA DIECEZJĄ PŁOCKĄ
PRZEZ BISKUPA ZYGMUNTA KAMIŃSKIEGO (1984-1999)**

Rozprawa doktorska z dyscypliny prawo kanoniczne
napisana pod kierunkiem
ks. dr. hab. Tomasza Białobrzeskiego, prof. ucz.

Warszawa 2025

Spis treści

SPIS TREŚCI	2
WYKAZ SKRÓTÓW	4
WSTĘP	5
ROZDZIAŁ I STAN DIECEZJI PŁOCKIEJ	9
1. UWARUNKOWANIA HISTORYCZNE	9
2. UWARUNKOWANIA DEMOGRAFICZNE	11
3. STRUKTURA TERYTORIALNA I ORGANIZACYJNA	12
4. BISKUPI PŁOCCY	14
5. BISKUP ZYGMUNT KAMIŃSKI	16
6. XLII SYNOD DIECEZJI PŁOCKIEJ	19
ROZDZIAŁ II POSŁUGA NAUCZANIA	22
1. PRZEPOWIADANIE SŁOWA BOŻEGO	22
2. KATECHIZACJA SZKOLNA	24
2.1. Przygotowanie do pierwszej spowiedzi i Komunii Świętej	29
2.2. Przygotowanie do odnowienia przyrzeczeń chrzcielnych	31
3. KATECHIZACJA DOROSŁYCH	32
ROZDZIAŁ III POSŁUGA UŚWIĘCANIA	34
1. SPRAWOWANIE SAKRAMENTÓW	34
1.1. Chrzest	35
1.2. Bierzmowanie	38
1.3. Msza Święta i kult eucharystyczny poza Mszą Świętą	42
1.4. Sakrament pokuty	52
1.5. Namaszczenie chorych	56
1.6. Sakrament święceń	56
1.7. Małżeństwo	58
2. POZOSTAŁE AKTY KULTU BOŻEGO	60
2.1. Sakramentalia	60
2.2. Śpiew i muzyka sakralna	62
2.3. Miejsca i czasy święte	67
3. DUSZPASTERSTWO PARAFIALNE I DUSZPASTERSTWA SPECJALISTYCZNE	72
3.1. Działalność duszpasterska parafii	72
3.2. Duszpasterstwa specjalistyczne	75
3.2.1. Duszpasterstwo rodzin	75
3.2.2. Duszpasterstwo charytatywne	79
3.2.3. Duszpasterstwo dzieci i młodzieży	86
3.2.4. Duszpasterstwo służby liturgicznej i Ruchu Światło-Życie	87
3.2.5. Duszpasterstwo trzeźwościowe	93
ROZDZIAŁ IV URZĘDY I INSTYTUCJE CENTRALNE W DIECEZJI PŁOCKIEJ	111
1. KURIA DIECEZJALNA	111
2. RADA KAPŁAŃSKA I KOLEGIUM KONSULTORÓW	121
3. KAPITUŁA KATEDRALNA PŁOCKA	126
4. KAPITUŁA KOLEGIACKA PUŁTUSKA	133
5. DIECEZJALNA RADA DUSZPASTERSKA	136
6. PŁOCKI INSTYTUT WYDAWNICZY	140
ROZDZIAŁ V PRAWA I OBOWIĄZKI WIERNYCH	144
1. WIERNI ŚWIECCY	144
1.1. Udział świeckich w posłudze nauczania	149

1.2. <i>Permanentna formacja religijna wiernych świeckich</i>	154
1.3. <i>Udział wiernych świeckich w misji Kościoła</i>	160
1.4. <i>Zaangażowanie wiernych świeckich w życie społeczne</i>	174
2. DUCHOWNI	178
2.1. <i>Przygotowanie do kapłaństwa</i>	178
2.2. <i>Obowiązki i prawa duchownych</i>	181
2.3. <i>Regulacje prawne dotyczące proboszczów i wikariuszy parafialnych</i>	188
2.4. <i>Wizytacje biskupie</i>	200
2.5. <i>Wizytacja dziekańska</i>	201
2.6. <i>Konferencje dekanalne</i>	204
ROZDZIAŁ VI SANKCJE I PROCESY KARNE	207
ZAKOŃCZENIE	208
BIBLIOGRAFIA	211
I ŹRÓDŁA.....	211
II ŹRÓDŁA (AKTY JURYSDYKCJI BISKUPA ZYGMUNTA KAMIŃSKIEGO)	215
III LITERATURA	217
SUMMARY	227

Wykaz skrótów

AAS – *Acta Apostolicae Sedis. Commentarium Officiale*

KKK – *Catechismus Catholicae Ecclesiae*, Libreria Editrice Vaticana 1997; tekst polski: *Katechizm Kościoła Katolickiego*, wyd. 2 poprawione, Poznań 2009.

KPK – *Codex iuris canonici : auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus*, 25.01.1983, AAS 75 (1983); tekst polski: *Kodeks Prawa Kanonicznego*, Poznań 1984.

KKKW – *Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus*, 18.10.1990, AAS 82 (1990); tekst polski: *Kodeks Kanonów Kościołów Wschodnich*, Lublin 2002.

MPP – *Miesięcznik Pasterski Płocki*

Wstęp

Prawo jest złożoną rzeczywistością, którą można badać w wielu aspektach. Jednym z jego podstawowych zadań jest budowanie społeczności poprzez zapewnienie porządku oraz stabilizacji. To zadanie prawa jako takiego dotyczy również Kościoła. Prawo kanoniczne buduje wspólnotę Kościoła poprzez ustalanie zasad jego funkcjonowania, obowiązków i praw członków, a także sposobu administrowania. Zasada jedności Kościoła powszechnego w żaden sposób nie umniejsza pewnej autonomii Kościołów partykularnych. Ta różnorodność nie ogranicza w żaden sposób jedności Kościoła, ale ją wzmacnia. Kościół powszechny jest wspólnotą wspólnot, które oprócz podstawowego systemu prawa, obecnego w całym Kościele, posiadają też partykularne normy, zatwierdzone przez kompetentną władzę.

Kościół partykularny zachowuje jedność z całym Kościołem powszechnym pomimo różniących ich warunków społecznych, kulturowych oraz historycznych. Właśnie w tych odmiennych warunkach każdy z Kościołów partykularnych realizuje zadania stojące przed całym Kościołem powszechnym, wypracowując przy tym własne wtórne rozwiązania dyscyplinarne, które określone są odmiennymi uwarunkowaniami zewnętrznymi¹.

Tematem niniejszej pracy jest recepcja norm Kodeksu prawa kanonicznego promulgowanego przez Jana Pawła II w 1983 roku w konkretnym Kościele partykularnym, którym jest diecezja płocka. Sam termin *recepcja prawa* został użyty w XI wieku. Znalazł on odniesienie w stosunku do odrodzenia się prawa rzymskiego. Wśród historyków prawa można wyróżnić grupę, która posługuje się zamiennie terminem *recepcja* i *transfer*. Niektórzy jednak twierdzą, że należy różnicować znaczenie tych dwóch pojęć. Idąc za Michele Alliotem jako przykład transferu prawa można wskazać na kodeks Hammurabiego, przejście przez prawo rzymskie pojęcia *ius gentium*, krzewienie prawa islamskiego, przyjmowanie kart wolnościowych w średniowieczu, transfery prawa w okresie kolonialnym. Z kolei recepcja prawa to zjawisko przejścia przez jakąś społeczność prawa, w którego tworzeniu nie miała ona swojego udziału. Określenie sposobu i zakresu recepcji dokonuje się przez porównanie tekstów prawnych.

Ograniczenie jednak recepcji prawa jedynie do porównywania tekstów prawnych zamyka samo pojęcie tego, czym jest prawo tylko w jego pozytywistycznym ujęciu. Dlatego wielu autorów proponuje spojrzeć na recepcję prawa jako na proces o charakterze duchowo-

¹ Por. M. Żurowski, *Wspólnota kościelna „communio” podstawą prawa kościelnego?*, w: „Prawo Kanoniczne”, nr 1-2, 1977, s. 83.

kulturowym. W takim ujęciu recepcja prawa jawi się jako suma zdarzeń, inicjatyw, aktów prawotwórczych, a także przemian dokonujących się w postrzeganiu samego prawa. Wraz z recepcją prawa ulega przemianie grupa, która prawo przyjmuje. R. Sobański idąc za Wiackerem zauważa, że niekiedy recepcja konstituuje nawet grupę społeczną². Pojmowanie recepcji prawa w kontekście duchowo-kulturowym przyjęło się w Kościele już w V wieku.

R. Sobański podkreślił, że od tego czasu recepcja prawa oznaczała dwa zjawiska, które można określić jako przejście przez ludzi prawa, które utworzyła inna grupa społeczna oraz akceptację przez społeczność norm, które ta społeczność sama wytworzyła bądź jakiś inny podmiot wytworzył dla niej. Recepcja prawa umożliwiła poszczególnym Kościołom partykularnym zjednoczenie w jednym katolickim przekazie wiary. Takie rozumienie pojęcia recepcji ukazuje je jako wciąż żywe wydarzenie w Kościele, które jest formą przekazu wiary³. Recepcja Kodeksu prawa kanonicznego nie może ograniczać się jedynie to uznania norm w nim zawartych. Jak zauważył R. Sobański: *O recepcji Kodeksu można mówić wtedy, gdy poszczególne Kościoły lokalne uważają jego normy za swoje i nadają im realny, żywy kształt*⁴.

Podjęcie niniejszego tematu w przedłożonej pracy wydaje się zasadne ze względu na szerokie i złożone zjawisko, którym jest recypowanie prawa. Promulgacja Kodeksu prawa kanonicznego z 1983 roku przypada w diecezji płockiej na okres jurysdykcji biskupa Zygmunta Kamińskiego (lata 1984-1999). Biskup Kamiński sam posiadał wykształcenie prawnokanoniczne, co nie pozostaje bez znaczenia w podejmowanym temacie. Nowy ordynariusz diecezji stanął przed zadaniem dostosowania prawa partykularnego do wymogów norm prawa powszechnego oraz poszukiwania konkretnych rozwiązań lokalnych. Celem podjęcia zagadnienia recepcji norm Kodeksu z 1983 roku jest ocena zakresu i skali procesu dostosowywania norm partykularnych do norm prawa powszechnego w diecezji płockiej, należącej do najstarszych w Polsce. Należy zauważyć, że omawiane zagadnienie nie znalazło do tej pory szerszej analizy w literaturze przedmiotu. Szerszym tłem wyboru tego zagadnienia jest również trwający w Kościele powszechnym proces synodalny. Nie bez znaczenia pozostaje również fakt, że w 2025 roku diecezja płocka obchodzi jubileusz 950. rocznicy powstania.

W pracy zostało poddane analizie przełożenie powszechnych norm kodeksowych na grunt prawodawstwa diecezjalnego, oceniając w jakim zakresie udało się dokonać tego procesu oraz czy ustawodawca partykularny stanowił prawo, które byłoby kreatywne w stosunku do

² Por. R. Sobański, *Recepcja prawa w Kościele*, w: „Prawo Kanoniczne”, nr 3-4, 2003, s. 5.

³ Por. tamże, s. 9.

⁴ Tamże, s. 14.

norm powszechnych. Analizie zostały poddane również możliwości stanowienia lokalnych rozwiązań, które umożliwił prawodawca kodeksowy. Praca składa się z nierównomiernych pod względem objętościowym sześciu rozdziałów. W pierwszym z nich autor poddaje krótkiej analizie stan diecezji płockiej, aby ukazać ogólne tło recepcji norm kodeksowych. Opisane zostały uwarunkowania historyczne, demograficzne, a także struktura organizacyjna i terytorialna diecezji. Kolejny paragraf został poświęcony wybranym sylwetkom biskupów płockich. Oddzielnie został przedstawiony biogram biskupa Zygmunta Kamińskiego z racji ujętego w tytule zagadnienia. Ostatni paragraf tego rozdziału streszcza wydarzenie *XLII Synodu Diecezji Płockiej*, które jako akt ustawodawcy partykularnego ma szczególnie ważne znaczenie dla podejmowanego w pracy zagadnienia.

Drugi rozdział dotyczy analizy aktów normatywnych prawodawcy diecezjalnego w ramach posługi nauczania Kościoła. Został on podzielony na trzy paragrafy, dotyczące przepowiadania słowa Bożego, katechizacji szkolnej oraz katechizacji osób dorosłych. W ramach katechizacji szkolnej bardziej szczegółowo zostało opracowane przygotowanie do pierwszej spowiedzi i Komunii Świętej oraz przygotowanie do odnowienia przyrzeczeń chrzcielnych. Rozdział trzeci został poświęcony omówieniu przez autora wpływu ustawodawstwa kodeksowego na kościelną posługę uświęcania w diecezji płockiej. W trzech rozbudowanych paragrafach zostały przedstawione normy, dotyczące sprawowania sakramentów ze szczególnym uwzględnieniem każdego z nich, następnie sprawowanie pozostałych aktów kultu Bożego z uwzględnieniem celebracji sakramentaliów, analizy norm regulujących śpiew i muzykę kościelną oraz miejsca i czasy święte. Trzeci rozbudowany pod względem treści paragraf przedstawia normy dotyczące duszpasterstwa, gdzie została zarysowana działalność duszpasterska parafii, duszpasterstwa specjalistyczne ze szczególnym uwzględnieniem duszpasterstwa rodzin, działalności charytatywnej, duszpasterskiej posługi względem dzieci i młodzieży, a także duszpasterstwa służby liturgicznej oraz duszpasterstwa trzeźwościowego.

W rozdziale czwartym autor poddał analizie normy prawne związane z urzędami i instytucjami centralnymi w diecezji płockiej. W oddzielnych paragrafach zostały opisane normy synodalne dotyczące kurii diecezjalnej, rady kapłańskiej i kolegium konsultorów, kapituł kanonickich, Diecezjalnej Rady Duszpasterskiej oraz Płockiego Instytutu Wydawniczego. Rozdział piąty zawiera analizę praw i obowiązków wiernych. Najpierw zostały opisane normy ustawodawcy diecezjalnego, dotyczące świeckich ze szczególnym uwzględnieniem ich udziału w posłudze nauczania, permanentnej formacji religijnej, udziału w misji Kościoła oraz zaangażowania w życie społeczne. Następnie analizie zostały poddane

przepisy prawne, dotyczące duchownych, w tym przygotowania do kapłaństwa, obowiązki i prawa duchownych, regulacje prawne w odniesieniu do proboszczów i wikariuszy parafialnych. Opracowane zostały również normy odnoszące się do wizytacji biskupich, wizytacji dziekańskich, a także konferencji dekanalnych. W ostatnim rozdziale, który należało wyszczególnić ze względu na odrębne wobec pozostałych zagadnienie autor odniósł się do prawodawstwa diecezjalnego, dotyczącego sankcji i procesów karnych.

W ramach przygotowania pracy autor posługiwał się przede wszystkim metodą egzegetyczno-dogmatyczną oraz porównawczą. W niewielkim stopniu zostały również wykorzystane elementy metody historycznej. Główne źródło bibliograficzne w opracowaniu tematu stanowił Kodeks prawa kanonicznego z 1983 roku, a także uchwały *XLII Synodu Diecezji Płockiej*. Do podstawowych źródeł należy również zaliczyć inne akty normatywne biskupa Zygmunta Kamińskiego, które wynikały z jego jurysdykcji ustawodawczej, a więc statuty oraz dekrety ogólne w formie ustawy. Spośród pozostałych pozycji bibliograficznych należy wymienić przede wszystkim niektóre dokumenty Stolicy Apostolskiej, Konferencji Episkopatu Polski, a także inne opracowania z zakresu literatury kanonistycznej. W opracowaniu tematu zostały również wykorzystane pozycje z zakresu literatury prawnoteologicznej oraz dotyczące bezpośrednio diecezji płockiej.

Rozdział I Stan diecezji plockiej

1. Uwarunkowania historyczne

Biskupstwo plockie należy do najstarszych w Polsce. Według hipotezy prof. Stanisława Arnolda jego geneza związana jest z przybyciem do Płocka benedyktynów, którzy przenieśli się z klasztoru w Trzemesznie w pierwszej połowie XI wieku. Antoni Julian Nowowiejski, biskup plocki w latach 1908-1941 i wybitny badacz historii Płocka zauważył, że skoro inne dzielnice Polski takie jak: Wielkopolska, Śląsk, Pomorze i Małopolska miały swoje diecezje, to przypuszczać należy, że również Mazowsze stało się siedzibą biskupstwa⁵. W wiekach XII i XIII zamiennie używano nazwy diecezja plocka i diecezja mazowiecka. Zdaniem badaczy brakuje jednak uzasadnienia dla tezy o tak wcześnie powstałej diecezji na Mazowszu. Powszechnie przyjmuje się, że biskupstwo plockie powstało najpóźniej w 1076 roku. Datę jego erygowania można ustalić na rok 1075, ponieważ w tym roku papież Grzegorz VII wysłał do króla Bolesława Śmiałego list, przedstawiający braki w strukturze administracyjnej Kościoła w Polsce⁶.

Nie ma źródeł pisanych na temat chrystianizacji Mazowsza. *Latopis ruski* zawiera opis migracji Słowian znad Dunaju nad Wisłę. Plemię z tej grupy migrantów, zwane Mazowszanami, osiedliło się w dorzeczu środkowej Wisły w okolicach Płocka. Dlatego też Płock stał się naczelną siedzibą władz Mazowsza już za czasów księcia Mieszka I. Na podstawie badań archeologicznych bardzo prawdopodobne jest, że wpływy chrześcijaństwa przenikały do Płocka już od chrztu Mieszkowego.

W tym czasie przybyli do Polski legaci papiescy, którzy zajęli się najpierw sprawą uporządkowania struktur kościelnych, powołując do istnienia m.in. biskupstwo plockie. Podobnie jak w przypadku pozostałych starszych polskich diecezji, tak również w przypadku diecezji plockiej, nie zachował się do obecnych czasów jej dokument erekcyjny. Do tego czasu Mazowsze północne należało najprawdopodobniej do arcybiskupstwa gnieźnieńskiego. Po jego

⁵ Por. A. Nowowiejski, *Płock. Monografia historyczna*, Płock 1930, s. 35. Arcybiskup Antoni Julian Nowowiejski wraz z biskupem Leonem Wetmańskim, biskupem pomocniczym diecezji plockiej w latach 1927-1941, został zamordowany w obozie w Działdowie w 1941 r. Obaj Biskupi zostali beatyfikowani w gronie 108 Męczenników II wojny światowej przez Jana Pawła II 13 czerwca 1999 roku w Warszawie.

⁶ Por. T. Żebrowski, *Zarys dziejów diecezji plockiej*, Płock 1976, s. 13-14.

upadku i odnowieniu biskupstwa w Poznaniu, to właśnie biskup poznański administrował na Mazowszu⁷.

Po reorganizacji struktury kościelnej i powstaniu diecezji płockiej, w jej skład weszły terytoria na prawym brzegu Wisły poza Szpetalem, Chełmicami, Bobrownikami i Ostrowitem oraz część terenów lewobrzeżnej Wisły, która była częściowo w granicach kasztelanii gostynińskiej. Granice biskupstwa płockiego wyznaczały rzeki: od strony południowo-zachodniej Wisła, od północy Ossa, na wschodzie Wkra i Orzyca⁸. Należy podkreślić, że o niewątpliwiej roli Płocka w strukturze organizacyjnej Kościoła na ziemiach polskich w XI wieku świadczą ruiny dwóch kościołów na Tumskim Wzgórzu. Zgodnie z opinią prof. Gerarda Labudy, za właściwego fundatora biskupstwa płockiego należy uznać księcia Władysława Hermana, który rezydował w Płocku. Najprawdopodobniej również on mianował pierwszego biskupa nowo powstałej diecezji i zadbał o zabezpieczenie materialne dla powstającej kapituły⁹. W pierwszym okresie istnienia biskupstwa płockiego, niewątpliwie zasługi dla jego znaczenia położył biskup płocki Aleksander z Malonne (1129 – 1156), który dokończył budowę katedry w stylu romańskim, przeprowadził reformę kapituły katedralnej, a także ufundował brązowe drzwi dla katedry¹⁰.

Pierwsze zmiany terytorialne diecezji płockiej nastąpiły w związku z erekcją diecezji chełmińskiej w 1243 roku. Wtedy biskupstwo płockie utraciło ziemie pomiędzy rzekami Drwęcą a Ossą. Granice północną biskupstwa płockiego wyznaczały diecezja pomezkańska oraz diecezja warmińska. Od wschodu biskupstwo płockie sąsiadowało z diecezją wileńską. Na terytorium w okolicach Węgrowa graniczyło z diecezją wołyńską, której biskup rezydował w Łucku. Od strony zachodniej granice z sąsiadującą diecezją poznańską wyznaczała linia od Liwca do Wisły w okolice Pragi, a następnie korytem Wisły do Nowego Dworu. Kolejna zmiana struktury administracyjnej dosięgnęła diecezję płocką dopiero po III rozbiórce Polski w 1795 roku. Wówczas papież Pius VII wydzielił 25 parafii z diecezji płockiej, włączając je do diecezji warszawskiej oraz diecezji lubelskiej. Niedługo biskupstwo płockie spotkała kolejna reorganizacja terytorialna mianowicie w 1818 roku, kiedy to granica diecezji została ustalona

⁷ Por. J. Umiński, *Powstanie biskupstwa poznańskiego i zależność odeń archidiakonu czerskiego*, w: „Wiadomości Kościelne”, nr 7, 1957, s. 35-64.

⁸ Por. T. Żebrowski, *Zarys dziejów...*, dz. cyt., s. 14.

⁹ Por. W. Szafrński, L. Zygmunt, *Płock w dobie narodzin państwa Piastów*, w: W. Koński (red.), *Dzieje Płocka*, t. I, Płock 2000, s. 39-40.

¹⁰ Por. tamże.

wzdłuż Wisły, aż do ujścia Drwęcy¹¹. Wraz ze zmianami struktur kościelnych na ziemiach polskich w 1925 roku, diecezja płocka straciła 46 parafii oraz ponad 111 tysięcy wiernych.

2. Uwarunkowania demograficzne

Na podstawie ogólnodostępnych źródeł historycznych, dotyczących działań wojennych w XIII i XIV wieku można stwierdzić, że osadnictwo na Mazowszu uległo zahamowaniu w I ćwierci XIII wieku. Równolegle w tym czasie nastąpił przyrost zaludnienia wokół Płocka, czego świadectwem są kolejno erygowane parafie. Po zawarciu unii krewskiej w 1385 roku, osadnicy z Mazowsza zaczęli zaludniać tereny pomiędzy Bugiem i Narwią oraz na północ od Łomży. Paralelnie między XIV a XVI stuleciem powstawało coraz więcej miast wraz ze wzrostem demograficznym¹².

Brak dokładnych danych, dotyczących liczby ludności aż do XVII wieku nie pozwala na dokładne określenie demograficznych uwarunkowań diecezji płockiej. Na podstawie relacji biskupa Dąbrowskiego z 1742 roku można stwierdzić, że diecezja liczyła około 4456 wsi. Kolejna relacja biskupa Poniatowskiego z 1776 roku szacuje 4341 wsi i miast w diecezji płockiej¹³. Znaczny spadek liczby ludności, zamieszkującej tereny diecezji nastąpił w wyniku napadów Szwedów na Polskę w XVII wieku. Wówczas została zniszczona duża liczba miast i wiosek, spośród których wielu już nie odbudowano. Kolejne zniszczenia i spadek liczby ludności w wyniku działań militarnych przyniosła wojna północna w XVIII wieku oraz zaraza z 1708 roku. Poważniejszy wzrost demograficzny historycy zanotowali dopiero w XIX wieku¹⁴.

W XVIII wieku ludność zamieszkująca diecezję płocką była zdecydowanie jednolita wyznaniowo. W kilku większych miastach na terenie diecezji, jak np. w Płocku, Dobrzyniu czy Płońsku znajdowały się synagogi żydowskie. W XV wieku na terenach Ziemi Dobrzyńskiej źródła odnotowują ślady husytyzmu, a stulecie później kilka szlacheckich rodzin przeszło na kalwinizm. Wzrost liczby akatolików, odnotowany od XVIII wieku, został spowodowany procesem niemieckiej kolonizacji początkowo w Ziemi Dobrzyńskiej, a następnie w starostwie gostyńskim. Kolejny wzrost w tym wypadku denominacji protestanckiej spowodował III

¹¹ Por. K. Ziółkowski (red.), *Diecezja płocka 2004. Struktura personalno-administracyjna*, Płock 2004, s. 46.

¹² Por. T. Żebrowski, *Zarys dziejów...*, dz. cyt., s. 23.

¹³ Por. W. Müller, *Organizacja terytorialna diecezji płockiej w XVI-XVIII wieku*, w: „Roczniki Humanistyczne”, t. XV, z. 2, 1967, s. 145.

¹⁴ W. Müller na podstawie dostępnych źródeł ustalił, że diecezja płocka w 1578 roku liczyła 556 073 mieszkańców, w 1696 roku – 400 000, w 1820 roku – 312 229, w 1880 roku – 669 317, a w 1910 roku – 899 265 mieszkańców. Por. tamże, s. 150.

rozbiór Polski oraz napływ na tereny diecezji płockiej pruskich urzędników. Ich liczba zmniejszyła się znacznie wraz z emigracją niemieckich kolonistów po II wojnie światowej. W okresie porozbiorowym na tereny Mazowsza imigrowało wielu prawosławnych tak, że w miastach diecezji płockiej było kilka cerkwi. W początkach XX wieku Płock stał się ośrodkiem nowej denominacji – mariawityzmu, jednakże na terenie diecezji płockiej nie mieszkało nigdy wielu jej wyznawców¹⁵.

Wraz ze wzrostem liczby ludności rozwijała się sieć parafialna. Większość parafii, które obecnie istnieją w diecezji płockiej powstała już do końca XIV wieku. Nieliczne zostały erygowane jeszcze w wieku XV i XVI, włączając tylko po dwie lub trzy wsie. Należą do nich głównie parafie w Puszczy Kurpiowskiej. Po działaniach wojennych, które w ciągu wieków prowadzone były na terenie obejmującym diecezję płocką, zdarzało się, że okresowo łączono kilka parafii, które z czasem powracały do autonomicznego funkcjonowania¹⁶.

3. Struktura terytorialna i organizacyjna

Ważnym czynnikiem, który wpłynął na funkcjonowanie administracji kościelnej był podział diecezji na mniejsze jednostki, zwane archidiakonatami. Ich celem było usprawnienie zarządu administracyjnego nad rozległymi obszarowo diecezjami. W Kościele na obszarze państwa polskiego proces ten rozpoczął się w XII wieku na terenie diecezji krakowskiej. Obszar biskupstwa płockiego obejmował trzy archidiakonaty. Taki stan trwał do II połowy XVIII wieku¹⁷. W 1316 roku obszar diecezji płockiej został podzielony na archidiakonat płocki i dobrzyński¹⁸. Ten drugi swoją siedzibę znalazł w Dobrzyniu nad Wisłą. W 1443 roku erygowano kolejny archidiakonat, który siedzibę znalazł w Pułtusk¹⁹. W skład archidiakonatu płockiego weszły tereny ziemi płockiej, zakroczymskiej, łomżyńskiej, ciechanowskiej, zawkrzeńskiej, wiskiej, warszawskiej i nurskiej. Do archidiakonatu dobrzyńskiego należało terytorium ziemi dobrzyńskiej pomiędzy rzekami: Wisłą, Skrwą i Drwęcą. Archidiakonat pułtuski z czasem objął tereny ziemi pułtuskiej, łomżyńskiej, wizneńskiej i nurskiej.

¹⁵ Por. T. Żebrowski, *Zarys dziejów...*, dz. cyt., s. 25-26.

¹⁶ Por. tamże, s. 27.

¹⁷ Por. K. Ziółkowski (red.), *Diecezja płocka...*, dz. cyt., s. 47.

¹⁸ Por. *XLII Synod Diecezji Płockiej (1987-1991)*, Płock 1992, s. 19. Historycy wskazują, że nie można wykluczyć podziału diecezji płockiej na archidiakonat płocki i dobrzyński już w XII wieku. Archidiakon dobrzyński ze względu na brak kościoła kolegiackiego w tym mieście, posiadał prawo do zasiadania w kapitule katedralnej w płockiej katedrze na siódmym miejscu.

¹⁹ Erygował go biskup płocki Paweł Giżycki.

Podział diecezji na archidiakonaty z czasem przestał odpowiadać potrzebom administracyjnym. Już w XII wieku w organizowaniu administracji kościelnej daje się zauważyć tendencje do podziału archidiakonatów na mniejsze jednostki, zwane dekanatami. Rozkwit restrukturyzacji diecezji w sieć dekanalną przypada na wieki XIII i XIV. Zachowane dokumenty nie pozwalają jednak na odtworzenie procesu powstawania dekanatów na terenie diecezji płockiej. Na podstawie zachowanych dokumentacji powizytacyjnych można przypuszczać, że w XV wieku było ich 12²⁰. Reformy sieci dekanalnej podjął się biskup Andrzej Chryzostom Załuski pod koniec XVII wieku²¹. Diecezja płocka liczyła odtąd 311 parafii zorganizowanych w 31 dekanatów. Jego następca biskup Michał Jerzy Poniatowski erygował dwa nowe dekanaty²².

Wraz z reorganizacją struktur Kościoła katolickiego w Polsce w 1818 roku²³ w diecezji płockiej zlikwidowano podział na archidiakonaty. Sieć parafialna obejmowała wówczas 245 jednostek, zorganizowanych w 17 dekanatach. Kilka dekanatów zostało zlikwidowanych po powstaniu styczniowym. Jeszcze w czasie trwania I wojny światowej biskup Antoni Julian Nowowiejski utworzył 11 nowych dekanatów. Struktura sieci dekanalnej i parafialnej uległa reorganizacji w 1925 roku²⁴. Od tego czasu aż do 1963 roku diecezja płocka składała się z 226 parafii zorganizowanych w 17 dekanatach²⁵.

Inną jednostką administracyjną, wchodzącą w skład diecezji, był oficjariat. W miarę coraz większych kompetencji i spraw podlegających sądownictwu kościelnemu, biskupi potrzebowali pomocy sędziów, którzy pomagali im w pełnieniu władzy sądowniczej. Część zadań związanych z tą jurysdykcją przejęli archidiakonowie w swoich jednostkach terytorialnych. Pod koniec XII wieku na terenie dzisiejszej Anglii i Francji wprowadzono urząd stałego sędziego, którego nazwano oficjalem biskupim. Urząd ten istniał również pod nazwą oficjała

²⁰ Por. K. Ziółkowski (red.), *Diecezja płocka...*, dz. cyt., tamże.

²¹ Andrzej Chryzostom Załuski był synem wojewody rawskiego, zanim przybył do Płocka był biskupem kijowskim, a w 1699 roku został biskupem warmińskim. Pozostał zapamiętany jako gorliwy duszpasterz oraz autor wielu kazań i wspomnień. Por. T. Żebrowski, *Zarys dziejów...*, dz. cyt., s. 57.

²² Por. *XLII Synod Diecezji Płockiej...*, dz. cyt., tamże.

²³ Na mocy bulli papieża Piusa VII *Millitantis Ecclesiae* z 12 marca 1818 roku powstała archidiecezja warszawska. Ten sam Papież bullą *Ex imposita nobis* z 30 lipca 1818 roku wcielił w skład metropolii warszawskiej 7 innych diecezji, w tym diecezję płocką. Por. E. Klima, *Struktury Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce*, w: „Acta Universitatis Lodzensis, Folia Geographica Socio-Oeconomica”, nr 11, 2011, s. 51.

²⁴ W tym roku wszedł w życie konkordat pomiędzy Rzeczpospolitą Polską a Stolicą Apostolską, który m.in. regulował strukturę administracyjną Kościoła w Polsce. Na mocy jego postanowień powołano do istnienia 5 metropolii: gnieźnieńsko-poznańską, krakowską, łwowską, warszawską i wileńską, a także 21 diecezji. Diecezja płocka miała obejmować wówczas obszar o powierzchni 13 980 km², na którym zamieszkiwało 737 397 katolików. Por. tamże, s. 52-54.

²⁵ Por. *XLII Synod Diecezji Płockiej...*, dz. cyt., s. 20.

generalnego. W XIII wieku wprowadzony był już w większości diecezji w Europie²⁶. Do kompetencji oficjała należało sprawowanie władzy sądowniczej w imieniu biskupa, z którym tworzył on jeden trybunał. Mógł orzekać we wszystkich sprawach sądowych, dotyczących wiernych ze swojej diecezji, w której został ustanowiony, z wyjątkiem spraw, które biskup zastrzegł własnej kompetencji. Na początku XIII stulecia w niektórych diecezjach ustanawiani byli przez biskupów również oficjałowie okręgowi²⁷, zwani także foralnymi. Ich kompetencje były podobne do oficjałów generalnych, choć ograniczone do określonego przez biskupa terenu diecezji²⁸.

Ze względu na brak dokumentów erekcyjnych oficjałatów w poszczególnych diecezjach, trudno dzisiaj ustalić przebieg ich powstawania na terenie Kościoła w Polsce. Można jednak przyjąć przypuszczenie, że pierwszym oficjałatem okręgowym w Polsce był oficjałat pomorski, przynależący do diecezji włocławskiej. Różne zapisy wzmiankują o nim już pod koniec XIII wieku. W diecezji płockiej oprócz generalnego oficjالاتu w Płocku²⁹, długo istniał jeden oficjałat okręgowy pułtuski, który powstał razem z erygowaniem archidiakonu pułtuskiego w 1443 roku³⁰. Nie był on jednak w stanie zadośćuczynić potrzebom jurysdykcyjnym w tym czasie, stąd kapituła katedralna płocka dwukrotnie zwracała się z prośbą do biskupa płockiego o utworzenie oficjالاتu okręgowego w Łomży. Prośbę kapituły spełnił dopiero biskup Andrzej Chryzostom Załuski w ostatniej dekadzie XVII wieku. Po I rozbiorze Polski dla części diecezji płockiej, która znalazła się pod zaborem pruskim biskup Michał Jerzy Poniatowski erygował czwarty oficjałat w Górznie³¹.

4. Biskupi płoccy

Każdy rządca diecezji podczas pełnienia swojego urzędu tworzy jakiś rys na konkretnym etapie jej trwania. Należy stwierdzić, że w przypadku biskupów płockich aż do

²⁶ Biskupi w Polsce zostali zobowiązani do ustanowienia urzędu oficjała w stolicach swoich diecezji na mocy statutów legatów papieskich z 1248 oraz 1267 roku. Por. P. Hemperek, *Oficjالاتy okręgowe w Polsce*, w: „Roczniki Teologiczno-Kanoniczne”, t. XVIII, z. 5, 1971, s. 52.

²⁷ Oficjałowie okręgowi mieli duży zakres kompetencji. P. Hemperek zauważa, że choć szerokie uprawnienia w zakresie władzy sądowniczej upodabniały oficjałów foralnych do sędziów zwyczajnych, to jednak ich jurysdykcja przypominała bardziej władzę delegowaną. Por. tamże, s. 71.

²⁸ Por. tamże, s. 51.

²⁹ Obejmował swoją jurysdykcją archidiakonaty płocki i dobrzyński. Por. *XLII Synod Diecezji Płockiej...*, dz. cyt., tamże.

³⁰ Por. tamże. P. Hemperek przypuszcza, że oficjałat pułtuski mógł być erygowany wcześniej. W wezwaniu na synod skierowane w 1400 roku przez biskupa płockiego Jakuba adresowane jest m.in. do dwóch oficjałów. Por. P. Hemperek, *Oficjالاتy okręgowe w Polsce*, dz. cyt., s. 61.

³¹ Obejmował dekanaty górzeński i golubsko-duński.

końca XIV wieku brak jest szczegółowych informacji, które pozwoliłyby odtworzyć lata trwania poszczególnych pontyfikatów. Ich klasyfikacja czasowa w wielu przypadkach pozostaje tylko hipotetyczna. Ze względów oczywistych zostaną przedstawione sylwetki tylko ważniejszych rządców diecezji płockiej z jej ponad dziewięciowiekowej historii istnienia.

Historycy przyjęli łączyć erekcję diecezji płockiej w 1075 roku z objęciem w niej pierwszych rządów przez biskupa Marka. Los tego przypuszcza się pierwszego biskupa płockiego zakończył się śmiercią na wygnaniu. Przyczyną banicji był sojusz księcia Władysława Hermana z cesarzem niemieckim Henrykiem IV i antypapieżem Klemensem, który na stolicy biskupiej w Płocku osadził kanonika bamberskiego Henryka³². Lata pontyfikatu kolejnego biskupa płockiego o imieniu Stefan pozostawił w swoich zapisach Jan Długosz. Jego zdaniem miał sprawować swoje rządy w latach 1088-1099, co z historycznego punktu widzenia wydaje się prawdopodobne³³.

Niezwykle ważną postacią w dziejach biskupstwa płockiego jest biskup Aleksander z Malonne, którego pontyfikat przypada na lata 1129-1156. Zasłynął przede wszystkim jako budowniczy romańskiej katedry w Płocku, którą poświęcił w 1144 roku³⁴. Zamówił docelowo dla niej u ludwisarzy w Magdeburgu brązowe drzwi, znane dzisiaj jako Drzwi Płockie³⁵. Następcą Aleksandra z Malonne był pochodzący z jego rodzinnej Nadrenii biskup Werner. Zasłynął z umiejętności dyplomatycznych, dzięki którym książę Bolesław Kędzierzawy wysłał go z poselstwem do cesarza Fryderyka Barbarossy. Poselstwo okazało się na tyle pomyślnie, że biskup przywiózł w darze od cesarza relikwie czaszki św. Zygmunta, który wkrótce został patronem grodu płockiego. Biskup Werner jeszcze sto lat po swojej śmierci odbierał część jako święty i do dzisiaj zachowały się przekazy o cudownych wydarzeniach przy jego grobie³⁶.

Na przełomie XIV i XV wieku diecezją płocką zarządzał biskup Jakub z Korzkwi. Zwołał trzy synody diecezjalne, erygował również wiele parafii. Jednym z pierwszych biskupów płockich w nowożytności był Erazm Ciołek. Oprócz zadań duchownego, pełnił wiele ważnych funkcji państwowych. Był sekretarzem królewskim i wytrwanym dyplomata. W

³² Por. T. Żebrowski, *Zarys dziejów...*, dz. cyt., s. 29.

³³ Por. tamże, s. 30.

³⁴ Biskupowi Aleksandrowi z Malonne diecezja płocka zawdzięcza posiadanie dwóch cennych rękopisów liturgicznych, które pisali w skrytorium sprowadzeni przez niego z Nadrenii duchowni. Przyczynił się również do rozwoju kapituły katedralnej oraz przykatedralnej szkoły. Sprowadził również na teren diecezji płockiej do Czerwińska nad Wisłą kanoników regularnych. Por. tamże, s. 31.

³⁵ W drugiej połowie XIII stulecia drzwi zostały zrabowane z katedry i od XIV wieku znajdują się w Soborze św. Sofii w Nowogrodzie Wielkim. Na przełomie lat 70. i 80. wykonano odlew oryginału i umieszczono w wejściu z kruchty do nawy głównej bazyliki katedralnej w Płocku. W 1982 roku drzwi uroczystie pobłogosławił ówczesny prymas Polski, arcybiskup Józef Glemp (przyp. autora).

³⁶ Por. T. Żebrowski, *Zarys dziejów...*, dz. cyt., s. 31.

czasie swojego pontyfikatu dbał o wystrój kościoła katedralnego w Płocku, przeprowadził synody. Reprezentował króla polskiego na dworze papieskim. Zmarł w Rzymie i tam został pochowany³⁷.

W latach 1773-1785 na stolicy biskupiej w Płocku zasiadał Michał Jerzy Poniatowski, brat króla Stanisława Augusta Poniatowskiego. Chociaż nie był osobiście zaangażowany w zarząd diecezją, to jednak uporządkował administracyjnie wiele spraw, dzięki dobrze dobranym współpracownikom. Nałożył na duchownych m.in. obowiązek odbycia raz w roku rekolekcji. Zmarł w Warszawie jako arcybiskup gnieźnieński i prymas Polski³⁸.

Ważny etap w historii diecezji płockiej stanowi okres po powstaniu styczniowym. Był to czas terroru, spowodowanego odwetem zaborcy rosyjskiego za insurekcję w 1863 roku. Ten trudny okres otworzył pontyfikat biskupa Wincentego Teofila Popiel-Chościaka. Biskup Popiel-Chościak protestował przeciwko kasacie zakonów, rozbudował seminarium w Płocku, aby zapewnić lepsze warunki kształcenia przyszłych duchownych. Za stałość w dezaprobach wobec polityki zaborcy carskiego został wezwany do Warszawy i stamtąd w 1868 roku wywieziony jako zesłaniec do Nowogrodu. Następca biskupa Popiel-Chościaka, biskup Kasper Borowski, został wygnany ze swojej diecezji łucko-żytomierskiej. Zmarł niespełna po trzech latach pasterzowania, które wypełnione było (mimo podeszłego wieku biskupa) licznymi wizytacjami parafii, w których nawoływał do zgody i pojednania³⁹. Ostatnim z biskupów płockich zesłańców po powstaniu styczniowym był Michał Nowodworski, który jeszcze jako prezbiter deportowany był przez rosyjskiego zaborcę w głąb Rosji. Podobnie jak poprzednicy troszczył się o właściwy poziom kształcenia i formacji duchowej w seminarium duchownym⁴⁰.

5. Biskup Zygmunt Kamiński

Na szczególną uwagę ze względu na temat pracy zasługuje postać biskupa Zygmunta Kamińskiego. Zygmunt Kamiński urodził się 20 lutego 1933 roku na terenie diecezji lubelskiej. Uczęszczał do Liceum Biskupiego w Lublinie i tam również wstąpił do Wyższego Seminarium Duchownego, które ukończył w 1956 roku, przyjmując święcenia prezbiteratu. Przez pierwsze

³⁷ Został pochowany w kościele S. Maria del Popolo. Por. A. Nowowiejski, *Płock. Monografia historyczna...*, dz. cyt., s. 56.

³⁸ Arcybiskup Antoni Julian Nowowiejski wspomina, że cztery oficjalaty w diecezji były zobowiązane co tydzień przysyłać raporty ze swojej działalności pocztą do Warszawy, gdzie biskup rezydował przy królu, co świadczy o trosce administracyjnej, choć osobiście biskup w Płocku był prawdopodobnie dwa razy. Por. tamże, s. 70.

³⁹ Por. M. Grzybowski, *Kościół katolicki w Płocku w latach 1793-2003*, Płock 2004, s. 22-23.

⁴⁰ Por. tamże, s. 24.

10 lat życia kapłańskiego podejmował pracę duszpasterską w różnych parafiach diecezji lubelskiej. Równolegle rozpoczął studia na Wydziale Prawa Kanonicznego Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, które uwieńczył obroną pracy doktorskiej w 1971 roku⁴¹.

W 1966 roku ks. Kamiński podjął pracę w kurii diecezjalnej jako wizytator nauczania religii, a także sędzia prosynodalny⁴². W 1975 roku został mianowany przez papieża Pawła VI biskupem pomocniczym w Lublinie ze stolicą tytularną Midica. Świecenia biskupie przyjął w tym samym roku⁴³.

Nowy rozdział w pracy duszpasterskiej biskupa Kamińskiego zapoczątkowała nominacja przez Jana Pawła II na urząd biskupa koadiutora biskupa Bogdana Sikorskiego, biskupa płockiego, podana do publicznej wiadomości przez Sekretariat Prymasa Polski dnia 14 stycznia 1984 roku⁴⁴. Biskup Kamiński został mianowany przez biskupa Sikorskiego wikariuszem generalnym oraz moderatorem kurii diecezjalnej.

W tym samym roku Kongregacja do spraw Biskupów wydała 13 sierpnia dekret ustanawiając biskupa Zygmunta Kamińskiego administratorem apostolskim diecezji płockiej *sede plena, ad nutum Sanctae Sedis*. Zgodnie z treścią dekretu biskupowi Kamińskiemu przysługiwały prawa i obowiązki, które zgodnie z prawem kanonicznym posiadali biskupi rezydencjalni. Biskup Sikorski zachował tytuł biskupa płockiego oraz prawo do utrzymania z *mensy biskupiej diecezji*. Został jednak pozbawiony wszelkiej biskupiej jurysdykcji⁴⁵. Powodem takiego rozwiązania jurysdykcji w diecezji płockiej była współpraca biskupa Sikorskiego z organami bezpieczeństwa Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej. Zagadnienie to jednak wykracza poza ramy niniejszej pracy⁴⁶. Biskup Sikorski zmarł 4 lutego 1988 roku. Z chwilą jego śmierci biskup Kamiński na mocy dyspozycji kan. 409 § 1 KPK *ipso facto* został siedemdziesiątym dziewiątym biskupem płockim⁴⁷.

⁴¹ Por. Z. Jaworski, *Ś.P. ks. abp dr Zygmunt Kamiński Metropolita Szczecińsko-Kamieński (1933-2010)*, w: „Biuletyn Stowarzyszenia Kanonistów Polskich”, nr 32, 2010, s. 90.

⁴² W Kodeksie prawa kanonicznego z 1917 roku sędzia mianowany poza synodem diecezjalnym w odróżnieniu od sędziego synodalnego, zatwierdzanego przez synod diecezjalny. Por. KPK 1917, kan. 387 § 1-2; kan. 388; por. P. Lewandowski, *Zadania sędziego w procesach pierwszej instancji Sądu Diecezjalnego w Tarnowie w latach 1945-1983*, w: R. Kantor (red.), *Struktura i działalność Sądu Diecezjalnego w Tarnowie w latach 1945-1983*, Kraków 2019, s. 24.

⁴³ Por. Z. Jaworski, *Ś. P. ks. abp dr Zygmunt Kamiński...*, dz. cyt., tamże.

⁴⁴ Por. *Komunikat Sekretariatu Prymasa Polski z dn. 14.01.1984 roku*, w: MPP, nr 1, 1984, s. 14.

⁴⁵ Por. Kongregacja do spraw Biskupów, *Dekret dotyczący Administracji Apostolskiej Diecezji Płockiej*, 13.08.1984, w: MPP, nr 9, 1984, s. 323-324.

⁴⁶ Więcej na ten temat: P. Nitecki, *Biskupi Kościoła w Polsce w latach 965-1999*, Warszawa, 2000.

⁴⁷ Por. *Kronika diecezjalna*, w: MPP, nr 1-3, 1988, s. 62.

Biskup Kamiński prowadził szeroko zakrojoną działalność duszpasterską. Organizował Tygodnie Kultury Chrześcijańskiej. Zakładał Kluby Inteligencji Katolickiej, Stowarzyszenia Rodzin Katolickich oraz oddziały Akcji Katolickiej. Zasadą nowego biskupa plockiego była reaktywacja działalności Caritas diecezjalnej po zawieszeniu właściwej działalności w okresie Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej. W okresie jego aktywności administracyjnej powołano do istnienia w diecezji plockiej m.in. Instytut Wyższej Kultury Religijnej oraz Katolicki Uniwersytet Ludowy w Ciechanowie, a także Płocki Instytut Wydawniczy. On również powołał do istnienia w 1991 roku pierwszą katolicką rozgłośnię radiową w Polsce Katolickie Radio Płock. Owocem troski o Kościół diecezjalny biskupa Kamińskiego było zabieganie w Stolicy Apostolskiej o nowych biskupów pomocniczych, aby zaspokoić potrzeby stosunkowo dużej obszarowo diecezji plockiej. W czasie jego posługi biskupa diecezjalnego Stolica Apostolska mianowała dwóch biskupów pomocniczych: ks. Romana Marcinkowskiego w 1985 roku oraz ks. Andrzeja Suskiego w 1986 roku⁴⁸.

Niewątpliwie jednym z największych osiągnięć biskupa Kamińskiego było zwołanie *XLII Synodu Diecezji Płockiej* w 1987 roku. Prace synodalne trwały cztery lata i zostały zakończone promulgacją uchwał w dniu 7 czerwca 1991 roku. Zakończenie synodu miało miejsce podczas historycznej wizyty papieża Jana Pawła II w Płocku w dniach 7 i 8 czerwca w czasie IV pielgrzymki do Ojczyzny. Jan Paweł II celebrował wówczas Mszę Świętą na terenie ówczesnej parafii pw. bł. Jadwigi Królowej w Płocku, a także przewodniczył nabożeństwu czerwcowemu w bazylice katedralnej. W czasie posługi pasterskiej w diecezji plockiej, biskup Kamiński był również czynnie zaangażowany w prace Konferencji Episkopatu Polski. Od 1994 roku pełnił funkcję przewodniczącego Rady Prawnej Konferencji Episkopatu Polski. W 1998 roku został członkiem Rady Ekonomicznej KEP, Komisji KEP ds. Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego oraz duszpasterstwa Ludzi Pracy. Kiedy w 1998 roku powołano do istnienia Komisję Konkordatową, biskup Kamiński od początku wszedł w jej skład z ramienia polskiego Episkopatu⁴⁹.

Posługę biskupa diecezjalnego w diecezji plockiej zakończył biskup Kamiński w 1999 roku. Papież Jan Paweł II 20 kwietnia tego roku mianował biskupa Zygmunta arcybiskupem metropolitą szczecińsko-kamieńskim. Kanonicznego objęcia urzędu nowy metropolita dokonał dnia 23 maja tegoż samego roku. W tym samym dniu zgodnie z prawem w diecezji plockiej nastąpił okres *sede vacante*. Arcybiskup Kamiński zmarł 1 maja 2010 roku w Szczecinie i został

⁴⁸ Por. Z. Jaworski, *Ś.P. ks. abp dr Zygmunt Kamiński...*, dz. cyt., s. 91.

⁴⁹ Por. tamże, s. 91-92.

pochowany w podziemiach tamtejszej archikatedry. W dowód żywego uznania dla jego działalności biskupiej w diecezji płockiej w Wielki Czwartek 2012 roku odsłonięto w bazylice katedralnej w Płocku epitafium, upamiętniające jego zasługi dla Kościoła na Mazowszu.

6. XLII Synod Diecezji Płockiej

Instrumentem wspierającym posługę biskupa diecezjalnego jest synod diecezjalny. Kodeks prawa kanonicznego określa synod jako zebranie wybranych duchownych i świeckich konkretnego Kościoła diecezjalnego⁵⁰. Prawodawca nie określił częstotliwości zwoływania synodu diecezjalnego, ale pozostawił to zdaniu biskupa diecezjalnego, który roztropnie winien ocenić czy okoliczności za tym przemawiają. Przed zwołaniem synodu biskup diecezjalny winien wysłuchać zdania rady kapłańskiej w tej sprawie⁵¹.

Synod diecezjalny nie jest podmiotem ustawodawczym, ale organem pomocniczym względem biskupa diecezjalnego. Dlatego to do biskupa diecezjalnego należy określenie konkretnych zagadnień, którymi winien zająć się synod. Do jego kompetencji należy również zwołanie synodu diecezjalnego i przewodniczenie mu. Ustawodawca przyznaje jednak możliwość przewodniczenia poszczególnym sesjom synodu przez wikariusza generalnego bądź ustanowionego dla tego zadania wikariusza biskupiego⁵². Ustawodawca zawarł szczegółową dyspozycję, dotyczącą członków, których należy obowiązkowo wezwać na synod. Z mocy prawa w synodzie zobowiązani są wziąć udział biskup koadiutor oraz biskupi pomocniczy, wikariusze generalni, wikariusze biskupi oraz wikariusz sądowy, kanonicy kapituły katedralnej, członkowie rady kapłańskiej, rektor wyższego seminarium duchownego, dziekani, przynajmniej jeden prezbiter z każdego dekanatu, niektórzy przełożeni instytutów życia konsekrowanego oraz stowarzyszeń życia apostołskiego, a także wybrani wierni świeccy w sposób i w liczbie ustalonej przez biskupa diecezjalnego. Biskup diecezjalny jest swobodny w wyborze innych duchownych i świeckich na członków synodu. Prawodawca przyznał prawo do zaproszenia na synod diecezjalny w charakterze obserwatorów duchownych i członków innych Kościołów lub wspólnot eklezjalnych⁵³.

Według przekazów źródłowych należy przyjąć, że pierwszy synod diecezji płockiej miał miejsce w czasach biskupa płockiego Gedki w 1216 r. Czterdziesty pierwszy synod

⁵⁰ Por. KPK, kan. 460.

⁵¹ Por. KPK, kan. 461 § 1.

⁵² Por. KPK, kan. 462 § 1-2.

⁵³ Por. KPK, kan. 463 § 1-3.

diecezjalny odbył się z inicjatywy abp. Antoniego Nowowiejskiego w 1938 roku. Nie sposób dzisiaj odtworzyć uchwał wielu synodów diecezji płockiej. Można natomiast stwierdzić historyczny fakt ich odbycia. Na szczególną uwagę zasługują synody zwoływane po Soborze Trydenckim (1545-1563), których celem było wdrażanie w życie diecezjalne uchwał soborowych⁵⁴.

Zwołanie *XLII Synodu Diecezji Płockiej* zbiegło się z objęciem przez biskupa Zygmunta Kamińskiego urzędu biskupa koadiutora, a wkrótce administratora apostolskiego *sede plena* w diecezji płockiej. We wrześniu 1984 roku zostały powołane Komisje Przygotowawcze synodu, w skład których weszły Komisja Główna i komisje robocze. W kwietniu 1987 roku biskup Kamiński jako administrator apostolski *sede plena* zatwierdził regulamin prac synodalnych. Za cel *XLII Synodu Diecezji Płockiej* postawiono kodyfikację prawa diecezjalnego w duchu recepcji Kodeksu prawa kanonicznego z 1983 roku. Ustawodawca partykularny zaznaczył, że skodyfikowane prawo powszechne lub przepisy prawa liturgicznego o tyle winny znaleźć swoje miejsce w uchwałach synodalnych, o ile zaistnieje potrzeba ich wyjaśnienia lub praktycznego przytoczenia⁵⁵.

Zgodnie z regulaminem synodalnym organem koordynującym pracami poszczególnych komisji roboczych była Komisja Główna. Do jej zadań należało przyjęcie opracowanych projektów uchwał, przygotowanie programu posiedzeń plenarnych oraz przedłożenie uchwał do zatwierdzenia administratorowi apostolskiemu. W jej skład wchodził: przewodniczący, sekretarz, czterech sekretarzy pomocniczych, przewodniczący komisji roboczych oraz inne osoby z nominacji administratora apostolskiego. Z Komisją Główną ściśle współpracowały komisje robocze, których zadaniem było opracowanie projektów statutów oraz integralnie związanych z nimi aneksów⁵⁶.

Projekty statutów, które zostały przyjęte przez Komisję Główną były przekazywane dziekanom w celu przeprowadzenia konsultacji z duchownymi i świeckimi w dekanacie. Komisja Główna rozpatrywała wniesione uwagi i poprawki do projektów statutów, przyjmując je większością głosów. Przyjęte finalnie przez Komisję Główną przedkładano administratorowi apostolskiemu do akceptacji. Następnie poddawano je pod dyskusję podczas sesji plenarnych

⁵⁴ Pierwszy potrydencki synod diecezjalny zwołał już w 1586 roku biskup plocki Piotr Dunin Wolski. Por. *XLII Synod Diecezji Płockiej...*, dz. cyt., s. 22-24.

⁵⁵ Por. *Regulamin prac 42. Synodu Płockiego*, w: *XLII Synod Diecezji Płockiej...*, dz. cyt., s. 251.

⁵⁶ Por. tamże, s. 252.

synodu. Projekty statutów i aneksów do uchwał, które zostały przyjęte podczas głosowania w sesji plenarnej, Komisja Główna przedkładała administratorowi apostolskiemu do akceptacji⁵⁷.

⁵⁷ Por. tamże, s. 254-256.

Rozdział II Posługa nauczania

1. Przepowiadanie słowa Bożego

Przepowiadanie słowa Bożego oprócz nauczania katechetycznego i katolickiej działalności wychowawczej należy do kościelnej posługi słowa Bożego. Homilia głoszona w czasie Mszy Świętych w niedziele i święta nakazane stanowi uprzywilejowaną, chociaż nie jedyną formę głoszenia Dobrej Nowiny.

Szczególną formą przepowiadania słowa Bożego są misje święte. Ustawodawca powszechny stanowił, aby w parafiach proboszczowie organizowali co jakiś czas, określony prawem partykularnym, przepowiadanie w takiej formie¹. Kodeks Jana Pawła II nie określił liczby dni, w których należałoby zastosować tę szczególną formę głoszenia słowa Bożego. J. Adamczyk zauważa, że *Enchiridion indulgentiarum* sformułował możliwość uzyskania odpustu zupełnego przez tego wiernego, który w czasie misji świętych wysłuchał kilku kazań i będzie uczestniczył w ich uroczystej formie zakończenia². Należy stąd wnioskować, że czas trwania misji świętych winien wynosić kilka dni³. Szczegóły dotyczące czasu trwania misji świętych pozostawiono prawodawstwu partykularnemu⁴.

Ustawodawca diecezjalny uregulował to zagadnienie w *Statucie Koła Księży Misjonarzy Diecezji Płockiej*. Celem koła była troska o właściwy poziom przepowiadania słowa Bożego. Dlatego kapłani zrzeszeni w kole odbywali dwa razy w ciągu roku (przed Adwentem i Wielkim Postem) instruktaże homiletyczne. Prawo diecezjalne zalecało, aby kapłani, podejmujący w diecezji płockiej posługę głoszenia rekolekcji i misji świętych, wstępowali do tego koła⁵.

Na czele koła stał zarząd, który odpowiadał za jego kierownictwo. W skład zarządu wchodził: prezes, wiceprezes, sekretarz i skarbnik. Kadencja członków zarządu trwała 5 lat. Wybór członków zarządu dokonywał się większością głosów członków koła i wymagał zatwierdzenia przez biskupa płockiego. Do obowiązków zarządu należało czuwanie nad

¹ Por. KPK, kan. 770.

² *Wykaz odpustów. Normy i nadania*, Katowice 2004, s. 62.

³ Por. J. Adamczyk, *Misje ludowe jako nadzwyczajna forma przepowiadania słowa Bożego w parafii. Aspekt kanoniczno-pastoralny*, w: „Annales Canonici”, nr 10, 2014, s. 86.

⁴ Pojęcie misji ludowych rozpowszechniło się w Kościele od czasów Soboru Trydenckiego i związane było początkowo z działalnością zakonu jezuitów. Por. tamże, s. 81.

⁵ Por. *Statut Koła Księży Misjonarzy Diecezji Płockiej*, w: XLII Synod Diecezji Płockiej..., dz. cyt., s. 208.

wypełnianiem działalności koła, określonej w statucie, organizacja zebrań wszystkich członków koła oraz przedkładanie biskupowi płockiemu sprawozdań z rocznej działalności koła. Swoje obowiązki regulowane prawem posiadali również wszyscy członkowie koła. Należały do nich permanentna troska i podnoszenie własnych kwalifikacji kaznodziejskich i homiletycznych, regularne uczestnictwo w zebraniach członków koła, wygłoszenie co roku przynajmniej jednej serii rekolekcji w parafiach diecezji, regulowanie składek członkowskich. Każdy z członków koła zobligowany był również do przedstawiania zarządowi sprawozdania z pracy misyjno-rekolekcyjnej⁶.

Prawo diecezjalne nakazywało, aby homilie i kazania głoszone przez członków koła spełniały szczególnie kryteria poprawności językowej i teologicznej i były pogłębione duchowo. Kaznodzieje i homiliści zobowiązani byli w swoim przepowiadaniu uwzględniać programy kaznodziejskie przygotowywane na poziomie ogólnopolskim i diecezjalnym. Ustawodawca diecezjalny uprawniał członków koła nie tylko do przepowiadania słowa Bożego, ale również kierowania celebracjami liturgicznymi w czasie rekolekcji lub misji świętych. Każdy podejmujący posługę głoszenia rekolekcji lub misji świętych zobowiązany był wcześniej ustalić z zainteresowanym proboszczem czas i tematykę ćwiczeń duchowych, które miał przeprowadzić w parafii. Proboszczowie mogli poprosić o zespół duchownych do przeprowadzenia misji świętych w parafii. W tym celu należało wystosować taką prośbę do zarządu koła na kilka miesięcy przed planowanym terminem misji⁷.

Prawodawca diecezjalny stanowił, aby duchowni podejmujący głoszenie rekolekcji lub misji świętych uwzględnili najpierw potrzeby parafii, w których pełnili na co dzień posługę duszpasterską. W przypadku proboszcza, zobowiązany on był, aby na czas swojej nieobecności ustalić zastępcę, o czym winien poinformować wiernych swojej parafii. Gdyby rekolekcje lub misje miał głosić wikariusz parafialny miał obowiązek uzyskać wcześniej zgodę swojego proboszcza lub dziekana. Każdy z podejmujących tego typu posługę przepowiadania słowa Bożego miał prawo do wynagrodzenia, które należało uiścić według ustalonej normy⁸.

Zgodnie z prawem statutowym zarząd mógł wnioskować o skreślenie z listy członków tych duchownych, którzy nie wywiązywali się z obowiązków przewidzianych prawem statutowym. Zgodę na pozbawienie członkostwa musiał wyrazić ordynariusz. Zarząd mógł wnioskować do ordynariusza nawet o pozbawienie prawa do przepowiadania w czasie

⁶ Por. tamże.

⁷ Por. tamże.

⁸ Por. tamże.

rekolekcji lub misji członka koła, który notorycznie zaniedbywał zobowiązania przewidziane w statucie. Prawo diecezjalne na podstawie przynależności do koła przyznawało jego członkom pewne uprawnienia. Należały do nich: udzielanie dyspensy od prywatnych ślubów, udzielanie uroczystego błogosławieństwa z możliwością uzyskania odpustu zupełnego na zakończenie rekolekcji lub misji świętych⁹, podczas głoszenia homilii lub kazań oraz słuchania spowiedzi sakramentalnej używania ubioru misjonarza, na który składał się czarny pas do sutanny oraz krzyż misyjny¹⁰.

2. Katechizacja szkolna

Kościół posiada obowiązek i wrodzone prawo głoszenia depozytu wiary. Formą przepowiadania słowa Bożego jest nauczanie katechetyczne, które zgodnie z prawem powszechnym, winno być troską wszystkich członków Kościoła¹¹. Ustawodawca powszechny stanowił, że nie można oddzielić nauczania katechetycznego od całej działalności duszpasterskiej Kościoła¹². Obie te przestrzenie stanowią integralną całość mandatu wspólnoty Kościoła do przepowiadania słowa Bożego. Nauczanie katechetyczne wyróżnia od innych form przepowiadania słowa Bożego to, że dąży do połączenia poznanych prawd wiary z praktykowaniem życia chrześcijańskiego¹³. Ustawodawca kodeksowy stanowił, że kompetencją biskupa diecezjalnego było ustalenie odnośnych przepisów, dotyczących nauczania katechetycznego w diecezji¹⁴. Winien on przy tym zachować normy wydane przez Stolicę Apostolską¹⁵.

Prawo partykularne dotyczące działalności katechetycznej Kościoła w diecezji płockiej zostało zawarte w *Instrukcji o katechizacji*. Ustawodawca diecezjalny wyróżnił cztery formy katechizacji: szkolną, pomaturalną i akademicką, pozaszkolną i katechizację osób dorosłych

⁹ Por. *Wykaz odpustów...*, dz. cyt., tamże.

¹⁰ Por. *Statut Koła Księży Misjonarzy...*, dz. cyt., s. 208-209.

¹¹ Por. KPK, kan. 774 § 1.

¹² Por. KPK, kan. 773.

¹³ Por. J. Syryjczyk, *Nauczanie katechetyczne w świetle przepisów prawa kanonicznego*, w: „Prawo Kanoniczne”, nr 1-2, 1987, s. 188.

¹⁴ Por. KPK, kan. 775 § 1.

¹⁵ Do podstawowych dokumentów katechetycznych Stolicy Apostolskiej z czasu recepcji norm Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 r. w diecezji płockiej należały: Pius PP. XI, *Divini illius magistri*, (31.12.1929), w: https://www.vatican.va/content/pius-xi/en/encyclicals/documents/hf_p-xi_enc_31121929_divini-illius-magistri.html (13.03.2025); Deklaracja o wychowaniu chrześcijańskim Soboru Watykańskiego II; *Sacra Congregatio pro Clericis, Directorium catechetisticum generale*, (11.04.1971), w: <https://www.vatican.va/archive/aas/documents/AAS-64-1972-ocr.pdf> (13.03.2025); Joannes Paulus PP. II, *Adhortatio Apostolica Catechesi tradendae*, (16.10.1979), w: <https://www.vatican.va/archive/aas/documents/AAS-71-1979-ocr.pdf> (13.03.2025); KPK, kan. 773-780.

oraz katechizację okazjonalną. Katechizacja szkolna w diecezji płockiej obejmowała dzieci w wieku przedszkolnym, dzieci szkół podstawowych oraz młodzież szkół ponadpodstawowych. Prawo diecezjalne nakazywało, aby w każdej parafii prowadzić katechizację dzieci na etapie przedszkolnym¹⁶.

W tym celu katecheci winni prowadzić zajęcia z wykorzystaniem zróżnicowanych pomocy dydaktycznych, organizować dla rodziców dzieci spotkania na temat wychowania moralnego i religijnego w rodzinie. Rodzice mieli prawo liczyć na pomoc katechetów w otrzymaniu, dostosowanych do wieku dzieci, pomocy w postaci Biblii dla małych dzieci czy modlitw i obrazków. Odpowiedzialni za katechezę zobowiązani byli również do organizowania okresowych nabożeństw dla dzieci i ich rodziców z okazji Adwentu, okresu Bożego Narodzenia czy Wielkiego Tygodnia¹⁷.

W pracy z dziećmi szkół podstawowych ustawodawca diecezjalny stanowił, że odpowiedzialność za katechizację spoczywa na parafii, na terenie której znajdują się szkoły na tym poziomie. W każdej klasie istniał obowiązek dwóch godzin katechezy w wymiarze tygodniowym. W sytuacjach wyjątkowych proboszcz mógł zwrócić się do Wydziału Katechetycznego kurii o zmniejszenie wymiaru katechezy do jednej godziny tygodniowo. Prawo diecezjalne stanowiło, że przygotowanie w parafii przed przystąpieniem do pierwszej spowiedzi i Komunii Świętej oraz uroczystego odnowienia przyrzeczeń chrzcielnych nie zastępowało systematycznego udziału w całorocznej katechezie szkolnej. Każdy uczeń winien obowiązkowo prowadzić zeszyt. Ustawodawca partykularny przewidywał, iż jeśli dziecko będzie promowane z katechezy do kolejnej klasy, ale nie otrzymało promocji ze względu na inne przedmioty, winno ono powtarzać rok z całą klasą również na katechezie¹⁸.

Prawo diecezjalne nakładało na parafie odpowiedzialność również za katechizację grupy młodzieży szkół ponadpodstawowych. Młodzież winna uczestniczyć w dwóch godzinach katechezy w wymiarze tygodniowym. Uczniowie winni prowadzić zeszyty. Program katechizacji winien zakończyć się pisemnym lub ustnym egzaminem końcowym. Obowiązkiem katechizacji winna również zostać objęta młodzież szkół wieczorowych. Ustawodawca diecezjalny stanowił, iż w parafiach, w których znajdują się szkoły ponadpodstawowe winna być celebrowana Msza Święta ze szczególnym udziałem młodzieży¹⁹.

¹⁶ Por. *Instrukcja o katechizacji*, w: XLII Synod Diecezji Płockiej..., dz. cyt., s. 182.

¹⁷ Por. tamże.

¹⁸ Por. tamże, s. 182-183.

¹⁹ Por. tamże, s. 183.

W ramach katechizacji pomaturalnej i akademickiej, ustawodawca diecezjalny stanowił, aby w większych ośrodkach miejskich, w których istnieją uczelnie lub szkoły pomaturalne, organizować spotkania o tematyce religijnej dla młodzieży. Spotkania organizowane na odpowiednim poziomie religijnym i intelektualnym, zdaniem prawodawcy, winny być odpowiedzią na potrzebę uzupełnienia i pogłębienia wiedzy religijnej. Prawo diecezjalne nakładało na proboszczów obowiązek organizacji katechezy dla dorosłych. Katechezę należało dostosować według kryterium wiekowego i zawodowego. Celem procesu katechetycznego tej grupy osób było permanentne pogłębianie wiary oraz ocena rzeczywistości w świetle Objawienia Bożego²⁰.

Również w ramach duszpasterstwa parafialnego prawo diecezjalne nakazywało organizację tzw. katechezy okazjonalnej. Ten nakaz ustawodawcy partykularnego winien uwidaczniać się przede wszystkim poprzez tworzenie różnego rodzaju grup parafialnych, np. służby liturgicznej ołtarza, zakładanie stowarzyszeń i bractw o charakterze religijnym, a także organizowanie dni skupienia i rekolekcji zamkniętych, np. dla maturzystów. Szczególną formą katechezy okazjonalnej, którą zalecało prawo partykularne w diecezji było tworzenie grup katechumenatu. Ich celem było nie tylko przygotowanie osób nieochrzczonych do przyjęcia sakramentów wtajemniczenia chrześcijańskiego, ale również pogłębienie wiary u osób wychowanych w duchu indyferentyzmu religijnego lub nawet w duchu ateizmu²¹.

Prawodawca diecezjalny stanowił, że na polu pracy katechetycznej katecheci winni współpracować z rodzicami swoich uczniów. Stąd przede wszystkim odpowiedzialni za nauczanie katechezy winni zapraszać do udziału we Mszy Świętej wraz z dziećmi ich rodziców. Ustawodawca podkreślił, że należy odróżnić Msze Święte ze szczególnym udziałem dzieci od Mszy Świętych z licznym udziałem dzieci i osób dorosłych. W tym celu homiliści winni w głoszeniu homilii do dzieci uwzględnić osoby dorosłe obecne w zgromadzeniu liturgicznym, włączyć rodziców do czynnego udziału w celebracji np. poprzez czytanie lekcji mszalnych, wezwań modlitwy powszechnej bądź udziału w procesji z darami. Prawo partykularne zalecało, aby zebrania dla rodziców w szkołach wykorzystać jako okazję do kontaktu katechety z rodzicami uczniów²².

Zgodnie z prawem diecezjalnym głównym podmiotem odpowiedzialnym za koordynację pracy katechetycznej w diecezji był Wydział Katechetyczny kurii diecezjalnej.

²⁰ Por. tamże, s. 183-184.

²¹ Por. tamże, s. 184.

²² Por. tamże, s. 184-185.

Odpowiadał on przede wszystkim za właściwy dobór katechetów, realizację przyjętego w diecezji programu katechetycznego, właściwy wybór podręczników, organizację rekolekcji dla maturzystów, krzewienie właściwych pomysłów katechetycznych oraz formację katechetów. Narzędzie formacji katechetów stanowiły katechetyczne konferencje dekanalne, miesięczne skupienia adresowane do katechetów zakonnych i świeckich, coroczne rekolekcje zamknięte, organizowane w kilku turach oraz różne sympozja i konkursy²³.

Oprócz Wydziału Katechetycznego kurii podmiotami odpowiedzialnymi za katechezę w określonym zakresie byli wizytatorzy katechizacji, poszczególni proboszczowie w swoich parafiach oraz katecheci. Do zadań wizytatorów diecezjalnych należało przeprowadzanie wizytacji w szkołach, hospitacje, kontrola jakości prowadzonych katechez. Z kolei wizytatorzy dekanalni mieli obowiązek współpracy z Wydziałem Katechetycznym kurii oraz organizacji dekanalnych konferencji katechetycznych. Ustawodawca diecezjalny przypominał, że głównym odpowiedzialnym za katechezę w parafii jest proboszcz. Stąd winien on troszczyć się o sprawne funkcjonowanie działalności katechetycznej, reprezentować parafię w kuratorium oświaty, uzgadniać przydział szkół i oddziałów klasowych poszczególnym katechetom, wizytować zajęcia katechetów, troszczyć się o pomoce katechetyczne, organizować rekolekcje dla uczniów w porozumieniu z dyrekcją placówki²⁴.

Prawo diecezjalne szczegółowo regulowało obowiązki katechetów. Należało do nich sumienne przygotowanie do katechezy i przeprowadzenie jej we właściwy sposób, opracowanie konspektów zajęć przynajmniej przez 3 lata od terminu podjęcia pracy katechetycznej, pogłębianie swoich wiadomości i umiejętności zawodowych, realizacja programu katechetycznego, przyjętego w diecezji, czynne uczestnictwo wraz z uczniami w niedzielnych i świątecznych Mszach Świętych oraz troska o wystrój sali katechetycznej²⁵.

Instrukcja uwzględniając specyfikę i strukturę diecezji zawierała szczególne wskazania i propozycje, dotyczące działalności katechetycznej. Ustawodawca diecezjalny stanowił, aby zadbać o właściwy dobór kadry katechetycznej zarówno spośród świeckich jak duchownych i osób zakonnych. Proboszczowie winni zapewnić odpowiednią liczbę etatów dla katechetów. Dla uczniów w szkołach należało zapewnić odpowiednią ilość podręczników i czasopism religijnych. Szczególną opieką winny zostać objęte dzieci, wymagające szczególnej troski. Z

²³ Por. tamże, s. 185-186.

²⁴ Por. tamże, s. 186.

²⁵ Por. tamże, s. 186-187.

młodzieżą, która podjęła pracę zawodową, ustawodawca stanowił, aby kilka razy w ciągu roku organizować specjalne spotkania duszpasterskie²⁶.

Prawo diecezjalne zawierało również szczegółowe wskazania, dotyczące praktyki katechetycznej. Biskup Kamiński stanowił, aby dziecko przystępowało do Pierwszej Komunii Świętej, uroczystego odnowienia przyrzeczeń chrzcielnych oraz sakramentu bierzmowania w swojej parafii. Gdyby rodzice dziecka wyrazili życzenie co do wyboru innej parafii, duszpasterze nie powinni w tym względzie czynić przeszkód. Również kościołem, w którym dzieci uczestniczą w niedzielnej i świątecznej Mszy Świętej winien być ich kościół parafialny. Gdyby jednak rodzice dziecka wybierali kościół innej parafii do uczestnictwa w Eucharystii, należało uszanować ich wolę. Prawo diecezjalne stanowiło również, aby duszpasterze wstrzymali się od pobierania opłat za wydanie metryki chrztu przy okazji kompletowania dokumentów do przystąpienia do Pierwszej Komunii Świętej oraz sakramentu bierzmowania²⁷. Należy również zaznaczyć, że doceniając pracę katechetyczną wiernych oraz uwzględniając warunki społeczne, Konferencja Episkopatu Polski wydała w 1986 roku dekret, wprowadzający zmiany w uposażeniu minimalnym katechetek, podwyższając pensję o 30 %²⁸.

Aby jak najskuteczniej realizować założenia działalności katechetycznej w diecezji, biskup Kamiński powołał w każdym dekanacie wizytatorów dekanalnych. Do zadania wizytatora należało coroczne przeprowadzanie wizytacji wszystkich parafii dekanatu pod względem katechetycznym. Wizytacji podlegały pomieszczenia katechetyczne, przydział szkół i klas poszczególnym katechetom. Wizytator miał prawo hospitować jednostki katechetyczne i przeprowadzać po nich rozmowę z zainteresowanym katechetą. Po każdorazowej wizytacji, wizytator zobowiązany był przedłożyć pisemne sprawozdanie do Wydziału Katechetycznego kurii, dostarczyć wypełnione przez proboszczów kwestionariusze katechetyczne oraz omówić osobiście przedłożone sprawozdanie z dyrektorem Wydziału Katechetycznego. Do zadań wizytatora dekanalnego należało również pośrednictwo w sprawach formalnych pomiędzy parafiami dekanatu a Wydziałem Katechetycznym kurii²⁹.

Do szczególnych zadań wizytatora dekanalnego należało organizacja dekanalnej konferencji katechetycznej. Zgodnie z prawem diecezjalnym winna ona odbywać się raz w roku. W tym celu z odpowiednim wyprzedzeniem czasowym, wizytator był zobowiązany

²⁶ Por. tamże, s. 187-188.

²⁷ Por. tamże, s. 188.

²⁸ Por. Konferencja Episkopatu Polski, *Zmiany w uposażeniu minimalnym katechetek uchwalone na 212. Konferencji Plenarnej Episkopatu Polski*, w: MPP, nr 4, 1986, s. 156.

²⁹ Por. *Wytyczne dla wizytatorów dekanalnych*, w: MPP, nr 7-9, 1988, s. 202-203.

ustalić z dziekanem termin i miejsce konferencji. Ustawodawca diecezjalny stanowił, że winny one odbywać się w poniedziałki lub wtorki. Dwa tygodnie przed planowaną konferencją należało powiadomić o niej Wydział Katechetyczny kurii. W planie konferencji należało uwzględnić celebrację Mszy Świętej lub nabożeństwa z konferencją ascetyczną, katechezę ćwiczeniową, której poprowadzenie należało zlecić któremuś z duchownych dekanatu, referat, dyskusję nad przeprowadzoną katechazą pokazową, dyskusję nad referatem, komunikaty oraz wolne wnioski zgłaszane przez uczestników spotkania. Z konferencji należało sporządzić protokół i przedłożyć go w czasie dwóch tygodni Wydziałowi Katechetycznemu kurii³⁰.

2.1. Przygotowanie do pierwszej spowiedzi i Komunii Świętej

Na szczególną uwagę zasługują dwie instrukcje stanowione przez prawodawcę diecezjalnego, dotyczące odpowiednio przygotowania dzieci do pierwszej spowiedzi i Komunii Świętej oraz do uroczystego odnowienia przyrzeczeń chrzcielnych. Wynikały one z dyspozycji normy kodeksowej, która czyni rodziców dziecka, którego osiągnęło wiek używania rozumu i jego proboszcza, odpowiedzialnymi za właściwe przygotowanie do odbycia sakramentalnej spowiedzi i przyjęcia po raz pierwszy Eucharystii³¹. Prawo diecezjalne stanowiło, że najlepszym wiekiem do odbycia pierwszej spowiedzi sakramentalnej i przyjęcia Komunii Świętej jest ten określony przez ustawodawcę kodeksowego³². W praktyce do pierwszej spowiedzi i Komunii Świętej dopuszczano dzieci klasy drugiej szkoły podstawowej. Ustawodawca diecezjalny stanowił, że idąc za praktyką ustaloną przez św. Piusa X, można było udzielić zezwolenia na wcześniejszą pierwszą spowiedź i Komunię Świętą, dotyczącą uczniów klas zerowych i pierwszych, ale trzeba było w tym celu spełnić odpowiednie warunki³³. Należały do nich prośba, przedłożona przez rodziców oraz ich zapewnienie o pogłębianiu wychowania religijnego dziecka oraz ocena katechety i duszpasterza, co do wystarczającego rozwoju umysłowego i posiadania wymaganej wiedzy na temat Eucharystii³⁴.

Ustawodawca diecezjalny zaznaczył, że dostrzega się trudność w dopuszczeniu dziecka do wcześniej pierwszej Komunii Świętej, jeżeli wzrasta ono w rodzinie obojętnej religijnie i

³⁰ Por. tamże, s. 203-204.

³¹ Por. KPK, kan. 914.

³² Por. KPK, kan. 913 § 1.

³³ Ustawodawca kodeksowy stanowi, że dzieciom, które znalazły się w niebezpieczeństwie śmierci można udzielić Eucharystii nawet wcześniej, pod warunkiem, że odróżniają Ciała Chrystusa od zwykłego chleba i z szacunkiem przyjmują Komunię Świętą. Por. KPK, kan. 913 § 2.

³⁴ Por. *Instrukcja o przygotowaniu dzieci do pierwszej spowiedzi i Komunii Świętej*, w: XLII Synod Diecezji Płockiej..., dz. cyt., s. 175.

nie uczestniczy systematycznie w katechizacji. Katechezą przygotowującą do pierwszej spowiedzi i Komunii Świętej obligatoryjnie miały być objęte dzieci w szkołach specjalnych oraz w zakładach dla dzieci, wymagających szczególnej troski. Przepisy instrukcji nakazywały prowadzenie katechizacji według programu katechetycznego, zatwierdzonego przez władzę diecezjalną, który obejmował trzyletni okres. Pierwsze dwa lata katechezy obejmowały dzieci klas zerowych oraz klas pierwszych i dotyczyły przygotowania dalszego. Zasadnicze przygotowanie do pierwszej spowiedzi i Komunii Świętej miało miejsce w klasie drugiej szkoły podstawowej. Podstawę do dopuszczenia dziecka stanowiła pozytywna opinia katechety oraz proboszcza oparta o całoroczne i systematyczne uczestnictwo w katechezie, uczestnictwo w niedzielnej Mszy Świętej oraz odpowiedni poziom wiedzy religijnej. Prawo diecezjalne zabraniało dopuszczenia do pierwszej spowiedzi i Komunii Świętej dziecka, które nie uczęszczało na katechezę³⁵.

Ustawodawca diecezjalny stanowił, aby przystępowanie dzieci do pierwszej spowiedzi sakramentalnej miało miejsce podczas specjalnego nabożeństwa pokutnego w kościele. Przepisy instrukcji uczuły kapłanów na szczególną wrażliwość z jaką należało podchodzić do małych penitentów, aby kształtować w nich impuls do głębszego życia religijnego i umożliwić im należyte przeżycie tego sakramentu. W tym celu, jeśli do spowiedzi miała przystępować większa grupa dzieci, należało zorganizować słuchanie spowiedzi w mniejszych grupach i wyznaczyć dla nich odpowiednie godziny. Ustawodawca diecezjalny kładł duży nacisk na religijny charakter samej oprawy uroczystości przyjęcia po raz pierwszy Eucharystii przez dzieci. Stąd przepisy instrukcji przestrzegały duszpasterzy przed pośpiechem, ale i niepotrzebnym przedłużaniem liturgii. Uroczystą liturgię należało zorganizować w godzinach rannych w niedzielę lub inne święto kościelne. Sama Msza Święta powinna była rozpocząć się od powitania dzieci i ich rodziców, którzy oczekiwali zgromadzeni przed kościołem. Następnie zgromadzonych celebrians kropił wodą święconą, po czym następowało błogosławieństwo rodziców i procesjonalne wejście do kościoła. Czytania mszalne miały być proklamowane przez rodziców, natomiast dzieci należało zaangażować w odczytanie wezwań modlitwy powszechnej oraz w procesję z darami. Po przyjęciu Komunii Świętej przedstawiciele dzieci mieli odmówić specjalną krótką modlitwę³⁶.

Przepisy instrukcji przestrzegały przed zbyt liczną grupą dzieci, która podczas jednej celebracji miałyby przyjąć po raz pierwszy Eucharystię. W sytuacji większej liczby dzieci,

³⁵ Por. tamże, s. 176.

³⁶ Por. tamże, s. 177.

należało podzielić je na mniejsze grupy. Racją tej dyspozycji było umożliwienie właściwego pod względem religijnym przeżycia przez dziecko samej uroczystości. W tygodniu po uroczystości przyjęcia pierwszej Komunii Świętej, rodzice i dzieci byli zapraszani każdego dnia na Mszę Świętą w ramach tzw. białego tygodnia. przy różnych okazjach duszpasterze i katecheci winni byli uczulać rodziców, że ich przykład regularnej spowiedzi sakramentalnej i częstego przystępowania do Komunii Świętej jest dla dziecka najlepszym przykładem i formą katechezy. Przepisy instrukcji stanowiły, aby przygotowania do pierwszej spowiedzi i Komunii Świętej nie zlecać katechetom, którzy rozpoczynają dopiero pracę³⁷.

2.2. Przygotowanie do odnowienia przyrzeczeń chrzcielnych

W diecezji płockiej obowiązywały również przepisy zawarte w *Instrukcji o przygotowaniu dzieci do uroczystego odnowienia przyrzeczeń chrzcielnych*. Praktykę tej celebracji, zwanej dawniej Komunią Generalną, wprowadził w diecezji płockiej biskup Antoni Julian Nowowiejski w 1910 roku. Początkowo stanowiła ona zwieńczenie kursu katechizmowego, a z czasem nadano jej nową specyfikę i treść, mając na celu pobudzenie w dziecku świadomości powołania chrześcijańskiego. Temu celowi podporządkowany był proces katechizacji w klasach trzecich i czwartych szkół podstawowych. Podczas katechezy należało ukazywać dzieciom związek między sakramentem chrztu a Eucharystią. Oprócz tego należało dzieci wdrażać do systematycznego przystępowania do spowiedzi sakramentalnej i przyjmowania Eucharystii. Prawo diecezjalne przewidywało, że w sytuacji, w której dziecko w klasie czwartej nie uczęszczało na katechizację, mogło przystąpić do uroczystego odnowienia przyrzeczeń chrzcielnych w późniejszym czasie pod warunkiem pozytywnej oceny z egzaminu z wiedzy religijnej, który należało sobie przyswoić. Dziecko powinno było również dalej kontynuować uczestnictwo w katechezie szkolnej. Dodatkowe spotkania katechetyczne w parafiach dla dzieci klas czwartych nie zwalniały z systematycznego uczestnictwa w katechezie szkolnej³⁸.

Decyzję o dopuszczeniu dziecka do uroczystego odnowienia przyrzeczeń chrzcielnych podejmował katecheta. Podstawę dopuszczenia stanowiło systematyczne uczestnictwo w katechizacji przez cały rok szkolny, systematyczne uczestnictwo w niedzielnej Mszy Świętej oraz wykazanie się odpowiednim poziomem wiedzy religijnej. Ustawodawca diecezjalny

³⁷ Por. tamże, s. 177-178.

³⁸ Por. *Instrukcja o przygotowaniu dzieci do uroczystego odnowienia przyrzeczeń chrzcielnych*, w: XLII Synod Diecezji Płockiej..., dz. cyt., s. 178.

stanowił, aby w proces przygotowania do tzw. Komunii Generalnej włączyć oprócz dzieci również rodziców. Miał temu służyć specjalny cykl nabożeństw z ich udziałem, które podejmowały poszczególne aspekty sakramentu chrztu. Wśród poruszanych tematów miały znaleźć się zagadnienia, związane z chrztem jako sakramentem wiary, zobowiązaniem chrześcijańskim do dzielenia się Ewangelią z innymi ludźmi, włączeniem ochrzczonego człowieka do społeczności zbawionych, obowiązkach chrześcijanina wobec ludzkiej społeczności czy zagadnienia związane z wartością cnoty wstrzemięźliwości w chrześcijańskim życiu³⁹.

Przepisy instrukcji stanowiły, aby przed samą uroczystością podczas spotkania z rodzicami i dziećmi omówić przebieg samej celebracji. Do czynnego udziału w liturgii zachęcano rodziców i chrzestnych dziecka. Analogicznie do uroczystości pierwszej Komunii Świętej, również w tygodniu następującym po uroczystym odnowieniu przyrzeczeń chrzcielnych, duszpasterze mieli zachęcać rodziców i dzieci do udziału w Mszach Świętych w ramach tzw. białego tygodnia⁴⁰.

3. Katechizacja dorosłych

Biskup Kamiński dla zapewnienia systematycznego kształcenia wiernych świeckich w zakresie wiedzy religijnej powołał do istnienia Katolicki Uniwersytet Ludowy im. abp. A. J. Nowowiejskiego w Ciechanowie. Poza kształceniem w obszarze intelektualnym, celem uczelni było pogłębienie formacji chrześcijańskiej wiernych. Uczelnia rządziła się swoim statutem podpisanym przez biskupa Kamińskiego dnia 13 grudnia 1991 roku. Organem nadzorującym działalność uniwersytetu był biskup płocki, który sprawował swoje zadania poprzez dyrektora Wydziału Duszpasterskiego kurii, diecezjalnego duszpasterza rolników oraz powołanych przez siebie kierowników poszczególnych sekcji. Do udziału w zajęciach byli uprawnieni mieszkańcy wsi i miast, w wieku od 18 do 40 lat, których ukierunkowania zawodowe, związane były z pracą na roli. Warunkiem uczestnictwa w zajęciach, który stawiał ustawodawca diecezjalny była przynależność do Kościoła rzymskokatolickiego oraz deklaracja włączenia się w przyszłości w życie parafii i środowiska wiejskiego⁴¹.

³⁹ Por. tamże, s. 179.

⁴⁰ Por. tamże.

⁴¹ Por. *Statut Katolickiego Uniwersytetu Ludowego im. abp. A. J. Nowowiejskiego w Ciechanowie*, w: MPP, nr 3, 1992, s. 148-149.

Zgodnie ze statutem wykłady odbywały się w budynku parafii św. Józefa w Ciechanowie w soboty od listopada do kwietnia włącznie przez trzy kolejne lata. Studenci obowiązani byli do udziału w wykładach oraz samokształcenia. Studia kończyły się otrzymaniem dyplomu ukończenia uniwersytetu. Program studiów obejmował przedmioty z zakresu dogmatyczno-moralnego, historii Kościoła, katolickiej nauki społecznej i prawoznawstwa, kultury rolnej i ochrony środowiska, kultury oraz języków obcych. Statut przewidywał uzupełnienie programu naukowego o tematykę wskazaną przez studentów⁴².

⁴² Por. tamże, s. 149-150.

Rozdział III Posługa uświęcania

Pośród środków, które wspólnota Kościoła posiada do wypełniania zadania uświęcania człowieka, szczególne miejsce zajmuje celebrowanie liturgii, a zwłaszcza sakramentów świętych. Sam termin *liturgia* zawiera w sobie odniesienia prawne. Prawa nie sposób odłączyć od kultu liturgicznego. Sam Kodeks Jana Pawła II w wielu miejscach odnosi się do przepisów prawa liturgicznego, zawartego w odpowiednich księgach liturgicznych. Zadaniem norm kodeksowych jest określenie właściwych dyspozycji prawnych co do materii i formy sprawowanych sakramentów, szafarza, podmiotu sakramentów, a także godziwości i ważności ich celebrowania¹.

1. Sprawowanie sakramentów

Ustawodawca diecezjalny w statutach synodalnych stanowił, aby duszpasterze wyjaśniali wiernym rolę i znaczenie sakramentów świętych. Zadanie to mieli wypełniać przez katechizację, homilie, konferencje w ramach procesu przygotowawczego do przyjęcia sakramentu. Synod napominał, aby duszpasterze przypominali wiernym o konieczności właściwej dyspozycji do przyjęcia sakramentów. Przepis ten stanowi bezpośrednie nawiązanie do normy kodeksowej, zawartej w kan. 843 § 2 KPK². Synod powtórzył również normę kodeksową, dotyczącą wierności przepisom liturgicznym w celebrowaniu sakramentów³. Ustawodawca kodeksowy przyznaje szafarzowi prawo do ofiary, składanej przez wiernych z okazji celebrowania sakramentu. Zadaniem kompetentnej władzy kościelnej jest określenie taryfy składanej przy okazji posługi ofiary z zastrzeżeniem, że nigdy nie powinno odmówić się potrzebującym sakramentów z racji ich materialnego ubóstwa⁴. Statuty synodalne, jak również inne akty ustawodawcze biskupa Kamińskiego nie zawierały odpowiednich regulacji w tej materii.

¹ Por. E. Tejero, *Komentarz do księgi IV Kodeksu Prawa Kanonicznego*, w: P. Majer (red.), *Kodeks...*, dz. cyt., s. 517.

² Por. KPK, kan. 843; por. *XLII Synod Diecezji Płockiej...*, dz. cyt., s. 129.

³ Por. KPK, 846 § 1; por. *XLII Synod Diecezji Płockiej...*, dz. cyt., tamże.

⁴ Por. KPK, kan. 848.

1.1. Chrzest

Chrzest jako *brama sakramentów* jest konieczny do zbawienia przez rzeczywiste albo przynajmniej zamierzone przyjęcie⁵. Jako pierwszy z sakramentów inicjacji chrześcijańskiej ma w życiu doniosłe znaczenie. Biskup Płocki przypominał w statutach synodalnych, że ten sakrament winien być przedmiotem szczególnej troski duszpasterzy i wiernych. Proboszczowie i wspomagający ich duszpasterze zobowiązani są do troski o właściwe przygotowanie rodziców i chrzestnych przez pouczenie o znaczeniu tego sakramentu w życiu chrześcijanina i obowiązkach wynikających z jego przyjęcia. Temu pouczeniu winna służyć katecheza przedchrzcielna⁶. Statuty synodalne nie zawierają żadnej instrukcji jak winna być przeprowadzone przygotowanie rodziców i chrzestnych do przyjęcia przez dziecko sakramentu chrztu świętego. Poza nawiązaniem do normy kan. 851 KPK, ustawodawca diecezjalny nie uregulował bardziej szczegółowo tej kwestii⁷. Należy przypuszczać, że brak regulacji w tej materii oznaczał obowiązywanie na terenie diecezji *Instrukcji Duszpasterskiej Episkopatu o udzieleniu sakramentu chrztu dzieciom* z 1975 roku⁸.

Biskupowi Płockiemu zależało, aby chrzest dziecka był przeżyciem, które nie ograniczałoby się tylko do grona najbliższych krewnych, ale które byłoby przeżywane z całą wspólnotą parafialną. Bowiem, jak przypominał ustawodawca w statutach synodalnych, to cały lud Boży uczestniczy w wychowaniu chrześcijańskim ochrzczonego⁹. Prawodawca diecezjalny zachęcał członków wspólnoty parafialnej ochrzczonego dziecka do wsparcia modlitewnego jego rodziców i chrzestnych, którzy bezpośrednio odpowiadają za wychowanie w wierze nowego członka Kościoła.

Miejszem chrztu dziecka winien być kościół parafialny jego rodziców¹⁰. Ustawodawca diecezjalny stanowił, że tylko w uzasadnionych przypadkach rodzice mogli wybrać inny kościół parafialny na chrzest swojego dziecka¹¹. Prawodawcy diecezjalnemu zależało bardzo,

⁵ Por. KPK, kan. 849.

⁶ Por. *XLII Synod Diecezji Płockiej...*, dz. cyt., s. 130.

⁷ Por. KPK, kan. 851.

⁸ Por. Konferencja Episkopatu Polski, *Instrukcja duszpasterska Episkopatu o udzieleniu sakramentu chrztu dzieciom* (1975), źródło: https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WE/kep/kkbids/chrzest_01011975.html (2.08.2024).

⁹ Por. *XLII Synod Diecezji Płockiej...*, dz. cyt., tamże.

¹⁰ Por. KPK, kan. 857 § 1. Kodeks dopuszcza również możliwość przyjęcia sakramentu chrztu w kaplicy, a nawet w innym godnym miejscu. Powinny jednak przemawiać za tym uzasadnione racje, jak np.: duża odległość do kościoła parafialnego bądź nagła konieczność udzielenia chrztu. Pierwszeństwo kościoła parafialnego jako miejsca udzielenia chrztu nie wynika tylko z przesłanek liturgicznych (bowiem w tym kościele znajduje się chrzcielnica), ale także z praktyki administracyjnej. Por. E. Tejero, *Komentarz do kan. 857-860 KPK*, w: P. Majer (red.), *Kodeks...*, dz. cyt., s. 535-536.

¹¹ Por. *XLII Synod Diecezji Płockiej...*, dz. cyt., tamże.

aby uczestnicy liturgii jak najlepiej przeżyli celebrację sakramentu chrztu. Stąd statuty synodalne zawierają zalecenie, aby wedle możliwości uczestnicy liturgii spełniali w czasie celebracji funkcje lektora, psalterzysty oraz komentatora. Ponadto chrzestni winni spełniać warunki regulowane przez ustawodawcę kodeksowego¹². Biskup Płocki postanowił, by chrzestni spoza parafii, w której ma miejsce celebrowanie chrztu, przedstawili proboszczowi miejsca chrztu opinię własnego proboszcza, co do spełnienia wymogów tej funkcji stawianych przez prawodawcę kodeksowego¹³.

Ustawodawca diecezjalny zastrzegł sobie prawo do wydania zezwolenia na uroczysty chrzest w szpitalach na terenie diecezji¹⁴. Biskup Płocki przypominał normę kodeksową, iż w sytuacji konieczności chrztu może udzielić każdy człowiek, byle tylko posiadał właściwą intencję¹⁵. Ponadto ustawodawca diecezjalny zalecił, aby duszpasterze we właściwy sposób pouczali wiernych na ten temat, a zwłaszcza pracowników służby zdrowia w szpitalach¹⁶. Statuty synodalne nie zawierają żadnej normy, która regulowałaby dalsze czynności w przypadku tzw. *chrztu z wody*. Taki przypadek miał miejsce najczęściej w odniesieniu do dziecka, którego życie po urodzeniu było zagrożone. Obowiązek powiadomienia proboszcza parafii, na terenie której udzielono chrztu, spoczywał na szafarzu. Brak odpisu aktu urodzenia często uniemożliwiał wypełnienie tego obowiązku. Zgodnie z normami Kodeksu prawa kanonicznego z 1917 roku należało wówczas poinformować miejscowego proboszcza. Jego zadaniem było spisanie aktu chrztu. Zazwyczaj też miejscowy proboszcz przekazywał informację proboszczowi miejsca zamieszkania rodziców dziecka o udzielonym sakramencie, który sporządzał odpowiedni akt w księdze ochrzczonych parafii.

Ustawodawca w Kodeksie z 1983 roku zrezygnował z zapisu tej normy¹⁷. Obecnie istnieje możliwość wniesienia przez rodziców dziecka prośby o sporządzenie aktu chrztu w parafii zamieszkania ochrzczonego, jeśli trudne byłoby uzyskanie aktu chrztu w miejscu jego

¹² Kodeks stanowi, że rodzic chrzestny winien być wskazany przez przyjmującego chrzest albo jego rodziców, mieć odpowiednią intencję, ukończone 16 lat, być katolikiem, który przyjął bierzmowanie oraz sakrament Eucharystii, prowadzić życie zgodne z wiarą oraz być wolnym wolny od jakiegokolwiek kary kanonicznej, a także nie być ojcem lub matką dziecka. Por. KPK, kan. 874 § 1.

¹³ Por. *XLII Synod Diecezji Płockiej...*, dz. cyt., tamże.

¹⁴ Por. KPK, kan. 860 § 2. Sformułowanie *uroczysty chrzest* oznacza stałą praktykę, poza wypadkiem konieczności, zwłaszcza w niebezpieczeństwie śmierci.

¹⁵ Por. KPK, kan. 861 § 2. Pośród duszpasterzy parafialnych to proboszcz ma szczególną kompetencję do udzielania chrztu, posiadając prawo zlecenia tego zadania innemu duszpasterzowi w swojej parafii. Por. KPK, kan. 530.

¹⁶ Por. *XLII Synod Diecezji Płockiej...*, dz. cyt., tamże.

¹⁷ Por. Z. Janczewski, *Zapisanie faktu przyjęcia chrztu w parafialnej księdze metrykalnej*, w: „Teka Komisji Prawniczej Państwowej Akademii Nauk Oddział w Lublinie”, t. XIII, n. 1 (2020), s. 163-164.

udzielenia. Wówczas dokument winien być spisany w dosłownym brzmieniu z dostarczonego wcześniej do kurii odpisu. W tej sytuacji jedynym kompetentnym organem, który może wydać zgodę na zapis w metryce chrztu jest kuria diecezjalna. Winna się ona jednak wcześniej upewnić co do autentyczności odpisu. W sytuacji chrztu warunkowego przy już wcześniej spisanym akcie, nie należy sporządzać nowego. Należy jedynie umieścić informację o szafarzu chrztu warunkowego. Jedynie w przypadku braku aktu chrztu, należy go spisać¹⁸.

W sytuacji chrztu osoby, która odbyła przygotowanie do chrztu i ukończyła czternasty rok, Synod stanowił, że powinien być o tym fakcie powiadomiony biskup płocki¹⁹. Ta dyspozycja wynika ze szczególnego charakteru celebracji sakramentów inicjacji chrześcijańskiej osób dorosłych. Słusznym byłoby przewodniczenie obrzędom liturgicznym przez biskupa²⁰. Synod stanowił, iż dorosły, który pragnął przyjąć chrzest, winien odbyć wcześniej przygotowanie w formie katechumenatu²¹. Poza ogólnym odwołaniem do *Obrzędów chrztu dorosłych*²², ustawodawca diecezjalny nie zawarł żadnych regulacji, które szczegółowo określiłyby właściwe miejsce i przebieg katechumenatu w diecezji płockiej.

Duszpasterze diecezji płockiej, przygotowując dorosłych do przyjęcia sakramentów inicjacji chrześcijańskiej, byli zobowiązani realizować normy zawarte w wydanej przez Konferencję Episkopatu Polski *Instrukcji dla duchowieństwa w związku z wprowadzeniem obrzędów chrześcijańskiego wtajemniczenia dorosłych* z 1989 roku²³. Ustawodawca diecezjalny stanowił, że miejscem chrztu dorosłego jest jego kościół parafialny²⁴.

Aby proboszcz mógł sporządzić akt chrztu, rodzice dziecka winni byli przedłożyć metrykę jego urodzenia, zaświadczenie proboszcza miejsca zamieszkania chrzestnych o zdolności do pełnienia tej roli. Gdyby chrzest miało przyjąć dziecko w wieku szkolnym, należało dostarczyć proboszczowi zaświadczenie o uczęszczaniu na katechezę szkolną²⁵. Po udzieleniu sakramentu chrztu, proboszcz był zobowiązany zapisać ten fakt w księdze

¹⁸ Por. Konferencja Episkopatu Polski, *Przepisy wydane przez Księży Biskupów Polski o prowadzeniu ksiąg parafialnych: ochrzczonych, bierzmowanych, małżeństw i zmarłych oraz księgi stanu dusz*, w: F. Bączkiewicz, *Prawo kanoniczne. Podręcznik dla duchowieństwa*, Opole 1958, t. II, s. 600.

¹⁹ Por. KPK, kan. 863.

²⁰ Por. E. Tejero, *Komentarz do kanonów 861-863 KPK*, w: P. Majer (red.), *Kodeks...*, dz. cyt., s. 537.

²¹ Por. KPK, kan. 865 § 1.

²² *Obrzędy chrześcijańskiego wtajemniczenia dorosłych dostosowane do zwyczajów diecezji polskich*, Katowice 1988.

²³ Por. Konferencja Episkopatu Polski, *Instrukcja dla duchowieństwa w związku z wprowadzeniem obrzędów chrześcijańskiego wtajemniczenia dorosłych* (9.05.1989), źródło: https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WE/kep/kkbids/chrzest_09051975.html (2.08.2024).

²⁴ Por. KPK, kan. 857 § 2.

²⁵ Por. *XLII Synod Diecezji Płockiej...*, dz. cyt., 130-131.

ochrzczonych. Księga ochrzczonych to jeden z podstawowych rejestrów, które obowiązkowo należy prowadzić w parafii²⁶. Statuty synodalne zalecały obchód przez wiernych rocznicy własnego chrztu²⁷.

Ustawodawca diecezjalny w statutach synodalnych i w prawodawstwie pozasynodalnym nie odniósł się w żaden sposób do konwersji. W praktyce należało więc odnieść się do *Obrzędów chrześcijańskiego wtajemniczenia dorosłych*²⁸. Aby dokonać konwersji na katolicyzm, prawo wymaga, by chrześcijanin ważnie ochrzczony złożył wyznanie wiary. Winno się ono odbyć w sposób i w formie przewidzianej przez prawo²⁹. Jeśli przystępujący do pełnej jedności z Kościołem katolickim jest poniżej 14. roku życia, to jeśli nie występuje zagrożenie życia, powinien przedstawić pisemną zgodę rodziców na konwersję³⁰. Ustawodawca powszechny zobowiązał proboszcza miejsca konwersji do odnotowania tego faktu w księdze katechumenów. Należy zapisać również dzień i miejsce przyjęcia sakramentu chrztu³¹.

1.2. Bierzmowanie

Bierzmowanie należy do sakramentów inicjacji chrześcijańskiej. Wzbogaca chrześcijanina darem Ducha Świętego i pogłębia jego relację ze wspólnotą Kościoła³². Owocem sakramentu bierzmowania jest udoskonalenie łaski otrzymanej w chwili chrztu i jej dopełnienie³³. Ustawodawca diecezjalny w synodalnych aktach normatywnych wskazał na

²⁶ Na marginesie aktu chrztu dokonuje się zapisów m.in. sakramentów bierzmowania, święceń wszystkich stopni, małżeństwa, a także ślubów zakonnych w instytucie na prawie papieskim, faktu stwierdzenia nieważności zawartego małżeństwa, rozwiązania małżeństwa na mocy dyspensy papieskiej *super rato*, faktu wystąpienia z Kościoła formalnym aktem, faktu powrotu do Kościoła formalnym aktem (abiuracja), przejście do innego Kościoła *sui iuris* i inne.

²⁷ Por. *XLII Synod Diecezji Płockiej...*, dz. cyt., 131. W rocznicę własnego chrztu pod zwykłymi warunkami przez odnowienie przyrzeczeń chrzcielnych zaaprobowaną prawnie formułą można uzyskać odpust zupełny. Por. Penitentiaria Apostolica, *Enchiridion Indulgentiarum. Normae et concessiones*, editio quarta, Vatican 2004, nr 28 § 1.

²⁸ Por. *Obrzędy chrześcijańskiego wtajemniczenia dorosłych...*, dz. cyt.

²⁹ Obrzęd przyjęcia konwertytów do pełnej jedności z Kościołem katolickim znajduje się w księdze *Obrzędy chrześcijańskiego wtajemniczenia dorosłych*. Celebracja obrzędu może przybrać dwojaką formę: w czasie sprawowania Mszy Świętej albo poza jej liturgią. Kulminacyjnym aktem w czasie tej celebracji jest przyjęcie przez konwertytę Komunii Świętej. Por. *Obrzędy chrześcijańskiego wtajemniczenia dorosłych dostosowane do zwyczajów diecezji polskich*, Katowice 2015, s. 193-203.

³⁰ Por. P. Skonieczny, *Przynależność do Kościoła łacińskiego. Komentarz prawno-porównawczy do kan. 111 i kan. 112 CIC, zmienionych przez motu proprio papieża Franciszka De concordia inter Codices z 2016 roku*, w: „Annales Canonici”, nr 13, 2017, s. 283-284.

³¹ Por. *Obrzędy chrześcijańskiego wtajemniczenia dorosłych...*, dz. cyt., s. 196.

³² Por. KPK, kan. 879.

³³ Por. E. Tejero, *Komentarz do kan. 879 KPK*, w: P. Majer (red.), *Kodeks...*, dz. cyt., s. 544.

obowiązek wiernych do przyjęcia bierzmowania, aby słowem i czynem świadczyć o Chrystusie³⁴.

Z tego powodu przyjęcie bierzmowania winno być poprzedzone systematyczną katechizacją w szkole oraz czasem bezpośredniego przygotowania do celebracji, która zwyczajowo ma miejsce w parafii kandydata i obejmuje ostatni rok przed przyjęciem sakramentu. Celebrowanie sakramentu bierzmowania winna odbywać się według ustalonego wcześniej przez proboszcza z biskupem diecezjalnym harmonogramu. Tak ustalony terminarz winien być podany odpowiednio wcześniej do wiadomości wszystkim zainteresowanym³⁵.

W celu owocnego przygotowania do przyjęcia bierzmowania i duchowego przeżycia samej celebracji, ustawodawca diecezjalny dołączył do ustaw synodalnych w formie aneksu *Instrukcję o przygotowaniu młodzieży do sakramentu bierzmowania*³⁶. Normy instrukcji nakazują, aby przygotowanie do przyjęcia bierzmowania było włączone w całokształt formacji duszpastersko-katechetycznej. W diecezji płockiej była ona pomyślana jako kontynuacja formacji po uroczystym odnowieniu przyrzeczeń chrzcielnych (tzw. Komunii Generalnej) i winna była obejmować cztery lata systematycznej katechizacji³⁷. Ustawodawca diecezjalny stanowił, że formacja katechetyczna w klasie piątej i szóstej była przygotowaniem dalszym do przyjęcia bierzmowania. Z kolei zaś katechizacja w klasach siódmej i ósmej stanowiła przygotowanie zasadnicze do przyjęcia tego sakramentu³⁸.

Biskup Kamiński polecał, aby ostatni rok przygotowania był dla kandydatów do bierzmowania czasem bardziej intensywnego pogłębiania życia duchowego. Stąd w instrukcji można znaleźć zalecenia dotyczące uczestnictwa w nabożeństwach słowa Bożego. Celem tych celebrowacji było uświadomienie uczestnikom zadań wynikających z przystąpienia do sakramentu bierzmowania. Prawodawca diecezjalny nakazywał, by w bezpośrednim przygotowaniu uwzględnić również świadków bierzmowania. Chodziło nie tylko o praktyczną formę przygotowania przebiegu celebrowacji liturgicznej, ale również o duchowe przeżycie wszystkich uczestników uroczystości³⁹.

³⁴ Por. *XLII Synod Diecezji Płockiej...*, dz. cyt., tamże.

³⁵ Por. tamże.

³⁶ Ustawodawca kodeksowy zaleca, aby wierni przyjęli bierzmowanie w odpowiednim czasie około *wieku rozeznania*. Przepisy prawa partykularnego winny uwzględniać ten okres jako najbardziej właściwy do przyjęcia tego sakramentu. Por. KPK, kan. 890-891; por. E. Tejero, *Komentarz do kanonów 889-891 KPK*, w: P. Majer (red.), *Kodeks...*, dz. cyt., s. 547.

³⁷ Por. *Instrukcja o przygotowaniu młodzieży do sakramentu bierzmowania*, w: *XLII Synod Diecezji Płockiej...*, dz. cyt., s. 180.

³⁸ Por. tamże.

³⁹ Por. tamże.

Ustawodawca diecezjalny jako odpowiedni wiek przystąpienia do bierzmowania ustalił okres klasy ósmej szkoły podstawowej⁴⁰. Instrukcja szczegółowo wymieniała warunki, które kandydat winien spełnić, aby zostać dopuszczonym do przyjęcia sakramentu. Ustawodawca postawił wymóg systematycznej katechizacji, którego spełnienie winno być poświadczone pisemnie przez katechetę kandydata. Ponadto należało sumiennie wypełniać obowiązek uczestnictwa w tzw. nabożeństwach dodatkowych, które były celebrowane w ramach bezpośredniego przygotowania do bierzmowania, udział w Mszach Świętych niedzielnych i w święta nakazane, a także świadectwo chrześcijańskiego życia i złożenie odpowiedniego egzaminu⁴¹.

Prawodawca zalecał ponadto w ramach przygotowania do przyjęcia bierzmowania, składanie przez kandydatów w formie deklaracji zobowiązania do abstynencji od alkoholu. Te osoby, które nie przyjęły bierzmowania we właściwym terminie, wskazanym w normach instrukcji, winne były po odpowiednim przygotowaniu, uczynić to przy najbliższej okazji. Prawodawcy zależało, aby nie zaniechać przyjęcia tego sakramentu, który należy do wtajemniczenia chrześcijańskiego, stąd bezwzględnie katolik powinien do niego przystąpić⁴².

Instrukcja zawierała również zalecenie, aby świadkami bierzmowania byli rodzice chrzestni. To wskazanie wynikało ze ścisłego związku pomiędzy chrztem a bierzmowaniem⁴³. Ustawodawca diecezjalny zalecał, aby chłopcy na świadków wybierali mężczyzn, a dziewczęta kobiety, gdyby nie mogli być świadkami rodzice chrzestni kandydata. Możliwy był jednak wybór świadka odmiennej od kandydata płci⁴⁴. Świadek, który nie był rodzicem chrzestnym, winien był prowadzić życie zgodne z wiarą oraz spełniać praktyki religijne⁴⁵.

Oprócz duchowego przygotowania do przyjęcia sakramentu bierzmowania, prawodawca diecezjalny wymagał, aby każdy z kandydatów posiadał odpowiednią kartkę z imieniem, nazwiskiem, miejscem i datą swojego urodzenia oraz chrztu i bierzmowania. Kartki,

⁴⁰ Por. KPK, kan. 890-891. Por. Konferencja Episkopatu Polski, *Instrukcja duszpasterska dotycząca sakramentu bierzmowania* (16.01.1975), nr 3, źródło: https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WE/kep/kkbids/bierzmowanie_16011975.html (2.08.2024): *Sakramentu bierzmowania należy udzielać młodzieży w wieku 14-15 lat, czyli z klasy VII i VIII obecnej szkoły podstawowej. W tym wieku młodzież wchodzi już w okres dojrzewania, zaczyna myśleć o swojej przyszłości, poznaje coraz dokładniej problemy życia i wyznanie wiary, dlatego może bardziej świadomie podjąć zadanie związane z przyjęciem sakramentu bierzmowania, lepiej zrozumieć znaczenie darów Ducha Świętego dla kształtowania swojej osobowości oraz skuteczniej podjąć obowiązek składania świadectwa wiary.*

⁴¹ Por. *Instrukcja o przygotowaniu...*, dz. cyt., tamże.

⁴² Por. KPK, kan. 889 § 1; por. *Instrukcja o przygotowaniu...*, dz. cyt., tamże.

⁴³ Por. KPK, kan. 893 § 2. Zarówno ustawodawca kodeksowy jak i prawo partykularne w diecezji płockiej nie stanowiły w tej materii obligatoryjnej normy prawnej, a jedynie zalecenie.

⁴⁴ Por. *Instrukcja o przygotowaniu...*, dz. cyt., tamże.

⁴⁵ Por. KPK, kan. 893 § 1.

które w praktyce najczęściej podczas celebracji odbierał jeden z duchownych od kandydata przystępującego do bierzmowania, przekazywane były proboszczowi i stanowiły podstawę do adnotacji we właściwych księgach parafialnych. Takie zaświadczenie miało też spowodować uniknięcie przystąpienia do bierzmowania niewłaściwej osoby⁴⁶.

Ustawodawcy zależało również, aby celebracja sakramentu bierzmowania miała charakter świąteczny i angażowała większość parafii. Zatem oprócz kandydatów przygotowanie do tej uroczystości miało też w pewnej części objąć pozostałych członków wspólnoty parafialnej. W tym celu ustawodawca diecezjalny zalecał, aby w niedzielę poprzedzającą celebrację bierzmowania wygłosić odpowiednią homilię podczas Mszy Świętych. Jej zadaniem było pobudzenie świadomości już bierzmowanych parafian, co do obowiązków i zadań wynikających z przyjętego sakramentu. W czasie modlitwy powszechnej należało również dodać specjalne wezwanie w intencji kandydatów do bierzmowania, odbyć adorację Najświętszego Sakramentu w ich intencji oraz podać w czasie ogłoszeń duszpasterskich informacje, dotyczące organizacji i przebiegu uroczystości⁴⁷.

Biskup Płocki stanowił, aby celebracja sakramentu przebiegała we wszystkich szczegółach zgodnie z *Obrzędami bierzmowania*⁴⁸. W tym celu należało również dobrze zaplanować podział funkcji liturgicznych, aby każdy wypełniał właściwą sobie rolę w zgromadzeniu liturgicznym. W ramach duchowego przygotowania każdy z kandydatów był zobowiązany do odbycia sakramentalnej spowiedzi w trakcie specjalnie przygotowanego nabożeństwa pokutnego⁴⁹.

Prawodawca diecezjalny zwrócił również uwagę na przygotowanie celebracji od strony praktycznej. W tym celu stanowił, aby grupa osób przystępujących do sakramentu nie przekraczała liczby 200 kandydatów. To zalecenie wynikające przede wszystkim z racji duszpasterskich miało zapewnić właściwe przeżycie liturgii. Zbyt długa celebracja wprowadziłaby niepotrzebne rozproszenia. Gdyby ocena sytuacji tego wymagała, ustawodawca diecezjalny stanowił o możliwości zaproszenia przez szafarza bierzmowania do pomocy innych kapłanów w udzielaniu sakramentu⁵⁰. Do praktycznej strony celebracji należał również odświętny strój kandydatów do bierzmowania, który prawodawca diecezjalny

⁴⁶ Por. *Instrukcja o przygotowaniu...*, dz. cyt., s. 181.

⁴⁷ Por. tamże.

⁴⁸ *Obrzędy bierzmowania dostosowane do zwyczajów diecezji polskich*, Katowice 1995.

⁴⁹ Por. *Instrukcja o przygotowaniu...*, dz. cyt., tamże.

⁵⁰ Por. KPK, kan. 884. *Ważną przyczyną* do doboru innych kapłanów w udzielaniu sakramentu może być m.in. duża liczba kandydatów przystępujących do bierzmowania. Por. E. Tejero, *Komentarz do kan. 884 KPK*, w: P. Majer (red.), *Kodeks...*, dz. cyt., s. 546; por. *Instrukcja o przygotowaniu...*, dz. cyt., tamże.

nakazywał, aby podkreślić godne przeżycie celebracji. Pamiątką przystąpienia do bierzmowania był krzyż pobłogosławiony przez biskupa podczas celebracji, który otrzymywał każdy z kandydatów⁵¹.

Instrukcja nakazywała udzielanie bierzmowania podczas celebracji Mszy Świętej, aby uwidocznili się związki pomiędzy sakramentami wtajemniczenia chrześcijańskiego, których kulminacyjnym aktem jest Komunia eucharystyczna⁵². Ustawodawca stanowił, aby o przyjętym bierzmowaniu dokonać adnotacji w księdze ochrzczonych na marginesie aktu chrztu bierzmowanego⁵³. Kolejny rejestr wymagany przez prawo partykularne, którego należało dokonać dotyczył księgi bierzmowanych. Należało w niej zapisać imię i nazwisko bierzmowanego, jego datę urodzenia, miejsce i datę przyjęcia sakramentu bierzmowania, a także imiona i nazwiska szafarza bierzmowania, rodziców bierzmowanego oraz jego świadka⁵⁴.

1.3. Msza Święta i kult eucharystyczny poza Mszą Świętą

W Eucharystii, zgodnie z nauczaniem Kościoła najczcigodniejszym sakramencie, obecny jest sam Chrystus Pan. Stanowi ona *szczyt i źródło całego kultu oraz życia chrześcijańskiego*⁵⁵. Dlatego też Kościół przez swoich pasterzy poucza wiernych o konieczności należytego udziału w Eucharystii, przyjmowaniu Komunii Świętej oraz prowadzeniu życia w obecności Chrystusa⁵⁶. Dlatego ustawodawca kodeksowy poświęcił wiele uwagi właściwemu celebrowaniu tej Tajemnicy.

⁵¹ Por. *Instrukcja o przygotowaniu...*, dz. cyt., tamże.

⁵² Por. *Obrzędy bierzmowania...*, dz. cyt., nr 13.

⁵³ Kan. 535 § 2 KPK, zobowiązuje proboszcza do zapisu adnotacji o udzielonym sakramencie w księdze ochrzczonych na marginesie obok nazwiska bierzmowanego. Podobną normę zawiera kan. 895 KPK, która stanowi, by proboszcz miejsca bierzmowania poinformował proboszcza miejsca chrztu bierzmowanego, aby ten mógł uczynić właściwą adnotację o przyjętym sakramencie na marginesie księgi ochrzczonych. W sytuacji, gdy kandydat przyjął bierzmowanie poza parafią własnego chrztu, tam należało przesłać informację. Zobligowany był do tego proboszcz parafii bierzmowania.

Koniecznym było, aby kandydat do bierzmowania dostarczył wcześniej proboszczowi parafii, w której przystąpi do sakramentu, metrykę chrztu. Wtedy zaistniałaby pewność, że przyjmie bierzmowanie w sposób ważny. Wiadomo też było, którego proboszcza później powiadomić o fakcie przyjęcia bierzmowania. Gdyby przy bierzmowaniu nie był obecny miejscowy proboszcz albo sakrament został udzielony w kościele katedralnym (który nie jest siedzibą parafii), albo w kaplicy biskupiej, szafarz bierzmowania, zgodnie z normą kan. 896 KPK, zobowiązany był powiadomić proboszcza bierzmowanego o udzielonym sakramencie. Por. KPK, kan. 535 § 2; kan. 896; por. E. Szafrowski, *Podręcznik prawa kanonicznego*, t. III, Warszawa 1986, s. 170; por. T. Białobrzewski, *Adnotacje w księdze ochrzczonych*, w: H. Stawniak, R. Kamiński, (red.) *Chrzest i małżeństwo – harmonizacja ustawodawstwa*, Warszawa 2018, s. 154; por. T. Pawluk, *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II*, t. II, Olsztyn 1986, s. 377.

⁵⁴ Por. KPK, kan. 895; por. *Instrukcja o przygotowaniu...*, dz. cyt., tamże.

⁵⁵ KPK, kan. 897.

⁵⁶ Por. A. Marzosa, *Komentarz do kan. 898 KPK*, w: P. Majer (red.), *Kodeks...*, dz. cyt., s. 550.

Ustawodawstwo diecezjalne nakazywało, aby duszpasterze przez odpowiednią katechezę, homilie, a także właściwą organizację życia liturgicznego w parafii, zachęcali do regularnego i aktywnego uczestnictwa we Mszy Świętej w niedziele i w święta nakazane. Biskupowi Płockiemu zależało, by Komunia Święta była przez wiernych przyjmowana nie tylko z dużą częstotliwością, ale także z odpowiednim przygotowaniem dla większego duchowego pożytku. Służyć temu celowi miały okazje do adoracji Najświętszego Sakramentu. Synod stanowił, aby celebracja Eucharystii posiadała szczególnie uroczysty charakter w niedziele i w święta nakazane⁵⁷.

Normy diecezjalne nakazywały, aby we wszystkich parafialnych i rektorskich kościołach, ale też w kaplicach, które były dostępne dla większej liczby wiernych, duszpasterze zatroszczyli się o celebrację Mszy Świętych w stałych godzinach. Dobór odpowiedniej siatki godzin celebracji powinien był uwzględniać sytuację wiernych. Ze względu na niewystarczającą ilość kościołów albo ich zbyt małą powierzchnię w stosunku do liczby parafian, w niedziele i w święta nakazane celebrowano po kilka Mszy Świętych, zwłaszcza w godzinach przedpołudniowych. Ustawodawca diecezjalny postanowił, aby dla właściwej celebracji, ale również przewietrzenia kościoła, celebrować Msze Święte w odstępie przynajmniej półtorej godziny. Bywały w tym czasie parafie, w których celebracja miała miejsce co godzinę. Bezwzględnie przy tym należało przestrzegać punktualności⁵⁸. Biskup Kamiński jeszcze jako administrator apostolski diecezji płockiej wydał dekret podpisany dnia 14 stycznia 1985 roku, którym stanowił półtoragodzinne odstępy w godzinach celebracji Mszy Świętych. Argumentem prawodawcy była przede wszystkim potrzeba godnej celebracji Eucharystii, bez pośpiechu ze strony celebransa i ze skupieniem wiernych. Przepis ten dotyczył celebracji w niedziele i święta nakazane⁵⁹.

Statuty synodalne regulowały również dyscyplinę koncelebry. Ustawodawca diecezjalny dopuszczał ją z każdej słusznej przyczyny⁶⁰. Należało mieć przy tym na uwadze dyspozycję kan. 902 KPK, która poza wymogiem pożytku wiernych bądź uzasadnionego wymogu, pozostawiała kapłanowi swobodę indywidualnej celebracji Mszy Świętej. Ustawodawca kodeksowy dołączył do tej normy klauzulę, aby powstrzymać się od indywidualnej celebracji, jeżeli w tym samym kościele równolegle jest koncelebra

⁵⁷ Por. *XLII Synod Diecezji Płockiej...*, dz. cyt., s. 132.

⁵⁸ Por. tamże.

⁵⁹ Por. *Dekret w sprawie częstotliwości sprawowania Mszy Świętej*, w: MPP, nr 3, 1985, s. 93-94.

⁶⁰ Por. *XLII Synod Diecezji Płockiej...*, dz. cyt., tamże.

Eucharystii⁶¹. Koncelebra eucharystyczna wyraża głębiej jedność kapłaństwa. Jeśli przewodniczy jej biskup, staje się dodatkowo widzialnym znakiem całego Kościoła w konkretnym miejscu i czasie. Jeśli kapłan ma powierzona swojej opiece duszpasterskiej konkretną grupę wiernych, to z oczywistych racji, jeśli pożytek wiernych wymagał koncelebry, kapłan winien w niej uczestniczyć⁶².

Prawo diecezjalne regulowało kwestię binacji i trynacji Mszy Świętych. Ustawodawca kodeksowy stanowił, że ogólną zasadą jest celebrowanie przez kapłana jednej Mszy Świętej dziennie⁶³. Istniały dwa wyjątki od tej zasady, precyzyjnie sformułowane przez prawo⁶⁴. Ustawodawca diecezjalny zezwolił na binację Mszy Świętej w dni powszednie w sytuacji uzasadnionej konieczności duszpasterskiej. Mogła być nią np. celebrowanie Mszy pogrzebowej, Msza z okazji zaślubin, jak też niedyspozycja spowodowana chorobą lub jakąkolwiek przyczyną innego celebransa. Statuty synodalne pozwalały również na binację i trynację Eucharystii w niedziele i święta nakazane⁶⁵. Zezwolenie dotyczyło wszystkich kapłanów, pracujących w danej parafii. Zawierało jednak klauzulę pod warunkiem uzasadnionej konieczności duszpasterskiej⁶⁶. W sukcesywnym przepisie prawodawca sprecyzował, że za konieczność duszpasterską nie można uważać sytuacji, w której wierny prosi o aplikację Mszy Świętej w jakiejś intencji. Chodziło o sytuacje wymienione wcześniej. Ustawodawca określił jednoznacznie aplikację Mszy Świętej w takiej sytuacji nadużyciem⁶⁷.

Ustawodawstwo diecezjalne regulowało również sprawę stypendiów mszalnych. Z mocy samego prawa celebrans mógł zatrzymać dla siebie stypendia mszalne z trzech sprawowanych przez siebie Eucharystii jedynie w uroczystość Narodzenia Pańskiego, pod

⁶¹ Por. KPK, kan. 902.

⁶² Por. A. Marzoa, *Komentarz do kan. 902 KPK*, w: P. Majer (red.), *Kodeks...*, dz. cyt., s. 552.

⁶³ Por. KPK, kan. 905 § 1.

⁶⁴ Pierwszy wyjątek dotyczy uroczystości Narodzenia Pańskiego. Każdy kapłan w tym dniu może sprawować trzy Msze Święte pod warunkiem celebrowania według odpowiedniego formularza mszalnego: *Msza w nocy*, *Msza o świcie*, *Msza w dzień*. Drugi wyjątek uwzględniony przez prawo powszechne dotyczy Wspomnienia Wszystkich Wiernych Zmarłych. Możliwość potrójnej celebrowania Eucharystii prawodawca uzależniał od aplikacji intencji. Jedną Mszę można aplikować według własnej intencji za zmarłych, drugą w intencji wszystkich wiernych zmarłych, natomiast trzecią według intencji Ojca Świętego. Por. A. Marzoa, *Komentarz do kan. 905 KPK*, w: P. Majer (red.), *Kodeks...*, dz. cyt., s. 554; por. J. Nowak, *Komentarz do Ogólnych Norm Roku Liturgicznego i Kalendarza*, Poznań 2021, s. 48.

⁶⁵ Dotyczyło to świąt nakazanych przez prawodawcę powszechnego, nawet gdyby według prawa cywilnego istniał dzień pracujący w tym dniu.

⁶⁶ Por. KPK, kan. 905 § 2. Oprócz wymienionych wyżej wyjątków na trynację Mszy Świętych, prawo powszechne dopuszcza binację w Wielki Czwartek, uroczystość Zmartwychwstania Pańskiego oraz kiedy koncelebracja ma szczególne znaczenie, np. Msza z biskupem podczas synodu. Por. A. Marzoa, *Komentarz do kan. 905 KPK*, dz. cyt., tamże.

⁶⁷ Por. *XLII Synod Diecezji Płockiej...*, dz. cyt., tamże.

warunkiem, że celebrował je o oznaczonej porze (*Msza w nocy, Msza o świcie, Msza w dzień*)⁶⁸. Poza tym przypadkiem kapłan celebrując ponownie w tym samym dniu, mógł zachować dla siebie tylko jedno stypendium mszalne, natomiast drugie należało przeznaczyć na cel oznaczony przez ordynariusza w prawie partykularnym⁶⁹. Biskup Płocki ustalił, by stypendia za Msze binowane i trynowane były przeznaczone na cel Wyższego Seminarium Duchownego w Płocku. Przekazane ofiary miały być odnotowane w księdze intencji mszalnych⁷⁰.

Poza wspomnianą regulacją, dotyczącą przekazywania stypendiów z Mszy binowanych i trynowanych na cele Wyższego Seminarium Duchownego w Płocku⁷¹, ustawodawstwo diecezjalne odwoływało się do norm, zawartych w kan. 945-958 KPK⁷². Biskup Płocki już po promulgacji uchwał synodalnych wydał dekret, odnoszący się do stypendiów za Msze binowane i trynowane. Dekret został podpisany przez biskupa Kamińskiego 31 grudnia 1993 roku i wszedł w życie z dniem następnym.

Przepisy prawne regulujące kwestie binacji i trynacji Mszy Świętych wynikały z troski prawodawcy diecezjalnego o godną celebrację Eucharystii. Jednocześnie stanowiły dookreślenie materii pozostawionej ustawodawcy partykularnemu w dyspozycji kan. 951 § 1 KPK i instrukcję do statutu 351. *XLII Synodu Płockiego*⁷³. Normy diecezjalne nakładały na proboszczów i administratorów parafii, a także rektorów kościołów, kapłanów zatrudnionych w kurii diecezjalnej i innych instytucjach diecezjalnych, kapelanów, emerytów i rencistów obowiązek prowadzenia księgi intencji mszalnych, zwanej stypendiarką. W księdze należało skrupulatnie zapisywać przyjęte do aplikacji intencje Mszy Świętych. Przy każdej intencji wyraźnie należało zaznaczyć jej treść, datę przyjęcia, datę aplikacji oraz wielkość stypendium mszalnego. Celebrans, który aplikował Mszę Świętą musiał złożyć swój podpis obok zapisanej intencji.

Ustawodawca diecezjalny stanowił, że w parafiach, w których pracuje więcej niż jeden kapłan, należało prowadzić tzw. cumulus intencji mszalnych. Z końcem każdego kwartału, prowadzący stypendiarkę, winien był dokonać podsumowania binat i trynat oraz zliczyć kwotę stypendiów mszalnych. Pieniądze należało wpłacić na rzecz Wyższego Seminarium

⁶⁸ Por. KPK, kan. 951.

⁶⁹ Zachowując to prawo, kapłan mógł przyjąć jakąś część wynagrodzenia z tzw. tytułu zewnętrznego. *Titulus extrinsecus* może zachodzić, gdy kapłan celebruje Eucharystię w odległym kościele bądź śpiewa Mszę na życzenie ofiarodawcy. Por. A. Marzosa, *Komentarz do kan. 951 KPK*, w: P. Majer (red.), *Kodeks...*, dz. cyt., s. 578; por. M. Pastuszko, *Najświętsza Eucharystia według Kodeksu Prawa Kanonicznego Jana Pawła II*, Kielce 1997, s. 380.

⁷⁰ Por. *XLII Synod Diecezji Płockiej...*, dz. cyt., s. 134.

⁷¹ Por. *XLII Synod Diecezji Płockiej...*, dz. cyt., s. 134.

⁷² Por. KPK, kan. 945-958.

⁷³ Por. KPK, kan. 951 § 1; por. *XLII Synod Diecezji Płockiej...*, dz. cyt., tamże.

Duchownego przez pośrednictwo kasy w kurii diecezjalnej⁷⁴. Przepisy dekretu stanowiły dziekanów odpowiedzialnymi za przestrzeganie właściwej dyscypliny w tym zakresie. Kapłani z dekanatu przekazywali stypendia za Msze binowane i trynowane do dziekanów, którzy po zapisaniu kwoty i ilości aplikowanych Mszy, wpłacali je do kasy kurii diecezjalnej. Kapłani zatrudnieni w instytucjach centralnych diecezji zobowiązani byli do indywidualnych wpłat w kasie kurialnej, natomiast kapelani, emeryci i renciści przez swoich dziekanów⁷⁵.

Zgodnie z dyspozycją kan. 951 § 1 KPK, ustawodawca diecezjalny stanowił, aby za binowane i trynowane Msze, które były aplikowane w kościołach filialnych, kaplicach szpitalnych bądź w innym miejscu, celebrans przekazał na cel diecezjalny połowę otrzymanego stypendium. Związane to było z możliwością przyjęcia części otrzymanej kwoty z tzw. tytułu zewnętrznego, który w tym wypadku wiązał się z kosztami dojazdu do miejsca celebracji⁷⁶. Prawodawca diecezjalny nakładał na duchownych, zaniedbujących przekazywanie stypendiów z binowanych i trynowanych Mszy, obowiązek restytucji za uszczuplenie własności diecezji. Normy dekretu stanowiły, że pozwolenie na celebrację drugiej Mszy Świętej w tym samym dniu wynika wyłącznie z racji duszpasterskich. Taką racją nie jest aplikowanie intencji ze względu na prośbę wiernego⁷⁷. Duszpasterze winni pilnie przestrzegać tej kościelnej dyscypliny, pamiętając, że pozwolenia na czwartą celebrację Mszy Świętej w tym samym dniu, może udzielić jedynie Stolica Apostolska⁷⁸.

Normy diecezjalne regulowały również przepisy dotyczące Mszy Świętych, tzw. popogrzebowych aplikowanych w intencji zmarłego. Ustawodawca stanowił, aby w intencji zmarłego aplikowano tyle Mszy Świętych, ile wskazuje suma zebranych podczas Mszy pogrzebowej ofiar. Należało przyjąć przeciętną wartość stypendium mszalnego jaka aktualnie funkcjonowała w diecezji. Prawodawca diecezjalny nakazał, aby tego przepisu ściśle przestrzegano⁷⁹. Normy dekretu biskupa Kamińskiego stanowiły, aby wierni byli dokładnie poinformowani o godzinie Mszy Świętej celebrowanej w intencji parafian⁸⁰. Ustawodawca diecezjalny stanowił, że nie należało pomijać tej informacji, wymieniając także intencje mszalne na nadchodzący tydzień. Delegaci Biskupa Płockiego zostali zobligowani do

⁷⁴ Por. *Dekret w sprawie stypendiów mszalnych za Msze Święte binowane i trynowane*, w: MPP, nr 2, 1994, s. 72.

⁷⁵ Por. tamże.

⁷⁶ Por. KPK, kan. 951 § 1; por. A. Marzoa, *Komentarz do kan. 951 KPK*, dz. cyt., tamże; por. *Dekret w sprawie stypendiów mszalnych...*, dz. cyt., s. 73.

⁷⁷ Por. J. Kodzia, *Obowiązek sprawowania Mszy Świętej oraz jej częstotliwość (kan. 904-905 KPK/1983)*, w: „Colloquia Theologica Ottoniana”, nr 2, 2013, s.158.

⁷⁸ Por. KPK, kan. 905; por. *Dekret w sprawie stypendiów mszalnych...*, dz. cyt., tamże.

⁷⁹ Por. KPK, kan. 950; por. *Dekret w sprawie stypendiów mszalnych...*, dz. cyt., tamże.

⁸⁰ Por. KPK, kan. 534 § 1.

weryfikacji przestrzegania postanowień dekretu, szczególnie z okazji wizytacji kanonicznych⁸¹.

Prawodawca diecezjalny stanowił, że ze względu na racje duszpasterskie dopuszcza się celebrację Eucharystii poza kościołem lub kaplicą⁸². Statuty synodalne nie precyzowały dokładnie o jakie sytuacje mogło chodzić. Pozostało w tej materii odwołanie się do normy kodeksowej⁸³. Kodeks pozwalając na celebrację Eucharystii poza miejscem poświęconym mówi o *szczególnym przypadku, do czego zmusza konieczność*⁸⁴. Należy ją rozumieć nie tylko jako coś więcej niż nawet poważna przyczyna, ale również jako konieczność zwykłą, gdy np. grupa wiernych ma obowiązek uczestnictwa we Mszy Świętej w niedzielę, a na miejscu nie ma kościoła bądź kaplicy. Sformułowanie szczególny przypadek oznacza celebrację Eucharystii poza miejscem poświęconym, ale nie w sposób stały, traktując tę sytuację jako wyjątkową, ale nie jedyną. Ta egzegetyczna wykładnia normy kodeksowej pozwala lepiej zrozumieć myśl ustawodawcy diecezjalnego w tej materii⁸⁵.

Statuty synodalne zawierały zachętę do celebracji Eucharystii w większych ośrodkach duszpasterskich w języku łacińskim. Ustawodawca diecezjalny polecał również pielęgnację śpiewu gregoriańskiego podczas liturgii⁸⁶. Prawodawca diecezjalny w swoich aktach normatywnych przykładał wagę do obowiązku Komunii eucharystycznej w okresie wielkanocnym⁸⁷. Stanowił także, że dla słusznej przyczyny, ten obowiązek wierny mógł wypełnić w innym czasie w ciągu roku⁸⁸. Szczególną opieką duszpasterską proboszcz winni winien był objąć znajdujących się w niebezpieczeństwie śmierci. Synod nakazywał, aby duszpasterz nie zaniechał zaopatrzenia ich Wiatykiem⁸⁹.

⁸¹ Por. *Dekret w sprawie stypendiów mszalnych...*, dz. cyt., tamże.

⁸² Por. *XLII Synod Diecezji Płockiej...*, dz. cyt., 132.

⁸³ Por. KPK, kan. 932 § 1.

⁸⁴ Tamże.

⁸⁵ Por. M. Pastuszko, *Najświętsza Eucharystia...*, dz. cyt., s. 310.

⁸⁶ Por. *XLII Synod Diecezji Płockiej...*, dz. cyt., tamże. Język łaciński po Soborze Watykańskim II, który dopuścił celebrację Mszy Świętej w językach narodowych po uprzednim zatwierdzeniu ksiąg liturgicznych przez Stolicę Apostolską, nadal pozostał językiem uprzywilejowanym w liturgii. Z praktycznego punktu widzenia najczęściej w Mszach z udziałem ludu celebrowano w języku łacińskim części stałe. W Kościele w Polsce zgodnie z zarządzeniem Konferencji Episkopatu Polski, używano od 1 grudnia 1968 roku Mszału łacińsko-polskiego. *Novus Ordo Missae* w przekładzie na język polski zaczęło obowiązywać od 29 listopada 1970 roku. Por. KPK, kan. 928; por. M. Pastuszko, *Najświętsza Eucharystia...*, dz. cyt., s. 256-257.

⁸⁷ Por. KPK, kan. 920 § 2. Według interpretacji Konferencji Episkopatu Polski z dnia 2 marca 1985 roku, słuszną przyczyną, o której mówi norma kodeksowa i statuty synodalne jest niepamiętny zwyczaj wypełnienia obowiązku Komunii wielkanocnej przez przystąpienie do niej od Środy Popielcowej aż do uroczystości Trójcy Przenajświętszej. Por. P. Majer, J. Siński, *Komentarz do kan. 920 KPK*, w: P. Majer (red.), *Kodeks...*, dz. cyt., s. 564.

⁸⁸ Por. *XLII Synod Diecezji Płockiej...*, dz. cyt., 133.

⁸⁹ Por. KPK, kan. 921 § 1-3; por. *XLII Synod Diecezji Płockiej...*, dz. cyt., tamże.

Statuty synodalne kładły duży nacisk na troskę o chleb i wino, które służyły jako materia Eucharystii. Biskup Kamiński zalecał dokonywać częstej renowacji⁹⁰ chleba eucharystycznego, który stanowił rezerwę w tabernakulum. Godnym pochwały był zwyczaj udzielania wiernym Komunii eucharystycznej z konsekrowanych podczas tej samej celebracji darów⁹¹. Najświętszy Sakrament należało przechowywać w centralnym miejscu kościoła w tabernakulum, które miało być trwałe, nieruchome oraz pilnie strzeżone. Przed nim miała palić się wieczna lampka⁹². Ustawodawcy diecezjalnemu zależało, aby wierni również poza liturgią mieli możliwość adoracji Najświętszego Sakramentu. Stąd normy diecezjalne nakazywały, aby przynajmniej przez kilka godzin dziennie były otwarte kościoły⁹³. Należało przy tym zadbać o ich właściwe zabezpieczenie przed profanacją.

Ustawodawstwo synodalne regulowało również normy związane z kultem eucharystycznym we wspólnotach parafialnych. Statuty zawierały zalecenia wystawienia Najświętszego Sakramentu do czci wiernych w cyborium bądź w monstrancji zawsze, ilekroć zachodziła taka potrzeba. Należało przy tym pilnie przestrzegać przepisów liturgicznych w odnośnym rytuale⁹⁴. Prawodawcy diecezjalnemu zależało na rozwoju pobożności eucharystycznej u wiernych. Stąd zalecenie w statutach synodalnych, aby zachować zwyczaj tzw. Czterdziestogodzinnego Nabożeństwa, czyli dorocznego dnia całodziennego adoracji eucharystycznej⁹⁵. Każda parafia w diecezji miała wyznaczony konkretny dzień tego nabożeństwa. Inną formą kultu eucharystycznego była comiesięczna adoracja Najświętszego Sakramentu w pierwsze niedziele miesiąca. Normy diecezjalne wzywały do jej zachowania. Temu pobożnemu ćwiczeniu najczęściej towarzyszyły procesje eucharystyczne wokół kościoła. Zgodnie z ustawodawstwem synodalnym winne były przebiegać z należytą zewnętrzną oprawą odpowiednio przygotowanej służby liturgicznej oraz asysty procesyjnej⁹⁶.

⁹⁰ Por. KPK, kan. 939. Określenie *często odnawiane* istniało już w *Rytuale Rzymskim* papieża Pawła V, a także w kan. 1272 Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1917 roku. W poprzednim prawodawstwie, którego nowa kodyfikacja nie zmieniła, oznaczało renowację co osiem, a najpóźniej co piętnaście dni. Kodeks Jana Pawła II nie wprowadził żadnej zmiany w rozumieniu tego terminu, więc wydaje się słusznym, że tak należy zinterpretować myśl ustawodawcy diecezjalnego. Por. M. Pastuszko, *Najświętsza Eucharystia...*, dz. cyt., s. 348.

⁹¹ Por. tamże.

⁹² Por. KPK, kan. 940. Do czasu II wojny światowej lampa przed tabernakulum miała być zasilana wyłącznie olejem i to najlepiej pochodzenia roślinnego. Kongregacja Obrzędów w 1942 roku uchylila tę normę prawną ze względu na braki olejów, używanych do celów wojennych. Odtąd ordynariusze mogli zezwalać na lampy zasilane elektrycznie.

⁹³ Por. KPK, kan. 937; por. *XLII Synod Diecezji Płockiej...*, dz. cyt., tamże.

⁹⁴ Por. KPK, kan. 941 § 1; por. *XLII Synod Diecezji Płockiej...*, dz. cyt., tamże.

⁹⁵ Por. KPK, kan. 942.

⁹⁶ Por. *XLII Synod Diecezji Płockiej...*, dz. cyt., tamże.

Szczególnym przejawem kultu eucharystycznego była doroczna uroczystość Najświętszego Ciała i Krwi Chrystusa⁹⁷. Ustawodawca diecezjalny nakazywał, by miała jak najbardziej uroczysty charakter. Szczególnie należało zadbać o procesję eucharystyczną w tym dniu, by stała się manifestacją wiary i pobudzała do pobożności eucharystycznej na co dzień. Ustawodawca nie wydał normy uwzględniającej tradycyjne procesje, które celebrowano w wielu parafiach podczas tzw. oktawy Bożego Ciała, a które należałoby podtrzymać tam, gdzie istniały, dla rozwoju pobożności eucharystycznej. We wszystkich celebracjach dotyczących kultu eucharystycznego należało bezwzględnie przestrzegać przepisów *Instrukcji Episkopatu Polski o kulcie tajemnicy eucharystycznej poza Mszą Świętą* oraz rytuału *Komunia Święta i kult tajemnicy eucharystycznej poza Mszą Świętą*⁹⁸.

Wpływ na ustawodawstwo diecezjalne w kwestii kultu eucharystycznego miało wydarzenie II Krajowego Kongresu Eucharystycznego, który odbył się w 1987 roku. Ustawodawcy diecezjalnemu zależało na właściwym przygotowaniu do tego wydarzenia, stąd w 1986 roku wydał normy, które zawierały przepisy, regulujące działalność duszpasterską i katechetyczną. W tym celu we wszystkich kościołach i kaplicach należało od niedzieli 5 października do dnia 31 maja odmawiać podczas Mszy Świętej specjalną modlitwę, połączoną z aktami uwielbienia. W tym okresie każda wspólnota parafialna była zobowiązana do przeprowadzenia całodziennej adoracji eucharystycznej. Prawodawca diecezjalny postanowił, aby w każdej parafii dziekańskiej oraz w większych osadach całodzienną adorację rozpocząć po Mszy Świętej porannej i trwać na niej aż do późnych godzin wieczornych, po czym należało ją zakończyć *Apelem Jasnogórskim*. Tam, gdzie to możliwe należało zorganizować nocne czuwanie. W mniejszych ośrodkach duszpasterskich adoracja nie powinna była trwać krócej jak 3 godziny i należało ją odbyć w godzinach popołudniowych⁹⁹.

Ustawodawca diecezjalny polecał ponadto, aby duszpasterze podzielili czas przeznaczony na adoracje. Wyszczególniono tzw. grupę stanową dla osób starszych, samotnych, ojców, matek, młodzieży i dzieci, grupę liturgiczną dla ministrantów, członków scholii, asysty procesyjnej i chóru parafialnego oraz grupę nieformalną dla przedstawicieli pozostałych wspólnot parafialnych, np. oazy Ruchu Światło-Życie, zaangażowanych w

⁹⁷ Do biskupa diecezjalnego należy troska o szczególną godną oprawę liturgiczną tej uroczystości. W tym celu na terenie swojej diecezji winien wydać właściwe rozporządzenia. Por. KPK, kan. 944 § 2.

⁹⁸ Por. *Komunia Święta i kult tajemnicy eucharystycznej poza Mszą Świętą*, Katowice 1985; por. Konferencja Episkopatu Polski, *Instrukcja Episkopatu Polski o kulcie tajemnicy eucharystycznej poza Mszą Świętą* (11.12.1987), źródło: https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WE/kep/kkbids/eucharystia8_11121987.html (4.08.2024).

⁹⁹ Por. *Zarządzenie w sprawie przygotowania parafii diecezji płockiej do II Krajowego Kongresu Eucharystycznego*, w: MPP, nr 1-2, 1987, s. 59-61.

duszpasterstwo rodzin czy duszpasterstwo pielgrzymkowe i innych. Pomoc w przeżyciu adoracji eucharystycznej miały stanowić materiały w *Piśmie Okólnym Episkopatu*¹⁰⁰.

Prawodawca diecezjalny zalecał, aby w trakcie adoracji umożliwić wiernym skorzystanie z sakramentu pokuty. Stąd potrzeba było obecności kilku kapłanów, którzy słuchaliby sakramentalnej spowiedzi. Ustawodawca wezwał, aby wspomóc sąsiedzką obecnością parafie, w których pracował tylko jeden kapłan. Normy, które wydał biskup Kamiński regulowały także tematykę rekolekcji adwentowych i wielkopostnych w tym czasie, które powinny były w znacznym stopniu dotyczyć tajemnicy Eucharystii. Ustawodawca wezwał również, aby II Krajowy Kongres Eucharystyczny stał się okazją do podtrzymania i ożywienia w parafiach zwyczaju adoracji w pierwsze niedziele miesiąca¹⁰¹.

Oprócz zaleceń organizacyjnych, prawodawca diecezjalny zadbał także o przygotowanie duszpasterskie samych kapłanów. W tym celu postanowił, aby w części ascetycznej każdej konferencji dziekańskiej kapłanów, przeznaczyć czas na półgodzinną adorację Najświętszego Sakramentu. Każdy dziekan miał również obowiązek dostarczenia do kurii kalendarza z harmonogramem adoracji w parafiach dekanatu, co świadczyło o wielkiej wadze, którą ustawodawca przykładł do duchowego przeżycia tego wydarzenia¹⁰².

Przygotowanie do kongresu eucharystycznego nie ograniczało się tylko do działalności duszpasterskiej w parafii. Prawodawcy diecezjalnemu zależało, aby objęło ono również formację katechetyczną dzieci i młodzieży. Stąd regulacje prawne, aby na wszystkich poziomach edukacji szkolnej przeprowadzić katechezę na temat historii i celów kongresów eucharystycznych. W obowiązującym programie nauczania należało szczególnie podkreślać treści, dotyczące Mszy Świętej i kultu eucharystycznego. Ustawodawca zachęcał również, aby w ramach katechezy szkolnej tam, gdzie istniały sprzyjające warunki, przed rozpoczęciem lekcji lub po jej zakończeniu odbyć z uczniami krótką adorację w kościele¹⁰³.

Katecheci byli zobligowani do nauczania uczniów części stałych Mszy Świętej oraz tradycyjnych pieśni eucharystycznych. Od klasy siódmej i w klasach szkół ponadpodstawowych należało wprowadzać tzw. prace niedzielne, które polegały na coniedzielnym sporządzeniu krótkiej notatki w zeszycie na temat treści proklamowanej w tym dniu w czasie Mszy Świętej perykopy ewangelicznej. Również wystrój sal katechetycznych miał zawierać wątki eucharystyczne.

¹⁰⁰ Por. tamże.

¹⁰¹ Por. tamże, s. 62.

¹⁰² Por. tamże.

¹⁰³ Por. tamże.

Ustawodawca diecezjalny w formację dzieci pragnął zaangażować również ich rodziców. Stąd przepis, aby przynajmniej dwa razy w roku zorganizować w dniu powszednim Mszę Świętą dla grupy dzieci i ich rodziców. Funkcje liturgiczne niedzielnej Mszy Świętej należało dzielić pomiędzy uczniów, uwzględniając także ich rodziców. Prawodawca zalecał mocno podtrzymanie praktyki pierwszopiątkowej Komunii wynagradzającej. Dla rozwoju aktywności dzieci z młodszych klas należało przygotować pamiątki niedzielnej Mszy Świętej w formie kartek do wklejenia w zeszyte. Biskup Płocki zalecał, aby celebrować uroczyste Msze Święte dla absolwentów szkół podstawowych i maturzystów. Należało przy tym szczególnie uwzględnić obecność ich rodziców i nauczycieli¹⁰⁴.

Troską prawodawcy diecezjalnego o właściwy kult eucharystyczny w diecezji były również różne zalecenia, które zgodnie z prawodawstwem kodeksowym, kierował do wiernych. Z tej przyczyny Biskup Płocki zalecał młodzieży i dzieciom odwiedziny kościoła na krótką adorację eucharystyczną idąc do lub wracając ze szkoły¹⁰⁵. Ta pobożna praktyka miała w młodych wiernych kształtować odpowiednią duchowość i wrażliwość na tajemnicę Eucharystii. Prawodawca zalecał również organizację Krucjaty Eucharystycznej dla dzieci i młodzieży.

Oprócz formacji dzieci i ich rodziców oraz kapłanów, biskup Kamiński postanowił, aby cykliczne spotkania katechetyczne były poświęcone tematyce eucharystycznej. W tym duchu miały być również organizowane rekolekcje dla katechetów. Ustawodawca apelował również o osobiste świadectwo życia Mszą Świętą i adoracją eucharystyczną¹⁰⁶.

Stosunkowo obszerne ustawodawstwo partykularne, regulujące dyscyplinę związaną z kultem eucharystycznym jest odpowiedzią na nauczanie Kościoła na temat Ofiary eucharystycznej, którą prawodawca kodeksowy nazywa *najczcigodniejszym z sakramentów*¹⁰⁷. Wiele kwestii, jak np. zagadnienia związane z celebracją obrzędów liturgicznych, kwestią Komunii Świętej dla akatolików bądź też materii, związanej z wystrojem kościoła, używaniem wina do materii Mszy Świętej, regulowały właściwe przepisy liturgiczne, których nie było potrzeby powtarzać w ustawodawstwie partykularnym.

¹⁰⁴ Por. tamże, s. 63.

¹⁰⁵ Por. KPK, kan. 937.

¹⁰⁶ Por. *Zarządzenie w sprawie przygotowania parafii...*, dz. cyt., s. 64.

¹⁰⁷ KPK, kan. 897.

1.4. Sakrament pokuty

Pokuta sakramentalna należy do sakramentów przyjmowanych przez katolika wiele razy w ciągu życia. W tym sakramencie, jak poucza ustawodawca kodeksowy, wierny przez wyznanie swoich grzechów uprawnionemu szafarzowi, czyniąc żal i postanowienie poprawy i otrzymując sakramentalne rozgrzeszenie, otrzymuje odpuszczenie grzechów i jedna się ze wspólnotą Kościoła¹⁰⁸. Stąd przedmiotem troski ustawodawcy diecezjalnego było zwiększenie systematyczności i częstotliwości przystępowania do spowiedzi sakramentalnej. Już w pierwszym przepisie synodalnym, dotyczącym tego sakramentu, prawodawca przypomniał, że pokuta sakramentalna konieczna jest dla wiernych, którzy zerwali relację z Bogiem przez popełnienie grzechu ciężkiego¹⁰⁹.

Zadaniem duszpasterzy było przekazywanie wiernym prawdy, iż tylko indywidualna spowiedź i rozgrzeszenie są zwyczajnym sposobem odpuszczenia grzechów ciężkich oraz pojednania wiernego z Bogiem i z Kościołem¹¹⁰. Wydaje się, że uwarunkowania kulturowe, które zacięły poczucie świadomości grzechu, były szczególnym uzasadnieniem dla normy prawnej o takiej treści. Szczególną sposobnością do korzystania z sakramentu pokuty były rekolekcje adwentowe i wielkopostne, odpusty parafialne, a także spowiedzi okolicznościowe z racji Pierwszej Komunii Świętej, Odnowienia Przyrzeczeń Chrzcielnych bądź bierzmowania. Prawodawca diecezjalny zalecał, by organizować tzw. nabożeństwa pokutne z indywidualną spowiedzią i rozgrzeszeniem. Ustawodawca miał na myśli wspólnotową celebrację pojednania wielu penitentów z indywidualną spowiedzią i rozgrzeszeniem według *Ordo Paenitentiae* z 1973 roku¹¹¹. Ta wspólnotowa forma celebracji sakramentu pokuty miała m.in. kształtować w wiernych świadomość społecznych konsekwencji każdego popełnionego grzechu.

Do ważności rozgrzeszenia sakramentalnego prawo wymaga, aby szafarz oprócz władzy święceń, posiadał również specjalne upoważnienie w odniesieniu do wiernych, którym udziela absolucji¹¹². Niektórzy szafarze posiadają habitualne upoważnienie do spowiadania na mocy samego prawa¹¹³. Z reguły jednak upoważnienie do spowiadania było udzielane

¹⁰⁸ Por. KPK, kan. 959.

¹⁰⁹ Por. *XLII Synod Diecezji Płockiej...*, dz. cyt., tamże.

¹¹⁰ Por. KPK, kan. 960; por. *XLII Synod Diecezji Płockiej...*, dz. cyt., tamże.

¹¹¹ Por. *Obrzędy pokuty dostosowane do zwyczajów diecezji polskich*, Katowice 1981. Rytuał zawierał trzy formy sprawowania sakramentu pokuty: z pojednaniem jednego penitenta, z pojednaniem wielu penitentów z indywidualną spowiedzią i rozgrzeszeniem, z pojednaniem wielu penitentów z ogólną spowiedzią i rozgrzeszeniem.

¹¹² Por. KPK, kan. 966 § 1.

¹¹³ Por. KPK, kan. 967 § 1-3.

kapłanom przez ich ordynariusza na określony czas. Stąd normy synodalne zawierały wymóg posiadania aktualnego upoważnienia. Ustawodawca diecezjalny w statutach synodalnych przypominał, że upoważnienie do słuchania spowiedzi *vi officii* posiada na swoim terytorium ordynariusz miejsca, kanonik penitencjarz oraz proboszcz i ci, którzy go prawnie zastępują¹¹⁴.

Biskup Płocki przypominał, że pozostali kapłani zarówno diecezjalni jak i zakonni, mogą ważne udzielać rozgrzeszenia na terenie diecezji płockiej, o ile otrzymali od ordynariusza miejsca wymagane upoważnienie. Statuty synodalne ustaliły sposób otrzymania upoważnienia do słuchania spowiedzi, którym jest wręczenie książeczki aprobacyjnej, w której oznaczony był termin jej ważności. Ustawodawca diecezjalny postanowił, aby przed wygaśnięciem terminu, zainteresowany kapłan złożył książeczkę w kurii diecezjalnej dla uzyskania przedłużenia aprobaty. W przypadku kapłanów zakonnych, z prośbą o upoważnienie, winien wystąpić wyższy przełożony zakonny¹¹⁵.

Normy diecezjalne przypominały też przepis kodeksowy, wedle którego kapłan posiadający stałe *facultas* do słuchania spowiedzi sakramentalnej czy to na mocy urzędu, czy upoważnienia, może korzystać z tego uprawnienia wszędzie, chyba że w konkretnym przypadku spotkałby sprzeciw ordynariusza miejsca¹¹⁶.

W kwestii dyscypliny sprawowania sakramentu pokuty, ustawodawca diecezjalny nie wprowadził żadnych norm na gruncie partykularnym. Odniósł się ogólnie do obowiązujących w tej materii przepisów w kan. 965-991 KPK¹¹⁷. Normy synodalne mając na względzie świętość i intymny charakter spowiedzi sakramentalnej, przypominały rolę, jaką pełni w niej spowiednik. Szafarz sakramentalnej pokuty winien pamiętać, że pełni rolę sędziego i lekarza, który szafuje nie tylko Bożą sprawiedliwością, ale i miłosierdziem¹¹⁸.

Ustawodawca diecezjalny zadbał, aby wierni mieli możliwość przystępowania do sakramentu pokuty. Z tego powodu nakazał, aby proboszcz i inni duszpasterze pełnili posługę w konfesjonale w stałych godzinach, które będą podane wiernym do wiadomości. Posługę słuchania spowiedzi sakramentalnej należało pełnić w niedziele i święta, a także w dni powszednie, zwłaszcza przed celebracją Mszy Świętej¹¹⁹. Normy synodalne wymagały, aby harmonogram dyżurów w konfesjonale był umieszczony na tablicy ogłoszeń. Dla właściwego

¹¹⁴ Por. 968 § 1; por. *XLII Synod Diecezji Płockiej...*, dz. cyt., tamże.

¹¹⁵ Por. tamże, s. 135.

¹¹⁶ Por. KPK, kan. 967 § 2.

¹¹⁷ Por. KPK, kan. 965-991.

¹¹⁸ Por. KPK, kan. 978 § 1; por. *XLII Synod Diecezji Płockiej...*, dz. cyt., tamże.

¹¹⁹ Por. tamże.

przebiegu spowiedzi, prawodawca diecezjalny zalecał, aby wierni korzystali z sakramentu pokuty, w miarę możliwości, poza celebracją Mszy Świętej.

Dla większej dostępności wiernych do sakramentu pokuty, normy synodalne stanowiły, że w parafii, w której pracuje więcej niż jeden kapłan, należy pełnić posługę w konfesjonale zarówno przed jak i w czasie Mszy Świętej i innych nabożeństw. Natomiast, jeśli w parafii posługę pełni tylko jeden kapłan, winien słuchać spowiedzi przynajmniej przed Mszą Świętą i nabożeństwami. Ustawodawcy zależało, aby wierni mieli świadomość łatwego dostępu do sakramentu pokuty i wyrobili w sobie nawyk regularnej spowiedzi. Prawodawca diecezjalny stanowił, że szczególnym czasem sprawowania sakramentu pokuty w ciągu roku były rekolekcje adwentowe, wielkopostne oraz odpusty parafialne. Prawo synodalne zalecało, aby każdy proboszcz zapraszał taką ilość kapłanów, którzy słuchaliby sakramentalnej spowiedzi, aby umożliwić wiernym swobodne korzystanie z sakramentu pokuty. Z duszpasterskiego punktu widzenia ważną kwestią było zaproszenie kapłanów spoza parafii, bowiem wierni chętniej korzystali u nich z posługi sakramentalnej. Podobnie szczególną okazją do spowiedzi sakramentalnej, choć już nie tak cykliczną jak rekolekcje, były misje parafialne, bierzmowania czy też wizytacje kanoniczne. Również wtedy proboszcz zobowiązany był zadbać o wystarczającą liczbę spowiedników¹²⁰. Normy synodalne nakazywały duszpasterzom przypominanie wiernym o obowiązku odbycia spowiedzi sakramentalnej przynajmniej raz w roku¹²¹.

Statuty synodalne zawierały również normy, dotyczące uwalniania z cenzur. W odniesieniu do kar *latae sententiae* należało stosować się do odpowiednich kanonów Kodeksu¹²². Normy synodalne, powołując się na dekret Biskupa Płockiego z dnia 30 marca

¹²⁰ Por. tamże, s. 136.

¹²¹ Por. KPK, kan. 989; por. *XLII Synod Diecezji Płockiej...*, dz. cyt., tamże. W myśl dyspozycji tego kanonu, norma synodalna o obowiązku przystąpienia do sakramentu pokuty przynajmniej raz w roku dotyczyła tych wiernych, którzy osiągnęli wiek rozeznawania.

¹²² Por. KPK, kan. 1364 § 1; kan. 1367; kan. 1370 § 1-2; kan. 1378; kan. 1382; kan. 1388 § 1; kan. 1390 § 1; kan. 1394 § 1; kan. 1398. Kodeks wymieniał pięć przestępstw, przez które wierny zaciąga karę ekskomuniki *latae sententiae*, zarezerwowaną Stolicy Apostolskiej (profanacja Świętych Postaci, czynna zniewaga Biskupa Rzymu, rozgrzeszenie współnika w grzechu przeciwko VI przykazaniu Dekalogu, udzielenie święceń biskupich bez mandatu papieskiego, bezpośrednia zdrada tajemnicy spowiedzi). W rzeczywistości karą ekskomuniki *latae sententiae* zastrzeżonej Stolicy Świętej w omawianym odstępie czasowym było naruszenie tajemnicy konklawe. Por. Joannes Paulus PP. II, *Constitutio Apostolica de Sede Apostolica vacante deque Romani Pontificis electione Universi Dominici Gregis* (22.02.1996), AAS, nr 58, źródło: <https://www.vatican.va/archive/aas/documents/AAS-88-1996-ocr.pdf> (5.08.2024); por. S. Iwańczak, *Kary zastrzeżone Stolicy Apostolskiej*, w: „Annales Canonici”, nr 14, 2018, s. 222-230; por. G. Ciccola, F. Targoński, *Poradnik spowiednika. Aspekty biblijno-teologiczne sakramentu pokuty. Cenzury, nieprawidłowości i przeszkody w Kodeksie Prawa Kanonicznego*, Kraków 1999, s. 82-85.

1984 roku¹²³ stanowiły, którzy spowiednicy mogli uwalniać od kary ekskomuniki *latae sententiae* za przestępstwo *procuratio abortis*. Do uwolnienia z cenzury zaciągniętej za przestępstwo z kan. 1398 KPK byli upoważnieni: członkowie Kapituły Katedralnej Płockiej oraz Kapituły Kolegiackiej Pułtuskiej, kapłani zatrudnieni w Kurii Diecezjalnej Płockiej, wykładowcy Wyższego oraz Niższego Seminarium Duchownego w Płocku, dziekani, wicedziekani, proboszczowie i administratorzy parafii¹²⁴.

Ponadto upoważnienie posiadali wszyscy spowiednicy w czasie sprawowania sakramentu pokuty w kościele katedralnym i w sanktuariach: w Czerwińsku nad Wisłą, Skępem, Oborach, Przasnyszu i Sierpcu, a także wyżsi przełożeni oraz przełożeni domów kleryckich instytutów życia konsekrowanego i stowarzyszeń życia apostołskiego, którzy mieli upoważnienie do słuchania spowiedzi od Biskupa Płockiego. Upoważnienie to na mocy norm diecezjalnych przysługiwało również wszystkim spowiednikom podczas spowiedzi w okresie wielkanocnym, w czasie rekolekcji i misji parafialnych, wizytacji kanonicznych parafii i parafialnych odpustów.

Z racji na szczególne okoliczności spowiedzi, poszczególni spowiednicy zyskiwali to upoważnienie wobec narzeczonych podczas spowiedzi przedślubnej, spowiedzi żołnierzy i więźniów, osób chorych i kobiet ciężarnych, a także z okazji spowiedzi generalnej przynajmniej z okresu jednego roku¹²⁵. Statuty synodalne obligowały duszpasterzy, aby przypominali i wyjaśniali wiernym kościelną naukę o odpustach i warunkach do ich uzyskania. Ustawodawcy diecezjalnemu zależało, aby uroczystościom odpustowym nadać przede wszystkim charakter duchowy i nie redukować ich tylko do wymiaru folkloru. Prawodawstwo diecezjalne zalecało, aby nie przenosić uroczystości odpustowej na niedziele, ale celebrować ją *ipsa die* zgodnie z kalendarzem liturgicznym. Prawodawca diecezjalny zezwolił, aby z racji wyjazdu duszpasterza na odpust parafialny do sąsiedniej parafii zmienić porządek Mszy Świętych, podając tę informację wiernym z odpowiednim wyprzedzeniem¹²⁶.

¹²³ Por. Zalecenie powzięte na sesji Plenarnej Konferencji Episkopatu Polski w dniu 29 marca 1984 r. w sprawie upoważnienia do rozgrzeszania z ekskomuniki *latae sententiae* z kan. 1398; w: MPP, nr 4, 1984, s. 145-146.

¹²⁴ Por. XLII Synod Diecezji Płockiej..., dz. cyt., tamże.

¹²⁵ Por. tamże.

¹²⁶ Por. tamże, s. 137.

1.5 Namaszczenie chorych

Przez sakrament namaszczenia chorych wspólnota Kościoła powierza Panu wiernych, którzy zapadli na niebezpieczną chorobę¹²⁷. Normy synodalne podkreślały troskę ustawodawcy o to, aby nie zaniedbywać korzystania z tego sakramentu uzdrowienia chrześcijańskiego. Prawodawca diecezjalny przypominał, aby wszyscy wierni, którzy są w niebezpieczeństwie śmierci z powodu choroby bądź też podeszłego wieku z wiarą prosili o udzielenie sakramentu namaszczenia chorych¹²⁸. Ustawodawca wskazał na owoce przyjętego z wiarą sakramentu, do których należy zgładzenie grzechów jeszcze nieodpuszczonych w sakramencie pokuty, cierpliwość w znoszeniu uciążliwości choroby, siłę w walce z pokusami oraz zdrowie duszy, a niejednokrotnie i ciała¹²⁹.

Statuty synodalne obligowały duszpasterzy, a spośród nich zwłaszcza proboszczów, aby szczególną troską duchową otaczali parafian, dotkniętych chorobą i cierpieniem. Zgodnie z prawodawstwem synodalnym troska duszpasterzy o chorych miała wyrażać się również w odpowiedniej katechezie na temat warunków i owoców przyjęcia sakramentu namaszczenia chorych. Kapłani byli zobowiązani do przypominania o obowiązku domowników chorego do wzywania kapłana we właściwym czasie, a także przedmiotów, które należy przygotować w domu chorego przed udzieleniem sakramentu¹³⁰.

Biskup Płocki zachęcał kapłanów, którzy podróżowali samochodami, aby zabierali ze sobą olej chorych. Ta dyspozycja miała na celu możliwość udzielenia w każdej sytuacji, zwłaszcza podczas wypadków drogowych, sakramentu namaszczenia chorych. Ustawodawca diecezjalny nakazywał, aby także chorym którzy stracili przytomność nie odmawiać tego sakramentu, jeśli istnieje przypuszczenie, że sami poprosiliby o niego, gdyby byli przytomni¹³¹.

1.6 Sakrament święceń

Przez święcenia niektórzy wierni są przeznaczeni do posługi świętych szafarzy, aby w ten nowy niejako sposób służyć ludowi Bożemu¹³². Ustawodawstwo biskupa Kamińskiego,

¹²⁷ Por. KPK, kan. 998.

¹²⁸ Więcej na temat: I. Różycki, *The Theological Implications of the Council's Liturgical Constitution: Changes in the concept of the Sacrament of Anointing of the Sick*, w: "Studia Theologica Varsaviensia", 2020, s. 511-525.

¹²⁹ Por. KPK, kan. 998.

¹³⁰ Tradycyjnie należało przygotować stół okryty białym obrusem z krucyfiksem i dwiema świecami, kawałek waty, chleba oraz sól i wodę do ablucji rąk po namaszczeniu. Obrzędy mówią również o wodzie świeconej, którą kropi się chorego. Por. *Sakramenty chorych. Obrzędy i duszpasterstwo*, Katowice 1980.

¹³¹ Por. *XLII Synod Diecezji Płockiej...*, dz. cyt., tamże.

¹³² Por. KPK, kan. 1008.

dotyczące sakramentu święceń nie jest zbyt obszerne. Normy synodalne stanowiły, że przed przyjęciem święceń diakonatu, rektor Wyższego Seminarium Duchownego obowiązany był do wysłania pisma do proboszcza parafii kandydata do święceń z poleceniem wygłoszenia jednej zapowiedzi o zamiarze przyjęcia przez niego święceń. Nazwisko kandydata do święceń należało wygłosić podczas Mszy Świętej w ramach ogłoszeń duszpasterskich w niedzielę lub w święto nakazane.

Święcenia zmieniają status kanoniczny wiernego w Kościele¹³³. Dlatego też, jak stanowiły normy diecezjalne, po przyjęciu przez alumna święceń diakonatu, rektor Wyższego Seminarium Duchownego w Płocku było zobowiązany powiadomić o tym kurię diecezjalną, która kierowała do proboszcza parafii nowego diakona polecenie dokonania adnotacji na marginesie księgi ochrzczonych o przyjętych święceniach. Po dokonaniu adnotacji proboszcz winien był powiadomić kurię o jej sporządzeniu.

Ponadto proboszczowie alumnów seminarium byli zobligowani, aby w okresie wakacyjnym otoczyć ich szczególną troską duszpasterską, integrując ich ze wspólnotą kapłańską i wdrażając powoli w zadania duszpasterskie. Każdy z proboszczów, na prośbę rektoratu Wyższego Seminarium Duchownego, posiadał obowiązek przesłania po zakończonych wakacjach rzetelnej opinii o alumnie. Szczególną opinię proboszcz winien był sporządzić na temat kandydata do święceń, pochodzącego z jego parafii.

Ustawodawca diecezjalny stanowił, aby proboszczowie kandydatów do święceń zachęcali swoich wiernych do udziału w Mszy z obrzędem święceń. Zalecał również, aby szczególnie w tych wspólnotach kapłani i wierni modlili się w intencji przyjmujących święcenia¹³⁴.

¹³³ Każdy wierny posiada w Kościele własny status prawny. Zgodnie z zasadą równości wszyscy ochrzczeni w Kościele katolickim są równi w swojej godności, ponieważ mają wspólną pozycję prawną. Z tego faktu wynika obowiązek jednakowego przestrzegania praw, które przysługują wiernym oraz ich jednakowe powołanie do nadprzyrodzonego celu życia człowieka. W Kościele istnieją jednak, także prawa i obowiązki, które wynikają z zasady różnorodności. Więcej na temat teologii sakramentu święceń: A. Miralles, *Teologia liturgica dei sacramenti. Ordine*, Roma 2010, s. 2-29.

Stąd przenikanie się konsekwencji wynikających z zasady równości i różnorodności powoduje, że każdy wierny posiada swój własny, kanoniczny status, z którego dalej wynikają specyficzne prawa i obowiązki. Informacje na temat statusu kanonicznego osoby zawiera rejestr w księdze ochrzczonych. Dlatego jest ona podstawową księgą metrykalną. Por. J. Hervada, *Komentarz do kan. 208 KPK*, w: P. Majer (red.), *Kodeks...*, dz. cyt., s. 206.

¹³⁴ Por. *XLII Synod Diecezji Płockiej...*, dz. cyt., s. 138.

1.7. Małżeństwo

Ustawodawca diecezjalny przypominał, że nupturienti, którzy sami są szafarzami sakramentu małżeństwa, zawierając sakramentalny związek, stają się obrazem miłości Chrystusa do Kościoła. Takie pojęcie małżeństwa sakramentalnego niesie ze sobą implikacje w postaci jedności i nierozzerwalności ważnie zawartego i dopełnionego małżeństwa sakramentalnego, które ukierunkowane jest ku dobru małżonków i zrodzeniu potomstwa. Wspólnota małżeńska pozostaje dla małżonków podstawową drogą osobistego uświęcenia¹³⁵.

Obowiązkiem kapłanów była duszpasterska troska o małżeństwo i rodzinę, która miała stanowić fundamentalną część zwyczajnej posługi w parafii. Normy zachęcały, aby do tej pracy duszpasterze włączali odpowiednio przygotowanych wiernych świeckich. Prawodawca diecezjalny przykładął dużą wagę do procesu przygotowania do zawarcia małżeństwa. W kwestii przygotowania do zawarcia małżeństwa sakramentalnego, normy diecezjalne nakazywały przestrzegania przepisów, zawartych w *Instrukcji Episkopatu Polski o przygotowaniu do zawarcia małżeństwa w Kościele katolickim* z dnia 5 września 1986 roku¹³⁶. Dokument określał etapy dalszego, bliższego oraz bezpośredniego przygotowania do zawarcia małżeństwa, a także normy, dotyczące kanonicznego dochodzenia przedślubnego¹³⁷. Obowiązek ogłoszenia zapowiedzi przedślubnych dotyczył proboszcza stałego lub tymczasowego miejsca zamieszkania narzeczonych¹³⁸. Ustawodawcy diecezjalnemu zależało także, aby ogłoszenie zapowiedzi przedślubnych nie było tylko obowiązkowym aktem prawnym, ale również sposobnością do modlitwy w intencji narzeczonych¹³⁹.

Normy diecezjalne obligowały duszpasterzy, aby gorliwie zachęcały nupturientów i ich rodziców do organizacji przyjęć weselnych bez alkoholu. Prawodawca zalecał tym samym, aby zawarcie małżeństwa było przede wszystkim wydarzeniem o charakterze religijnym, w które duchowo zaangażowana winna być cała wspólnota parafialna. Również jubileusze małżeńskie i pozostałe rocznice zaślubin winny być przeżywane jako okazja do rodzinnej modlitwy. Biskup

¹³⁵ Por. KPK, kan. 1055-1056; por. *XLII Synod Diecezji Płockiej...*, dz. cyt., tamże.

¹³⁶ Por. Konferencja Episkopatu Polski, *Instrukcja Episkopatu Polski o przygotowaniu do zawarcia małżeństwa w Kościele katolickim* (5.09.1986), w: MPP, nr 3, 1987, s. 81-115.

¹³⁷ Więcej na temat: A. Interguglielmi, *La preparazione degli sposi al matrimonio. Una panoramica pastorale-giuridica*, w: „Prawo Kanoniczne”, nr 1, 2016, s. 106-110.

¹³⁸ Jeśli oboje narzeczeni mieszkali w parafii przynajmniej przez sześć miesięcy, nie było obowiązku głoszenia zapowiedzi w parafii poprzedniego miejsca zamieszkania. Natomiast jeśli narzeczeni nie zamieszkiwali jeszcze w parafii sześciu miesięcy, należało wygłosić zapowiedzi w parafii bezpośrednio poprzedniego stałego lub tymczasowego miejsca zamieszkania. Por. tamże, s. 112.

¹³⁹ Por. *XLII Synod Diecezji Płockiej...*, dz. cyt., s. 139.

Płocki szczególnym dniem modlitwy w intencji rodzin w diecezji ustanowił liturgiczne święto Świętej Rodziny¹⁴⁰.

Biskup Płocki przykładął dużą wagę do formalności prawnych. Nakazywał wszystkim duszpasterzom, aby uważnie studiowali przepisy, dotyczące przeszkód małżeńskich, wad zgody małżeńskiej oraz formy kanonicznej zawarcia małżeństwa¹⁴¹. Normy synodalne regulowały przepisy, dotyczące delegacji do asystowania przy zawieraniu małżeństwa. Ustawodawca diecezjalny postanowił, że wszyscy wikariusze parafialni na mocy dekretu nominacyjnego otrzymywali ogólną delegację do asystowania przy zawieraniu małżeństw w danej parafii¹⁴². Proboszcz miał prawo udzielać delegacji do asystowania przy zawarciu małżeństwa w swojej parafii tylko w formie pisemnej. Proboszcz, który wystawiał licencję do błogosławieństwa małżeństwa w innej parafii, również musiał uczynić to w formie pisemnej¹⁴³.

Ustawodawca diecezjalny nie zawarł żadnych uregulowań, dotyczących adnotacji w księdze zaślubionych, która jest jedną z podstawowych ksiąg metrykalnych. Wydaje się, że przestrzenią do regulacji partykularnych byłby brak konkretnych norm ustawodawcy kodeksowego w odniesieniu np.: do adnotacji w przypadku małżeństwa rozwiązanego *in favorem fidei*¹⁴⁴ czy konwalidacji małżeństwa¹⁴⁵.

¹⁴⁰ Por. tamże.

¹⁴¹ Por. KPK, kan. 1073-1123.

¹⁴² Więcej na temat: P. Majer, *The Significance of the Canonical Form of Marriage*, w: "Philosophy and Canon Law", nr 1, 2015, s. 157-174.

¹⁴³ Por. *XLII Synod Diecezji Płockiej...*, dz. cyt., tamże.

¹⁴⁴ Mimo że ustawodawca kodeksowy nie zawarł nigdzie bezpośrednio przepisów, dotyczących obowiązkowej adnotacji o rozwiązaniu małżeństwa *in favorem fidei* na marginesie księgi ochrzczonych, to jednak wydaje się, że jest on konieczny ze względu na zmianę statusu kanonicznego wiernego.

¹⁴⁵ Proboszcz parafii, gdzie strony zawarły małżeństwo był zobowiązany powiadomić o uważnieniu związku proboszcza parafii chrztu stron, aby na marginesie aktu chrztu dokonał stosownego zapisu. W przypadku, gdy konwalidowano związek cywilny, należało zapisać adnotację o zawarciu małżeństwa kanonicznego. Gdyby adnotacja o małżeństwie była już zapisana, należało sporządzić wzmiankę o jego uważnieniu. Małżeństwo konwalidowane w zakresie wewnętrznym nie podlegało adnotacji. Należało tylko sporządzić stosowny zapis w księdze przechowywanej w tajnym archiwum kurii. Gdyby z kolei nieważność takiego związku stała się jawna, w przypadku uważnienia wewnętrznego poza forum sakramentalnym, wystarczyło przywołać ten fakt, a w sytuacji uważnienia podczas sakramentu pokuty, postarać się o nowy reskrypt w tym przypadku. Por. T. Pawluk, *Kanoniczne uważnienie małżeństwa*, w: „Prawo Kanoniczne”, nr 29, 1986, s. 151: Wykonując to polecenie proboszcz w odpowiedniej rubryce aktu ślubu lub na jego marginesie odnotowuje: «Małżeństwo nieważne z powodu przeszkody, o której jest mowa w kan. ..., zostało uzdrowione w zawiązku dekretem Biskupa... z dnia...».

2. Pozostałe akty kultu Bożego

2.1. Sakramentalia

Sakramenty pozostają podstawową formą oddawana czci Bogu. Kościół jednak ustanawia i uznaje inne formy Bożego kultu wyrastające lub zakorzenione w pobożności wiernych. Należą do nich rzeczy lub czynności, które naśladują sakramenty i upodabniają się do nich, pochodzą jednak z ustanowienia Kościoła. Są znakami modlitwy Kościoła¹⁴⁶. Normy synodalne przypomniły, że sakramentalia przygotowują wiernych do właściwego przyjmowania sakramentów i uświęcają różne okoliczności życia. Stąd prawodawca diecezjalny zalecił, aby duszpasterze praktykowali tradycyjne błogosławieństwa liturgiczne, związane z okresami roku liturgicznego. Ponieważ diecezja płocka nie posiadała jeszcze znowelizowanego po Soborze Watykańskim II podręcznika nabożeństw, należało w tym celu korzystać z agend liturgicznych, wydanych w innych diecezjach do czasu ukazania się agendy diecezji płockiej¹⁴⁷.

Normy synodalne zalecały celebrowanie liturgii godzin we wspólnocie Kościoła. Ustawodawca diecezjalny stanowił, aby przynajmniej jutrznię i nieszpory łączyć z liturgią Mszy Świętej, zgodnie z przepisami liturgicznymi, aby w ten sposób wprowadzać wiernych w modlitwę liturgiczną Kościoła. Celem wspólnotowej celebrowania liturgii godzin była też zmiana świadomości wiernych, aby nie traktować jej tylko jako obowiązkowej formy modlitwy duchownych i osób życia konsekrowanego¹⁴⁸.

Do sakramentaliów należy również pogrzeb katolicki, przez który Kościół wstawia się za swoimi zmarłymi członkami wypraszając dla nich Boże miłosierdzie i niosąc pociechę pogrążonym w żałobie. Ustawodawca diecezjalny stanowił, aby przy celebrowaniu pogrzebu pilnie przestrzegać przepisów liturgicznych¹⁴⁹. Należało unikać zależności w okazałej celebrowaniu od wysokości złożonej ofiary z racji pogrzebu. Statuty synodalne stanowiły zgodnie z ustawodawstwem kodeksowym, że w pewnych sytuacjach należało zmarłym odmówić pogrzebu katolickiego. Do tej grupy osób należeli notoryczni apostaci oraz osoby, które uparcie

¹⁴⁶ Por. KPK, kan. 1166; por. J. Martin de Agar, *Komentarz do kan. 1166 KPK*, w: P. Majer (red.), *Kodeks...*, dz. cyt., s. 706.

¹⁴⁷ Por. *XLII Synod Diecezji Płockiej...*, dz. cyt., s. 140.

¹⁴⁸ Por. tamże. Tytuł polskiego przekładu liturgii godzin z 1982 roku brzmi: *Liturgia godzin. Codzienna modlitwa Ludu Bożego*. W podtytule prawodawca zawarł zamiar odnowy liturgicznej tej formy modlitwy, aby stała się bardziej dostępna również dla wiernych świeckich. Por. M. Cyrklaff, *Obowiązki sprawowania Liturgii godzin w Kościele*, w: „*Studia Gdańskie*”, t. XLIII, s. 174.

¹⁴⁹ Por. KPK, kan. 1176 § 2; por. *XLII Synod Diecezji Płockiej...*, dz. cyt., s. 141.

trwały w herezji bądź schizmie; osoby, które wybrały kremację swoich zwłok z motywów przeciwnych katolickiej wierze; osoby, których pochówek katolicki wywołałby zgorszenie wiernych¹⁵⁰. W innych sytuacjach duszpasterze nie powinni byli odmawiać pogrzebu katolickiego. Gdyby proboszcz miał wątpliwości czy z jakiegoś powodu nie należy odmówić pochówku, winien zwrócić się do ordynariusza z prośbą o rozstrzygnięcie tej kwestii¹⁵¹.

Ustawodawca diecezjalny przewidywał, że w pewnych okolicznościach stosowne będzie ograniczenie pełnej formy pogrzebu. W takiej decyzji miał obowiązek kierować się zdrowym osądem innych wiernych z parafii. Duszpasterz winien był kierować się rytuałem pogrzebowym w wyborze najbardziej właściwej formy pogrzebu¹⁵². Ustawodawca zobowiązał wszystkich zarządców cmentarzy do przestrzegania przepisów sanitarnych przy ekshumacji zwłok. W celu jej przeprowadzenia należało wcześniej otrzymać zgodę od proboszcza, będącego zarządcą cmentarza oraz kompetentnej władzy świeckiej¹⁵³.

Statuty synodalne regulowały również kult świętych, związanych szczególnie z diecezją plocką. Szczególnej czci wiernych prawo diecezjalne polecało św. Stanisława, biskupa i męczennika, głównego patrona diecezji oraz św. Stanisława Kostkę, a także św. Andrzeja Bobolę, którzy związani byli z terenem diecezji. Statuty wymieniały również zalecenie czci dla św. Zygmunta, króla i męczennika, patrona miasta Płocka i patronów poszczególnych parafii. Ustawodawca stanowił, że przed uroczystością św. Stanisława Kostki, która przypadała 18 września w każdej parafii i ośrodku duszpasterskim winna być odprawiona nowenna albo specjalne *triduum*. Normy diecezjalne nakazywały praktykowanie w parafiach tzw. nabożeństw dodatkowych, które związane były z konkretnymi okresami w ciągu roku. Należały do nich nabożeństwa majowe, czerwcowe, różańcowe w październiku. Należałoby tu wymienić również Drogę Krzyżową i Gorzkie Żale w okresie Wielkiego Postu. Statuty nie zawierały w

¹⁵⁰ Por. KPK, kan. 1184 § 1.

¹⁵¹ Kodeks Prawa Kanonicznego wśród osób, którym należało odmówić pogrzebu katolickiego wymieniał również samobójców. Kodeks Jana Pawła II nie odnosi się do tej kwestii. *Instrukcja liturgiczno-duszpasterska Episkopatu Polski o pogrzebie i modlitwach za zmarłych* w nr 13 stanowi, że samobójcom nie powinno odmawiać się pogrzebu katolickiego, ponieważ według powszechnej opinii psychiatrów samobójca nie jest w pełni poczytalny za swój czyn. Stąd, jeżeli samobójca przed popełnieniem tego czynu był praktykującym katolikiem, nie należało czynić żadnych różnic w formie celebrowanego pogrzebu. Por. Konferencja Episkopatu Polski, *Instrukcja liturgiczno-duszpasterska Episkopatu Polski o pogrzebie i modlitwach za zmarłych* (5.05.1978), nr 13, źródło: https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WE/kep/kkbids/pogrzeb1_05051978.html (6.08.2024); por. R. Kantor, *Odmówienie pogrzebu w Kościele łacińskim. Normy kanoniczne i praktyka duszpasterska*, w: J. Stala (red.), *Człowiek chory i umierający. Możliwości wsparcia i formy pomocy*, Kraków 2014, s. 156.

¹⁵² Por. *Wprowadzenie teologiczne i pastoralne do obrzędów pogrzebu*, w: *Obrzędy pogrzebu dostosowane do zwyczajów diecezji polskich*, Katowice 1991, nr 5.

¹⁵³ Por. *XLII Synod Diecezji Płockiej...*, dz. cyt., tamże.

kwestii celebracji tych nabożeństw odrębnych przepisów tylko odsyłały do regulacji zawartych w innych dokumentach¹⁵⁴.

Duszpasterze byli zobligowani zachęcać wiernych, aby szczególnie w październiku podtrzymywali zwyczaj odmawiania modlitwy różańcowej w gronie rodziny, gdyby nie mogli wziąć udziału w nabożeństwie w kościele. Ustawodawca stanowił, że obrazy i relikwie świętych należało umieszczać w kościele w umiarkowanej liczbie. Należało brać pod uwagę walory artystyczne, aby obrazy i rzeźby nie wywoływały niepotrzebnego zdziwienia i nie odwracały uwagi od kształtowania właściwej pobożności¹⁵⁵.

Normy synodalne tylko w jednym statucie odniosły się do ślubu i przysięgi, przypominając, że od ślubu prywatnego i przysięgi przyrzekającej władzę dyspensowania posiada proboszcz wobec swoich podwładnych i podróżnych¹⁵⁶.

2.2. Śpiew i muzyka sakralna

Prawodawca diecezjalny pozostawił stosunkowo obszerne ustawodawstwo dotyczące śpiewu i muzyki kościelnej. Jednym z podstawowych dokumentów, regulujących tę kwestię był *Regulamin dla organistów*, dołączony w formie aneksu do uchwał synodalnych. Ustawodawca diecezjalny w tym dokumencie złożonym z pięciu tytułów, zawarł przepisy regulujące m.in. kryteria moralne, kwalifikacyjne czy prawne w odniesieniu do formy zatrudnienia organisty w parafii. Już na początku regulamin odniósł się do soborowej Konstytucji o Liturgii Świętej, podkreślając przede wszystkim, że modlitwa liturgiczna winna wyrażać modlitwę Kościoła i uświetniać służbę Bożą. Dokument stanowił, że organista jest pracownikiem kościelnym, którego powołaniem jest służba muzyczno-liturgiczna. Z tego też powodu winien prowadzić życie zgodne z nauką Kościoła katolickiego w zakresie wewnętrznym i zewnętrznym, dawać przykładne życie rodzinne, współpracować zgodnie z proboszczem i innymi duszpasterzami oraz parafianami, dążyć do doskonalenia swojego warsztatu muzycznego, wykazywać się odpowiednimi kwalifikacjami muzycznymi¹⁵⁷.

Ustawodawca diecezjalny przypominał, że praca organisty jest służbą Bogu i Kościołowi i reguluje ją powszechne prawo Kościoła, paragrafy regulaminu, a także cywilne prawo pracy. Organista winien był zawrzeć umowę o pracę z parafią bądź rektorem kościoła,

¹⁵⁴ Por. *Komunia Święta i kult Tajemnicy Eucharystii...*, dz. cyt.; Konferencja Episkopatu Polski, *Instrukcja Episkopatu Polski o kulcie tajemnicy eucharystycznej...*, dz. cyt.

¹⁵⁵ Por. KPK, kan. 1188; por. *XLII Synod Diecezji Płockiej...*, dz. cyt., s. 142.

¹⁵⁶ Por. KPK, kan. 1196 nr 1; por. kan. 1203; por. *XLII Synod Diecezji Płockiej...*, dz. cyt., s. tamże.

¹⁵⁷ Por. *Regulamin dla organistów*, w: *XLII Synod Diecezji Płockiej...*, dz. cyt., s. 209.

który reprezentowany był przez proboszcza, względnie administratora parafii lub rektora kościoła. On też pozostawał bezpośrednim przełożonym organisty. Instancją odwoławczą była kuria diecezjalna, natomiast gdyby na tym poziomie nie udało się rozstrzygnąć konfliktu, trzecią instancją był ordynariusz diecezji¹⁵⁸.

Posady organistów w diecezji płockiej podzielone były na trzy kategorie. Aby podjąć pracę w kategorii pierwszej, która umożliwiała zatrudnienie w parafii liczącej ponad 10 tysięcy wiernych, należało przedstawić dyplom I kategorii. Dyplom II kategorii umożliwiał pracę w drugiej kategorii posady, czyli w parafiach z liczbą wiernych w przedziale od 5 do 10 tysięcy. Z kolei z dyplomem III kategorii organista mógł być zatrudniony w parafii z liczbą wiernych poniżej 5 tysięcy.

Kategorie dyplomów uzależnione były od rodzaju ukończonej szkoły. Aby uzyskać dyplom I kategorii należało ukończyć państwową szkołę wyższą lub średnią szkołę muzyczną z uzupełnieniem wiadomości z zakresu liturgiki i śpiewu kościelnego. Dyplom II kategorii uzyskiwali absolwenci Szkoły Organistowskiej w Płocku, Szkoły Organistowskiej w Przemyślu, Biskupiej Szkoły Muzycznej w Kielcach, kursu II stopnia szkolenia muzyków kościelnych w diecezji. Można go było uzyskać także przez złożenie egzaminu przed Diecezjalną Komisją Organistowską. Z kolei dyplom III kategorii otrzymywali organiści po ukończeniu I stopnia szkolenia muzyków kościelnych w diecezji lub złożyli egzamin przed Diecezjalną Komisją Organistowską¹⁵⁹.

Ustawodawca diecezjalny umożliwiał również podjęcie pracy organistą, który nie mógł wykazać się wspomnianymi kwalifikacjami. W aneksie umowy o pracę musiał jednak złożyć pisemne zobowiązanie do podjęcia kształcenia w Studium Organistowskim, które musiał ukończyć w ciągu 5 lat. W przeciwnym razie ulegał zwolnieniu z pracy. Wyjątek stanowiły osoby, które legitymowały się długoletnią pracą na stanowisku organisty. Kompetentnym organem do zwolnienia z powyższych wymagań była Diecezjalna Komisja do Spraw Organistowskich. Muzyk, który mógł przedłożyć dyplom ukończenia państwowej szkoły muzycznej, mógł ubiegać się o przyznanie mu odpowiedniej kategorii dyplomu. W tym celu winien był złożyć egzamin uzupełniający przed Diecezjalną Komisją Organistowską ze znajomości liturgiki, muzyki i śpiewu kościelnego¹⁶⁰.

¹⁵⁸ Por. tamże.

¹⁵⁹ Por. tamże, s. 210.

¹⁶⁰ Por. tamże, s. 210-211.

Prawodawca diecezjalny szczegółowo określił warunki podjęcia pracy przez organistę, stawiając wymóg odpowiednich kwalifikacji, opisanych powyżej oraz przykładowego życia katolickiego. Koniecznym warunkiem do objęcia posady organisty było podpisanie pisemnej umowy o pracę. Ponadto kandydat zobowiązany był do zapoznania się z treścią *Regulaminu dla organistów* oraz złożenia odpowiednich dokumentów. Ustawodawca zastrzegł sobie prawo do prezentacji danego kandydata. Dokumenty, które złożył kandydat na stanowisko organisty, rządcą kościoła bądź parafii winien dostarczyć do Referatu ds. Organistowskich, który miał zaopiniować kandydata. Po otrzymaniu pozytywnej opinii, strony mogły podpisać umowę o pracę, którą należało sporządzić w trzech egzemplarzach, po jednym dla każdej ze stron i jeden przesłany do kurii diecezjalnej. Umowa o pracę miała być tak sporządzona, aby jasno wskazywała na obowiązki organisty i określała wysokość jego wynagrodzenia. Gdyby po przejściu na emeryturę, organista podjął obowiązki w tej samej parafii w zmniejszonym wymiarze godzin, należało sporządzić nową umowę o pracę¹⁶¹.

Przepisy regulaminu zawierały szczegółowe normy dotyczące obowiązków organisty. Ustawodawca już w pierwszym paragrafie postawił przed organistą wysokie wymagania o charakterze moralnym. Organista i członkowie jego rodziny mieli prowadzić przykładowe życie katolickie. W kontaktach z interesantami, których mógł przyjmować w kancelarii parafialnej, winien był odznaczać się uprzejmością, szacunkiem i życzliwością. Ustawodawcy zależało również na utrzymaniu dobrego poziomu wykonywanej muzyki kościelnej, stąd obligował organistę, aby rozwijał swoje kompetencje muzyczne zarówno w zakresie teoretycznym jak i praktycznych umiejętności¹⁶².

Ustawodawca diecezjalny zwracał uwagę na solidne przygotowanie organisty do występów. Należało przy tym uwzględnić bieżące lokalne potrzeby, aby liturgia była odpowiednio zaadaptowana. Miał również obowiązek troski o bibliotekę muzyczną, która obejmowała nuty i inne pomoce do animacji i nauki śpiewu podczas liturgii. Organista brał odpowiedzialność za sprzęt muzyczny oraz rzutnik ekranu, na którym wyświetlane były teksty pieśni dla wiernych. Organista miał obowiązek gry i animacji śpiewu podczas wszystkich Mszy Świętych i przyjętych zwyczajem nabożeństw. W tej materii jego obowiązkiem była ścisła współpraca z zarządcą kościoła. Ustawodawca szczegółowo uregulował obowiązkowe liturgie, w których organista winien był pełnić swoją posługę. Należały do nich Msze święte, celebrowane nie tylko w niedzielę i święta, ale również w dni powszednie, nieszpory oraz

¹⁶¹ Por. tamże, s. 212.

¹⁶² Por. tamże.

nabożeństwa żałobne, procesje, liturgie zawarcia sakramentu małżeństwa, liturgia sakramentu chrztu, a także nabożeństwa okresowe jak Gorzkie Żale, Droga Krzyżowa czy nabożeństwa majowe, czerwcowe i październikowe¹⁶³.

Rządca kościoła miał prawo wymagać od organisty prowadzenia scholii parafialnej oraz chóru parafialnego, z którym winien odbywać próby śpiewu przynajmniej 2 godziny tygodniowo. Regulamin szczegółowo określał tygodniowy rozkład zajęć. Zgodnie z nim organista zobowiązany był 3 godziny przeznaczyć na nauczanie śpiewu dzieci i młodzieży, 2 godziny na prowadzenie chóru parafialnego, 2 godziny na przygotowanie pomocy muzycznych do śpiewu (tekstów i nut), 16 godzin na posługę w czasie Mszy Świętych i nabożeństw, 12 godzin na pracę w kancelarii parafialnej, 6 godzin na rozwijanie własnych umiejętności gry na instrumencie oraz godzinę innych czynności, przewidzianych w umowie o pracę. Organistę zatrudnionego na pełny etat, obowiązywał 42-godzinny czas pracy w tygodniu. Przysługiwał mu jeden dzień w tygodniu wolny od pracy, który każdorazowo winien ustalić z rządcą kościoła. Jeśli organista był zatrudniony w formie umowy zlecenia, nie miał prawa do dnia wolnego w tygodniu ani urlopu¹⁶⁴.

Organista miał również obowiązek troski o organy i inne instrumenty muzyczne w kościele. O usterkach, wymagających konserwacji posiadał obowiązek na bieżąco informować rządcę kościoła. Ustawodawca diecezjalny mocno akcentował obowiązek doskonalenia w zakresie umiejętności muzycznych organisty. Stąd organista zobligowany był do uczestnictwa w różnych kursach doszkalających oraz w organizowanych raz w roku rekolekcjach dla organistów. Gdyby organista wykonywał również funkcję zakrystiana, przysługiwało mu dodatkowe wynagrodzenie, co powinno być określone w umowie o pracę. Oprócz gry na organach oraz animacji nauki śpiewu, aktywność organisty obejmowała również pracę w kancelarii parafialnej. W tym miejscu był zobowiązany wspomagać duszpasterzy w obsłudze bieżącej korespondencji, sporządzaniu akt metrykalnych, a także dokonywaniu wpisów w księgach metrykalnych¹⁶⁵.

Regulamin wskazywał na znaczny udział organisty w organizacji życia parafialnego. Jego stosunkowo szeroki zakres obowiązków i uprawnień, wymagał odpowiedniego do pełnionej funkcji stylu życia, stąd ustawodawca diecezjalny ustalił zakaz przynależności organisty do stowarzyszeń wprost lub pośrednio wrogich Kościołowi. Rządca kościoła miał

¹⁶³ Por. tamże, s. 212-213.

¹⁶⁴ Por. tamże, s. 214-215.

¹⁶⁵ Por. tamże, s. 214.

do wyboru dwa sposoby wypłaty wynagrodzenia organisty. Pierwsza polegała na miesięcznej pensji w formie zryczałtowanego wynagrodzenia. Wynagrodzenie należało ustalić w umowie o pracę przed obie strony. Podstawą do naliczenia kwoty były kwalifikacje zawodowe, zakres obowiązków w parafii oraz staż w funkcji organisty. Druga forma oparta była na wynagrodzeniu od wiernych za konkretne posługi. Również w tym przypadku, ustawodawca szczegółowo regulował zasady naliczania wysokości wynagrodzenia. Czynniki, które wpływały na wysokość kwoty była: wielkość parafii, w której był zatrudniony, kategoria dyplomu szkoły muzycznej, posługa z racji zawieranego małżeństwa, licencji na zaślubiny w innej parafii, pogrzebu, sporządzania aktów z ksiąg metrykalnych (chrztu, zaślubin, pogrzebu). Wysokość prowizji musiała być w każdym przypadku ustalona przez rządcę kościoła. Ustawodawca diecezjalny stanowił, że zgodnie z postanowieniem Konferencji Episkopatu Polski za odpisy metryk do przyjęcia pierwszej Komunii Świętej i do bierzmowania nie należało pobierać jakichkolwiek opłat¹⁶⁶.

Regulamin przyznawał organiście prawo do mieszkania funkcyjnego, w którym mógł zamieszkać z żoną i z dziećmi, będącymi jeszcze na jego utrzymaniu przez okres pełnienia swojej funkcji w parafii. Koszty konserwacji tego mieszkania ponosiła parafia. Z kolei kosztami związanymi z użytkowaniem mieszkania był obciążony organista. Po rozwiązaniu umowy o pracę, organista był zobowiązany do opuszczenia mieszkania wraz z zamieszkującymi tam z nim osobami. Gdy wypowiedziano umowę z trzymiesięcznym wyprzedzeniem, organista był zobowiązany opuścić mieszkanie w dniu ustania umowy. Regulamin przewidywał również sytuację zwolnienia ze skutkiem natychmiastowym. Wówczas organista był zobowiązany opuścić zajmowany lokal w terminie, który nie mógł przekroczyć miesiąca. W sytuacji śmierci organisty, pozostali członkowie rodziny mogli korzystać z mieszkania funkcyjnego nie dłużej niż trzy miesiące. Rodzinie zmarłego organisty przysługiwała także odprawa pośmiertna zgodnie z przepisami prawa pracy¹⁶⁷.

Rządca kościoła zobowiązany był przepisami regulaminu do opłacania składek, związanych z ubezpieczeniem społecznym. Ustawodawca diecezjalny w sposób jasny określił zasady rozwiązania umowy o pracę z organistą. Należy zwrócić uwagę, że podstawą do

¹⁶⁶ Por. *Uchwała Plenarnej Konferencji Episkopatu w sprawie metryk chrztu świętego do Pierwszej Komunii Świętej* (21.06.1961), w: T. Pieronek (red.), *Prawodawstwo Kościoła w Polsce 1961-1970. Dokumenty dotyczące Polski wydane przez Stolicę Apostolską, Prymasa Polski i Konferencję Episkopatu Polski*, t. I, Warszawa 1971, s. 148. Osoba, która sporządza odpis aktu chrztu jest zobowiązana uczynić na niej adnotację: *Do I Komunii Świętej*. Por. Z. Janczewski, *Prawodawstwo Konferencji Episkopatu Polski i Prymasów w zakresie sakramentów wtajemniczenia chrześcijańskiego*, w: „Prawo Kanoniczne”, nr 40, 1997, s. 139.

¹⁶⁷ Por. *Regulamin dla organistów*, w: XLII Synod Diecezji Płockiej..., dz. cyt., s. 216.

rozwiązania umowy o pracę ze skutkiem natychmiastowym było występowanie przeciwko wierze i nauce Kościoła, negatywne usposabianie wiernych do ich duszpasterzy oraz gorszące świadectwo życia. Przed decyzją o zwolnieniu organisty rządcą kościoła był zobowiązany zasięgnąć opinii Referatu ds. organistowskich w kurii diecezjalnej. Ustawodawca diecezjalny derogował poprzedni regulamin dla organistów z 1955 roku¹⁶⁸.

Biskup Płocki do *Regulaminu dla organistów* dołączył dwa aneksy. Pierwszy z nich stanowił wzór umowy o pracę. Z kolei drugi regulował zadania Diecezjalnej Komisji ds. Organistowskich. Komisja była organem pomocniczym biskupa płockiego, którego zadaniem była troska o należyte wykonywanie pracy przez organistów, zatrudnionych na terenie diecezji płockiej. Członkowie komisji byli zobowiązani do weryfikacji i oceny kwalifikacji zawodowych organistów, a także do oceny ewaluacji ich pracy. Ciekawym przepisem, niewątpliwie trudnym w praktyce do wykonania i jednoznacznej interpretacji był obowiązek czuwania nad życiem religijno-moralnym organistów i ich rodzin. Komisja była konsultowana w rozwiązywaniu kwestii spornych pomiędzy organistą a rządcą kościoła oraz interweniowała w trudnych sytuacjach na polecenie kurii diecezjalnej. Jej zadaniem było również prowadzenie kontroli nad projektami budowy i konserwacji organów¹⁶⁹.

Tak szczegółowy zakres obowiązków, który regulował *Regulamin dla organistów* był wynikiem roli, którą ten pełnił w parafii. Dlatego też ustawodawca diecezjalny przykładął dużą wagę do walorów moralnych pełniącego tę funkcję. Synod płocki ponadto polecał, aby duszpasterze wraz z organistą nauczyli wiernych części stałych w języku łacińskim, a więc śpiewu *Kyrie*, *Sanctus*, *Pater noster* oraz *Agnus Dei*. Organem, który zobowiązany był czuwać nad całokształtem życia muzycznego w diecezji była Komisja Muzyki Kościelnej kurii diecezjalnej¹⁷⁰.

2.3. Miejsca i czasy święte

Jeden z pierwszych statutów odnoszących się do kościołów i innych miejsc świętych w diecezji, dotyczył pozwolenia na budowę nowego kościoła. Ustawodawca diecezjalny stosunkowo szczegółowo regulował zasady budowy nowych kościołów i renowacji już istniejących obiektów. Najpierw proboszcz był zobowiązany uzyskać zgodę biskupa płockiego na budowę nowego kościoła. Kolejną czynnością było przedstawienie projektu budowy

¹⁶⁸ Por. tamże, s. 218.

¹⁶⁹ Por. tamże, s. 218-220.

¹⁷⁰ Por. *XLII Synod Diecezji Płockiej...*, dz. cyt., s. 143.

Wydziałowi Budownictwa i Sztuki Sakralnej kurii diecezjalnej. Pracownicy wydziałowi, konsultując się z biegłymi z zakresu architektury i liturgiki, czynili swoje uwagi, do których proboszcz był zobowiązany się zastosować. Wspomniany wydział posiadał również kompetencje w sprawie zgody na kapitalny remont obiektu sakralnego oraz renowację wnętrza. Statuty synodalne obligowały proboszcza do konserwacji i właściwego zabezpieczenia przedmiotów o szczególnej wartości sakralnej¹⁷¹. Ustawodawca diecezjalny zwracał uwagę, aby nie stosować żadnych opłat za ławki, przeznaczone dla wiernych. Winny być one dostępne dla wszystkich. Statuty obligowały proboszczów do umieszczania specjalnej gabloty w kruchcie kościoła, w której miały być zamieszczane informacje o porządku Mszy Świętych i innych nabożeństw w parafii, okolicznościowe plakaty oraz m.in. zapowiedzi przedślubne¹⁷².

Ustawodawstwo diecezjalne dość szczegółowo regulowało działalność sanktuariów. Statuty synodalne określały je jako ważne ośrodki kultu Boga, Maryi Panny i Świętych¹⁷³. Prawodawca diecezjalny zachęcał wiernych do różnorodnych form pielgrzymowania do tych miejsc. Synod stanowił, które miejsca pielgrzymkowe są szczególnie ważne na mapie kultu religijnego diecezji. Do szczególnych sanktuariów diecezjalnych należały ośrodki kultu maryjnego w: Czerwińsku, Oborach, Przasnyszu, Sierpcu, Skępem i Żurominie. Oprócz sanktuariów maryjnych w diecezji istniało sanktuarium św. Stanisława Kostki w Rostkowie oraz sanktuarium św. Antoniego z Padwy w Ratowie. Zgodnie z dyspozycją kan. 1234 § 1 KPK, ustawodawca diecezjalny stanowił, aby rektorzy sanktuariów zadbali o potrzeby religijne przybywających tam wiernych. W tym celu należało zapewnić odpowiednią częstotliwość i poziom głoszonych homilii, słuchania sakramentalnej spowiedzi, celebracji Mszy Świętych i innych nabożeństw prawnie zatwierdzonych¹⁷⁴.

Podstawowym dokumentem regulującym prawo diecezjalne dotyczące sanktuariów w diecezji płockiej była *Instrukcja o sanktuariach* z 1991 roku, dołączona w formie aneksu do statutów synodalnych. Dokument regulował formy działalności duszpasterskiej przede wszystkim w sanktuariach maryjnych, w których wizerunki były koronowane papieskimi koronami. Do tych miejsc należały: Czerwińsk nad Wisłą, Obory, Przasnysz (klasztor ojców pasjonistów), Sierpc (klasztor sióstr benedyktynek) oraz Skępe (klasztor ojców bernardynów). Biskupowi Płockiemu zależało, aby w tych miejscach pielgrzymi znaleźli ofertę duchową na odpowiednim poziomie. Sanktuaria, które wymieniał dokument były sanktuariami o

¹⁷¹ Por. KPK, kan. 1220 § 2.

¹⁷² Por. *XLII Synod Diecezji Płockiej...*, dz. cyt., s. 144.

¹⁷³ Por. tamże, s. 145.

¹⁷⁴ Por. KPK, kan. 1234 § 1; por. *XLII Synod Diecezji Płockiej...*, dz. cyt., tamże.

charakterze diecezjalnym¹⁷⁵. Instrukcja wspominała również o niektórych parafiach, których kościoły, chociaż nie są sanktuariami, to jednak wierni od wieków oddają szczególną cześć niektórym wizerunkom. Ustawodawca diecezjalny stanowił, aby duszpasterze tych parafii poszukiwali nowych form pracy wśród wiernych, szanując ich zwyczaje związane z ludową pobożnością¹⁷⁶.

Główną odpowiedzialność za animację życia duszpasterskiego w sanktuarium ponosił proboszcz, który winien współpracować z dziekanem. Dokument wymieniał również obowiązki kustosa sanktuarium. Jego zadaniem była organizacja wystarczającej liczby spowiedników, szczególnie w dniach dużego napływu wiernych. Zobligowany był również do troski o stan materialny miejsca świętego i jego duchowego dziedzictwa. To właśnie kustosz był odpowiedzialny za funkcjonowanie sanktuarium¹⁷⁷.

W ramach wspierania działalności sanktuariów w Wydziale Duszpasterskim działał referat ds. sanktuariów. Referent był zobligowany do organizacji co roku konferencji, poruszającej problematykę działalności duszpasterskiej w sanktuariach. Ustawodawca diecezjalny stanowił, aby wszystkie zabytki sztuki sakralnej były odpowiednio oznaczone i opatrzone podstawowymi informacjami na swój temat¹⁷⁸. Chodziło o to, by wierni mieli ułatwiony dostęp do sakralnych dóbr kultury. Informacje na temat rozkładu celebracji Mszy Świętych, spowiedzi i innych nabożeństw również należało umieścić w odpowiedni sposób¹⁷⁹.

Instrukcja zawierała szczegółowy opis dla duszpasterzy w przeprowadzeniu uroczystości odpustowych w sanktuariach. Proboszczowie dekanatu, w którym znajdowało się sanktuarium, zobowiązani byli do dokładnego przekazania wiernym programu głównych uroczystości. W parafiach dekanatu tak należało w dniu odpustu w sanktuarium ustalić godziny celebracji liturgicznych, aby nie kolidowały z główną Mszą Świętą w sanktuarium. Ponadto ustawodawca diecezjalny zalecał pielęgnowanie tradycji pieszych pielgrzymek do sanktuarium. Tam, gdzie nie istniał ten zwyczaj, należało go zainicjować. W parafiach dekanatu należało zorganizować specjalny dzień modlitw przed główną uroczystością w sanktuarium. Instrukcja zobowiązywała odpowiedzialnych za sanktuarium duszpasterzy, aby sumę odpustową ofiarować w intencji jej uczestników. Liturgia miała być celebrowana w sposób wzorcowy, angażując wiernych, zgodnie z przepisami liturgicznymi. Dokument nakazywał, aby w

¹⁷⁵ Por. KPK, kan. 1232 § 2.

¹⁷⁶ Por. *Instrukcja o sanktuariach*, w: XLII Synod Diecezji Płockiej..., dz. cyt., s. 188.

¹⁷⁷ Por. tamże, s. 189.

¹⁷⁸ Por. KPK, kan. 1234 § 2.

¹⁷⁹ Por. *Instrukcja o sanktuariach*, w: XLII Synod Diecezji Płockiej..., dz. cyt., tamże.

przypadku Mszy Świętej sprawowanej na zewnątrz kościoła, miejsce celebry oddalone było od stoisk kramarzy i było również widoczne dla wszystkich uczestników liturgii¹⁸⁰.

Oprócz wymienionych wyżej regulacji prawnych, ustawodawca diecezjalny obligował duszpasterzy, aby zapewnić dobrą słyszalność uczestnikom liturgii zgromadzonym w kościele i poza nim. Należało pamiętać o dobrze zorganizowanej infrastrukturze, aby pielgrzymi mogli skorzystać w dogodny sposób z parkingów i sanitariatów. Duszpasterze sanktuarium musieli zadbać o odpowiednią liczbę spowiedników, aby wszyscy chętni mogli skorzystać z sakramentu pokuty. Możliwość przystąpienia do sakramentu pokuty należało zorganizować już w wigilię uroczystości. Ustawodawca diecezjalny stanowił, aby uroczystość odpustowa w sanktuarium nie ograniczała się tylko do samej celebracji Mszy Świętej w główny dzień. Należało przygotować się do niego poprzez inne formy praktyk pobożnościowych¹⁸¹, takich jak: nowenny, *tridua*, nieszpory, procesje, różaniec czy adoracje Najświętszego Sakramentu¹⁸².

Prawodawcy diecezjalnemu zależało, aby uroczystości odpustowe nie ograniczały się tylko do wydarzeń religijnych, ale były również promotorami wydarzeń kulturowych. Stąd instrukcja zawierała regulacje, dotyczące organizowania prelekcji, konferencji tematycznych, wykładów, pokazów filmów, występów chórów parafialnych i scholii, zespołów młodzieżowych, wystaw czasopism i książek o tematyce religijnej, aby rozszerzyć kontekst przeżyć religijnych wiernych. Przepisy zwracały uwagę, aby zachęcać usilnie wiernych do przeżywania uroczystości odpustowej w atmosferze trzeźwości¹⁸³.

Szczególnym sanktuarium w diecezji płockiej było miejsce urodzin św. Stanisława Kostki w Rostkowie. Ustawodawca diecezjalny dla zapewnienia właściwej opieki nad tym ważnym na mapie diecezji miejscem erygował *Katolickie Stowarzyszenie im. św. Stanisława Kostki*. Stowarzyszenie posiadało osobowość prawną cywilną i kościelną. Działalność organizacji regulowały normy statutowe podpisane przez biskupa Kamińskiego 10 lutego 1995 roku. Terenem działalności organizacji była diecezja płocka. Do celów działalności statutowej stowarzyszenia należała promocja kultu św. Stanisława Kostki, opieka nad pielgrzymami w sanktuarium w Rostkowie, formacja postaw patriotycznych i religijnych oraz promowanie kultury fizycznej i turystyki. Działalność organizacji oparta była na pracy społecznej jej członków¹⁸⁴.

¹⁸⁰ Por. tamże.

¹⁸¹ Por. KPK, kan. 1234 § 1.

¹⁸² Por. *Instrukcja o sanktuariach*, w: XLII Synod Diecezji Płockiej..., dz. cyt., s. 190.

¹⁸³ Por. tamże.

¹⁸⁴ Por. *Statut Katolickiego Stowarzyszenia im. św. Stanisława Kostki*, w: MPP, nr 5, 1995, s. 245-246.

O przyjęciu na członka stowarzyszenia decydowała uchwała zarządu stowarzyszenia. Władze stowarzyszenia stanowiły walne zebranie członków, zarząd oraz komisja rewizyjna. Uchwały członkowie podejmowali zwykłą większością głosów przy obecności co najmniej połowy członków. Stowarzyszenie do realizacji działań statutowych dysponowało własnym majątkiem, który pochodził ze składek członkowskich, darowizn i spadków, dochodów z własnej działalności oraz ofiarności publicznej. Stowarzyszenie zgodnie z prawem statutowym posiadało uprawnienie do prowadzenia działalności gospodarczej, z tym, że cały dochód z niej pochodzący miał być przeznaczony na realizację celów statutowych. Stowarzyszenie mógł rozwiązać jedynie biskup płocki w sytuacji, gdyby organizacja zaprzestała realizacji działań statutowych lub na podstawie uchwały walnego zebrania członków stowarzyszenia powziętej większością 2/3 głosów przy obecności przynajmniej połowy uprawnionych do głosowania¹⁸⁵.

Synod zawiera stosunkowo niewiele regulacji prawnych, dotyczących cmentarzy grzebalnych. Ustawodawca diecezjalny obligował proboszczów, aby cmentarze były odpowiednio ogrodzone i utrzymane w porządku. Pilną sprawą było, aby każdy cmentarz posiadał odpowiednie miejsce na składowanie odpadów. Duszpasterze winni byli mobilizować wiernych do troski o groby swoich bliskich oraz duchowej łączności przez ofiarowaną w ich intencji modlitwę. Statuty synodalne zawierały również normy dotyczące kaplic cmentarnych, które należało utrzymać w odpowiednim stanie¹⁸⁶.

Jeśli wierny chciał uzyskać pozwolenie na wybudowanie stałego grobu, musiał udać się do proboszcza, który był kompetentną osobą do wydania pozwolenia. Do proboszcza należało również zwrócić się w przypadku wzniesienia trwałego nagrobka bądź tablicy z napisami. Duszpasterz winien był zwrócić uwagę, aby projekt nagrobka spełniał normy pod względem estetycznym i nie zakłócał religijnego charakteru cmentarza. Nagrobków zgodnie z uchwałami synodalnymi nie należało budować zbyt okazałych. Opłaty wnoszone przez wiernych z okazji wykupienia grobu, pozwolenia na budowę nagrobka wchodziły w skład funduszu parafialnego, nie zaś osobistych dochodów proboszcza. Ustawodawca diecezjalny obligował proboszcza, aby wraz z parafianami szczególną troską objął groby kapłańskie na cmentarzu parafialnym¹⁸⁷.

Ustawodawca diecezjalny wydał zaledwie kilka norm, dotyczących dni świątecznych i dni pokuty. Przede wszystkim proboszczowie i duszpasterze mieli systematycznie przypominać wiernym o obowiązku zadośćuczynienia uczestnictwa we Mszy Świętej w niedziele i święta

¹⁸⁵ Por. tamże, s. 249-250.

¹⁸⁶ Por. *XLII Synod Diecezji Płockiej...*, dz. cyt., s. 145.

¹⁸⁷ Por. tamże, s. 146.

nakazane. W te dni każdy wierny winien również powstrzymać się od prac, które nie są konieczne do wykonania. Normy synodalne stanowiły, aby przed każdym świętem nakazanym¹⁸⁸, nawet gdy prawo cywilne wprowadziło w tym dniu obowiązek pracy, duszpasterze przypominali o obowiązku uczestnictwa w Eucharystii. Należało wówczas odprawić nawet dodatkową Mszę Świętą dla udogodnienia wiernych. Prawo diecezjalne przypominało, że uroczystości z okazji tytułu kościoła bądź parafii nie są świętami nakazanymi.

Również w zakresie dni pokutnych ustawodawstwo diecezjalne nie wprowadziło żadnych większych innowacji w stosunku do prawa powszechnego. Prawodawca diecezjalny stanowił, aby duszpasterze systematycznie uświadamiali wiernym potrzebę pokuty w życiu i mieli na uwadze szczególne dni pokutne, przez które wierni w całym Kościele łączą się w umartwieniu. Nakaz przypomnienia wiernym o wstrzemięźliwości od pokarmów mięsnych i poście dotyczył szczególnie Środy Popielcowej i Wielkiego Postu. Należało odpowiednio wcześniej przypomnieć wiernym o szczególnym charakterze tych dni. Normy diecezjalne stanowiły, że wstrzemięźliwość od pokarmów mięsnych obowiązuje we wszystkie piątki oraz w wigilię uroczystości Narodzenia Pańskiego¹⁸⁹. Prawodawca diecezjalny zalecał, aby proboszczowie zamiast dyspensy od świętowania dnia świątecznego bądź wstrzemięźliwości od pokarmów mięsnych których nie należało zbyt łatwo udzielać, zamienili w poszczególnym przypadku dany obowiązek na inny pobożny uczynek¹⁹⁰.

3. Duszpasterstwo parafialne i duszpasterstwa specjalistyczne

3.1. Działalność duszpasterska parafii

Zgodnie z normami kanonów, parafia w aktualnym ustawodawstwie kodeksowym pozostała podstawową jednostką organizacyjną życia wspólnoty Kościoła w jego strukturze administracyjnej. Można stwierdzić, że parafia jako jednostka została przez aktualny Kodeks potraktowana bardziej podmiotowo, bowiem Kodeks prawa kanonicznego z 1917 roku

¹⁸⁸ Do promulgacji przez Konferencję Episkopatu Polski uchwały z dnia 22 czerwca 2001 roku, świętami nakazanymi były także uroczystość Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Maryi Panny (8 grudnia), uroczystość Świętego Józefa (19 marca) oraz uroczystość Świętych Apostołów Piotra i Pawła (29 czerwca). Pomimo, że dni te według prawa cywilnego nie były wolne od pracy, należało uczynić zadość obowiązkowi uczestnictwa we Mszy Świętej. Por. KPK, kan. 1246 § 2; por. J. de Agar, *Komentarz do kan. 1246 § 1-2 KPK*, w: P. Majer (red.), *Kodeks...*, dz. cyt., s. 747.

¹⁸⁹ Oczywiście dotyczyło to wiernych związanych obowiązkiem wstrzemięźliwości i postu. Ustawodawca powszechny nakazał wstrzemięźliwość od pokarmów mięsnych wiernym, którzy ukończyli cztertnasty rok życia. Natomiast prawem postu związane były osoby, które ukończyły osiemnasty rok życia aż do rozpoczęcia sześćdziesiątego roku życia. Por. KPK, kan. 1252.

¹⁹⁰ Por. KPK, kan. 1245; por. Por. *XLII Synod Diecezji Płockiej...*, dz. cyt., s. 147.

traktował o niej w odniesieniu do przywilejów i obowiązków proboszczów i wikariuszy parafialnych¹⁹¹. Taki sposób ujęcia parafii wynika z odniesień doktrynalnych do nauki Soboru Watykańskiego II, która podejmowała zagadnienie parafii jako podstawowej i obowiązkowo erygowanej przez biskupa jednostki w strukturze organizacyjnej Kościoła, proboszcza jako współpracownika biskupa diecezjalnego w konkretnej części Kościoła partykularnego oraz parafii jako przykładu apostolskiej wspólnoty¹⁹². Proboszcz nie jest tylko reprezentantem biskupa na konkretnym terenie diecezji, ale jako *pastor proprius* parafii ma szczególne znaczenie i zadanie do wypełnienia¹⁹³.

W odniesieniu do norm kodeksowych, ustawodawca diecezjalny w statutach synodalnych określił parafię jako wspólnotę wiary, kultu i miłości pod pieczę proboszcza, który pozostając pod zwierzchnictwem biskupa płockiego, jest jej własnym pasterzem¹⁹⁴. Podstawowymi elementami struktury parafii są wierni, budynek, w którym sprawowany jest kult liturgiczny oraz kapłan, który podejmuje troskę pastoralną nad powierzonymi swojej opiece wiernymi¹⁹⁵. Prawodawstwo diecezjalne regulowało zadania duszpasterskie parafii. Normy stanowiły, że duszpasterstwo prowadzone w parafii powinno przede wszystkim charakteryzować się odpowiednim dynamizmem i otwartością na szeroko pojętą sytuację egzystencjalną człowieka. To z kolei implikowało potrzebę zastosowania konkretnych i aktualnych metod i form pracy pastoralnej. Biskupowi Kamińskiemu zależało, aby pogłębiać wśród wiernych świadomość przynależności do Kościoła diecezjalnego. Taka postawa miała zaowocować w dalszej perspektywie większą odpowiedzialnością za wspólnotę Kościoła. Proboszczowie i współpracujący z nimi wikariusze parafialni winni przez swoją posługę kształtować u wiernych dojrzałe życie chrześcijańskie. Biorąc pod uwagę indywidualne potrzeby wiernych, winni budować w parafii wspólnotę prawdziwie chrześcijańską¹⁹⁶.

Normy diecezjalne stanowiły, aby sposób pracy duszpasterskiej proboszcza i wikariuszy odznaczał się duchem misyjnym. Świadomość powołania misyjnego wynikająca z sakramentu chrztu, miała ożywiać do właściwego świadectwa i otwartości na ludzi o różnym stopniu związania ze wspólnotą Kościoła, aby wszystkich zachęcać do pogłębiania z nim

¹⁹¹ Por. J. Calvo, *Komentarz do rozdz. VI, tytułu III sekcji II cz. II KPK*, w: P. Majer (red.), *Kodeks...*, dz. cyt., s. 355.

¹⁹² Por. tamże.

¹⁹³ Por. W. Wójcik, *Pojęcie parafii w nowym Kodeksie Prawa Kanonicznego*, w: „Prawo Kanoniczne”, nr 3-4, 1986, s. 49.

¹⁹⁴ Por. KPK, kan. 515 § 1; por. *XLII Synod Diecezji Płockiej...*, dz. cyt., s. 99-100.

¹⁹⁵ Por. W. Wójcik, *Pojęcie parafii w nowym Kodeksie...*, dz. cyt., s. 58-60.

¹⁹⁶ Por. *XLII Synod Diecezji Płockiej...*, dz. cyt., s. 100.

relacji. W tym celu szczególne zadanie spełniały ośrodki rekolekcyjne. Diecezja płocka w opisywanym okresie czasowym posiadała dwa domy rekolekcyjne w Szelkowie i Osuchowej. Normy diecezjalne stanowiły, aby w przyszłości erygować kolejne według zapotrzebowania duchowego wiernych. Szczególną troską pastoralną należało objąć wiernych świeckich, zachęcając ich do podjęcia osobistej formacji w różnych wspólnotach i ruchach, działających na terenie własnej parafii. Ustawodawca diecezjalny stanowił, że każda bardziej liczna grupa parafialna, winna zostać objęta troską duszpasterską przez proboszcza bądź w jego zastępstwie przez wikariusza parafialnego. Każdy duszpasterz, zmieniający dotychczasową placówkę parafialną, zobowiązany był, aby kontynuować pracę formacyjną w grupach już istniejących. Ta dyspozycja miała zapewnić stabilność formacji duszpasterskiej w konkretnych wspólnotach parafialnych¹⁹⁷.

Statuty synodalne podkreślały konieczność podjęcia odpowiednio dostosowanej formacji religijnej wobec członków Kół Żywego Różańca, różnych bractw, trzecich zakonów, członków Ruchu Światło-Życie, służby liturgicznej ołtarza, Ruchu Domowego Kościoła czy innych wspólnot i zespołów charytatywnych. Troską ustawodawcy diecezjalnego było, aby przez systematyczne pogłębianie życia religijnego, umożliwić głębsze przeżywanie przez wiernych rzeczywistości Kościoła. Przedstawiciele poszczególnych grup parafialnych mieli być powoływani przez proboszczów do parafialnych rad duszpasterskich. Proboszcz winien być w parafii głównym koordynatorem działalności duszpasterskiej. W tym celu statuty synodalne stanowiły, aby przynajmniej raz w miesiącu odbywało się posiedzenie proboszcza i jego najbliższych współpracowników świeckich i duchownych. Celem obrad miało być zasięgnięcie opinii i sugestii, co do kierunków i płaszczyzn pracy duszpasterskiej. Ustawodawcy diecezjalnemu zależało, aby w ten sposób wszyscy uczyli się wzajemnie odpowiedzialności za wspólnotę parafialną¹⁹⁸.

Prawodawstwo diecezjalne regulowało również kwestie materialne, związane z działalnością wspólnot w parafii. Dla zapewnienia właściwych warunków do realizacji działania poszczególnych wspólnot i grup, ustawodawca diecezjalny stanowił, aby proboszczowie przeznaczali z funduszu parafialnego część środków na podstawowe potrzeby, związane z działalnością grup parafialnych. Proboszcz winien zapewnić również właściwe zabezpieczenie od strony infrastruktury. Należało więc zadbać o odpowiednie pomieszczenia, które mogłyby służyć członkom wspólnot i grup parafialnych. Parafie, które posiadały większe

¹⁹⁷ Por. tamże, s. 100-101.

¹⁹⁸ Por. tamże, s. 101.

zaplecze lokalowe, winny udostępnić je również na potrzeby duszpasterstwa realizowanego na poziomie diecezjalnym. Jeśli jakaś akcja diecezjalna miała miejsce na terenie konkretnej parafii, normy synodalne obligowały tę wspólnotę do jej wsparcia, które proboszcz winien wcześniej uzgodnić z kompetentną agendą kurialną. Ustawodawca diecezjalny dla skuteczności posługi duszpasterskiej stanowił, aby liczba wiernych w parafii nie przekraczała 10 tysięcy. W parafiach wiejskich odległość od kościoła parafialnego nie powinna być dla mieszkańców większa niż 5 kilometrów. Praktyka pokazała, że nie zawsze udało się dotrzymać tej normy ustawodawcy partykularnego¹⁹⁹.

3.2. Duszpasterstwa specjalistyczne

Biskupowi Kamińskiemu zależało, aby działalność duszpasterska objęła ludzi wszystkich stanów, grup społecznych, rodzajów wykształcenia. Środkiem do osiągnięcia tego celu były organizowane tzw. duszpasterstwa specjalistyczne, których działalność była ukierunkowana na potrzeby i zainteresowania konkretnych grup pod kątem zawodu, stanu, wykształcenia, sytuacji życiowej, miejsca zamieszkania, itp. Duszpasterze zobowiązani byli poznawać problemy wiernych zwłaszcza tych profesji, których najwięcej wykonywano na terenie ich parafii. Każdy z zawodów winien zostać otoczony właściwą opieką duszpasterską, której metody, dostosowane byłyby do tej grupy²⁰⁰.

3.2.1. Duszpasterstwo rodzin

Podstawowym duszpasterstwem tzw. specjalistycznym, o którym stanowił ustawodawca diecezjalny było duszpasterstwo rodzin. Obejmowało ono największą część wiernych diecezji, ponieważ małżeństwo jest najbardziej powszechną drogą realizacji życiowego powołania. Kościół pomaga młodym ludziom przygotować się do założenia rodziny. Przygotowanie do sakramentalnego małżeństwa podzielone zostało na trzy etapy: dalsze, bliższe i bezpośrednie²⁰¹. Wyrazem troski prawodawcy diecezjalnego o rodziny i małżeństwa była promulgacja wraz ze statutami synodalnymi *Instrukcji o duszpasterstwie rodzin*. Dokument stanowił, że przygotowanie dalsze do zawarcia małżeństwa ma miejsce w

¹⁹⁹ Por. tamże.

²⁰⁰ Por. tamże, s. 101-102.

²⁰¹ Por. Konferencja Episkopatu Polski, *Instrukcja Episkopatu Polski o przygotowaniu do zawarcia małżeństwa w Kościele katolickim* (13.12.1989), źródło: https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WE/kep/kkbids/malzenstwo1_13121989.html (21.08.2024).

procesie wychowania w rodzinie oraz podczas katechezy szkolnej na poziomie szkół podstawowych i ponadpodstawowych²⁰².

Pierwszy obszar realizacji przygotowania dalszego winien był przebiegać przede wszystkim przez ukazywanie życia małżeńskiego i rodzinnego jako formy powołania. Należy je dobrze poznać, następnie podjąć i wiernie wypełniać. Środkiem do tego celu winno być świadectwo prawidłowego wzorca rodziny, opartej na miłości. W ramach katechizacji szkolnej w klasach I-VIII jedna jednostka katechetyczna miała zostać przeprowadzona przez specjalistę z katolickiej poradni rodzinnej na temat powołania małżeńsko-rodzinnego. Uczniowie klas VIII mieli uczestniczyć w dwóch jednostkach katechetycznych w ciągu roku, poświęconych tej tematyce. Jedna katecheza w ciągu roku na temat wspomnianego zagadnienia miała być przeprowadzona również w klasach na poziomie szkół średnich. Jednostkę katechetyczną miały przeprowadzić osoby świeckie za aprobatą władzy kościelnej²⁰³.

Kolejny etap przygotowania do zawarcia małżeństwa, nazywany bliższym, obejmował katechizację młodzieży po 17. roku życia. Należało go realizować w ostatnich klasach wszystkich typów szkół ponadpodstawowych oraz w ramach rocznych kursów przedmałżeńskich, liczących od 25 do 30 spotkań dla pozostałej młodzieży. Do przeprowadzenia katechez byli zapraszani oprócz duchownych, również specjaliści z różnych dziedzin, dotyczących życia małżeńskiego i rodzinnego, a więc lekarze, psychologowie i pedagodzy. Ustawodawca diecezjalny zastrzegł obowiązek posiadania przez każdego ze specjalistów misji kanonicznej. Młodzież szkolna, która uczestniczyła w katechezie szkolnej na zakończenie procesu edukacji otrzymywała oprócz świadectwa ukończenia katechizacji, również zaświadczenie o odbyciu kursu przedmałżeńskiego. Instrukcja stanowiła, że roczne przygotowanie do zawarcia małżeństwa w ramach katechezy parafialnej winno być prowadzone co roku w parafiach, liczących powyżej 3 tysięcy wiernych, natomiast w mniejszych wspólnotach co dwa lata. Zakończenie katechizacji winno być połączone z celebracją Mszy Świętej i wręczeniem świadectw. Ustawodawca diecezjalny z troski o należyte przygotowanie do zawarcia małżeństwa sakramentalnego stanowił, aby w każdej parafii prowadzić osobną księgę uczestnictwa młodzieży w katechizacji przedmałżeńskiej, która miała zawierać wykaz poruszanych zagadnień. Księga winna być zaopatrzona również w rejestr wydanych świadectw ukończenia katechizacji przedmałżeńskiej. Normy diecezjalne stanowiły,

²⁰² *Instrukcja o duszpasterstwie rodzin*, w: XLII Synod Diecezji Płockiej..., dz. cyt., s. 170.

²⁰³ Por. tamże.

że ta księga jest księgą parafialną i podlega kontroli podczas wizytacji biskupiej i dziekańskiej²⁰⁴.

Ustawodawca diecezjalny stanowił, że ostatni etap jako bezpośrednie przygotowanie do zaślubin, winien odbywać się w czasie od zgłoszenia zapowiedzi przez nupturientów do dnia zawarcia małżeństwa. Zobligowani do uczestnictwa w nim byli wszyscy nupturienti, niezależnie od ukończonych wcześniej kursów przedmażeńskich. W tym celu narzeczeni mieli zgłosić się do kancelarii parafialnej na trzy miesiące przed terminem zawarcia małżeństwa. Duchownemu w parafii należało przedstawić świadectwo katechizacji z ostatniego roku szkolnego lub zaświadczenie o przygotowaniu do zawarcia małżeństwa sakramentalnego. Etap przygotowania bliższego realizowany było poprzez rozmowę z duszpasterzem, dotyczącą protokołu przedślubnego badania kanonicznego, katechezę o teologii liturgii sakramentu małżeństwa, katechezę, dotyczącą etyki życia małżeńskiego, którą mieli przeprowadzić świeccy specjaliści w tej dziedzinie, posiadający misję kanoniczną oraz trzy indywidualne spotkania w poradni rodzinnej, które każda para odbywała osobno²⁰⁵.

Normy instrukcji przewidywały też sytuację nagłą, w której niemożliwe było odbycie katechezy przedmażeńskiej. W takiej sytuacji duszpasterz winien w osobistej rozmowie pouczyć nupturientów na temat zagadnień, poruszanych w zwykłym trybie katechezy przedmażeńskiej oraz wskazać właściwą literaturę dla osobistego pogłębienia tej tematyki. Ustawodawca diecezjalny stanowił, aby wszyscy duszpasterze traktowali przygotowanie do małżeństwa w sposób jednolity i poważny. Tylko wtedy zdaniem prawodawcy będzie ono zdolne podnieść poziom życia religijnego i przyczyni się do odrodzenia jakości życia małżeńskiego i rodzinnego wśród wiernych²⁰⁶.

Prawodawstwo diecezjalne regulowało również strukturę działalności duszpasterskiej ukierunkowanej na rodziny. Podstawową jednostką organizacyjną był Referat ds. Duszpasterstwa Rodzin Wydziału Duszpasterskiego kurii diecezjalnej. Praca referatu polegała na koordynacji działania struktur duszpasterstwa rodzin na terenie diecezji. Na czele tej agendy stał mianowany przez biskupa płockiego diecezjalny duszpasterz rodzin. Do ścisłej współpracy z nim byli zobligowani instruktorzy poradnictwa rodzinnego. Do zadań instruktorów należała organizacja szkoleń dla pracowników katolickich poradni rodzinnych, podnoszenie kwalifikacji już zatrudnionych w poradniach pracowników oraz praca związana z organizacją

²⁰⁴ Por. tamże, s. 170-171.

²⁰⁵ Por. tamże, s. 171.

²⁰⁶ Por. tamże.

poradnictwa rodzinnego, a także spotkań, rekolekcji i dni skupienia dla rodzin. Referat miał również opracowywać programy duszpasterskie, które później należało realizować na terenie diecezji²⁰⁷.

Oprócz rozbudowanej struktury na poziomie diecezjalnym, również w każdym dekanacie mianowany był dekanalny duszpasterz rodzin. Dekanalny duszpasterz miał za zadanie na terenie swojego dekanatu czuwać nad właściwym przebiegiem katechizacji przedmałżeńskiej, rozwojem sieci poradnictwa rodzinnego. Ustawodawca diecezjalny stanowił, aby dekanalni duszpasterze rodzin troszczyli się o ujednolicenie wymagań w zakresie duszpasterstwa rodzin. Do nich należała również troska o właściwy poziom zadań realizowanych przez pracowników duszpasterstwa rodzin na terenie swojego dekanatu. Normy diecezjalne regulowały również zadania instruktorów poradnictwa rodzinnego na terenie właściwych im dekanatów. Ich obowiązkiem była organizacja i rozwój placówek poradnictwa rodzinnego w dekanacie, troska o właściwy przebieg nauczania o metodach naturalnego planowania rodziny oraz koordynacja specjalnych szkoleń dla parafialnych pracowników poradni rodzinnych²⁰⁸.

Zgodnie z instrukcją w dekanalnych poradniach rodzinnych stałe dyżury zobowiązani byli pełnić specjaliści z zakresu medycyny, psychologii i pedagogiki. Aby mogli podjąć się pracy w poradni, wcześniej winni byli uzyskać od władzy diecezjalnej misję kanoniczną. Za duszpasterstwo rodzin w parafii odpowiedzialny był każdy proboszcz. Ustawodawca diecezjalny stanowił, aby każdy proboszcz bądź wikariusz, któremu zleci to zadanie, czuwał nad właściwym przebiegiem procesu przygotowania do małżeństwa, dbał o właściwą celebrację liturgii sakramentu małżeństwa, a także koordynował prace parafialnych pracowników poradni rodzinnych. Na poziomie parafii działali również parafialni doradcy życia rodzinnego. Ich główne zadanie skupiało się na informowaniu o metodach naturalnego planowania rodziny oraz organizacji kursów przedmałżeńskich. Swoje zadania realizowali w parafialnej poradni rodzinnej²⁰⁹.

Ustawodawca diecezjalny regulował również w jakich parafiach należało zakładać poradnie rodzinne. Jako kryterium zastosowano wielkość parafii pod względem liczby wiernych. I tak w każdej parafii, liczącej powyżej 3 tysięcy wiernych obowiązkowo winna istnieć poradnia życia rodzinnego. Optymalnym rozwiązaniem, zgodnie z instrukcją, była praca

²⁰⁷ Por. tamże, s. 171-172.

²⁰⁸ Por. tamże, s. 172.

²⁰⁹ Por. tamże.

o charakterze społecznym. Jeśli nie byłoby to możliwe, prawodawca stanowił, aby wynagrodzenie pracowników parafialnych poradni rodzinnych realizować w oparciu o przepisy diecezjalne, dotyczące tej kwestii w odniesieniu do katechetów. Inaczej ustawodawca regulował wynagrodzenie dekanalnych doradców życia rodzinnego. Ta kwestia należała do Referatu Duszpasterstwa Rodzin w Wydziale Duszpasterskim. Środki na wynagrodzenie tych osób pochodziły z funduszy poszczególnych dekanatów²¹⁰.

Normy diecezjalne regulowały także ogólny program, na którym powinna opierać się troska duszpasterska kapłanów i wiernych świeckich o małżeństwa i rodziny. W parafiach należało organizować specjalne nabożeństwa, połączone z prelekcją dla młodych małżeństw i nowożeńców, celebrować w parafii w uroczysty sposób jubileusze małżeńskie, inicjować i wspierać działania ruchów i wspólnot, które działały na rzecz rodziny i małżeństwa, wspomagać działalność formacyjną Ruchu Domowego Kościoła. Prawodawca diecezjalny szczególnie zachęcał do rozwoju Stowarzyszenia Rodzin Katolickich, w którym widział właściwy organ do tworzenia odpowiednich warunków społecznych dla funkcjonowania małżeństw i rodzin²¹¹.

3.2.2. Duszpasterstwo charytatywne

Inną gałęzią działalności duszpasterskiej Kościoła, którą regulowały normy synodalne było duszpasterstwo charytatywne. Instytucją kompetentną do realizacji tych działań była reaktywowana w dniu 9 września 1990 roku²¹² Caritas Diecezji Płockiej²¹³, która posiadała swój statut. Ustawodawca diecezjalny we wstępie do tego aktu normatywnego wskazał uwagę,

²¹⁰ Por. tamże.

²¹¹ Por. tamże, s. 173.

²¹² Por. *Gdzie jest Bóg, tam przyszłość. XLIII Synod Diecezji Płockiej. Prawo partykularne i program odnowy pastoralnej Kościoła Płockiego*, Płock 2015, s. 239.

²¹³ 25 stycznia 1950 roku władze Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej wydały zakaz działalności *Katolickiego Towarzystwa Dobroczynności Diecezji Płockiej Caritas*, które swoją działalność rozpoczęło 1 stycznia 1932 roku na mocy dekretu arcybiskupa Antoniego Juliana Nowowiejskiego, ówczesnego biskupa płockiego. Towarzystwo w ramach swojej działalności posiadało biuro, które koordynowało sieć oddziałów parafialnych. W ten sposób zaradzano potrzebom uboższych warstw społeczeństwa. Funkcję rozwiązanego Towarzystwa przejął Referat dobroczynności Kurii Diecezjalnej Płockiej. Pod jego kierunkiem nastąpiła aktywizacja działań na rzecz ubogich w strukturach dekanalnych i parafialnych. Szczególnej pomocy udzielano powodzianom w czasie wielkiej powodzi w Płocku i jego okolicach na przełomie 1981 i 1982 roku oraz w czasie stanu wojennego. Na tle szczególnego zaangażowania charytatywnego, działając pod auspicjami kurii wyróżnili się ks. Mieczysław Dobrzycki oraz s. Helena Pszczółkowska, szarytka. Reaktywacja Caritas Diecezji Płockiej była możliwa na mocy uchwalonej przez Sejm Rzeczypospolitej *Ustawy o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego* z 17 maja 1989 roku. Por. *Ustawa z dnia 17 maja 1989 roku o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej*, art. 38, s. 16, źródło: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19890290154/U/D19890154Lj.pdf> (22.08.2024); por. *Gdzie jest Bóg, tam przyszłość. XLIII Synod Diecezji Płockiej...*, dz. cyt., s. 238-239.

że działalność charytatywna należy do istoty apostolskiej działalności Kościoła. Caritas Diecezji Płockiej posiada osobowość prawną zarówno w rozumieniu prawa kanonicznego, jak i prawa cywilnego²¹⁴. Cieszy się prawem nabywania i zarządzania majątkiem oraz występowania przed władzami państwowymi, sądami oraz osobami trzecimi dla obrony i reprezentowania swoich praw. Celem tej instytucji jest przede wszystkim koordynacja i inicjacja działań o charakterze charytatywnym na terenie diecezji płockiej, która stanowi obszar jej jurysdykcji. Oprócz działalności stricte charytatywnej, jej zadaniem jest również praca wychowawcza do podejmowania w przyszłości dobroczynności przez młodych wiernych świeckich²¹⁵.

Statut wyznaczał szczegółowe zadania i obszary działań tej instytucji. Pierwszym zadaniem było propagowanie działalności dobroczynnej. Służyć temu celowi miało krzewienie nauczania katolickiego o cnocie miłosierdzia w życiu chrześcijanina, wychowanie do okazywania miłosierdzia innym, kształtowanie postawy miłości bliźniego, formacja duchowa i o charakterze praktycznym działań dobroczynnych oraz opracowanie programu działalności charytatywnej na terenie diecezji²¹⁶.

Kolejnym zadaniem, który wyznaczał ustawodawca diecezjalny była koordynacja działalności charytatywnej na terenie diecezji. Środkami do osiągnięcia tego celu, które regulowały normy statutu miała być integracja i nadzór nad placówkami, które prowadziły działalność charytatywną na terenie diecezji, udział w okołokościelnych akcjach charytatywnych o zasięgu krajowym, rozwój tradycyjnych działań dobroczynnych, zarząd nad specjalistycznymi placówkami Caritas o charakterze opiekuńczym, a także współpraca z podmiotami państwowymi, organizacjami pozarządowymi i innymi związkami wyznaniowymi na polu charytatywnym²¹⁷.

Zadaniem Caritas Diecezji Płockiej było również utrzymywanie łączności z innymi diecezjalnymi oddziałami Caritas oraz z Caritas Polska, reprezentacja władz diecezjalnych wobec podmiotów państwowych i pozarządowych na polu działalności charytatywnej oraz inicjowanie kontaktów z podmiotami o charakterze charytatywnym za granicą²¹⁸.

Normy statutu stanowiły o środkach do realizacji wyznaczonego przez ustawodawcę partykularnego celu. Caritas przybliżało wiernym ideę chrześcijańskiego miłosierdzia przez

²¹⁴ Por. *Ustawa z dnia 17 maja 1989 roku...*, dz. cyt., tamże.

²¹⁵ Por. *Statut Caritas Diecezji Płockiej*, w: MPP, nr 5, 1991, s. 165-166.

²¹⁶ Por. tamże, s. 166.

²¹⁷ Por. tamże.

²¹⁸ Por. tamże.

organizowane nabożeństwa oraz dni skupienia poświęcone działalności charytatywnej Kościoła. Celowi statutowemu służyły również konferencje naukowe, zebrania i kursy dla wolontariuszy, wydawane czasopisma oraz materiały instruktażowo-szkoleniowe. Ustawodawca diecezjalny stanowił o formie finansowania tej instytucji. Środki materialne Caritas Diecezji Płockiej miała pozyskiwać z organizowanych cyklicznie według stałego harmonogramu zbiórek do puszek przy kościołach parafialnych, przyjmowanych darowizn i spadków, a także z prowadzonej przez siebie działalności handlowej i subwencji państwowych. Prawodawca zastrzegł, że diecezja i parafie nie ponoszą odpowiedzialności finansowej za zobowiązania zaciągnięte przez tę instytucję. W przypadku likwidacji Caritas Diecezji Płockiej, zgodnie z ustawodawstwem diecezjalnym, majątek instytucji przechodził na *wyłączną dyspozycję biskupa płockiego*²¹⁹.

Statut Caritas Diecezji Płockiej regulował sposób zarządzania tą instytucją. W skład władz instytucji wchodził biskup płocki, zarząd, dyrektor oraz komisja rewizyjna. Najwyższa władza zgodnie z prawem należała do biskupa płockiego. W jego kompetencji było powołanie do życia instytucji i decyzja o jej rozwiązaniu, mianowanie dyrektora oraz pozostałych członków zarządu, a także promulgacja statutu i zatwierdzanie wszelkich jego zmian. Kolejnym ogniwem władzy zgodnie ze statutem był zarząd. Stanowili go dyrektor, jego zastępca, sekretarz i członkowie, którzy stali na czele agend odpowiadających za poszczególne obszary działalności instytucji. Zarząd odpowiadał bezpośrednio przed biskupem płockim. W kompetencjach tego organu znalazło się przygotowywanie planów działalności instytucji, przedstawianie sprawozdań budżetowych, tworzenie oraz nadzór nad placówkami Caritas w terenie, kierowanie i kontrola działalności handlowej. Caritas reprezentowany był przed dyrektora, który przynajmniej raz w roku winien zwołać posiedzenie zarządu oraz informować systematycznie biskupa płockiego o działaniach instytucji. Nadzór nad majątkiem instytucji sprawowała, zgodnie z regulacją statutową komisja rewizyjna, której członków każdego roku mianował biskup płocki²²⁰.

Caritas Diecezji Płockiej prowadziło szeroko zakrojoną działalność. Pomocą w działaniach na szeroką skalę była dobrze ukonstytuowana struktura organizacyjna tej instytucji. Oprócz centralnych organów w jej skład wchodziły także okręgi Caritas. Zadaniem tych jednostek organizacyjnych było tworzenie programów działalności na terenie podległym okręgowi. Organizując działalność należało uwzględniać zarządzenia biskupa płockiego oraz

²¹⁹ Tamże, s. 167.

²²⁰ Por. tamże, s. 168.

zarządu diecezjalnego Caritas. Kontroli okręgowej podlegały parafialne jednostki Caritas z terenu okręgu. Okręgi podejmowały współpracę z organizacjami pozarządowymi z właściwego sobie terenu, a także innymi placówkami o charakterze opiekuńczym i gospodarczym²²¹.

Okręg Caritas Diecezji Płockiej ściśle pokrywał się z terenem dekanatu. Jedyne w kompetencji biskupa płockiego było powołanie do życia nowego okręgu. Zgodnie z normami statutowymi, każdy okręg posiadał własny zarząd. Na jego czele stał prezes, którym był każdorazowy wicedziekan dekanatu, mianowany na to stanowisko przez biskupa diecezjalnego. Funkcję zastępcy pełnił jeden z proboszczów parafii w danym dekanacie. Dodatkowo mianowano sekretarza oraz świeckich członków z każdej parafii dekanatu, których powoływał prezes. Wcześniej winien był on przeprowadzić konsultację z ich własnym proboszczem. Prezentacja na stanowisko członka zarządu wymagała zatwierdzenia zarządu diecezjalnej Caritas²²².

Oprócz jednostek strukturalnych na poziomie diecezji i dekanatu, statut stanowił o parafialnych zespołach Caritas. Celem zespołu było propagowanie działalności dobroczynnej w parafii poprzez świadczenie miłosierdzia. Zadaniem członków zespołu było rozpoznawanie potrzeb najbardziej potrzebujących parafian i poszukiwanie właściwych rozwiązań. Analogicznie do pozostałych jednostek, również parafialny zespół posiadał swój zarząd. Na jego czele stał przewodniczący, którym był zawsze proboszcz parafii działania zespołu. Jego zastępcą była zgodnie ze statutem osoba świecka. Ponadto w zarządzie funkcje pełnili sekretarz oraz skarbnik. W kompetencji proboszcza leżało powołanie członków zarządu i ich prezentacja zarządowi rejonowemu, w którego kompetencji było ich zatwierdzenie²²³.

Ustawodawca diecezjalny stanowił, aby parafialne zespoły realizowały swoje cele poprzez uroczysty obchód celebracji liturgicznych, które treściowo przekazywały wiernym ideę cnoty chrześcijańskiego miłosierdzia. Do szczególnych świąt należały: święto Miłosierdzia Bożego w II niedzielę Wielkanocy, wspomnienia Świętego Antoniego - 13 czerwca, Świętego Wincentego a Paulo - 27 września, Świętego Brata Alberta - 17 czerwca, Matki Bożej Uzdrawienia Chorych - 6 lipca oraz święto Świętego Szczepana - 26 grudnia. Zadania, które normy diecezjalne stawiały przed członkami parafialnych zespołów dotyczyły również sfery życia duchowego. Członkowie parafialnych zespołów przez świadectwo swojego życia mieli za zadanie propagować modlitwę za żywych i umarłych, krzewić cnotę

²²¹ Por. tamże, s. 168-169.

²²² Por. tamże, s. 168.

²²³ Por. tamże, s. 169.

przebaczenia oraz spełnianie uczynków miłosierdzia co do duszy i co do ciała. Szczególną aktywność mieli podejmować przy organizacji obchodów Tygodnia Miłosierdzia w parafii, Dnia Osób Chorych i Seniorów oraz spotkań opłatkowych²²⁴.

Normy statutowe stanowiły, aby działalność charytatywną propagować wśród młodzieży. Ustawodawcy zależało, aby wśród młodszego pokolenia wychowywać kolejne osoby, które będą podejmować w swoich środowiskach działalność charytatywną, współpracując na tym polu z Kościołem. Członkowie parafialnych zespołów mieli zwracać szczególną uwagę na osoby, które potrzebowały duchowego wsparcia, osoby chore, w tym z chorobami o podłożu psychicznym, pogrążone w nałogach, rodziny wielodzietne z trudną sytuacją materialną, emigrantów, osoby znajdujące się w kryzysie życiowym. Zespoły Parafialne Caritas były zobligowane do ścisłej współpracy z parafialną radą duszpasterską²²⁵.

Statut oprócz opisanych wyżej form i obszarów działalności Caritas Diecezji Płockiej regulował działania w niektórych grupach środowiskowych w formie tzw. kół środowiskowych Caritas. Celem ich powstania było ożywienie działalności dobroczynnej w niektórych grupach, np. Stowarzyszeniu Rodzin Katolickich, ruchu oazowym czy w innych. Forma działania kół środowiskowych miała przebiegać w sposób analogiczny do parafialnych zespołów Caritas. Koła środowiskowe podlegały okręgowi, na obszarze którego podejmowały swoje działania. Ustawodawca diecezjalny stanowił, aby każde koło środowiskowe posiadało swojego asystenta kościelnego. Jego zadaniem było inicjowanie działań statutowych Caritas Diecezji Płockiej oraz kontakt z zarządem diecezjalnym²²⁶.

Normy statutowe stanowiły, że dniem patronalnym instytucji Caritas Diecezji Płockiej będzie liturgiczne święto Miłosierdzia Bożego, celebrowane w Kościele w II niedzielę Wielkanocy. Logiem instytucji był krzyż z trzema falistymi promieniami, wychodzącymi z każdego wewnętrznego kąta oraz białymi literami z napisem *Caritas* w formie serca. Instytucja miała prawo do posługiwania się podłużną i okrągłą pieczęcią, która zawierała znak instytucji i jej nazwę²²⁷.

Oprócz działań charytatywnych inicjowanych przez instytucję diecezjalną Caritas, ustawodawca regulował działania dobroczynne w parafii. Podstawą prawną tej działalności

²²⁴ Por. tamże, s. 170.

²²⁵ Por. tamże.

²²⁶ Por. tamże, s. 171.

²²⁷ Por. tamże.

była *Instrukcja Konferencji Episkopatu Polski o pracy charytatywnej w parafiach*²²⁸. Dokument zobowiązywał każdego proboszcza do powołania zespołu charytatywnego w parafii. W skład zespołu winny były wchodzić osoby świeckie oraz zakonne za zgodą swoich przełożonych. Celem tego gremium było wsparcie proboszcza w koordynacji misji charytatywnej Kościoła na terenie parafii. Instrukcja wymieniała trzy główne kierunki działań zespołu charytatywnego. Pierwszym zadaniem była mobilizacja wiernych do praktyki cnoty miłosierdzia poprzez modlitwę, słowo i uczynki. Kolejnym zadaniem było rozpoznawanie potrzeb parafian oraz możliwości ich zaspokojenia. Wreszcie chodziło o organizację i świadczenie konkretnej pomocy. Te trzy płaszczyzny wzajemnie się przenikały²²⁹.

Instrukcja dla właściwego rozpoznawania potrzeb i niesienia pomocy zalecała, aby parafie o większej liczbie mieszkańców podzielić na mniejsze regiony (nieprzekraczające 500 mieszkańców). Na czele rejonu miał stać charytatywny opiekun rejonowy, którego zadaniem było rejestrowanie pojawiających się na bieżąco potrzeb oraz zaradzanie im poprzez udzielanie doraźnej pomocy. Oprócz pomocy materialnej, dokument kładł nacisk na systematyczną pomoc o charakterze duchowym. Członkowie zespołu mieli otoczyć opieką również znajdujące się na terenie parafii inne kościelne placówki charytatywne, jak np. domy dziecka czy domy dziennego pobytu osób z niepełnosprawnościami²³⁰.

Oprócz odniesień do wspomnianej wyżej instrukcji Konferencji Episkopatu Polski, ustawodawca diecezjalny stanowił odrębne przepisy, mające na gruncie partykularnym jakościowo ulepszyć działalność charytatywną. Prawodawca diecezjalny za działalność charytatywną na obszarze dekanatu czynił odpowiedzialnym wicedziekana. Na forum diecezji analogiczną funkcję pełnił dyrektor charytatywny. Zgodnie z prawodawstwem partykularnym każdy proboszcz miał obowiązek powołać Parafialny Zespół Charytatywny. Członkowie zespołu winni byli prowadzić ewidencję osób potrzebujących zgodnie z wspomnianymi wytycznymi instrukcji Konferencji Episkopatu Polski oraz szczegółowymi przepisami prawa partykularnego. Prawo synodalne zalecało, aby szczególną troską objąć rodziny wielodzietne, osoby chore i starsze, z niepełnosprawnościami, nałogami, a także rodziców samotnie wychowujących swoje dzieci²³¹.

²²⁸ Por. Konferencja Episkopatu Polski, *Instrukcja Konferencji Episkopatu Polski o pracy charytatywnej w parafiach*, w: MPP, nr 1-2, 1987, s. 43-49. Dokument został promulgowany 19 listopada 1986 roku. Istotnym celem instrukcji było pobudzenie wiernych do szerszego zakresu działalności charytatywnej w Polsce.

²²⁹ Por. tamże, s. 45.

²³⁰ Por. tamże.

²³¹ Por. *XLII Synod Diecezji Płockiej...*, dz. cyt., s. 103.

Ustawodawca wymienił jakie konkretne działania należało podejmować w ramach udzielanej pomocy charytatywnej. Należały do nich: odwiedziny osób chorych, szczególnie z posługą sakramentalną z okazji pierwszych piątków miesiąca, dni osób chorych, które należało organizować przynajmniej dwa razy w ciągu roku. Szczególną inicjatywą w tym zakresie z woli prawodawcy diecezjalnego były tzw. wczasorekolekcje dla osób z niepełnosprawnościami, organizowane zwłaszcza w okresie letnim. Prawo synodalne zezwalało, aby z okazji odwiedzin u chorych w niektórych wypadkach, zwłaszcza jeśli zgromadzona jest większa liczba osób, celebrować w domu chorego Mszę Świętą²³².

Powołanie do posługi charytatywnej zgodnie z wolą ustawodawcy partykularnego miało również znaleźć swoje odzwierciedlenie w architekturze budynków parafialnych. Budowę pomieszczeń parafialnych należało tak zaplanować, aby znalazło się tam miejsce dla realizacji działalności charytatywnej. Ustawodawca diecezjalny stanowił, aby w szpitalach o zasięgu wojewódzkim i w większych szpitalach miejskich mianować kapelanów, którzy w pełni poświęciliby się pracy z osobami chorymi. Natomiast w innych szpitalach i miejscach przebywania chorych o zaspokojenie potrzeb duszpasterskich winien troszczyć się proboszcz w ramach duszpasterstwa parafialnego. Swoją troskę o chorych proboszcz miał prawo dzielić ze swoimi współpracownikami w osobach wikariuszy²³³.

Prawo synodalne stanowiło, aby szczególną troską duszpasterską objąć osoby niewidome i głuchonieme. Działalność duszpasterska wśród wiernych z tymi niepełnosprawnościami miała dotyczyć przede wszystkim przygotowania do Pierwszej Komunii Świętej, duszpasterskiego przygotowania do przyjęcia sakramentu bierzmowania oraz zawarcia małżeństwa. Duszpasterze zobowiązani byli zadbać również o organizację dorocznych rekolekcji, które byłyby dostosowane do zdolności percepcyjnych osób niewidomych i głuchoniemych. Ponadto należało zadbać o możliwość udziału tej grupy wiernych w nabożeństwach okresowych. Ustawodawca diecezjalny stanowił, aby duszpasterze nie zaniebdywali również organizacji pielgrzymek do ogólnopolskich i diecezjalnych sanktuariów z udziałem osób niewidomych i głuchoniemych²³⁴.

Biskup Kamiński ustanowił kilka ośrodków na terenie diecezji, w których prowadzona była systematyczna działalność duszpasterska dla osób niewidomych i głuchoniemych. Pracę tych placówek koordynował diecezjalny dyrektor charytatywny. Ośrodki duszpasterskie o tym

²³² Por. tamże, s. 104.

²³³ Por. tamże.

²³⁴ Por. tamże.

charakterze działały w Płocku, Ciechanowie, Mławie, Pułtusk, Rypinie, Sierpcu i Wyszkowie. Celebrowano w nich systematycznie Msze Święte w niedziele, w których mogli uczestniczyć wierni posługujący się również językiem migowym²³⁵.

Zgodnie z prawem partykularnym w diecezji płockiej Parafialny Zespół Charytatywny miał do dyspozycji środki materialne, które winny być dysponowane z przeznaczeniem na działalność dobroczynną w parafii. Fundusz na cele charytatywne zasilany był środkami pieniężnymi, które pochodziły ze zbiórek w czasie Tygodnia Miłosierdzia, a także z tzw. puszek św. Antoniego, czyli skarbony umieszczonej całorocznie w kościele, z której datki przeznaczano na pomoc dla osób potrzebujących. Ustawodawca diecezjalny stanowił również, że połowa środków z ofiar składanych na tacę podczas Mszy Świętych w parafiach w Niedzielę Miłosierdzia Bożego (tj. pierwsza niedziela po Wielkanocy) miała zasilić diecezjalny fundusz charytatywny²³⁶.

3.2.3. Duszpasterstwo dzieci i młodzieży

Jedną z najważniejszych form duszpasterstwa, do której biskup Kamiński przykładał wagę było duszpasterstwo młodzieży. Postępująca laicyzacja, zmiany pokoleniowe oraz nowe zagrożenia, którym poddana była młodzież w wieku dojrzewania, wymagały ze strony Kościoła zintensyfikowanej i dobrze zorganizowanej działalności ewangelizacyjnej, która adresowana byłaby do dorastających członków wspólnot parafialnych. Z tego powodu ustawodawca diecezjalny stanowił, że szczególną troską duszpasterską należy objąć młodzież, która podejmuje studia, a także pracę zarobkową. Szczególną uwagę w podejmowaniu pracy duszpasterskiej należało zwrócić na młodzież, która była religijnie obojętna. Ustawodawca diecezjalny stawiał konkretne cele, które zorganizowane we właściwy sposób duszpasterstwo młodzieży winno osiągnąć. Najważniejszym zadaniem stojącym przed duszpasterzami była pomoc młodym ludzi w rozwoju ich ludzkiej osobowości i osiągnięciu dojrzałej tożsamości chrześcijańskiej, właściwe przygotowanie do zawarcia małżeństwa sakramentalnego i założenia rodziny, wychowanie w duchu społecznej odpowiedzialności w oparciu o katolicką naukę społeczną, a także rozwój i właściwe ukształtowanie postawy narodowo-patriotycznej²³⁷.

Ustawodawca diecezjalny stanowił również o czasie, w którym szczególnie należało realizować wymienione wyżej założenia duszpasterstwa młodzieży. W pierwszym rzędzie

²³⁵ Por. tamże.

²³⁶ Por. tamże.

²³⁷ Por. tamże, s. 105.

duszpasterze byli zobowiązani zadbać o właściwe zorganizowanie i przeprowadzenie tzw. *triduum* z okazji uroczystości św. Stanisława Kostki. Były to trzy dni poprzedzające liturgiczne święto, podczas których dzieci i młodzież otrzymywały zaproszenie na specjalne nabożeństwo, które odbywało się poza ramą parafialnych celebracji liturgicznych. Podczas nabożeństw, które najczęściej przyjmowały formę nabożeństwa słowa Bożego z litanią lub innymi modlitwami do św. Stanisława Kostki, duszpasterze w dostosowanych tematycznie homiliach mieli za zadanie ukazując przykład Świętego, urodzonego w Rostkowie na terenie diecezji płockiej, przekazywać programowe dla duszpasterstwa młodzieży treści. Nabożeństwa, związane z *triduum* przed uroczystością św. Stanisława Kostki cieszyły się dużą frekwencją, również dzięki zaangażowaniu w pracę z młodzieżą i dziećmi świeckich katechetów²³⁸.

Normy synodalne zalecały również, aby każda z parafii organizowała przynajmniej raz w miesiącu tzw. godziny duszpasterskie dla młodzieży. Był to swego rodzaju dyżur duszpasterski pełniony przez proboszcza bądź wikariusza, podczas którego młodzi ludzie mieli okazję do rozmowy nt. sposobów pogłębienia życia duchowego lub doksztalcenia w zakresie wiedzy religijnej. Czasem przybierały one formę mieszaną, tzn. odbywała się katecheza parafialna dla młodzieży, po której chętni mogli pozostać na indywidualną rozmowę z duszpasterzem. Ustawodawca zadbał, aby właściwie ukierunkowanej opieki duszpasterskiej nie była pozbawiona młodzież powołana do odbycia zasadniczej służby wojskowej. Powołani do odbycia służby wojskowej mieli otrzymać ofertę spotkań duszpasterskich dla siebie w swoich parafiach. Normy stanowiły, aby duszpasterze utrzymywali kontakt ze swoimi parafianami, powołanymi do zasadniczej służby wojskowej. Zabrakło jednak szczegółowych przepisów, które określiłyby dokładnie formę i cel tego kontaktu duszpasterskiego.

3.2.4. Duszpasterstwo służby liturgicznej i Ruchu Światło-Życie

*Reforma liturgiczna stanowi jedno z największych dokonań Soboru Watykańskiego II. Jej podstawą stało się głębsze wniknięcie w sens historii zbawienia, Misterium Paschalnego Chrystusa i rzeczywistości kapłaństwa wspólnego. Odnowa obrzędów Mszy Świętej, rozbudowanie i pogłębienie charakteru wspólnotowego liturgii i wprowadzenie do niej języka ojczystego były konsekwencją tego soborowego zamyślenia nad wielką tajemnicą wiary, a także refleksji nad bogactwem tradycji i głębszego odczytania znaków czasu*²³⁹. Ten cytat z dokumentów II Polskiego Synodu Plenarnego obrazuje przed jakim zadaniem stanęli biskupi

²³⁸ Por. tamże.

²³⁹ II Polski Synod Plenarny (1991-1999), Poznań 2001, s. 189.

w swoich diecezjach w obszarze właściwego wychowania do dojrzałego i owocnego uczestnictwa w odnowionej liturgii Kościoła. Oprócz formacji duchownych i alumnów seminarium, zadanie to dotyczyło liturgicznej służby ołtarza, którą należało kształtować w duchu soborowych reform.

Dlatego również biskup Kamiński zwrócił szczególną uwagę na duszpasterstwo służby liturgicznej w diecezji płockiej. Normy synodalne stanowiły, że w każdej parafii powinny działać zespoły służby liturgicznej z przeznaczeniem zarówno dla młodzieży męskiej jak i żeńskiej. Zgodnie z zaleceniem ustawodawcy partykularnego należało je otoczyć szczególną duszpasterską troską²⁴⁰. W formacji służby liturgicznej należało mieć przede wszystkim na uwadze przepisy zawarte w *Instrukcji Episkopatu Polski w związku z wydaniem nowego mszału ołtarzowego* z 11 marca 1987 roku²⁴¹. Chociaż normy, zawarte w tym dokumencie dotyczyły w pierwszym rzędzie celebransa liturgii, były niezbędne również w kształtowaniu postawy właściwego przeżywania i spełniania służby liturgicznej.

Normy synodalne kładły nacisk na właściwe wychowanie osób podejmujących służbę liturgiczną w parafiach. Ustawodawcy partykularnemu nie zależało tylko na właściwym spełnianiu czynności służby liturgicznej w oparciu o *ars celebrandi*, ale równolegle do ćwiczenia się w tych umiejętnościach, należało zadbać o kształtowanie własnego życia w duchu liturgii. Ten przepis prawny to odzwierciedlenie treści dokumentów soborowych, przede wszystkim konstytucji o liturgii świętej Soboru Watykańskiego II, w którym ojcowie soborowi przypomnieli, że liturgia pozostaje dla wiernych pierwszym i niezastąpionym źródłem do czerpania ducha prawdziwie chrześcijańskiego²⁴². Konstytucja soborowa kładła nacisk, aby duszpasterze w postawie gorliwości i cierpliwości zabiegali nie tylko o czynny udział wiernych w liturgii, ale także wychowywali ich w aspekcie wewnętrznym i zewnętrznym do owocnego przeżywania świętych czynności, które celebryje wspólnota Kościoła. Wychowanie, zdaniem ojców soborowych winno być odpowiednio dostosowane do wieku, stanu oraz stopnia religijnej

²⁴⁰ Por. *XLII Synod Diecezji Płockiej...*, dz. cyt., s. 105.

²⁴¹ Por. Konferencja Episkopatu Polski, *Instrukcja Episkopatu Polski w związku z wydaniem nowego mszału ołtarzowego* (11.03.1987), w: https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WE/kep/kkbids/eucharystia3_11031987.html (30.10.2024).

²⁴² *To pełne i czynne uczestnictwo całego ludu trzeba mieć bardzo na uwadze przy odnowieniu i pielęgnowaniu świętej liturgii. Liturgia jest bowiem pierwszym i niezastąpionym źródłem, z którego wierni czerpią prawdziwie chrześcijańskiego ducha. Dlatego duszpasterze w całej swej pastoralnej działalności powinni gorliwie dążyć do zapewnienia takiego udziału przez należyte wychowanie wiernych. Konstytucja o liturgii świętej*, w: Sobór Watykański II. Konstytucje, dekrety, deklaracje, Poznań 2002, s. 53.

świadomości. Nadto dokument przypominał, że sami duszpasterze winni być w tym względzie przykładem dla wiernych²⁴³.

Sam Sobór Watykański II odnowę liturgii i starania o jej rozwój odczytał jako szczególny znak czasu i przejaw działania Ducha Świętego w Kościele²⁴⁴. Szczególną rolę w zakresie prowadzenia formacji liturgicznej konstytucja soborowa przypisała biskupowi diecezjalnemu²⁴⁵. Te wskazania ojców soborowych znalazły konkretny oddźwięk w normach prawodawstwa partykularnego diecezji płockiej. Normy synodalne stanowiły, że formacja służby liturgicznej winna odbywać się w oparciu o program kształcenia, opracowany przez Krajowe Duszpasterstwo Służby Liturgicznej²⁴⁶. Cała formacja została rozpisana na okres 10 lat. Objęci nią zostali członkowie służby liturgicznej od trzeciej klasy szkoły podstawowej do ostatniej klasy szkoły na poziomie średnim. W szczegółach dotyczących formacji, ustawodawca partykularny odsyłał do odpowiednich podręczników Krajowego Duszpasterstwa Służby Liturgicznej²⁴⁷.

Ustawodawca diecezjalny stanowił, że formacja liturgiczna, która winna obejmować również kształtowanie wewnętrznej postawy owocnego przeżywania liturgii, odbywać się będzie na trzech płaszczyznach. Pierwszą z nich miała być wspólnota parafialna. To właśnie w niej duszpasterze winni byli raz w tygodniu przeprowadzić spotkanie formacyjne na temat właściwego pełnienia służby w zgromadzeniu liturgicznym. Podczas spotkania należało również wyznaczyć zakres materiału do samodzielnego opracowania w domu, aby przedłużyć tym samym refleksję podejmowaną podczas katechezy.

Kolejny poziom formacji liturgicznej miał odbywać się w dekanacie. Okazją do wspólnego kształtowania właściwej postawy liturgicznej były organizowane dni wspólnoty służby liturgicznej, a także oazy modlitwy i kursy dla przyszłych lektorów słowa Bożego. Wreszcie ostatnią płaszczyznę stanowiła diecezja. Tutaj formacja odbywała się poprzez udział członków służby liturgicznej w letnich rekolekcjach poświęconych zagadnieniom, związanych z celebracją liturgii w Kościele. Do formacji liturgicznej na poziomie ogólnodiecezjalnym należały również organizowane raz w roku kursy dla animatorów liturgicznych, którzy

²⁴³ Por. tamże, s. 54.

²⁴⁴ Por. tamże, s. 60.

²⁴⁵ *Biskupa należy uważać za arcykapłana jego owczarni. Od niego bowiem poniekąd wywodzi się i zależy chrześcijańskie życie jego wiernych (...) Dlatego w świadomości wiernych i duchowieństwa należy pogłębiać rozumienie życia liturgicznego i jego związku z biskupem oraz rozwijać je w praktyce.* Tamże, s. 59.

²⁴⁶ Sekcja duszpasterska działająca przy Komisji ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów Konferencji Episkopatu Polski.

²⁴⁷ Por. *XLII Synod Diecezji Płockiej...*, dz. cyt., s. 106.

podejmowali w określony sposób formację młodszych członków służby liturgicznej w swoich parafiach, a także ogólnodiecezjalna pielgrzymka służby liturgicznej. Usystematyzowana w ten sposób formacja liturgiczna dawała nadzieje i stwarzała możliwości do owocnego przekazu treści nauczania soborowego w niezwykle ważnym obszarze działalności kościelnej, którą jest kult liturgiczny. Nadto prawodawca wskazywał, aby w formacji liturgicznej dzieci i młodzieży duszpasterze współpracowali z ich rodzinami²⁴⁸.

Ustawodawca diecezjalny stanowił, aby w służbę liturgiczną nie włączać jedynie dzieci i młodzieży szkolnej, ale zachęcać do niej również osoby dorosłe. Dorośli członkowie wspólnoty parafialnej również mieli otrzymywać od swoich duszpasterzy właściwą formację liturgiczną, która byłaby dla nich pozytywnym środkiem do dojrzałego i owocnego przeżywania kultu liturgicznego. Wśród szczególnych stopni służby liturgicznej, normy synodalne zalecały, aby dorośli członkowie służby liturgicznej byli wyznaczani szczególnie do pełnienia funkcji lektora i psalterzysty w zgromadzeniu liturgicznym²⁴⁹.

Ustawodawca diecezjalny powiązał formację duszpasterską służby liturgicznej w parafii z formacją Ruchu Światło-Życie, opartą na specjalnym programie wychowawczym²⁵⁰. Celem tego ruchu było przede wszystkim ukształtowanie postawy jego członków do budowania i urzeczywistniania wspólnoty Kościoła. Jedność Kościoła miała być budowana we współpracy z duszpasterzami. Aby osiągnąć ten cel program wychowawczy przewidywał trzyletnią formację, która w zewnętrznej warstwie nawiązywała do katechumenatu dorosłych²⁵¹. Docelowo Ruch Światło-Życie dążył do wykształcenia postawy dojrzałego życia chrześcijańskiego w jego członkach. W swoich założeniach obejmował etap ewangelizacyjny, następnie deuterokatechumenat, dążąc ostatecznie do etapu diakonii, czyli służby na rzecz wspólnoty²⁵².

Założeniem etapu ewangelizacyjnego było dla prawodawcy doprowadzenie chrześcijanina do osobowej wiary w Chrystusa. Jego owocem miało być przyjęcie do grupy formacyjnej. Z kolei celem deuterokatechumenatu było ożywienie wiary poprzez

²⁴⁸ Por. tamże.

²⁴⁹ Por. tamże.

²⁵⁰ Ruch Światło-Życie (nazywany popularnie Oazą) to ruch formacyjny, którego celem było kształtowanie postawy dojrzałości chrześcijańskiej u wierzącego człowieka. Jego założycielem i głównym inspiratorem był ks. Franciszek Blachnicki (1921-1987). Powstał na gruncie soborowej teologii żywego i dynamicznego Kościoła. Po Soborze Watykańskim II jawił się w Kościele w Polsce jako ważna inicjatywa w dziedzinie odnowy wspólnot parafialnych. Por. M. Łaszczyk, *Ruch Światło-Życie w służbie odnowy parafii i duszpasterstwa według koncepcji pastoralnej ks. Franciszka Blachnickiego*, w: „Studia Włocławskie”, nr 5, 2002, s. 198-215.

²⁵¹ Por. *Obrzędy wtajemniczenia dorosłych*, dz. cyt.

²⁵² Por. *Program Formacyjny Ruchu Światło-Życie*, w: XLII Synod Diecezji Płockiej..., dz. cyt., s. 220.

wprowadzanie w głębsze rozumienie chrześcijańskiego życia. Miała temu służyć praktyka rozważania słowa Bożego we wspólnocie, wprowadzenie w rzeczywistość modlitwy chrześcijańskiej, a także przygotowanie do aktywnego uczestnictwa w liturgii. Deuterokatechumenat miał również kształtować w chrześcijaninie postawę stałej przemiany wewnętrznej, prowadzić do dawania świadectwa wiary w swoim środowisku oraz do służby na rzecz lokalnej wspólnoty Kościoła²⁵³.

Zgodnie z założeniem ustawodawcy tak przeprowadzona formacja oazowa miała być dla młodego człowieka narzędziem do właściwego odczytania osobistego powołania. Stanowiła również bodziec do zaangażowania w lokalnej społeczności kościelnej. Prawodawca stanowił o metodach formacyjnych. Wśród nich główne narzędzie stanowiły organizowane raz w tygodniu w małej grupie pod kierunkiem animatora spotkania o charakterze biblijnym. Zadaniem uczestników spotkania było przybranie perspektywy ewangelicznej w ocenie swojego postępowania. Mieli również możliwość tzw. rozmowy ewangelicznej oraz udziału w grupie dzielenia słowem Bożym. Spotkanie o takim charakterze stanowiło nie tylko szansę pogłębienia wiedzy biblijnej, ale także z zakresu liturgiki.

Zgodnie z założeniem programu formacyjnego niezwykle ważnym narzędziem wychowawczym Ruchu Światło-Życie były tzw. oazy wakacyjne, czyli rekolekcje wyjazdowe, trwające 15 dni. Przeprowadzane były pod kierunkiem duchownych według odrębnych programów formacyjnych. Krótszą formę oaz wakacyjnych do przeprowadzenia w ciągu roku i mniejszym nakładem organizacyjnym, były tzw. oazy modlitwy. Były to rekolekcje ograniczone do 3 dni z intensywnym programem formacyjnym. Ustawodawca kładł nacisk również na indywidualną pracę w domu według programu formacyjnego. W tym czasie uczestnik miał możliwość interioryzacji przyjętych podczas wspólnych spotkań treści. Każdy z uczestników formacji oazowej mógł wziąć udział również w dniach wspólnoty organizowanych co kwartał w poszczególnych rejonach diecezji bądź innych formach rekolekcji i kursach specjalistycznych o tematyce ewangelizacyjnej, biblijnej bądź liturgicznej²⁵⁴.

Adresatem formacji proponowanej przez Ruch Światło-Życie był każdy ochrzczony w Kościele katolickim bądź przyjęty do niego formalnym aktem. Program wychowawczy ruchu dostosowany był do poszczególnych grup wiekowych uczestników spotkań oazowych. I tak pierwszy etap określany jako deuterokatechumenat, dotyczył przede wszystkim członków

²⁵³ Por. tamże, s. 221.

²⁵⁴ Por. tamże.

służby liturgicznej. Zwieńczeniem tego etapu formacyjnego były wakacyjne rekolekcje tzw. Oaza Dzieci Bożych. Z kolei trzyletni deuterokatechumenat był propozycją skierowaną do młodzieży szkolnej, a także studiującej, podejmującej pracę zarobkową i dorosłych, którzy nie założyli jeszcze własnej rodziny. Dla małżeństw sakramentalnych działał deuterokatechumenat rodzinny, stanowiący jakby oddzielną gałąź ze swoim programem formacyjnym. Gałąź rodzinna zgodnie z Programem Formacyjnym Ruchu Światło-Życie nazywała się Kościołem Domowym bądź Oazą Rodzin²⁵⁵.

Normy statutowe Ruchu Światło-Życie stanowiły również o różnych formach posługi (diakonii) na rzecz lokalnej wspólnoty parafialnej, dlatego że w założeniach formacyjnych członkowie Oazy mieli być mocno osadzeni w lokalnym Kościele. To znamieny rys eklezjologiczny założyciela Ruchu Światło-Życie. I tak w ramach ruchu zgodnie z normami statutowymi istniała diakonia wyzwolenia. Jej celem było wychowanie człowieka w kierunku trzeźwego życia, wolnego od uzależnień, szczególnie tytoniu, narkotyków i alkoholu. Diakonia realizowała swoje zadanie w ramach tzw. Krucjaty Wyzwolenia Człowieka. Diakonia ewangelizacji miała na celu rozbudzanie świadomości w ochrzczonych ich godności dziecka Bożego oraz zaszczepianie posłania do ewangelizacji. Temu celowi służyły organizowane w ramach ruchu oazowego rekolekcje ewangelizacyjne oraz praktyka ewangelizacyjna realizowana w sposób indywidualny bądź w małych grupach. Kolejną diakonią była diakonia deuterokatechumenatu, która odpowiadała za trzyletnią formację członków Ruchu Światło-Życie²⁵⁶. Oprócz wyżej wymienionych należy dodać jeszcze diakonię modlitwy, której celem było rozbudzanie ducha modlitwy chrześcijańskiej u członków ruchu oazowego oraz diakonia wspólnoty lokalnej. Założenia tej ostatniej były szerokie i należało do nich podejmowanie posług w parafii o różnym znaczeniu, np. charytatywnym, na rzecz misji, ale również kolportowanie prasy katolickiej i książek o tematyce religijnej²⁵⁷. Członkowie poszczególnych diakonii podejmowali zobowiązanie, aby uczestniczyć w stałej formacji o charakterze duchowym i specjalistycznym, stosownie do podjętej posługi, która miała przygotowywać ich do wypełniania określonych zadań²⁵⁸.

Ustawodawca diecezjalny przywiązywał dużą wagę do formacji ruchu oazowego dostrzegając w nim skuteczne narzędzie do pracy duszpasterskiej w ówczesnej sytuacji

²⁵⁵ Por. tamże.

²⁵⁶ Por. R. Derewenda, *Działalność społeczna ks. Franciszka Blachnickiego*, w: „Roczniki Humanistyczne”, z. 12, 2015, s. 219-235.

²⁵⁷ Por. *Program Formacyjny Ruchu Światło-Życie*, w: XLII Synod Diecezji Płockiej..., dz. cyt., s. 221.

²⁵⁸ Por. R. Derewenda, *Działalność społeczna...*, dz. cyt., tamże.

Kościoła. Stąd normy synodalne zobowiązywały duszpasterzy do gruntownego zapoznania się z całościowym programem formacji Ruchu Światło-Życie. Duchowni byli zobligowani również do wielkodusznego pełnienia posługi sakramentalnej wśród członków ruchu oazowego, prowadzenia kierownictwa duchowego. Ustawodawca diecezjalny stanowił, aby nie zaniedbali świadczenia pomocy i rady w sprawach organizacyjnych, a także koordynowali działalność oazy z życiem parafialnym²⁵⁹.

Prawo synodalne stanowiło odpowiedzialnym za Ruch Światło-Życie na poziomie diecezji moderatora diecezjalnego, którym miał być duchowny mianowany na to stanowisko przez biskupa płockiego. Oprócz moderatora diecezjalnego biskup płocki mianował również moderatorów rejonowych, którzy koordynowali pracę ruchu oazowego w konkretnym rejonie (złożonym z kilku dekanatów) i wspierali w pracy moderatora diecezjalnego. W skład zarządu ruchu oazowego w diecezji wchodziły również osoby odpowiedzialne za poszczególne diakonie ruchu, które wybierał moderator diecezjalny w porozumieniu z członkami oazy. Na uwagę zasługuje fakt, że biskup Kamiński usilnie zachęcał do wielkodusznej posługi duszpasterzy na rzecz ruchu oazowego, m.in. poprzez uczestnictwo i prowadzenie rekolekcyjnych oaz wakacyjnych. Praca duszpasterska miała być ukierunkowana na obejmowanie przez formację oazową coraz większego grona dzieci, młodzieży i dorosłych. Tak sformułowane zapisy synodalne potwierdzają nie tylko nadzieje biskupa Kamińskiego związane z programem formacyjnym oazy, który w swoim czasie był bardzo oryginalny, o czym świadczy jego ciągła żywotność. Ale należy stwierdzić, że w czasach posługi biskupa Kamińskiego w diecezji płockiej był to jeden z niewielu tak całościowo opracowanych i skutecznych w działaniu programów duszpasterskich, obejmujących szerokie grono wiernych²⁶⁰.

3.2.5. Duszpasterstwo trzeźwościowe

W latach osiemdziesiątych XX wieku naukowcy z Zakładu Badań Rejonów Uprzemysłowionych Polskiej Akademii Nauk szacowali, że 13 % młodych mężczyzn w różnym wieku i o zróżnicowanym pochodzeniu społecznym, zatrudnionych w branży robotniczej, wymagało leczenia odwykowego z powodu uzależnienia od alkoholu. Badania wskazywały, że każdego od 2,5% do 10% danego zespołu pracowników, podejmuje obowiązki

²⁵⁹ Por. *XLII Synod Diecezji Płockiej...*, dz. cyt., s. 106.

²⁶⁰ Por. tamże, s. 106-107.

służbowe w stanie nietrzeźwym²⁶¹. Skalę problemu pokazuje również wzrost liczby placówek Izby Wytrzeźwień, w których izolowano osoby pod wpływem upojenia alkoholowego, których liczba w latach osiemdziesiątych zwiększyła się do 56, gdy 30 lat wcześniej było ich zaledwie 23. Państwo podejmowało walkę z pijaństwem poprzez ustawy antyalkoholowe, ale nie przynosiły one oczekiwanych rezultatów. W leczeniu alkoholizmu, które miało miejsce w szpitalnych oddziałach psychiatrycznych brakowało podstawowych leków w terapii antyalkoholowej, takich jak esperal i anticol.

W tak zarysowanej sytuacji społecznej Kościół katolicki widział potrzebę objęcia troską duszpasterską ludzi uzależnionych od alkoholu, ale także tych, którzy na tę chorobę byli szczególnie narażeni, a wśród nich dzieci i młodzież. Po II wojnie światowej w propagowaniu duszpasterstwa trzeźwościowego szczególną rolę odegrał prymas Stefan Wyszyński²⁶². W notatkach Prymasa można znaleźć wiele zapisków o kierunkach, w których winna podążać praca duszpasterska w Kościele w Polsce. Duszpasterstwo trzeźwościowe było jedną z form opieki, którą winni świadczyć wiernym duchowni²⁶³. W 1981 roku powstał Zespół Roboczy ds. Walki z Alkoholizmem i Wychowania do Trzeźwości, który podejmował swoje działania przy Komisji Wspólnej Rządu i Episkopatu Polski. Rok później prymas Józef Glemp utworzył Ruch Trzeźwości im. Maksymiliana Kolbego.

Tak zorganizowana i ukierunkowana działalność Kościoła zaowocowała spadkiem spożycia napojów alkoholowych i zmniejszeniem zjawiska alkoholizmu w społeczeństwie. Centrum Badań Opinii Społecznej wskazało, że w ankiecie przeprowadzonej w 1986 roku, 35% respondentów deklaroowało, że ograniczyło konsumpcję napojów alkoholowych w sierpniu²⁶⁴ oraz podczas ważniejszych świąt kościelnych. Z kolei 27% ankietowanych twierdziło, że widzi w tym zakresie zmianę na lepsze w postawie sąsiadów, a 82% badanych stwierdziło, że poznali naukę Kościoła na temat wartości cnoty trzeźwości w życiu człowieka²⁶⁵.

²⁶¹ Por. K. Kosiński, *Alkohol w PRL*, w: „Polska 1944/45-1989. Studia i Materiały”, t. XVIII, 2020, s. 265-266.

²⁶² Por. R. Łatka, *Prymas Stefan Wyszyński wobec rzeczywistości społeczno-politycznej PRL 1968 roku*, w: „Saeculum Christianum”, nr 1, 2022, s. 246.

²⁶³ „Dając ocenę położenia Kościoła, wskazuję główne zadania na okres najbliższy. Po okresie przymusowego przesunięcia wrażliwości na odcinek publiczno-polityczny, obecnie należy przesunąć uwagę na pracę duszpasterską Kościoła. Musi wzrastać praca duszpasterska ogólnie kierowana przez Kurie Diecezjalne]. Na odcinku szkolnym wzmocnić wizytacje katechizacji szkolnej: przeszkolenie księży, zakonnic i świeckich katolików. [...] Wreszcie – doroczne zadania moralno-społeczne. A więc: walka o trzeźwość narodu, walka z rozwiązłością, z pornografią, z rozrzutnością; opieka nad matką liczną rodziną, pomoc sąsiedzka rodzinom, opieka nad byłymi więźniami.” S. Wyszyński, *Pro memoria*, P. Skibiński (red.), Warszawa 2017, t. IV, s. 191.

²⁶⁴ Od 1984 roku sierpień jest miesiącem trzeźwości, ogłoszonym przez Konferencję Episkopatu Polski.

²⁶⁵ Por. K. Kosiński, *Alkohol w PRL*, dz. cyt., s. 263-264. Więcej na ten temat: A. Tomko, *Działalność trzeźwościowa Kościoła w Polsce w czasach przełomu*, w: „Wrocławski Przegląd Teologiczny”, nr 18, 2010, s. 153-166.

W takim ogólnokościelnym kontekście biskup Kamiński, podobnie jak inni biskupi w swoich diecezjach, organizował duszpasterstwo trzeźwościowe w diecezji płockiej²⁶⁶. Normy synodalne stawiały dwa główne cele duszpasterstwu trzeźwościowemu. Pierwszym z nich było propagowanie dobrowolnej abstynencji od alkoholu ludzi różnych stanów i zawodów, aby przez dobry przykład pociągnąć wielu ludzi do rezygnacji z konsumpcji napojów alkoholowych. Drugim celem było propagowanie abstynencji alkoholowej wśród dzieci i młodzieży, aby dotrzeć z programem trzeźwościowym do rodziców i innych dorosłych. Synod stanowił, iż realizacja tych fundamentalnych celów duszpasterstwa trzeźwościowego winna odbywać się w ramach opieki duszpasterskiej zwyczajnej i nadzwyczajnej. Nad całością działań w tym zakresie zobowiązany był czuwać i koordynować odpowiednio pracę diecezjalny duszpasterz trzeźwości. Ustawodawca diecezjalny zarządził, aby w diecezji powstał Diecezjalny Apostolat Trzeźwości na czele z diecezjalnym duszpasterzem trzeźwości, do którego mieli należeć tak świeccy jak i duchowni apostołowie trzeźwości odpowiedzialni za działalność trzeźwościową w diecezji płockiej²⁶⁷.

Szczegółowe przepisy dotyczące działalności duszpasterstwa trzeźwościowego w diecezji płockiej regulowała *Instrukcja o duszpasterstwie trzeźwości*. Dokument składający się z trzech części zawierał regulacje dotyczące działalności Diecezjalnego Apostolatu Trzeźwości oraz duszpasterstwa trzeźwościowego zwyczajnego i nadzwyczajnego. W odniesieniu do Diecezjalnego Apostolatu Trzeźwości instrukcja poszerzała w stosunku do norm synodalnych jego skład o rejonowych duszpasterzy trzeźwości oraz moderatorów ruchów trzeźwościowych. Zadaniem rejonowego duszpasterza była koordynacja działalności trzeźwościowej w dekanatach, obejmujących okręg powierzony jego pieczy. Z kolei na poziomie parafialnym działalność trzeźwościową miał za zadanie harmonizować miejscowy proboszcz z wikariuszami. Zgodnie z instrukcją proboszcz winien utworzyć Parafialny Apostolat

²⁶⁶ Potrzebę takiej formy opieki duszpasterskiej wśród wiernych ilustrują choćby zapiski prymasa Stefana Wyszyńskiego z odwiedzin parafii w Zakroczymiu, należącej do diecezji płockiej. *Odwiedzam ks. proboszcza Skurę, oglądam piękny kościół i nową plebanię. Kościół był spalony w czasie działań wojennych, sklepienie zwalone. Ks[ia]dz S[kura] zdołał odbudować kościół, a nadto „po październiku” uzyskał zezwolenie na wybudowanie pięknej, stylowej plebanii. Widoki stąd wspaniałe na Wisłę, na okoliczne wzgórza, z ruinami domu kasztelana zakroczymskiego, gdzie żył ojciec św. Stanisława Kostki. Dziś żadnego śladu tej przeszłości. Miasteczko przedstawia widok żałosny; ludzie budują się byle jak, gdyż boją się podatków. Duże dochody z hodowli warzyw przepijają. Cała Rada Miejska – to pijacy, którzy odstępują innym miastom fundusze, przeznaczone na odbudowę, nie rozumiejąc znaczenia funduszy, których przepić nie można. Choć to pijacy bez wartości, ale za to komuniści, a więc ludzie godni zaufania. Właśnie mijamy jednego z nich, „wielka szyszka” w Zakroczymiu; patrzy na nas wilkiem. Trudno jest wyjechać z Zakroczymia, gdyż ulicą snuje się mnóstwo pijanych ludzi. Ojciec Zachariasz i Ojciec Makary wzięli się gorliwie do zwalczania tej plagi, ale to kropla w morzu pijanstwa ogólnopolskiego. Zresztą miejscowi dygnitarze patrzą na to niechętnie i smarują w Urzędach Wyznaniowych, skąd przyjdą wnioski „o zdjęcie” księdza do Kurii. S. Wyszyński, *Pro memoria*, t. VII, dz. cyt., s. 173-174.*

²⁶⁷ Por. XLII Synod Diecezji Płockiej..., dz. cyt., s. 107.

Trzeźwości, do którego powinien powołać świeckich wiernych dla lepszej koordynacji działań na terenie swojej parafii²⁶⁸.

Ustawodawca zawarł w instrukcji szczegółowe przepisy dotyczące działalności duszpasterstwa trzeźwościowego zwyczajnego. Stanowił, że celem tej formy opieki duszpasterskiej miało być propagowanie właściwych zachowań wiernych wobec osób uzależnionych od alkoholu. Duszpasterze obligowani byli kształtować postawy wychowujące do życia w całkowitej abstynencji od alkoholu. Wymagało to odnowy obyczajów, zwłaszcza w polskiej kulturze ostatnich dekad XX wieku, gdzie kultura picia alkoholu zawierała wiele niewłaściwych nawyków, które bardzo często prowadziły do uzależnienia alkoholowego bądź bagatelizowały to zjawisko. Pierwszy przykład winni dawać duszpasterze trzeźwości przez abstynencję oraz modlitwę za uzależnionych od alkoholu i za tych, którzy tym uzależnieniem w poważnym stopniu byli zagrożeni²⁶⁹.

Płaszczyzną działalności duszpasterstwa trzeźwościowego zwyczajnego były homilie tematyczne odnoszące się do cnoty trzeźwości, ale również katechezy na temat skutków rodzinnych i społecznych alkoholizmu, nabożeństwa w intencji uzależnionych i ich rodzin. Należy zwrócić również uwagę na organizowane rekolekcje o tematyce trzeźwościowej oraz tygodnie modlitw o trzeźwość, które miały mobilizować większą grupę wiernych, nawet nie związanych bezpośrednio z duszpasterstwem trzeźwościowym, do zapoznania się z nauczaniem społecznym Kościoła na temat abstynencji alkoholowej i wychowania do życia w cnocie trzeźwości²⁷⁰.

W zakresie postawy wiernych wobec osób uzależnionych od alkoholu przepisy instrukcji stanowiły o konieczności pogłębiania świadomości, że alkoholizm jest chorobą, natomiast człowiek uzależniony od niego jest chory i wymaga odpowiedniej terapii. Ustawodawca partykularny wskazywał, aby parafie podejmowały w możliwym dla siebie obszarze współpracę ustaloną przez obie strony z grupami Anonimowych Alkoholików. Duchowni winni pamiętać o otoczeniu szczególną opieką duszpasterską rodzin z problemem alkoholowym. Na płaszczyźnie wychowania do życia w cnocie trzeźwości ustawodawca stanowił, iż zagadnienia związane z problematyką trzeźwościową winny znaleźć odpowiednie miejsce w kursach przygotowujących do zawarcia sakramentalnego małżeństwa. Elementy tego zagadnienia odpowiednio przystosowane do wieku i sposobu percepcji winny znaleźć

²⁶⁸ Por. *Instrukcja o duszpasterstwie trzeźwości*, w: XLII Synod Diecezji Płockiej..., dz. cyt., s. 173.

²⁶⁹ Por. tamże.

²⁷⁰ Por. tamże, s. 174.

również miejsce w katechezie przygotowującej do chrztu, przyjęcia pierwszej Komunii Świętej oraz odnowienia przyrzeczeń chrzcielnych²⁷¹.

Takim założeniom procesu wychowawczego do życia w trzeźwości miało służyć zalecenie ustawodawcy do organizacji przyjęć rodzinnych z okazji przyjętych sakramentów, a także uroczystości odpustowych w parafiach czy innych okazji rodzinnych, bez spożywania napojów alkoholowych. W przypadku dzieci i młodzieży formacja do wychowania w trzeźwości zakładała zachowanie całkowitej abstynencji od alkoholu i tytoniu przynajmniej do ukończenia 18. roku życia. Ustawodawca stanowił, aby zachęcać dzieci do składania przyrzeczeń abstynencji alkoholowej i tytoniowej przy okazji uroczystego odnowienia przyrzeczeń chrzcielnych. Przyrzeczenia te miały być w założeniu programu formacyjnego odnawiane z okazji przyjęcia sakramentu bierzmowania²⁷².

W obszarze kształtowania nowych obyczajów prawodawca partykularny stanowił, że należy utrzymywać w całym społeczeństwie nową kulturę stosunku do alkoholu. Należało uświadamiać, że odmowa picia alkoholu nie jest afrontem wobec gospodarza czy uczestników spotkania. Należało zachęcać, aby zawieranie umów, kontraktów czy chociażby nowych znajomości nie odbywało się na tle konsumpcji alkoholu. Temu celowi miało służyć propagowanie dobrych wzorców całych rodzin, w których zachowywano abstynencję alkoholową. Należało wydawać broszury i czasopisma, które ukazywały bezalkoholowy sposób przeżywania świąt i uroczystości o charakterze rodzinnym lub religijnym.

Ustawodawca diecezjalny mając na uwadze spustoszenie moralne i duchowe, które powoduje oddziaływanie choroby alkoholowej na otoczenie, zalecał, aby duszpasterze upominali osoby winne szkody, które ponoszą rodziny osób uzależnionych. Biskup Kamiński zdawał sobie sprawę, że w duszpasterstwie trzeźwościowym największą rolę odgrywa własny przykład. Stąd kierował zachęty, zwłaszcza do duchownych odpowiedzialnych za ten rodzaj troski duszpasterskiej, aby praktykowali abstynencję alkoholową w swoim osobistym życiu.

Zgodnie z normami synodalnymi kapłani winni kierować zachęty do wiernych, aby szczególnie uprzywilejowane w roku kościelnym okresy liturgiczne, takie jak Adwent czy Wielki Post przeżywali w podjęciu abstynencji alkoholowej. Ponadto należało wiernych zachęcać do wstrzeźliwości od alkoholu również w sierpniu, a także przedkładać propozycję powstrzymania się od alkoholu przez dłuższy czas bądź nawet całe życie. Okazją do kierowania zachęt miały być różnego rodzaju kazania tematyczne, wygłaszane przy różnych

²⁷¹ Por. tamże.

²⁷² Por. tamże.

okazjach. Nazwiska osób, które podejmowały abstynencję alkoholową, duszpasterze byli zobligowani odnotować w Księdze Trzeźwości²⁷³.

Trzecia forma duszpasterstwa trzeźwościowego, którą normy synodalne określały jako nadzwyczajną, obligowała duszpasterzy do inicjowania i wspierania ruchów trzeźwościowych. Wśród różnych propozycji włączenia się w te ruchy, należało wiernym przede wszystkim proponować uczestnictwo w krucjacie Wyzwolenia Człowieka, Ruchu Trzeźwościowym im. św. Maksymiliana Kolbego oraz Ruchu Anonimowych Alkoholików. Te grupy zrzeszały przede wszystkim dorosłych. Prawodawca diecezjalny był świadomy, że postawy trzeźwościowe należy wszczepiać człowiekowi od najmłodszych lat, ponieważ wiele uzależnień bierze swój początek w okresie dorastania. Stąd w diecezji płockiej istniały również ruchy, przeznaczone dla dzieci, których program formacyjny miał cel wychowania młodego pokolenia do życia w postawie trzeźwości. Do ruchów dziecięcych należały przede wszystkim Dzieci Maryi oraz Dziecięca Krucjata Niepokalanej Królowej Polski²⁷⁴.

Ze względu na szczególną rolę Ruchu Trzeźwości im. św. Maksymiliana Kolbego w działalności duszpasterstwa trzeźwościowego, należy bliżej przyjrzeć się własnemu regulaminowi, który ten ruch posiadał²⁷⁵.

²⁷³ Por. tamże, s. 175.

²⁷⁴ Por. tamże.

²⁷⁵ W dwudziestoleciu międzywojennym na terenie Polski działało kilka organizacji trzeźwościowych. Należały do nich m.in. organizacja *Trzeźwość*, Abstynencka Liga Kolejowców, a także Koło Lekarzy Abstynentów, Katolicki Związek Abstynentów, Polski Związek Księża Abstynentów czy Polska Liga Przeciwalkoholowa. Po I wojnie światowej na polu społecznej działalności trzeźwościowej należy stwierdzić, że istniało wzajemne porozumienie i współpraca pomiędzy Kościołem i aparatem państwowym. Lata okupacji niemieckiej pogrzebały działalność wielu ruchów i stowarzyszeń trzeźwościowych, których nadzieję na odrodzenie przywrócił list pasterski Konferencji Episkopatu Polski z 1947 roku *O pijaństwie*. Władze komunistyczne zerwały współpracę z Kościołem na polu działalności trzeźwościowej i założyły ściśle przez siebie kontrolowany Główny Społeczny Komitet Przeciwalkoholowy, który z czasem przyjął nazwę Społeczny Komitet Przeciwalkoholowy. Poważnym impulsem do działalności trzeźwościowej Kościoła było wydarzenie Ślubów Jasnogórskich Narodu z 1956 roku oraz program duszpasterski Wielkiej Nowenny przed Milenium Chrztu Polski, rozpisany na lata 1957-1966. Wtedy to założyciel ruchu oazowego ks. Franciszek Blachnicki powołał do istnienia Krucjatę Wyzwolenia Człowieka. Kolejną kościelną inicjatywą na polu działalności abstynenckiej było utworzenie przy klasztorze Braci Mniejszych Kapucynów w Zakroczymiu (na terenie diecezji płockiej) Ośrodka Apostolstwa Trzeźwości przez ojca Benignusa Jana Sosnowskiego. Działalność duszpasterstwa trzeźwościowego braci kapucynów w Zakroczymiu napotykała wiele przeszkód i trudności generowanych przez władze państwowe. Przetrwiała jednak do obecnych czasów. Z kolei generalne odrodzenie ruchów i organizacji trzeźwościowych w Polsce zapoczątkowane zostało przez manifestacje społeczne w kraju na początku lat osiemdziesiątych. Jeszcze w latach siedemdziesiątych Konferencja Episkopatu Polski dla koordynacji działalności trzeźwościowej erygowała Komisję ds. Trzeźwości. Pierwszym owocem odrodzenia ruchu abstynenckiego w Polsce była Pierwsza Krajowa Pielgrzymka Trzeźwości, która dotarła na Jasną Górę 19 września 1982 roku. Podczas uroczystej celebracji przed jasnogórskim sanktuarium został erygowany Ruch Trzeźwości im. Św. Maksymiliana Kolbego. Jego działalność nawiązywała przede wszystkim do najlepszych tradycji polskich ruchów i organizacji abstynenckich z XIX i XX wieku. Por. J. Bokun, *Trzeźwość głównym założeniem i zadaniem Maksymiliańskiego Ruchu Trzeźwości*, w: „Teologia i Człowiek”, nr 40, Toruń 2017, s. 163-164.

Podstawę prawną działalności Ruchu Trzeźwości im. Św. Maksymiliana Kolbego stanowiły kanony Kodeksu prawa kanonicznego z 1917 roku, a po promulgacji w 1983 roku nowego Kodeksu według edycji Jana Pawła II oraz *Wytyczne Episkopatu Polski dla Kościelnej Działalności Trzeźwosciowej*²⁷⁶. Oprócz wymienionych dokumentów źródłem prawa był dla Ruchu List Episkopatu Polski, skierowany do wiernych ze 189. Konferencji Plenarnej Episkopatu Polski, polecający erygowanie Ruchu trzeźwości na wzór dawnych bractw trzeźwosciowych po wprowadzeniu niezbędnych modyfikacji²⁷⁷. Ustawodawca jasno stwierdził, że Ruch Trzeźwości nie stanowi organizacji w rozumieniu społeczności religijno-moralnej czy dla prowadzenia działalności społeczno-kulturowej. Jego zadaniem jest przede wszystkim organizacja zwyczajnej pracy duszpasterskiej w poszczególnych parafiach. Ustawodawca podkreślił nadto, że Ruch ten stanowi niezbywalną część działalności duszpasterzy w dziedzinie trzeźwosciowej. Biskupi podkreślili również, że powstanie Ruchu to odpowiedź na prośbę Jana Pawła II, którą skierował 23 października 1978 roku do Polaków, prosząc swoich rodaków o stawianie oporu zachowaniom, które zagrażają dobru wspólnemu narodowi polskiego oraz jego poszczególnym członkom²⁷⁸.

Działalność Maksymiliańskiego Ruchu Trzeźwości nie wymagała odrębnego zatwierdzenia przez władzę państwową. Jej legitymizacja oparta była na ustaleniach Zespołu Roboczego ds. Walki z Alkoholizmem przy Komisji Wspólnej Przedstawicieli Rządu i Episkopatu Polski z dnia 23 czerwca 1981 roku. Zgodnie z zawartą wtedy umową Kościół katolicki oraz inne zarejestrowane Kościoły i związki wyznaniowe posiadały prawo do zakładania różnych organizacji w celu prowadzenia działalności trzeźwosciowej. Zgodnie z ustaleniami wspomnianej wyżej Komisji Wspólnej zostały wyjęte spod przepisów prawa państwowego, dotyczących stowarzyszeń. Wyłączny nadzór nad nimi sprawował Kościół katolicki oraz właściwe Kościoły i związki wyznaniowe. Kolejnym dokumentem państwowym, który umożliwiał kościelną działalność trzeźwosciową na szeroką skalę była ustawa *O wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi*²⁷⁹ (szczególnie punkty 1-3 artykułu 1). Prawodawca państwowy zezwalał na autonomiczną aktywność kościelną w

²⁷⁶ *Wytyczne Episkopatu Polski dla Kościelnej Działalności Trzeźwosciowej* zostały uchwalone przez Konferencję Episkopatu Polski dnia 17 czerwca 1959 roku. Nowela tychże przepisów została zatwierdzona w dniu 1 kwietnia 1971 roku. Por. *Ramowy Regulamin Ruchu Trzeźwości im. Świętego Maksymiliana Kolbego*, w: MPP, nr 10, 1985, s. 359.

²⁷⁷ Por. Komisja Episkopatu Polski ds. Trzeźwości, *Jak zawiązać i prowadzić Ruch Trzeźwości im. św. Maksymiliana Kolbego w parafii*, w: MPP, nr 10, 1985, s. 374-378.

²⁷⁸ Por. *Ramowy Regulamin Ruchu Trzeźwości...*, dz. cyt., s. 359.

²⁷⁹ Uchwalona dnia 26 października 1982 roku.

dziedzinie wychowania w postawie trzeźwości, również z możliwością współpracy na tym polu z innymi organizacjami o charakterze abstynenckim²⁸⁰.

Głównymi założeniami Ruchu Trzeźwości im. św. Maksymiliana Kolbego było kształtowanie postawy abstynencji, która miała stać się kluczem odrodzenia moralnego narodu polskiego. Środkiem do tego celu miało być pobudzanie do poszanowania ludzkiego życia i zdrowia, pogłębianie świadomości o godności ludzkiej osoby, wychowanie w postawie chrześcijańskiej miłości bliźniego oraz współpraca w budowaniu braterstwa pomiędzy ludźmi. Ruch ukazywał cnotę trzeźwości jako owoc życia, przenikniętego ideami ewangelicznymi²⁸¹.

Ustawodawca ustalił dwie możliwości funkcjonowania Maksymiliańskiego Ruchu Trzeźwości w konkretnych wspólnotach parafialnych. Pierwsza forma występowała w postaci Nurtu Maksymiliańskiego Odrodzenia Narodu do Życia w Trzeźwości. Zgodnie z wolą ustawodawcy miał on formę masowego oddziaływania nawet przy niewielkich możliwościach personalnych w postaci małej liczby duchownych. Nurt w tej postaci angażował przede wszystkim dzieci, ludzi młodych i dorosłych²⁸².

Drugą formą, którą ustalił ustawodawca był Nurt Wspólnotowego Apostolstwa Trzeźwości. W jego skład wchodziły trzy tzw. kręgi: Sympatyków Wspierających, Krąg Przyjaciół oraz Krąg Miłośników. Te dwa ostatnie posiadały zgodnie z przepisami regulaminu własne zadania apostołskie. Druga forma Maksymiliańskiego Ruchu Trzeźwości w swojej strukturze nawiązywała do grup duszpasterstwa zwyczajnego, działających przy parafiach. W swoich założeniach wymagał jednak od swoich członków prowadzenia bardziej bogatego życia duchowego. Kierował również do duszpasterzy zachęty do większej ofiarności w pracy na rzecz krzewienia cnoty trzeźwości wśród wiernych. Ustawodawca dawał duszpasterzom możliwość wyboru jednej z dwóch form Ruchu Trzeźwości im. św. Maksymiliana Kolbego, które przewidywał regulamin²⁸³. W wyborze jednej z dwóch jego postaci, duszpasterze winni kierować się przede wszystkim kryterium potrzeb własnych wspólnot, w których na co dzień posługują i których możliwości duchowe i personalne są im najbardziej znane²⁸⁴.

²⁸⁰ Por. *Ramowy Regulamin Ruchu Trzeźwości...*, dz. cyt., tamże.

²⁸¹ Por. tamże, s. 359-360.

²⁸² Por. tamże, s. 360.

²⁸³ Biskupi z dużym naciskiem podkreślali konieczność zorganizowania duszpasterstwa trzeźwości w strukturach Maksymiliańskiego Ruchu Trzeźwości, w którym dostrzegali właściwe narzędzia do krzewienia trzeźwości i abstynencji alkoholowej. Wynikało to m.in. z sytuacji społecznej i moralnej społeczeństwa polskiego przełomu lat siedemdziesiątych i osiemdziesiątych, które borykało się z problemem alkoholizmu na dużą skalę. Por. Konferencja Episkopatu Polski, *List Episkopatu Polski do duchowieństwa i wiernych związku z Ruchem Trzeźwości im. św. Maksymiliana Kolbego*, w: MPP, nr 10, 1985, s. 361.

²⁸⁴ Por. tamże, s. 361-362.

Zgodnie z normami regulaminu obszarem działalności Ruchu Trzeźwości im. św. Maksymiliana Kolbego, zwanym również Kościelnym Apostolatem Trzeźwości były wszystkie parafie na terenie Polski. Odpowiedzialnym za powołanie oddziału parafialnego Ruchu był proboszcz, który winien był to uczynić razem z przedstawicielami parafian. Zgodnie z normami ustawodawcy, inicjatywa powołania oddziału mogła również wyjść od parafian, którzy winni ją przedstawić swojemu proboszczowi. Siedziba parafialnego oddziału Ruchu ma miejsce w lokalu, wskazanym przez proboszcza parafii lub tego, kto nią prawnie administruje. Patronami Ruchu zostali obrani Najświętsza Maryja Panna, Królowa Polski oraz św. Jan Chrzciciel i św. Maksymilian Maria Kolbe²⁸⁵.

Ustawodawca jako główne zadanie dla członków Ruchu sformułował permanentną troskę o rozwój własnego życia moralnego i duchowego oraz propagowanie cnoty trzeźwości oraz abstynencji od alkoholu i innych nałogów. To zadanie zawierało się w realizacji *Jasnogórskich Ślubów Narodu* oraz *Wytycznych Episkopatu Polski dla Kościelnej Działalności Trzeźwościowej* w strukturach duszpasterstwa zwyczajnego. Dla właściwego realizowania celów postawionych przez ustawodawcę, kierownictwo oddziału parafialnego Ruchu miało konkretne zadania. Należało do nich krzewienie szacunku wobec godności osoby ludzkiej i jej życia, promocja katolickich postaw współżycia społecznego oraz wychowywanie do trzeźwości od alkoholu i innych używek²⁸⁶.

Prawodawca postawił również przed członkami parafialnego oddziału zadanie budzenia wśród pozostałych parafian zrozumienia dla idei trzeźwości i abstynencji głównie przez własne świadectwo, ale także przez kolportaż właściwych pism. Niemale znaczenie w tym względzie miało również zapoznawanie wiernych z negatywnymi skutkami dla zdrowia, które powodowały uzależnienia, szczególnie od alkoholu, nikotyny, ale także innych używek, w tym narkotyków. Członkowie oddziałów parafialnych Ruchu byli sami zobowiązani do permanentnej formacji w kształtowaniu we własnym życiu osobistym postawy trzeźwości i abstynencji. Regulamin nie określał dokładnie w jaki sposób ta formacja winna się odbywać. Należy przypuszczać, że konkretny program formacyjny był stale aktualizowany i realizował się przede wszystkim w konferencjach, seminariach tematycznych, dotyczących tematyki trzeźwościowej oraz dniach skupienia. Członkowie mieli również przestrzegać zobowiązań

²⁸⁵ Por. tamże, s. 363.

²⁸⁶ Por. tamże.

*Jasnogórskich Ślubów Narodu i Wytocznych Episkopatu Polski dla Kościelnej Działalności Trzeźwościowej*²⁸⁷.

Ustawodawca stanowił, aby członkowie Ruchu oddziaływali w zakresie promocji trzeźwego stylu życia i abstynencji od alkoholu również w obszarze publicznym. W tym celu winni wykorzystywać przepisy prawa państwowego dla skuteczniejszego zwalczania alkoholizmu, nikotynizmu i narkomanii, a także innych form uzależnień. W trosce o propagowanie abstynencji i wychowanie obywateli do życia w trzeźwości, należało także okazywać poparcie dla działalności społeczno-kulturowej instytucji kościelnych i pozakościelnych, a także innych stowarzyszeń abstynenckich i trzeźwościowych, aby objąć zasięgiem oddziaływania jak największą liczbę osób. Złączenie wspólnych wysiłków instytucji kościelnych i publicznych na polu walki o trzeźwość narodu ujawnia głęboką troskę ustawodawcy o ten aspekt życia społecznego, który w tamtym czasie wymagał energicznego podjęcia skutecznych środków. Tym samym zamysł prawodawcy reprezentował nie tylko interes Kościoła, ale także narodu i państwa polskiego, co jest charakterystyczne w wielu aspektach dla działalności Kościoła, który działa w konkretnych warunkach historycznych i społecznych²⁸⁸.

Normy ustawodawcy stanowiły konkretne środki, którymi winni posługiwać się członkowie oddziałów parafialnych Ruchu, aby zrealizować postawione przez Regulamin założenia i cele. Należało do nich przede wszystkim pozyskiwanie przez promocję idei trzeźwościowej i abstynenckiej nowych członków zarówno spośród osób dorosłych, jak dzieci i młodzieży, organizacja wydarzeń o charakterze kulturalnym, kolportaż ulotek, broszur i plakatów, a także filmów i czasopism o tematyce trzeźwościowej, inicjowanie wytwarzania domowym sposobem napojów bez zawartości alkoholu, promocja bezalkoholowego celebrowania różnych wydarzeń i spotkań rodzinnych²⁸⁹.

Oddziały parafialne winny również inicjować współpracę z innymi instytucjami w celu lepszej koordynacji działalności na polu wychowania do trzeźwości. Takim przejawem wzajemnej kooperacji zgodnie z normami prawodawcy, miała być współpraca z ośrodkami zdrowia oraz instytucjami, zajmującymi się leczeniem odwykowym. Ustawodawca nie zapomniał również o współpracy z podmiotami, trudniącymi się w specjalistycznej opiece nad rodziną osoby uzależnionej od alkoholu. Ustawodawca stanowił normy, które regulowały

²⁸⁷ Por. tamże.

²⁸⁸ Por. tamże.

²⁸⁹ Por. tamże, s. 364.

holistyczne podejście do tematu wychowania do trzeźwości i abstynencji od alkoholu i innych uzależnień. Stąd przepisy regulaminu stanowiły o konieczności współpracy z innymi podmiotami poprzez nawiązanie relacji i wzajemną pomoc na płaszczyźnie krzewienia idei trzeźwości. Wśród tych podmiotów należało nawiązywać kontakt również z uczelniami wyższymi, w tym z wyższymi seminariami duchownymi²⁹⁰.

Działalność Maksymiliańskiego Ruchu Trzeźwości, chociaż skupiała się głównie na promocji trzeźwości i abstynencji od alkoholu, to jednak nie ograniczała się tylko do tego jednego obszaru uzależnienia. Prawodawca stanowił, aby członkowie Ruchu promowali wszelką trzeźwość, która jest wyrazem wolności wewnętrznej człowieka od jakichkolwiek uzależnień. A więc należało propagować również walkę z nikotynizmem i narkomanią, a także innymi formami uzależnień, które w konkretnych warunkach miejsca i czasu stawały się zagrożeniem dla współczesnego człowieka. Dlatego też prawodawca przykładął dużą wagę do życia religijnego członków Ruchu, aby najpierw sami budowali w swoim życiu postawę wewnętrznej wolności, koniecznej do życia w trzeźwości. Stąd przynależący do Ruchu w niektóre święta liturgiczne²⁹¹ zobowiązani byli uczestniczyć w specjalnych nabożeństwach, połączonych z konferencją tematyczną, sprawowaniem sakramentu pokuty oraz przyjęciem Komunii Świętej. Prawodawca wymagał, aby życiu członków Ruchu nadać rys szczególnego sposobu przeżywania Adwentu, Wielkiego Postu i miesiąca sierpnia, jako czasu całkowitej abstynencji od alkoholu²⁹².

Ramowy *Regulamin Ruchu Trzeźwości im. św. Maksymiliana Kolbego* określał kryteria, które winni spełniać jego członkowie. Zgodnie z normami ustawodawcy uczestnikiem Maksymiliańskiego Ruchu Trzeźwości mógł zostać katolik od czasu przyjęcia I Komunii Świętej. Jak wspomniano wyżej Ruch dzielił się na trzy kategorie członków, w zależności od deklaracji o stosunku do konsumpcji alkoholu. Pierwszą kategorią byli sympatycy wspierający, do których należały tylko osoby pełnoletnie. Ich przynależność do Ruchu nie była potwierdzona żadnym pisemnym zobowiązaniem. Sympatycy byli zobowiązani moralnie do zachowania całkowitej bądź częściowej wstrzemięźliwości od alkoholu. Wyjątkiem był sierpień, w którym winni zachować zupełną abstynencję od napojów alkoholowych²⁹³.

²⁹⁰ Por. tamże.

²⁹¹ Należały do nich: Ofiarowanie Pańskie (2 II), NMP Królowej Polski (3 V), Narodzenie św. Jana Chrzciciela (24 VI), wspomnienie św. Maksymiliana Kolbego (14 VIII), NMP Częstochowskiej (26 VIII) oraz wspomnienie NMP Różańcowej (7 X). Por. tamże.

²⁹² Por. tamże.

²⁹³ Por. tamże, s. 365.

Kolejną kategorią członkostwa w Ruchu byli Przyjaciele Apostolstwa Trzeźwości. W skład tej grupy wchodziły trzy podgrupy wiekowe: dorośli, dzieci i młodzież. W zależności od wieku, każda z podgrup miała zróżnicowane zobowiązania. Dorośli, którzy ukończyli 21. rok życia winni całkowitą abstynencję alkoholową przez całe życie bądź zobowiązanie do zupełnej wstrzemięźliwości alkoholowej przynajmniej na okres roczny z możliwością ponawiania całkowitej abstynencji. Natomiast członkowie Ruchu spośród dzieci i młodzieży zobowiązywali się do całkowitej wstrzemięźliwości od alkoholu i nikotyny do ukończenia 21. roku życia, a do wstrzemięźliwości od narkotyków na okres całego życia. Normy stanowiły również, aby wspierały dzieło Ruchu swoją modlitwą, świadectwem życia oraz czystością obyczajów, praktykując cnotę męstwa ewangelicznego²⁹⁴.

Ostatnią kategorią członkostwa w Ruchu, którą wymieniał ustawodawca byli Miłośnicy Apostolstwa Trzeźwości. Należały do nich tylko osoby dorosłe, które zobowiązywały się do całkowitej abstynencji alkoholowej na całe życie albo przynajmniej na okres członkostwa w Ruchu. Prawodawca zaznaczył szczególny motyw, który winien towarzyszyć podjęciu takiego zobowiązania, a którym zgodnie z normą regulaminu miała być miłość do Boga i bliźniego. Miłośnicy Apostolstwa Trzeźwości swoje oświadczenie składali na piśmie²⁹⁵.

Oprócz szczególnych obowiązków, wynikających z przynależności do poszczególnych kategorii członkostwa w Ruchu, prawodawca wymieniał również wspólne dla wszystkich członków zobowiązania. Należały do nich: odmawianie codziennie określonych modlitw przez orędownictwo Najświętszej Maryi Panny, które stanowiło zawierzenie siebie, rodziny i Polski Matce Bożej, podtrzymywanie świadomości wspólnego braterstwa wszystkich członków Maksymiliańskiego Ruchu Trzeźwości (służyć temu celowi miało codzienne rozważanie Modlitwy Pańskiej), czynny udział w organizowanych co miesiąc dla członków Ruchu spotkaniach i nabożeństwach, współpraca z oddziałem Ruchu w apostołacie trzeźwościowym w swoim środowisku lokalnym, dobrowolna składka pieniężna na rozwój dzieł, prowadzonych przez Ruch. Ustawodawca ustalił normy, dotyczące podziału składek pieniężnych. 25% zebranych środków należało przeznaczyć dla Krajowego Ośrodka Trzeźwości i Abstynencji, 25% dla Ośrodka Trzeźwości i Abstynencji prowadzonego w diecezji, pozostałą sumę na działalność oddziału parafialnego Ruchu²⁹⁶.

²⁹⁴ Por. tamże.

²⁹⁵ Por. tamże, s. 365-366.

²⁹⁶ Por. tamże, s. 366.

Dalej regulamin stanowił, że każdy z członków Ruchu winien prenumerować czasopisma i periodyki o tematyce trzeźwościowej i promującej postawy abstynencji. Wśród nich należało preferować te, które drukowane były przez wydawców katolickich, bowiem zawierały dodatkowo treści o charakterze religijnym. Ustawodawcy zależało, aby członkowie ruchu rozwijali swoją wiedzę w obszarze zagadnień, związanych z działalnością Ruchu, prowadząc równolegle pogłębienie życia duchowego. Te dwa aspekty dla praktycznej działalności Ruchu znajdowały się stale w centrum zainteresowania prawodawcy. Walka o trzeźwość i promocja postaw abstynenckich miała opierać się w zamierzeniach Maksymiliańskiego Ruchu Trzeźwości na kształtowaniu życia religijnego we wspólnocie Kościoła. Dlatego też z tego powodu normy regulaminu stanowiły o aktywnym udziale członków Ruchu w niedzielnej Mszy Świętej, ale także o indywidualnym rozważaniu Pisma Świętego, częstej Komunii eucharystycznej oraz praktykowaniu drobnych umartwień w ramach chrześcijańskiej ascezy. Regulamin przypominał również członkom o konieczności pozyskiwania nowych uczestników dzieła Ruchu, zwłaszcza że swojego najbliższego otoczenia. Szczególną pomocą dla członków Ruchu w przestrzeganiu zobowiązań wynikających z przynależności do Ruchu była publikacja *ABC Społecznej Krucjaty Miłości*²⁹⁷.

Wśród uprawnień, wynikających z przynależności do Ruchu, ustawodawca na pierwszym miejscu wymienił dobra duchowe, które zyskiwali jego członkowie. Należał do nich udział w modlitwach i odpustach oraz owocach Mszy Świętych. W dalszych normach regulamin stanowił, że czynne i bierne prawo wyborcze do funkcji na poziomie parafialnym, dekanalnym, diecezjalnym i krajowym Ruchu posiadali zarówno przyjaciele Ruchu jak i członkowie miłośnicy. Posiadali oni również uprawnienie do przedkładania kierownictwu Ruchu własnych koncepcji i projektów, dotyczących działalności Maksymiliańskiego Ruchu

²⁹⁷ Autorem publikacji był kard. Stefan Wyszyński. *ABC Społecznej Krucjaty Miłości*: Szanuj każdego człowieka, bo Chrystus w nim żyje. Bądź wrażliwy na drugiego człowieka, twojego brata (siostrę), Myśl dobrze o wszystkich – nie myśl źle o nikim. Staraj się nawet w najgorszym znaleźć coś dobrego, Mów zawsze życzliwie o drugich – nie mów źle o bliźnich. Napraw krzywdę wyrządzoną słowem. Nie czyn rozdzwiku między ludźmi, Rozmawiaj z każdym językiem miłości. Nie podnoś głosu. Nie przeklinaj. Nie rób przykrości. Nie wyciskaj łez. Uspokajaj i okazuj dobroć, Przebaczej wszystko wszystkim. Nie chowaj w sercu urazy. Zawsze pierwszy wyciągnij rękę do zgody, Działaj zawsze na korzyść bliźniego. Czyń dobrze każdemu, jakbyś pragnął, aby tobie tak czyniono. Nie myśl o tym, co tobie jest kto winien, ale co Ty jesteś winien innym, Czynn timer współczuj w cierpieniu. Chętnie spiesz z pociechą, radą, pomocą, sercem, Pracuj rzetelnie, bo z owoców twojej pracy korzystają inni, jak Ty korzystasz z pracy drugich, Włącz się w społeczną pomoc bliźnim. Otwórz się ku ubogim i chorym. Używaj ze swego. Staraj się dostrzec potrzebujących wokół siebie, Módl się za wszystkich, nawet za nieprzyjaciół. S. Wyszyński, *ABC Społecznej Krucjaty Miłości*, w: <https://wyszynskiprymas.pl/abc-spolecznej-krucjaty-milosci/> (8.01.2025).

Trzeźwości. Prawodawca przyznawał prawo do posiadania i noszenia odznak i symboli Ruchu zarówno przyjaciółom i miłośnikom Ruchu, jak również jego sympatykom²⁹⁸.

Ustawodawca stanowił zasady, dotyczące członkostwa w Ruchu. Członkostwo w Maksymiliańskim Ruchu Trzeźwości ustawało na 3 sposoby. Pierwszym była śmierć członka Ruchu, drugim dobrowolne wystąpienie z Ruchu, trzeci sposób następował przez skreślenie członka, które mogło dokonać się po wykluczeniu przez księdza moderatora po odbyciu narady z opiekunami odpowiednich oddziałów apostolatu trzeźwościowego. Powodem takiego wykluczenia był brak przestrzegania regulaminu Ruchu, a także nieuzasadniona absencja na obowiązkowych spotkaniach członków Ruchu, przynajmniej przez okres jednego roku. Do powodów wykluczenia z Ruchu należało także złamanie przyrzeczenia trzeźwości. Nie następowało ono jednak mocą samego prawa. Po złamaniu zobowiązania członek Ruchu otrzymywał upomnienie. Jeśli nie nastąpiła poprawa, dopiero wtedy podejmowano procedurę wykluczenia z Ruchu. Tak konkretne normy regulujące członkostwo w Ruchu i wykluczenie z jego szeregów, ukazywały wolę prawodawcy co do kształtowania świadomej i pogłębionej postawy życiowej w oparciu o ideały Maksymiliańskiego Ruchu Trzeźwości²⁹⁹.

Ustawodawca stanowił normy o sposobie nabywania członkostwa w Ruchu w zależności od stopnia zaangażowania w jego działalność. Aby zostać członkiem przyjacielem bądź miłośnikiem Maksymiliańskiego Ruchu Trzeźwości należało w czasie specjalnej ceremonii w ramach nabożeństwa paraliturgicznego złożyć przyrzeczenie wstrzeźliwości, a także złożyć podpis pod deklaracją członkostwa i dokonać wpisu do Złotej Księgi Trzeźwości. Specjalny ceremoniał przyjęcia do Ruchu miał pobudzać nowych członków do świadomości rangi podjętych zobowiązań. Dla dzieci i młodzieży okazją przystąpienia do Ruchu była uroczystość Pierwszej Komunii Świętej oraz przyjęcie sakramentu bierzmowania. W takiej sytuacji po odpowiednim pouczeniu samych aplikujących do członkostwa oraz ich rodziców, przyjęcia do Ruchu mógł dokonać każdy kapłan, posługując się w tym celu specjalną formułą przyrzeczenia. W przypadku członków spośród dzieci i młodzieży, ustawodawca nakładał na rodziców obowiązek dalszej formacji w idei Ruchu. Pomocą miała być współpraca z duszpasterzem na tym polu. Rodzice sami winni przy tym dawać dzieciom wzorowy przykład wdrażania treści przyrzeczeń w osobistym życiu³⁰⁰.

²⁹⁸ Por. *Ramowy Regulamin Ruchu Trzeźwości...*, dz. cyt., s. 367.

²⁹⁹ Por. tamże.

³⁰⁰ Por. tamże.

Prawodawca przewidywał możliwość przystąpienia do Ruchu w formie prywatnej. Zgodnie z przepisami regulaminu mógł go dokonać każdy katolik w dobrowolnie wybranym przez siebie dniu. Należało w tym celu na ręce kapłana złożyć przepisane normami przyrzeczenie, które mogło mieć miejsce w kościele bądź w innym godnym tego obrzędu miejscu. Normy umożliwiały przystąpienie do Ruchu również w sposób zbiorowy. Zgodnie z wolą ustawodawcy okazją do wspólnotowego przystąpienia do Maksymiliańskiego Ruchu Trzeźwości miały być przede wszystkim święta, celebrowane szczególnie uroczyscie w Ruchu, dni Tygodnia Modlitw o Trzeźwość Narodu w Kościele w Polsce, dni misji parafialnych, rekolekcji bądź odpustów, celebrowanych w parafiach. Do przyjęcia zbiorowego przystąpienia do Ruchu upoważniony był każdy kapłan. W tym celu winien on pouczyć aplikujących do członkostwa o zadaniach i obowiązkach członków Ruchu. Kandydaci winni wcześniej wypełnić deklaracje członkowskie. Dopiero po tej czynności można było wpisać ich imiona i nazwiska do Złotej Księgi Trzeźwości. Ustawodawca stanowił obrzęd odnowienia przyrzeczeń złożonych w dniu przystąpienia do Ruchu, który miał mieć miejsce w liturgiczną uroczystość Narodzenia św. Jana Chrzciciela bądź w następującą po niej niedzielę. W czasie celebracji można było przyjąć również przyrzeczenia od nowych członków³⁰¹.

Odminną formę przyjęcia do Ruchu ustawodawca przewidział dla sympatyków wspierających Maksymiliański Ruch Trzeźwości. Aplikacja sympatyków do Ruchu mogła nastąpić również w czasie celebracji sakramentu pokuty albo nabożeństwa o charakterze ekspiacyjnym na podstawie osobistej i wewnętrznej decyzji. Normy nie przewidywały pisemnej formy deklaracji jako obligatoryjnej w tym przypadku. Celebrans przewodniczący nabożeństwu wyznaczał w odpowiednim momencie chwilę ciszy, podczas gdy kandydaci spośród sympatyków mogli wewnętrznie podjąć zobowiązania, wynikające z członkostwa w Ruchu. Istniała również możliwość, aby duszpasterz zaproponował aplikującym do Ruchu podniesienie ręki oraz wspólne wypowiedzenie słów przyrzeczenia, celem nadania temu aktowi rangi znaczenia społecznego i kościelnego³⁰².

Regulamin Ruchu zawierał szczegółowe normy, dotyczące struktury terytorialnej, która wynikała z jego kościelnego charakteru, nadanego postanowieniem Konferencji Episkopatu Polski. Ustawodawca stanowił, że podstawowymi jednostkami terytorialnymi będą dla Ruchu parafia, dekanat oraz diecezja. To w ich obrębie członkowie Ruchu winni urzeczywistniać w sposób uporządkowany normami regulaminu zadania i obowiązki, wynikające z przynależności

³⁰¹ Por. tamże, s. 368.

³⁰² Por. tamże.

do Ruchu. Na tych trzech poziomach kształtowała się również w konkretny sposób działalność apostolska Maksymiliańskiego Ruchu Trzeźwości³⁰³.

Regulamin stanowił, że bezpośrednią odpowiedzialność za działalność Ruchu przed biskupem diecezjalnym ponosił proboszcz parafii jako moderator Ruchu w granicach swojej wspólnoty. Za działania na terenie dekanatu odpowiedzialnym był referent dekanalny we właściwej współpracy z dziekanem. Natomiast na poziomie diecezji za działalność Ruchu odpowiadał referent diecezjalny jako diecezjalny dyrektor Ruchu Trzeźwości im. św. Maksymiliana Kolbego. Odpowiedzialność za działania Ruchu na terenie kraju ponosiła kolegialnie Komisja Episkopatu Polski ds. Trzeźwości. Ona miała również obowiązek koordynacji i nadawania odpowiedniego kierunku działaniom Ruchu oraz właściwego inspirowania odpowiedzialnych za dzieło na niższych szczeblach³⁰⁴.

W skład Komisji Episkopatu Polski ds. Trzeźwości wchodził krajowy duszpasterz ds. trzeźwości i abstynencji oraz sekretarz komisji, który pełnił równocześnie funkcję krajowego dyrektora Maksymiliańskiego Ruchu Trzeźwości. Jego zadaniem było m.in. podejmowanie współpracy z innymi komisjami Konferencji Episkopatu Polski, a szczególnie z Komisją ds. Duszpasterstwa Ogólnego³⁰⁵.

Ustawodawca stawiał szczególne zadania przed kierownictwem Ruchu. Ich zadaniem była dbałość o właściwie prowadzoną działalność oraz interioryzacja krótko i długoterminowych programów formacyjnych. Kierownictwo odpowiadało również za dokumentację, dotyczącą działalności i spraw formalnych Ruchu. Ważna rola została przypisana także animatorom i poszczególnym opiekunom oddziałów Maksymiliańskiego Ruchu Trzeźwości. Stanowili oni swego rodzaju pośrednictwo pomiędzy kierownictwem a pozostałymi członkami Ruchu. Stąd ich zadaniem była troska o właściwą realizację programu formacyjnego, organizacja comiesięcznych spotkań o charakterze apostolskim oraz o koordynację działalności Ruchu z duszpasterstwem zwyczajnym, prowadzonym w parafii³⁰⁶.

Ważnym ciałem kolegiальnym w strukturze wewnętrznej Ruchu była Rada Diecezjalna Ruchu Trzeźwości im. św. Maksymiliana Kolbego. To gremium powoływał do istnienia diecezjalny dyrektor Ruchu. Miało ono charakter opiniotwórczy oraz pełniło funkcję doradczą. W skład tego kolegium wchodził diecezjalny dyrektor ds. społeczno-charytatywnych, referenci trzeźwości z dekanatów, przedstawiciel dziekanów oraz biegli w zakresie zagadnień

³⁰³ Por. tamże, s. 371.

³⁰⁴ Por. tamże, s. 372.

³⁰⁵ Por. tamże.

³⁰⁶ Por. tamże.

alkoholizmu i praktycy w walce z uzależnieniami, zaproszeni do tego gremium przez dyrektora³⁰⁷.

Przepisy regulaminu stanowiły o przynajmniej corocznym zebraniu Rady Diecezjalnej Ruchu, które winno być zwołane przez dyrektora diecezjalnego. Normy przewidywały możliwość wyłonienia spośród siebie przez członków Rady Diecezjalnej specjalnych komisji powołanych pod względem kryterium tematycznego, aby w wąskim zakresie podejmować działania w obszarze konkretnego zagadnienia. Ustawodawca w tym wymiarze pozostawiał dobrowolność, która miała być uzasadniona istnieniem potrzeb lokalnych³⁰⁸.

Na poziomie krajowym, odpowiednikiem rady diecezjalnej była Krajowa Rada Maksymiliańskiego Ruchu Trzeźwości. To gremium miało charakter doradczy względem dyrektora krajowego Ruchu. Pośredniczyło również w przekazie informacyjnym z działalności niższych szczebli. Dyrektor krajowy był odpowiedzialny za zwołanie Krajowej Rady Ruchu. Zgodnie z przepisami regulaminu winien zwoływać Radę przynajmniej raz w roku. Skład Krajowej Rady stanowił dyrektor krajowy, dyrektorzy diecezjalni Ruchu oraz przedstawiciele wybranych komisji Episkopatu, a także biegli w zagadnieniu alkoholizmu, zaproszeni przez dyrektora krajowego. Zaproszenie, zgodnie z wolą ustawodawcy, winno być uzasadnione istnieniem prawdziwej potrzeby³⁰⁹.

Normy regulaminu stanowiły stosunkowo szczegółowe przepisy, dotyczące trybu rozstrzygania sporów, zawiązania i rozwiązania oddziału Ruchu w parafii oraz warunków przystąpienia do Ruchu. Ustawodawca stanowił, że spory wewnętrzne pomiędzy członkami Ruchu w pierwszej instancji rozstrzygał moderator. Drugą instancją w rozwiązaniu sporu pozostawał dyrektor diecezjalny, a zawsze ostatnim był biskup diecezjalny. Dalej prawodawca stanowił, że zgodnie z prawem zawiązanie bądź rozwiązanie oddziału Ruchu mogło zaistnieć tylko poprzez wydanie przez biskupa diecezjalnego na piśmie aktu erygującego bądź kasującego. Jeśli poważne powody za tym przemawiały, biskup diecezjalny z własnej inicjatywy mógł dokonać rozwiązania oddziału Ruchu. W takim przypadku w sprawie majątku oddziału oraz zgromadzonej dokumentacji decyzję podejmował wyłącznie biskup diecezjalny³¹⁰.

Ustawodawca dopuścił, że istnienie oddziału Ruchu na terenie parafii może wygasnąć z inicjatywy członków. Wówczas decyzje w sprawie majątku oddziału oraz dokumentów

³⁰⁷ Por. tamże.

³⁰⁸ Por. tamże.

³⁰⁹ Por. tamże, s. 373.

³¹⁰ Por. tamże.

podejmował moderator, który winien w tym zakresie porozumieć się z dziekanem. Ustawodawca szczegółowo zaznaczył warunki, które winien spełnić przystępujący do Ruchu. Należały do nich: oddanie się i zawierzenie Maryi Niepokalanej, osobiste świadectwo trzeźwości i abstynencji dawane w przestrzeni publicznej, przestrzeganie zasad, wyrażonych przez prymasa Stefana Wyszyńskiego w *ABC Społecznej Krucjaty Miłości*³¹¹ oraz kierowanie się w życiu zasadami Maryjnych Pomocników Kościoła³¹² w zakresie pogłębienia życia religijnego i praktyki miłosierdzia w odniesieniu do bliźnich³¹³.

Szczegółowe w wielu kwestiach uregulowania prawne, które zawierał regulamin Ruchu stanowiły świadectwo troski ustawodawcy o właściwą działalność duszpasterstwa trzeźwości. Rozbudowana struktura, obejmująca każdy szczebel podziału terytorialnego Kościoła miała zapewnić żywotną działalność i wspomagać koordynację apostołstwa. Regulamin znalazł zastosowanie w diecezji płockiej. Normy synodalne popierały prowadzenie wszelkiej aktywności trzeźwościowej i promującej abstynencję. Tak rozbudowana działalność Kościoła na polu trzeźwościowym stanowiła odpowiedź na problem społeczny, z którym w analizowanym przedziale czasowym borykało się wielu wiernych.

³¹¹ Por. S. Wyszyński, *ABC Społecznej Krucjaty...*, dz. cyt., tamże.

³¹² Por. J. Hadryś, *Pobożność maryjna w służbie komunii z Bogiem i ludźmi w nauczaniu Sługi Bożego kardynała Stefana Wyszyńskiego*, w: „Teologia i Moralność”, t. 10, 2011, s. 105-117.

³¹³ Por. *Ramowy Regulamin Ruchu Trzeźwości...*, dz. cyt., s. 373.

Rozdział IV Urzędy i instytucje centralne w diecezji płockiej

1. Kuria diecezjalna

Kodeks Jana Pawła II poświęcił kurii diecezjalnej kan. od 469 do 474¹. Jej pojęcie określa treść kan. 469 KPK². Jest ona organem złożonym z instytucji i osób, których zadaniem jest pomoc biskupowi diecezjalnemu w zarządzaniu diecezją³. Kuria diecezjalna wspomaga biskupa diecezjalnego w wykonywaniu władzy wykonawczej i sądowniczej⁴ oraz koordynacji pracy duszpasterskiej w diecezji. Nie jest jednak instrumentem, który ma udział w władzy ustawodawczej⁵. Nominacji na urzędy w kurii w sposób swobodny dokonuje biskup diecezjalny⁶. Normy, dotyczące sprawowania urzędów wikariuszy generalnych, biskupich, kanclerza i notariuszy kurii oraz ekonoma diecezji zawierają kan. od 475 do 494 KPK⁷.

Ustawodawca partykularny odniósł się do norm kodeksowych na temat kurii diecezjalnej, wikariuszy generalnych i biskupich, kanclerza i notariuszy kurialnych oraz ekonoma diecezji w 11 numerach *XLII Synodu Diecezji Płockiej* (numery od 107 do 117)⁸. Określając zadania Kurii Diecezjalnej Płockiej, prawodawca diecezjalny powtórzył zasadniczo treść kan. 469 KPK, formułując, że zadaniem tego organu złożonego z instytucji i osób jest pomoc biskupowi płockiemu w zarządzaniu diecezją⁹. Synod stanowił, że na czele kurii stoi moderator¹⁰, który ma pełnić zadania koordynujące pracę poszczególnych wydziałów. Jego

¹ Obecnie w Kościele kurie występują na poziomie Kościoła powszechnego (Kuria Rzymska) oraz na poziomie diecezji (kuria diecezjalna). Kurie posiadają również jednostki administracyjne zrównane w prawie z diecezją, a więc: prałatura terytorialna i opactwo terytorialne, administratura apostolska, prefektura apostolska wikariat apostolski oraz ordynariat polowy. Por. J. Krukowski, *Komentarz do rozdziału II tytułu III księgi II KPK*, w: J. Krukowski, R. Sobański (red.), *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, t. II/1, Poznań 2005, s. 344-345.

² Por. KPK, kan. 469.

³ Por. J. Arrieta, *Komentarz do kan. 469 KPK*, w: P. Majer (red.), *Kodeks...*, dz. cyt., s. 330. Ustawodawca zaznacza, że zadania osób i instytucji kurii nie ograniczają się tylko do spraw czysto prawno-kanonicznych, ale wpisują się w duszpasterską misję Kościoła.

⁴ Urzędy, które tworzą sąd diecezjalny wchodzi również w skład kurii, ale przepisy związane z wykonywaniem władzy sądowniczej znajdują się księdze VII *Procesy*. Por. J. Arrieta, *Komentarz do rozdziału II tytułu III księgi II KPK*, w: P. Majer (red.), *Kodeks...*, dz. cyt., s. 329.

⁵ Por. J. Adamczyk, *Księgi w kurii diecezjalnej w aspekcie kanonicznym*, w: „Wrocławski Przegląd Teologiczny”, nr 25, 2017, s. 188.

⁶ Por. KPK, kan. 470; por. J. Arrieta, *Komentarz do kan. 470 KPK*, w: P. Majer (red.), *Kodeks...*, dz. cyt., s. 330.

⁷ Por. KPK, kan. 475-494.

⁸ Por. *XLII Synod Diecezji Płockiej...*, dz. cyt., s. 97-98.

⁹ Por. KPK, kan. 469.

¹⁰ Funkcja moderatora kurii pojawiła się dopiero w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 roku. Moderator kurii nie koordynuje pracy wikariuszy generalnych i biskupich oraz wikariusza sądowego, ponieważ ten obszar

zadaniem jest również przygotowanie terminarza, przygotowanie programu sesji kurialnych oraz troska o właściwe wypełnianie swoich zadań przez pozostałych pracowników kurii¹¹. Ustawodawca diecezjalny skorzystał z możliwości ustanowienia urzędu moderatora kurii, który nie jest obligatoryjny. Wydaje się, że znaczny obszar diecezji płockiej oraz związana z nim liczba mieszkańców przemawiały za powołaniem urzędu moderatora dla lepszej koordynacji pracy duszpasterskiej. Prawo synodalne nie rozstrzygało jednak czy moderatorem kurii należy mianować wikariusza generalnego lub wikariusza biskupiego, do czego zachęca norma, zawarta w kan. 473 § 2 KPK, czy też należy mianować na ten urząd innego kapłana¹².

Co do sposobu sprawowania urzędów przez wikariuszy generalnych, biskupich oraz wikariusza sądowego, synod nie zawierał szczegółowych norm, ale w tym zakresie odsyłał do dyspozycji ustawodawcy kodeksowego¹³. Nie było wzmianki o zakresie kompetencji wikariusza biskupiego, którego określenie należy do biskupa diecezjalnego. Ustawodawca diecezjalny nie uchwalił w tym zakresie żadnej normy, prawdopodobnie ze względów praktycznych.

Uchwały synodalne odpowiedzialnością za sporządzanie dokumentów, korespondencję oraz przekazywanie akt do archiwum nakładały na kanclerza kurii, którego w pracy wspomagali notariusze¹⁴. Ustawodawca diecezjalny nie uściślił, co należy do szczególnych kompetencji kanclerza, a co do wspomagających go notariuszy, przywołując tylko ogólne odniesienie do norm kodeksowych.

Ogólne przywołanie normy kodeksowej zawierał również nr 112 synodu płockiego, który stanowił, że ekonom swój urząd pełnił pod władzą zwierzchnią biskupa płockiego i przy udziale Rady do Spraw Ekonomicznych¹⁵. Ustawodawca diecezjalny nie sprecyzował na czym

działalności urzędów w diecezji podlega bezpośrednio biskupowi diecezjalnemu. Więcej na ten temat: J. Krukowski, *Komentarz do kan. 473 KPK*, w: J. Krukowski, R. Sobański (red.), *Komentarz...*, dz. cyt., s. 350.

¹¹ Por. *XLII Synod Diecezji Płockiej...*, dz. cyt., s. 97.

¹² Por. KPK, kan. 473 § 2. Więcej na ten temat: J. Arrieta, *Komentarz do kan. 473-474 KPK*, w: P. Majer (red.), *Kodeks...*, dz. cyt., s. 331-332.

¹³ Por. *XLII Synod Diecezji Płockiej...*, dz. cyt., tamże. Urząd wikariusza biskupiego został wprowadzony dopiero dekretem *Christus Dominus* Soboru Watykańskiego II. „W kurii diecezjalnej naczelnym stanowiskiem jest urząd wikariusza generalnego. Ilekroć zaś domaga się tego sprawny zarząd diecezją, biskup może ustanowić jednego lub kilku wikariuszy biskupich, którzy na mocy samego prawa w wyznaczonej części diecezji albo w pewnym zakresie obowiązków, albo względem wiernych określonego obrządku posiadają taką władzę, jaką prawo powszechne przyznaje wikariuszowi generalnemu”: *Dekret o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele Christus Dominus* (28.10.1965), w: AAS, nr 27, 1966, s. 686-687, źródło: <https://www.vatican.va/archive/aas/documents/AAS-58-1966-ocr.pdf> (22.07.2024). Więcej na ten temat: J. Krukowski, *Komentarz do art. 1 rodz. II tytułu III księgi II KPK*, w: J. Krukowski, R. Sobański (red.), *Komentarz...*, dz. cyt., s. 351-352.

¹⁴ Por. *XLII Synod Diecezji Płockiej...*, dz. cyt., s. 97-98.

¹⁵ Por. KPK, kan. 494 § 1-4; por. *XLII Synod Diecezji Płockiej...*, dz. cyt., s. 98.

ma polegać udział Rady do Spraw Ekonomicznych w zarządzie dobrami doczesnymi przez ekonoma. Nie zawarł również wzmianki o pięcioletniej kadencyjności urzędu ekonoma diecezjalnego, a także o jego obligatoryjnym powołaniu po wysłuchaniu zdania członków kolegium konsultorów i Rady do Spraw Ekonomicznych¹⁶. Pominięcia, o których mowa, wydają się jednak uzasadnione ze względu na niepotrzebne powtórzenia norm prawa powszechnego.

W tytule o kurii diecezjalnej znalazł się zapis, dotyczący sądu diecezjalnego. Nr 114 synodu płockiego zawierał normę, zgodnie z którą Sąd Biskupi Płocki stanowił sąd pierwszej instancji dla spraw sądowych z terenu diecezji. Do pracowników sądowych należał: oficjał (wikariusz sądowy), wiceoficjał (pomocniczy wikariusz sądowy), obrońca wężła małżeńskiego, notariusz, a także sędziowie diecezjalni oraz rzecznik sprawiedliwości¹⁷.

Struktura kurii diecezjalnej była złożona z wydziałów oraz komisji. Na czele każdego wydziału stał dyrektor, z którym współpracowali referenci. W skład kurii weszły: Wydział Administracyjny, Wydział Duszpasterski, Wydział Katechetyczny, Wydział Budownictwa i Sztuki Sakralnej oraz Komisja Liturgiczna, Komisja Muzyki Kościelnej, Komisja do spraw Organistowskich, Komisja do Spraw Wydawniczych, Komisja do Spraw Katedry¹⁸. Tak rozbudowana struktura kurii diecezjalnej wynikała z postulatów dokumentów soborowych¹⁹ (np. diecezjalna komisja liturgiczna)²⁰ oraz względnie dużej liczby osób zamieszkujących teren diecezji płockiej. Instytucjami podporządkowanymi kurii diecezjalnej, choć sensu stricto nie stanowiącymi jej struktury były: Płockie Wydawnictwo Diecezjalne, Księgarnia Diecezjalna, Archiwum Diecezjalne, Biblioteka Diecezjalna, Muzeum Diecezjalne, redakcja *Miesięcznika Pasterskiego Płockiego*, redakcja rocznika *Studia Płockie*, Diecezjalny Ośrodek Kultury

¹⁶ Por. KPK, kan. 494 § 1-4.

¹⁷ Por. *XLII Synod Diecezji Płockiej...*, dz. cyt., tamże. Zapis normy, dotyczącej sądu biskupiego w tytule o kurii diecezjalnej podyktowany jest normą kodeksową wyrażoną w kan. 469 KPK, a także treścią kan. 472 KPK. Por. KPK, kan. 469; kan. 472.

¹⁸ Por. *XLII Synod Diecezji Płockiej...*, dz. cyt., tamże.

¹⁹ Por. Paulus PP. VI, *Constitutio de Sacra Liturgia Sacrosanctum Concilium* (15.02.1964), AAS, nr 56, 1964, s. 112, źródło: <https://www.vatican.va/archive/aas/documents/AAS-56-1964-ocr.pdf> (24.07.2024).

²⁰ Por. Ł. Korporowicz, *Prawo liturgiczne Kościoła łacińskiego a Kodeks Prawa Kanonicznego z 1983 roku. Wybrane zagadnienia*, w: „*Studia Prawno-Ekonomiczne*”, t. 91, 2014, s. 23-45; por. S. Araszczyk, *Diecezjalne Komisje Liturgiczne jako postulat reformy liturgicznej. Perspektywa polska*, w: „*Liturgia Sacra*”, nr 29, 2023, s. 9-26. Ł. Korporowicz wskazuje na głębokie powiązania prawa liturgicznego z prawem dyscyplinarnym Kościoła. S. Araszczyk omawia m.in. zadania diecezjalnych komisji liturgicznych na podstawie ich statutu zatwierdzonego przez Konferencję Episkopatu Polski. Ostatnie zatwierdzenie wspomnianego statutu miało miejsce 21 czerwca 1991 roku.

Chrześcijańskiej oraz Katolickie Radio Płock²¹. Ustawodawca diecezjalny szczegółowy sposób funkcjonowania kurii diecezjalnej określił odrębnym regulaminem²².

*Regulamin Kurii Diecezjalnej Płockiej*²³ został podpisany przez biskupa Zygmunta Kamińskiego 1 lutego 1999 roku. Stanowił akt władzy ustawodawczej Biskupa Płockiego, którego celem była organizacja i koordynacja działalności kurii przy zachowaniu przepisów prawa kanonicznego. To źródło poznania praktycznego zastosowania norm kodeksowych przez ustawodawcę partykularnego. Przepisy regulaminu zawarte są w 44 numerach, które tworzą 3 rozdziały. Należy słusznie przypuszczać, że do czasu ukazania się wspomnianego regulaminu działalność kurii opierała się na wcześniej promulgowanym. Nie udało się go jednak odnaleźć podczas kwerendy archiwalnej.

Ustawodawca diecezjalny w pierwszych trzech numerach zasadniczo powtórzył ogólne normy kodeksowe, co do zadań kurii i swobody nominacji jej pracowników²⁴. Regulamin nakładał na pracowników następujące obowiązki: złożenia przysięgi wiernego wypełniania powierzonego zadania na ręce biskupa diecezjalnego bądź jego delegata, zachowania tajemnicy w zakresie oznaczonym przez biskupa, szacunku wobec jego osoby, sumiennego wypełniania powierzonych zadań, poczucia odpowiedzialności za funkcjonowanie kurii oraz zaangażowania w diecezjalne inicjatywy o charakterze duszpasterskim. Ustawodawca przywołał kan. 474 KPK, który stanowi o konieczności podpisu przez kanclerza lub notariusza akt kurialnych, aby zyskały prawną skuteczność²⁵. Dalej doprecyzował, iż przez akta kurii należy rozumieć wszelkie dokumenty urzędowe, które mają wywołać skutek prawny, a więc będą to m.in.: dekrety szczegółowe, zarządzenia, reskrypty czy przywileje²⁶.

Drugi rozdział regulaminu określał strukturę organizacyjną kurii. W jej skład weszły urzędy moderatora, wikariuszy generalnych, wikariusza sądowego, kanclerza, ekonoma diecezjalnego, notariuszy oraz wydziały, które wymieniał *XLII Synod Diecezji Płockiej*²⁷. Zmianą w strukturze wewnętrznej były dodatkowe instytucje podległe kurii. Oprócz wymienionych we wspomnianym synodzie²⁸ podporządkowane kurii zostały nowe instytucje

²¹ Por. *XLII Synod Diecezji Płockiej...*, dz. cyt., tamże.

²² Por. tamże.

²³ Obowiązywał do czasu promulgacji nowego regulaminu z dnia 5 grudnia 2015 roku. Por. *Gdzie jest Bóg, tam przyszłość. XLIII Synod Diecezji Płockiej...*, dz. cyt., s. 637-643.

²⁴ Por. KPK, kan. 469-470; por. *Regulamin Kurii Diecezjalnej Płockiej*, Płock 1999, s. 1.

²⁵ Por. KPK, kan. 474.

²⁶ Por. *Regulamin Kurii...*, dz. cyt., s. 1-2.

²⁷ Por. *XLII Synod Diecezji Płockiej...*, dz. cyt., tamże.

²⁸ Por. tamże.

w diecezji płockiej: Wydział Teologiczny Akademii Teologii Katolickiej – Kolegium Teologiczne Diecezji Płockiej i Punkt Konsultacyjny w Płocku – Sekcja Katolików Świeckich, Diecezjalne Studium Organistowskie, wydziały zamiejscowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego w Ciechanowie i w Sierpcu, a także Soborowe Studium Teologiczno-Pastoralne. Pewną nowością okazała się regulacja ustawodawcy diecezjalnego nadająca również podległość kurii Niższego Seminarium Duchownego oraz Wyższego Seminarium Duchownego w Płocku²⁹. Pod nieobecność moderatora kurii zastępował go kanclerz kurii. Wikariusze generalni i biskupi zostali zobowiązani, aby ważniejsze sprawy referować biskupowi diecezjalnemu³⁰.

Ustawodawca w *Regulaminie Kurii Diecezjalnej Płockiej* zawarł również normy regulujące pracę trybunału diecezjalnego. Na czele Sądu Biskupiego Płockiego stał wikariusz sądowy, którego wspomagał w pracy wikariusz sądowy pomocniczy, notariusz, kolegium sędziów diecezjalnych, a także promotor sprawiedliwości oraz obrońca węzła małżeńskiego. Prawodawca diecezjalny odniósł się wprost do kan. 472 KPK, powtarzając zawartą w nim normę co do kierowania się przepisami księgi VII Kodeksu prawa kanonicznego w sytuacji prowadzenia procesów sądowych jako trybunał I instancji³¹.

Prawodawca powszechny postanowił, że obowiązki kanclerza reguluje prawo powszechne i prawo partykularne. Regulamin doprecyzował obowiązki i zadania kanclerza oraz innych pracowników kurii, które normy zapisane w *XLII Synodzie Diecezji Płockiej* potraktowały dość ogólnikowo. Kanclerz kurii ponosił odpowiedzialność przede wszystkim za kierownictwo kancelarii kurialnej oraz jej stan techniczno-organizacyjny. Prawodawca diecezjalny oprócz zadań wynikających z prawa powszechnego, zobowiązał kanclerza do udzielania urzędowych informacji petentom, a także udziału w sesjach kurialnych i przygotowania do nich materiałów dokumentacyjnych. Obowiązkiem kanclerza było również powiadomienie biskupa diecezjalnego o zgonach kapłanów w diecezji oraz okolicznościowych jubileuszach, dotyczących duchownych inkardynowanych do diecezji płockiej. Oprócz zadań uściślonych przez biskupa diecezjalnego, obowiązki kanclerza wynikały również z normy kan. 482 KPK³². Kanclerz został upoważniony do zastępstwa wikariuszy generalnych w sprawach

²⁹ Por. *Regulamin...*, dz. cyt., s. 2-3.

³⁰ Por. tamże, s. 3.

³¹ Por. KPK, kan. 472; por. J. Krukowski, *Komentarz do kan. 482 KPK*, w: J. Krukowski, R. Sobański (red.), *Komentarz...*, dz. cyt., s. 365.

³² Por. KPK, kan. 482. Prawodawca kodeksowy zaznaczył, że o ile nie postanowiono inaczej w prawie partykularnym, zadaniem kanclerza jest sporządzanie i wysyłanie dokumentów kurialnych oraz zabezpieczenie

niecierpiących zwłoki, gdyby ordynariusze nie byli obecni. Prawodawca diecezjalny nie uściślił jednak, o jakie sprawy by chodziło i w jaki rodzaj upoważnienia kanclerz w takich sytuacjach byłby wyposażony. W razie nieobecności kanclerza zastępował go notariusz kurii³³.

Ustawodawca diecezjalny nie skorzystał z możliwości, którą daje Kodeks prawa kanonicznego, przydzielenia kanclerzowi wicekanclerza³⁴. To pewna zmiana funkcjonowania kurii w porównaniu z pracą z poprzednich lat. Wydaje się, że potrzebną pomoc kanclerz otrzymał w osobie notariusza. Prawodawca kodeksowy nadał ustawodawcy partykularnemu swobodę w stanowieniu liczby notariuszy. Zazaczył jedynie, że winna ona być odpowiednia do sytuacji konkretnego Kościoła partykularnego³⁵. W sytuacji diecezji płockiej prawodawca diecezjalny przewidywał jednego notariusza kurii³⁶. Co do zadań notariusza, regulamin nie wprowadził żadnej innowacji do normy kodeksowej, powtarzając tylko jego obowiązki wyliczone w normie kan. 484 KPK³⁷.

Szczegółowo regulamin wymienił zadania należące do pracowników poszczególnych wydziałów i agend kurialnych. I tak w kompetencji Wydziału Administracyjnego znalazły się sprawy personalne duchownych, pracowników kościelnych, opiniowanie erygowania nowych instytucji kościelnych lub dokonywanie zmian w ramach już istniejących podmiotów, sprawy związane z prowadzeniem ksiąg metrykalnych w poszczególnych parafiach, dokumentacja historyczna, redakcja okólnika diecezjalnego, a także zagadnienia związane z cenzurami kościelnymi w związku z symonią, apostazją, schizmą bądź herezją oraz konwersją z nich. Do tej agendy kurialnej zostali również przyporządkowani cenzorzy kościelni, redakcja *Miesięcznika Pasterskiego Płockiego*, ekonom, wiceekonom, dyrektor ds. ubezpieczeń, referenci finansowi, a także referent ds. Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego i Towarzystwa Przyjaciół Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego³⁸.

Zadaniem tego ostatniego było przypominanie proboszczom o składkach z ofiar wiernych, przeznaczanych na działalność Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Składka złożona była z ofiar składanych na tacę w drugi dzień świąt Bożego Narodzenia oraz świąt Wielkiej Nocy, a także w drugą niedzielę sierpnia. Ponadto był on łącznikiem pomiędzy

ich w archiwum. Prawodawca diecezjalny powtórzył w *Regulaminie Kurii Diecezjalnej Płockiej* powyższy przepis prawny. Por. *Regulamin...*, dz. cyt., s. 4.

³³ Por. tamże.

³⁴ Por. KPK, kan. 482.

³⁵ Por. KPK, kan. 483.

³⁶ Por. *Regulamin...*, dz. cyt., tamże.

³⁷ Por. KPK, kan. 484.

³⁸ Por. *Regulamin...*, dz. cyt., s. 5.

diecezją a uczelnią, utrzymując kontakty i ożywiając działalność parafialnych Kół Towarzystwa Przyjaciół Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego³⁹.

Prezentacja biskupowi diecezjalnemu pisemnych opinii na temat publikacji, które wymagały aprobaty władzy kościelnej należała do cenzorów kościelnych. Z kolei podstawowym organem urzędowym Kurii Diecezjalnej Płockiej był *Miesięcznik Pasterski Płocki*⁴⁰. Zadaniem członków redakcji była publikacja aktów władzy biskupa diecezjalnego i pism kurialnych, a także najważniejszych enuncjacji Stolicy Apostolskiej oraz Konferencji Episkopatu Polski. Ponadto organ zawierał, także artykuły powiązane z tematyką roku duszpasterskiego, pomoce katechetyczne i homiletyczne, recenzje ważniejszych publikacji o problematyce religijnej, nekrologi zmarłych duchownych diecezji płockiej oraz ważniejsze wydarzenia z życia diecezji. Ekonom diecezjalny oprócz uprawnień wynikających z prawa powszechnego, sprawował również nadzór gospodarczy i prawny nad budynkiem kurii. Ponadto w jego administracji gospodarczej znalazły się inne podmioty, takie jak Płocki Instytut Wydawniczy, Katolickie Radio Płock i Katolickie Radio Ciechanów. Zadaniem ekonoma była również koordynacja pracy kierowników biskupich⁴¹.

Ustawodawca diecezjalny mając na względzie normy zawarte w kan. 281 § 2 KPK oraz w kan. 384 KPK ustanowił w diecezji dyrektora ds. ubezpieczeń, którego obowiązkiem była koordynacja ubezpieczeń socjalnych duchownych w diecezji⁴². Ustawodawca diecezjalny kierując się troską o budowę nowych kościołów oraz utrzymanie w należytym stanie zabytków sztuki, których w diecezji istniała stosunkowo pokaźna liczba, powołał do istnienia Wydział Budownictwa i Sztuki Sakralnej. Jego zadaniem była inwentaryzacja i konserwacja zabytków kościelnych, przygotowanie dokumentacji w celu wydania ewentualnego pozwolenia na budowę obiektu, zatwierdzanie projektów przebudowy, a także opieka nad Muzeum Diecezjalnym⁴³. To realizacja normy kan. 1276 KPK, która na ordynariusza nakłada obowiązek

³⁹ Por. tamże, s. 5-6.

⁴⁰ *Miesięcznik Pasterski Płocki* z polecenia ówczesnego biskupa płockiego Apolinarego Wnukowskiego założył w 1906 r. ks. Antoni Julian Nowowiejski i od tego czasu pełni on nieprzerwanie funkcję organu urzędowego diecezji płockiej. Wszystkie ustawy partykularne promulgowane w organie obowiązują po miesiącu od dnia promulgacji, chyba że ustawodawca określił inny termin obowiązywania. Por. KPK, kan. 8 § 2; *XLII Synod Diecezji Płockiej*..., dz. cyt., s. 77.

⁴¹ Por. *Regulamin*..., dz. cyt., s. 7.

⁴² Por. KPK, kan. 281 § 2; kan. 384; *Regulamin*..., dz. cyt., tamże. Zadaniem biskupa diecezjalnego jest troska o godziwe utrzymanie duchownych inkardynowanych do diecezji, którą zarządza oraz zapewnienie opieki zdrowotnej. Ustawodawca kodeksowy zobowiązuje nawet konferencje biskupów do powołania specjalnej instytucji, której zadaniem winno być zapewnienie ubezpieczenia duchownym w przypadku, gdyby to ubezpieczenie nie zostało we właściwy sposób uregulowane. Por. J. Krukowski, *Komentarz do kan. 281 § 1-3 KPK*, w: J. Krukowski, R. Sobański (red.), *Komentarz*..., dz. cyt., s. 105.

⁴³ Por. *Regulamin*..., dz. cyt., s. 7-8.

starannego nadzoru nad zarządem wszystkich podległych jego jurysdykcji dóbr materialnych⁴⁴. Ustawodawca kodeksowy bardzo wyraźnie nakazywał troskę o dobra kultury z obligatoryjnym prowadzeniem ich ścisłego rejestru⁴⁵.

Bardzo obszernie regulamin wymieniał zadania Wydziałów Duszpasterskiego i Katechetycznego. Wynikało to przede wszystkim z podstawowej misji Kościoła, którą jest nauczanie i uświęcanie człowieka. Duszpasterstwo i katecheza mają zmierzać do tego celu⁴⁶. Ustawodawca diecezjalny postanowił, aby Wydział Duszpasterski zajmował się opracowywaniem planu pastoralnego w diecezji i koordynował jego realizację. Temu celowi miały służyć opracowywane przez pracowników tej agendy pomoce duszpasterskie. Wydział miał wspomagać inicjatywy duszpasterskie duchownych, pracujących w parafiach, organizować różne formy formacji pastoralnej duszpasterzy i wspomagających ich w pracy osób świeckich. Do jego zadań należała organizacja i koordynacja uroczystości ogólnodiecezjalnych, a także współpraca z właściwymi komisjami i radami Konferencji Episkopatu Polski oraz duszpasterstwami specjalistycznymi na poziomie ogólnopolskim. Biskupowi Kamińskiemu zależało, aby diecezja jak najlepiej odpowiadała na aktualne potrzeby duchowe wiernych, stąd wyznaczył Wydziałowi Duszpasterskiemu zadanie badania i oceny stanu religijnego diecezji oraz jej społeczno-kulturowych uwarunkowań. Badanie w praktyce dokonywało się między innymi przez coroczne ankiety z pytaniami, dotyczącymi wspomnianych zagadnień, które zobowiązany był wypełnić każdy proboszcz. Ustawodawcy diecezjalnemu zależało również, aby wydział prowadził dokumentację, dotyczącą inicjatyw pastoralnych w diecezji. Regulacja dotycząca archiwizacji życia duszpasterskiego diecezji umożliwiła w późniejszym czasie podjęcie badań naukowych na temat życia religijnego mieszkańców diecezji⁴⁷.

Podobnie ważne zadania ustawodawca diecezjalny postawił przed Wydziałem Katechetycznym. Do tej agendy należała odpowiedzialność za właściwy przebieg katechizacji szkolnej i parafialnej w diecezji. Wydział odpowiadał również za stałą formację katechetów duchownych, zakonnych i świeckich, organizując dla nich rekolekcje oraz kursy dokształcające. Wyznaczeni pracownicy wydziałowi przeprowadzali w odpowiednim czasie

⁴⁴ Por. KPK, kan. 1276.

⁴⁵ Por. E. Przekop, *Kościelna ochrona zabytków i dóbr kultury według Kodeksu Prawa Kanonicznego papieża Jana Pawła II*, w: „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”, t. 54, 1987, s. 38.

⁴⁶ Por. K. Kamiński, *Uświęcające zadanie Kościoła w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 roku. Wybrane aspekty*, w: „Biuletyn Stowarzyszenia Absolwentów i Przyjaciół Wydziału Prawa Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego”, t. 16, 2021, s. 114.

⁴⁷ Por. *Regulamin...*, dz. cyt., s. 8-9.

wizytacje katechetyczne w szkołach na terenie diecezji. Jednym z głównych zadań wydziału była również redakcja i opracowanie podręczników dla uczniów oraz pomocy metodycznych dla nauczycieli. Pracownicy wydziałowi byli również zobligowani do uczestnictwa w cyklicznych spotkaniach, organizowanych przez Komisję ds. Wychowania Katolickiego Konferencji Episkopatu Polski. W ramach działalności Wydziału Katechetycznego mieściła się również współpraca z rejonowymi ośrodkami metodycznymi z terenu diecezji oraz powiatowymi kuratoriami oświaty z diecezji płockiej. Z natury rzeczy ustawodawca diecezjalny zaznaczył również obowiązek ścisłej współpracy pomiędzy Wydziałem Duszpasterskim a Wydziałem Katechetycznym z zachowaniem autonomii kompetencyjnej każdej z tych agend⁴⁸. Tak obszerne regulacje i zadania postawione przed tymi dwoma wydziałami stanowiły świadectwo troski ustawodawcy diecezjalnego o jak najpełniejszą odpowiedź Kościoła na potrzeby duchowe wiernych.

Zmianą w strukturze kurii było powołanie do istnienia Wydziału ds. Kultury i Środków Społecznego Przekazu. Ustawodawca kodeksowy przypomniał wrodzone prawo, ale również i obowiązek Kościoła głoszenia Ewangelii, także przy użyciu środków społecznego przekazu. Podkreślił przy tym, że to uprawnienie jest niezależne od jakiegokolwiek ludzkiej władzy⁴⁹. W obecnych uwarunkowaniach społecznych i kulturowych bezpośrednie przepowiadanie i nauczanie wciąż należy do podstawowych środków posługi słowa Bożego. Ale niezaprzeczalnym faktem jest, że służba słowu Bożemu we wspólnocie Kościoła w żaden sposób w nich się nie wyczerpuje. Stąd zaistniała potrzeba odpowiedniej inicjatywy i koordynacji przepowiadania w dostępnych środkach społecznego przekazu⁵⁰. Ustawodawca powszechny przypomniał, że biskupi są kierownikami posługi głoszenia słowa Bożego w swoich diecezjach⁵¹, stąd spoczywa na nich szczególny obowiązek zalecenia najodpowiedniejszych środków przepowiadania podległych ich jurysdykcji duszpasterzom⁵².

Ustawodawca diecezjalny postawił przed Wydziałem ds. Kultury i Środków Społecznego Przekazu przede wszystkim zadanie koordynacji działań katolickich środków przekazu w diecezji oraz organizację cyklicznych szkoleń dla redaktorów gazetek parafialnych i innych pism. Do obowiązków nowej agendy należała również współpraca z instytucjami

⁴⁸ Por. *Regulamin...*, dz. cyt., s. 9.

⁴⁹ Por. KPK, kan. 747 § 1.

⁵⁰ Por. T. Pawluk, *Środki społecznego przekazu w dyspozycjach Kodeksu Prawa Kanonicznego*, w: „Prawo Kanoniczne”, nr 31, 1988, s. 47.

⁵¹ Por. KPK, kan. 756 § 2.

⁵² Por. T. Pawluk, *Środki społecznego przekazu...*, dz. cyt., s. 48.

zajmującymi się szeroko pojętą kulturą, formacją religijną ludzi zaangażowanych w inicjowanie życia kulturalnego w społeczeństwie, a także kontakt z odpowiednimi radami Konferencji Episkopatu Polski⁵³.

W trzecim rozdziale regulaminu ustawodawca zawarł szczegółowe zasady dotyczące m.in. comiesięcznych sesji kurialnych o charakterze sprawozdawczo-informacyjnym, do których udziału pod przewodnictwem biskupa diecezjalnego byli zobowiązani moderator kurii, wikariusze generalni i biskupi, kanclerz, ekonom oraz dyrektorzy poszczególnych wydziałów. W tym miejscu znalazł się również zapis, dotyczący godzin pracy agend kurialnych oraz dni wolnych od pracy. Ustawodawca diecezjalny uregulował też możliwość wypożyczenia akt z archiwum diecezjalnego, które mogło mieć miejsce tylko za zgodą biskupa diecezjalnego bądź moderatora i kanclerza kurii równocześnie. Regulamin zobowiązywał pracowników kurii do udziału w liturgiach, celebrowanych przez biskupa w katedrze płockiej. Nadto duchowni zobowiązani byli do udziału w corocznych dniach formacji pastoralnej, sympozjach naukowych w Wyższym Seminarium Duchownym w Płocku, zjazdach własnego rocznika seminaryjnego, jednodniowym dniu skupienia w Adwencie i w Wielkim Poście oraz spotkaniach formacyjnych dla kapłanów w kaplicy seminaryjnej⁵⁴. Opisane zapisy regulaminu świadczą o trosce ustawodawcy diecezjalnego nie tylko o kompetentną pracę, ale również o formację duchową każdego z pracowników, która powinna uwzględniać duszpasterski charakter działalności kurii diecezjalnej.

Analiza poszczególnych norm *Regulaminu Kurii Diecezjalnej Płockiej* pozwala zauważyć, że zabrakło w nim m.in. dyspozycji, dotyczących obligatoryjnych ksiąg. Kodeks Jana Pawła II zawarł dyspozycje, które wprost mówią o obowiązku prowadzenia niektórych ksiąg. Inne księgi mogą być prowadzone fakultatywnie i są uzależnione od ustawodawstwa partykularnego. Zgodnie z normami kodeksowymi, w kurii diecezjalnej winna być prowadzona księga z nazwiskami osób bierzmowanych⁵⁵, księga z nazwiskami duchownych, którzy przyjęli sakrament święceń w danej diecezji⁵⁶. Ponadto księgami wymaganymi przez ustawodawcę kodeksowego są: księga dyspens od przeszkód tajnych, udzielonych do zawarcia małżeństwa

⁵³ Por. *Regulamin...*, dz. cyt., s. 10.

⁵⁴ Por. *Regulamin...*, dz. cyt., s. 12-15.

⁵⁵ Por. KPK, kan. 895.

⁵⁶ Ustawodawca wymaga, aby dokonać zapisu nazwiska przyjmującego święcenia, nazwisko szafarza oraz datę i miejsce święceń. Ze względów praktycznych wydaje się, że winny być oddzielne księgi dla święceń diakonatu i prezbiteratu. Jest to niewątpliwie kwestia do rozstrzygnięcia przez prawo partykularne. Por. KPK, kan. 1053 § 1.

na pozasakramentalnym forum wewnętrznym⁵⁷, księga z rejestrem małżeństw mieszanych, zawartych za dyspensą od formy kanonicznej⁵⁸, księga małżeństw tajnych⁵⁹.

Oprócz ksiąg obowiązkowo wymaganych przez ustawodawcę kodeksowego, do ustawodawcy partykularnego należała regulacja innych rejestrów, które obowiązkowo powinny być przechowywane w kurii. Może to dotyczyć księgi z protokołami posiedzeń np. rady kapłańskiej czy diecezjalnej komisji liturgicznej w zależności od zapotrzebowania w danej diecezji. Wydaje się oczywistym, że ustawodawca partykularny winien nakazać prowadzenie ksiąg dziewic konsekrowanych i wdów, które otrzymały błogosławieństwo w specjalnym obrzędzie liturgicznym⁶⁰, a także pustelników⁶¹. *Regulamin Kurii Diecezjalnej Płockiej*, uchwały *XLII Synodu Diecezji Płockiej*, a także inne akty ustawodawcze biskupa Kamińskiego nie zawierały odpowiednich regulacji w tym zakresie, co może wywoływać niezrozumienie. Bowiem w praktyce kuria prowadzi księgi wymagane obligatoryjnie przez ustawodawcę kodeksowego, a także chociażby np. księgę podawczą korespondencji.

2. Rada kapłańska i kolegium konsultorów

Wraz z promulgacją Kodeksu w 1983 roku kompetencje o charakterze doradczym zostały przeniesione z kapituły kanoników na radę kapłańską i kolegium konsultorów⁶². Zgodnie z dyspozycją kan. 495 § 1 KPK w każdej diecezji należało ustanowić radę kapłańską, której głównym zadaniem było wsparcie biskupa diecezjalnego w administracji Kościołem

⁵⁷ Kodeks stanowi, że dyspensę udzieloną na pozasakramentalnym forum wewnętrznym od przeszkód tajnych, należy zapisać w specjalnej księdze, która winna być przechowywana w tajnym archiwum kurii pod warunkiem, że reskrypt Penitencjarii Apostolskiej nie zawiera innej dyspozycji. Por. KPK, kan. 1082.

⁵⁸ Ustawodawca kodeksowy zobowiązał ordynariusza miejsca, który udzielił dyspensy od formy kanonicznej zawarcia małżeństwa do zapisania tego faktu w specjalnej księdze, przechowywanej w kurii. Por. KPK, kan. 1121 § 3.

⁵⁹ Księga z rejestrem małżeństw tajnych, zawieranych za zgodą ordynariusza, winna być przechowywana w tajnym archiwum kurii. Por. KPK, kan. 1133.

⁶⁰ Zgodnie z normą kodeksową odpowiedzialnym w diecezji za formację dziewic konsekrowanych jest biskup diecezjalny, którego zadaniem jest rozpoznanie autentyczności powołania do tej formy życia konsekrowanego, dopuszczenie do obrzędu konsekracji oraz przewodniczenie samej celebracji. Por. KPK, kan. 604 § 1. Kodeks prawa kanonicznego nie zawiera normy, dotyczącej „konsekracji” czy błogosławieństwa podczas specjalnego obrzędu liturgicznego wdów w odróżnieniu od Kodeksu Kanonów Kościołów Wschodnich, który konsekrację w obrzędzie liturgicznym dziewic ma na równi z konsekracją wdów w analogicznym obrzędzie. Por. KKKW, kan. 570; por. J. Adamczyk, *Księgi w kurii diecezjalnej...*, dz. cyt., s. 198.

⁶¹ Por. KPK, kan. 603 § 2.

⁶² Por. J. Arrieta, *Komentarz do rozdz. III tytułu III sekcji II księgi II KPK*, w: P. Majer (red.), *Kodeks...*, dz. cyt., s. 343.

partykularnym⁶³. Funkcje rady kapłańskiej w żaden sposób nie zastępowały funkcji i odpowiedzialności poszczególnych kapłanów w prezbiterium diecezji. Rada kapłańska była w pewnym sensie reprezentacją całego prezbiterium danego Kościoła partykularnego wobec biskupa i pozostałych wiernych⁶⁴. Członkowie rady kapłańskiej winni wypełniać swoje zadania w oparciu o przepisy prawa powszechnego i partykularnego⁶⁵.

Normy kodeksowe obligują do opracowania statutu rady kapłańskiej, który promulguje biskup diecezjalny. Zgodnie z dyspozycją kan. 497 KPK organ ten składa się z trzech grup kapłanów. Pierwsza grupa, która winna stanowić około połowę tego gremium, składa się z członków wybranych przez prezbiterium diecezji. Drugą grupę stanowią kapłani powołani do tego gremium z urzędu w oparciu o przepisy prawa powszechnego i przy uwzględnieniu norm konferencji biskupów. Trzecia grupa to kapłani mianowani bezpośrednio przez biskupa diecezjalnego⁶⁶. Ustawodawca kodeksowy szczegółowo uregulował przepisy, dotyczące wyborów członków do rady kapłańskiej. Czynne i bierne prawo wyborcze do rady kapłańskiej posiadają prezbiterzy diecezjalni, którzy są inkardynowani w danej diecezji, prezbiterzy sprawujący jakiś urząd w diecezji, którzy nie są do niej inkardynowani albo są inkardynowani w jakimś instytucie zakonnym bądź stowarzyszeniu życia apostolskiego oraz jeśli przewiduje to statut rady kapłańskiej inni prezbiterzy, którzy posiadają na terenie diecezji stałe lub tymczasowe zamieszkanie⁶⁷. Zwoływanie obrad rady kapłańskiej, przewodniczenie im oraz określenia tematu obrad należy do kompetencji biskupa diecezjalnego. Rada kapłańska wypełniając zadanie organu doradczego, wydaje opinie, które nie mają siły wiążącej biskupa diecezjalnego⁶⁸. Ustawodawca kodeksowy stanowił, że działanie rady kapłańskiej ustaje z chwilą wakatu stolicy biskupiej. W tej sytuacji jej zadania przejmuje kolegium konsultorów. Nowy rządcą diecezji powinien w ciągu roku od kanonicznego objęcia urzędu na nowo powołać radę kapłańską⁶⁹.

⁶³ Por. KPK, kan. 495 § 1. Zgodnie z zamysłem ustawodawcy powszechnego obligatoryjne powołanie do istnienia rady kapłańskiej winno być odbiciem różnorodności urzędów i posług całego prezbiterium w diecezji. Por. J. Arrieta, *Komentarz do kan. 495 § 1-2 KPK*, w: P. Majer (red.), *Kodeks...*, dz. cyt., s. 343-344.

⁶⁴ Por. J. Wroceński, *Rada kapłańska według Kodeksu Prawa Kanonicznego*, w: „Prawo Kanoniczne”, nr 1-2, 1993, s. 22.

⁶⁵ Por. KPK, kan. 496. Statut rady kapłańskiej winien być opracowany przy uwzględnieniu prawa kodeksowego oraz przepisów uchwalonych w tym zakresie przez konferencję biskupów. Por. J. Wroceński, *Rada kapłańska...*, dz. cyt., s. 24.

⁶⁶ Por. KPK, kan. 497.

⁶⁷ Por. KPK, kan. 498 § 1-2.

⁶⁸ Por. KPK, kan. 500 § 1-2.

⁶⁹ Por. KPK, kan. 501 § 2.

Obowiązkowy statut winien uwzględniać nie tylko dyspozycje ustawodawcy powszechnego wydane w tym zakresie, ale również normy promulgowane przez konferencję biskupów. Ten wymóg ma zapewnić pewną jednolitość statutową na danym terenie⁷⁰. Konferencja Episkopatu Polski dnia 21 marca 1985 roku wydała postanowienia dotyczące rad kapłańskich, zgodnie z którymi w skład rady kapłańskiej z urzędu wchodził: biskup koadiutor, biskupi pomocniczy, wikariusze generalni oraz wikariusze biskupi, a także kapłan, stojący na czele wydziału duszpasterskiego kurii, rektor wyższego seminarium duchownego i przewodniczący kapituły katedralnej⁷¹.

Statut Rady Kapłańskiej Diecezji Płockiej został promulgowany przez biskupa Kamińskiego dnia 18 lutego 1985 roku, który podpisał go jako administrator apostolski *sede plena*. Ustawodawca diecezjalny stanowił, że skład tego organu doradczego biskupa płockiego winien liczyć 28 członków. Statut zawierał szczegółowe normy, dotyczące głosowania na członków tego gremium. Wybory do rady kapłańskiej odbywały się w dniu wyznaczonym przez biskupa płockiego. Głosowanie przeprowadzano w siedmiu okręgach. Jeden z nich był personalny i dotyczył kapłanów zatrudnionych w kurii diecezjalnej, Wyższym Seminarium Duchownym w Płocku oraz kapłanów, którzy studiowali. Pozostałe sześć okręgów miało zasięg terytorialny, który pokrywał się z dekanatami rejonowymi. Wyborcy w poszczególnych okręgach terytorialnych, jak i w okręgu personalnym, wybierali spośród siebie dwóch kandydatów do rady⁷².

Zgodnie z normami diecezjalnymi zgromadzeniu wyborczemu w okręgu personalnym przewodniczył delegat biskupa płockiego, a w okręgach terytorialnych dziekani rejonowi. Gdyby zaistniała jakaś przeszkoda, która uniemożliwiłaby przewodniczenie dziekanowi, winien go wtedy zastąpić wicedziekan rejonowy. Każdy z przewodniczących powoływał sekretarza oraz dwóch odpowiedzialnych za liczenie głosów skrutatorów. Aby głosowanie mogło odbyć się zgodnie z prawem, wymagana była bezwzględna większość uprawnionych do oddania głosu. Głosowanie miało charakter tajny. Każdy z wyborców oddawał głos przez zapisanie na kartce imienia i nazwiska dwóch wybranych przez siebie kandydatów. Zapisanie więcej niż dwóch nazwisk na kartce, czyniło głos nieważnym. Głosować mogli jedynie kapłani obecni podczas wyborów⁷³.

⁷⁰ Por. J. Wroceński, *Rada kapłańska...*, dz. cyt., s. tamże.

⁷¹ Por. Konferencja Episkopatu Polski, *Postanowienia w sprawie rad kapłańskich i kolegium konsultorów* (21.03.1985 r.), w: „Akta Konferencji Episkopatu Polski”, t. I, 1998, s. 139-142.

⁷² Por. *Statut Rady Kapłańskiej Diecezji Płockiej*, w: MPP, nr 5, 1985, s. 170.

⁷³ Por. tamże.

Ustawodawca diecezjalny stanowił, że należy ponowić wybór, gdyby liczba kartek była większa od liczby obecnych na zebraniu wyborców. W skład rady kapłańskiej wchodziłi kandydaci z największą liczbą głosów. W przypadku równej liczby głosów trzech lub więcej kandydatów, przechodzili ci z nich, którzy byli starsi wiekiem. Gdyby okazało się, że wybrany kandydat nie chciał przyjąć wyboru, należało ponowić głosowanie. Normy dekretu nakazywały, aby wybory zostały zaprotokołowane. Protokół podpisywali przewodniczący, sekretarz i skrutatorzy. W ciągu 14 dni od głosowania protokół należało dostarczyć biskupowi płockiemu, który dopiero wtedy mógł zatwierdzić kandydata⁷⁴.

Zgodnie z normami statutowymi w skład rady kapłańskiej *ex officio* wchodziłi: biskupi pomocniczy, wikariusze generalni, wikariusze biskupi, dyrektor wydziału duszpasterskiego kurii, rektor Wyższego Seminarium Duchownego w Płocku oraz prepozyt Kapituły Katedralnej Płockiej. Pozostali członkowie do ogólnej liczby 28 byli mianowani przez biskupa płockiego. Kadencja każdego z członków rady trwała 5 lat. Ustępujący członek rady mógł być ponownie wybrany bądź mianowany tylko raz. Prawodawca diecezjalny stanowił, że w przypadku śmierci członka rady, rezygnacji przyjętej przez biskupa płockiego bądź przewidzianej prawem przeszkody w wypełnianiu swojego zadania, nowy członek do tego gremium był mianowany wyłącznie przez biskupa diecezjalnego⁷⁵.

Zgodnie z normami statutowymi biskup diecezjalny był odpowiedzialny za zwoływanie posiedzeń rady kapłańskiej, które powinny mieć miejsce przynajmniej dwukrotnie w ciągu roku. On również ustalał temat obrad. Członkowie rady posiadali prawo zgłaszania własnych propozycji spraw do rozpatrzenia. Obradom przewodniczył zawsze biskup diecezjalny. Statut regulował również zadania rady kapłańskiej. Chociaż miała ona jedynie głos doradczy zgodnie z ustawodawstwem kodeksowym⁷⁶, to jednak prawodawca diecezjalny zawarł wiele zadań, które ten organ winien podjąć. Pośród najważniejszych zadań statut wyliczał przedstawianie swoich poglądów i opinii wśród prezbiterium diecezjalnego, wyrażenie zdania na zagadnienia przedstawiane przez biskupa diecezjalnego oraz wspólne zaradzanie aktualnym potrzebom diecezji. Członkowie rady kapłańskiej wypowiadali się przez głosowanie, bezwzględną większością głosów. Aby głosowanie było ważne, zgodnie z przepisami dekretu, winno głosować przynajmniej większość tego gremium⁷⁷.

⁷⁴ Por. tamże.

⁷⁵ Por. tamże, s. 170-171.

⁷⁶ Por. KPK, kan. 500 § 2.

⁷⁷ Por. *Statut Rady Kapłańskiej...*, dz. cyt., s. 171.

Rada Kapłańska Diecezji Płockiej posiadała swoją wewnętrzną organizację. Dla właściwego funkcjonowania tego gremium, biskup płocki spośród jego członków powoływał sekretariat. W jego skład wchodził sekretarz i dwóch innych członków rady. Zadanie sekretariatu polegało na przyjmowaniu i porządkowaniu wniosków, które nadsyłał członkowie rady i przedstawianie ich biskupowi płockiemu najpóźniej na dwa tygodnie przed planowanym posiedzeniem rady. Pracownicy sekretariatu zobowiązani byli również do sporządzania i przechowywania protokołów z posiedzeń rady, sprawdzania listy obecnych oraz troski o archiwum tego organu⁷⁸.

Biskup Kamiński dnia 18 kwietnia 1990 roku dokonał zmiany procedury wyborczej w stosunku do obowiązującego dotychczas sposobu. Odtąd wybory do rady kapłańskiej przybrały dwustopniowe głosowanie. Najpierw podczas pierwszego głosowania w okręgu personalnym i w okręgach terytorialnych należało wyłonić po pięciu kandydatów, którzy otrzymali największą liczbę głosów. Następnie należało przeprowadzić drugie głosowanie. Za wybranych do rady kapłańskiej należało uznać tych kapłanów, którzy otrzymali największą liczbę głosów. W sytuacji równej liczby głosów zarówno w pierwszym, jak i w drugim głosowaniu, wybranym do rady kapłańskiej zostawał starszy wiekiem⁷⁹.

Biskup płocki spośród wybranych do rady kapłańskiej mianował na okres 5 lat członków kolegium konsultorów⁸⁰. Liczba mianowanych mogła wynosić od 6 do 12 członków. Po upływie pięcioletniej kadencji członkowie kolegium konsultorów nadal wykonywali swoje zadania, aż do ukonstytuowania się nowego składu tego gremium⁸¹. Prawodawca powszechny daje możliwość konferencji biskupów, aby zarządziła, by kompetencje kolegium konsultorów powierzyć kapitule katedralnej. Konferencja Episkopatu Polski nie wprowadziła takiej możliwości⁸². Przewodniczącym kolegium konsultorów jest biskup diecezjalny, natomiast w przypadku *sede vacante* najstarszy datą święceń kapłańskich prezbiter, dopóki nie będzie zgodnie z prawem ustanowiony tymczasowy administrator diecezji⁸³. Zgodnie z prawem powszechnym opinia członków kolegium konsultorów w odróżnieniu od rady kapłańskiej, jest wiążąca dla biskupa diecezjalnego. Rządca diecezji musi uzyskać zgodę członków tego gremium przy decyzjach większej wagi, takich jak przewidziana prawem alienacja oraz inne

⁷⁸ Por. tamże.

⁷⁹ Por. *Dekret o zmianie w Statucie Rady Kapłańskiej z 18 II 1985 r.*, w: MPP, nr 7-8, 1990, s. 253.

⁸⁰ Por. KPK, kan. 502 § 1.

⁸¹ Por. *Statut Rady Kapłańskiej...*, dz. cyt., tamże.

⁸² Por. Konferencja Episkopatu Polski, *Postanowienia w sprawie rad kapłańskich...*, dz. cyt., tamże.

⁸³ Por. KPK, kan. 502 § 2; por. S. Iwańczak, *Rady, które wspierają biskupa diecezjalnego*, w: „*Annales Canonici*”, nr 13, 2017, s. 82.

transakcje. Do kompetencji członków kolegium konsultorów należy przedstawienie opinii przy odwołaniu lub mianowaniu ekonoma diecezji. Członkowie tego organu pełnią również rolę świadka urzędowego przy kanonicznym objęciu urzędu biskupa diecezjalnego bądź biskupa koadiutora⁸⁴.

Kolegium konsultorów nabiera większych kompetencji w czasie *sede vacante*, o którym winni poinformować Stolicę Apostolską, jeżeli w diecezji nie ma biskupa pomocniczego. Do czasu wyboru administratora diecezji to właśnie członkowie tego gremium sprawują władzę w Kościele diecezjalnym. Dzięki regulacjom prawnym, kolegium konsultorów jest gwarantem ciągłości jurysdykcji w diecezji w sytuacjach nadzwyczajnych⁸⁵. W czasie jurysdykcji administratora diecezji, rada kapłańska zostaje zawieszona, a jej funkcje przejmuje kolegium konsultorów. Niektórzy członkowie tego gremium wyrażają również swoją opinię wobec legata papieskiego w ramach dochodzenia kanonicznego przed wyborem kandydata na urząd biskupa⁸⁶. Administrator diecezji nie może inkardynować i ekskardynować duchownego bez zgody kolegium konsultorów. Podobnie bez uzyskania poparcia członków tego organu nie może odwołać kanclerza kurii i notariuszy kurii. Również potrzebuje poparcia tego gremium w przypadku wystawienia dymisorii do święceń⁸⁷.

3. Kapituła Katedralna Płocka

Kapituły katedralne sięgają korzeniami świeckich kanonikatów, które duchownym nadawały ściśle określoną formę życia. Od IV stulecia duchowni zamieszkujący w miastach, będących siedzibą biskupów, zaczęli prowadzić wspólnotowy tryb życia, który określono mianem kanonicznego. Podstawą takiego sposobu życia była określona reguła. Z czasem ten styl życia wspólnotowego prezbiterów zaczął upadać⁸⁸. Od końca XII wieku kapituły stopniowo zaczęły stawać się organami, które były wsparciem dla biskupów w zarządzaniu diecezjami, ale także nadawały rytm życia kapłanów w mieście biskupim⁸⁹.

⁸⁴ Por. tamże.

⁸⁵ Por. tamże, s. 82-83.

⁸⁶ Por., tamże, s. 83.

⁸⁷ Por. J. Wroczeński, *Rada kapłańska...*, dz. cyt., s. 37-39.

⁸⁸ Por. J. Adamczyk, *Statuty kapituł kanonicznych*, w: „Prawo Kanoniczne”, nr 61, 2018, s. 3. Organizacja wewnętrzna kapituł oparta była o regułę ułożoną przez św. Chrodeganga, biskupa Metz. Kryzys życia wspólnotowego kapituł kanonicznych, który doprowadził do ich stopniowego upadku w X wieku, dał impuls do odrodzenia tej formy życia w następnym stuleciu.

⁸⁹ Por. W. Góralski, *Kapituła Katedralna Płocka. Zarys 900-letnich dziejów organizacji prawnej*, Płock 2007, s. 5.

Powstanie kapituły katedralnej przy katedrze w Płocku związane jest z erygowaniem biskupstwa płockiego w XI wieku⁹⁰. Do czasów współczesnych jej statuty były wiele razy kodyfikowane⁹¹. Promulgacja Kodeksu prawa kanonicznego z 1983 roku wiązała się z koniecznością nowelizacji dotychczasowego statutu tego gremium. Nowy kodeks poświęcił kapitułom osiem kanonów, które umieścił w IV rozdziale księgi II *Lud Boży*. Zadania kapituł kanonicznych (katedralnych i kolegiackich) zostały ograniczone do uczestnictwa w uroczystych celebracjach liturgicznych w swoim kościele kapitulnym oraz w przypadku kapituły katedralnej do zadań zleconych przez biskupa diecezjalnego, bądź o których mówi prawo⁹².

Wymóg prawodawcy, dotyczący rewizji dotychczasowych statutów kapituł⁹³, zajął w przypadku Kapituły Katedralnej Płockiej 16 lat. Zrewidowany statut pt. *Statuty Kapituły Katedralnej Płockiej* zatwierdził tuż pod koniec swojego pasterzowania w Płocku biskup Zygmunt Kamiński w dniu 18 maja 1999 roku (w tym czasie był już nominowany na urząd arcybiskupa metropolity szczecińsko-kamieńskiego, który objął kanonicznie 23 maja 1999 roku)⁹⁴. Do tego czasu obowiązywał statut z 1922 roku, zatwierdzony przez biskupa Antoniego Juliana Nowowiejskiego z nieznacznymi modyfikacjami z czasu rewizji kodeksu z 1917 roku⁹⁵.

Zrewidowany statut kapituły katedralnej składał się z 10 tytułów, podzielonych na 64 punkty i obejmował następujące zagadnienia: zasady ogólne, struktura wewnętrzna kapituły, objęcie w posiadanie godności kanonicznej, obowiązki i prawa członków kapituły, sesje kapitulne, majątek kapituły, strój kanonicki, zasady określające relacje pomiędzy kapitułą a parafią katedralną, pogrzeb członków kapituły oraz postanowienia końcowe⁹⁶.

W pierwszym tytule statutu ustawodawca powtórzył dyspozycję kan. 503 KPK, zgodnie z którą kapituła stanowi kolegium kapłanów, których zadaniem jest celebracja bardziej

⁹⁰ Por. tamże, s. 10. Początkowo w Płocku prezbiterium składało się tylko z benedyktynów, tak jak analogicznie miało to miejsce w innych stolicach biskupich kraju, np. w Poznaniu czy w Krakowie. Pod koniec XI wieku, kiedy organizowanie życia kościelnego na ziemiach polskich przestało mieć cechy działalności misyjnej, w skład kapituły katedralnej zaczęli wchodzić członkowie duchowieństwa diecezjalnego. Na przełomie XI i XII wieku zapanowania Władysława Hermana, najprawdopodobniej składała się już tylko z kapłanów diecezjalnych.

Kapituła Katedralna Płocka jest jedną z pięciu najstarszych tego rodzaju gremiów w Polsce i działa nieprzerwanie od czasu swojego powstania.

⁹¹ Por. W. Góralski, *Ustawodawstwo kapituły katedralnej w Płocku do 1590 roku*, w: „Prawo Kanoniczne”, nr 23, 1980; por. tenże, *Statuty Kapituły Katedralnej w Płocku z 1784 roku*, Lublin 1982; por. tenże, *Kapituła Katedralna w Płocku w świetle wizytacji z 1683 roku*, w: „Notatki Płockie”, nr 31, 1986, s. 43-45.

⁹² Por. J. Borucki, *Kapituła katedralna i rada kapłańska – stary i nowy senat biskupa diecezjalnego: podstawy historyczno-prawne*, w: „Studia Włocławskie”, nr 9, 2006, s. 249.

⁹³ Por. KPK, kan. 505. Zgodnie z treścią kanonu, każda kapituła (również kolegiacka) winna mieć swój statut, uchwalony zgodnie z normą prawną, który musi być zatwierdzony przez biskupa diecezjalnego.

⁹⁴ Por. *Komunikat Biskupa Płockiego*, w: MPP, nr 5, 1999, s. 179-180.

⁹⁵ Por. W. Góralski, *Kapituła Katedralna Płocka...*, s. 104.

⁹⁶ Por. *Statuty Kapituły Katedralnej Płockiej*, w: MPP, nr 5, 1999, s. 201-207.

uroczystych czynności liturgicznych w bazylice katedralnej⁹⁷ oraz wypełnianie zadań, które zleca prawo bądź biskup płocki. Praktyka wskazuje, że zarówno biskup Zygmunt Kamiński, jak i kolejni biskupi diecezjalni nie angażowali kolegium kapitulnego do specjalnych zadań w diecezji. W tym samym tytule ustawodawca zamieścił normę, zgodnie z którą, kapituła w wypełnianiu swoich zadań winna kierować się przepisami Kodeksu prawa kanonicznego, wytycznymi Stolicy Apostolskiej, normami *II Polskiego Synodu Plenarnego*, Konferencji Episkopatu Polski, a także przepisami zawartymi w prawie diecezjalnym i w niniejszym statucie. W punkcie 3. prawodawca nadmienił, że kapituła posiada osobowość prawną⁹⁸.

W drugim tytule statut stanowił, że kapituła składa się z czterech prałatur i ośmiu kanonii. Oprócz kanoników gremialnych z kapitułą związani są kanonicy honorowi, którzy jednak nie wchodzi w skład kolegium kapitulnego. W punkcie 6. prawodawca bezpośrednio nawiązał do kan. 509 § 1-2 KPK, zaznaczając, że prawo nadawania prałatur i kanonii należy do biskupa diecezjalnego po wysłuchaniu zdania kapituły oraz nominowani do kapituły winni odznaczać się wiedzą, prawością życia i chwalebnie pełnić posługę⁹⁹. W nawiązaniu do dyspozycji kan. 507 § 1 KPK, którego treść wskazuje na potrzebę istnienia przewodniczącego kapituły, statut stanowił, że na czele kapituły katedralnej stoi prepozyt, który wybierany jest przez kolegium kapitulne na nieokreślony czas. Jego wybór musi być zatwierdzony przez biskupa płockiego¹⁰⁰. Zadaniem prepozyta jest m.in. reprezentacja kolegium kapitulnego na zewnątrz, troska o właściwe funkcjonowanie kapituły, zwoływanie sesji kapitulnych, przewodniczenie im, wprowadzanie w urząd nowego kanonika, organizacja z proboszczem parafii katedralnej wspólnych dla parafii i kapituły spraw. Zastępcą prepozyta jest najstarszy według precedencji kapitulnej członek tego gremium. Ustawodawca kodeksowy oprócz prepozyta postanowił, że mogą istnieć w kapitule również inne urzędy, które uwzględniałyby miejscowe zwyczaje¹⁰¹. W przypadku kapituły katedralnej statut stanowił, że oprócz godności prepozyta w kapitule istnieją godności archidiakona, dziekana i scholastyka. Do urzędów kapitulnych należy urząd penitencjarza oraz sekretarza kapitulnego¹⁰². Określając rodzaj i zakres uprawnień dotyczący kanonika penitencjarza, ustawodawca zasadniczo powtórzył

⁹⁷ Katedra płocka otrzymała tytuł bazyliki mniejszej dnia 1 lipca 1910 roku w czasie trwania pontyfikatu św. Piusa X. Por. Pius PP. X, *Breve Ecclesia Cathedralis Plocensis ad dignitatem Basilicae Minoris evehitur* (1.07.1910), w: AAS, nr 15, 1910, s. 572-573, źródło: <https://www.vatican.va/archive/aas/documents/AAS-02-1910-ocr.pdf> (10.07.2024).

⁹⁸ Por. *Statuty Kapituły Katedralnej...*, dz. cyt., s. 201.

⁹⁹ Por. tamże; por. KPK, kan. 509 § 1-2.

¹⁰⁰ Por. KPK, kan. 509 § 1.

¹⁰¹ Por. KPK, kan. 507 § 1.

¹⁰² Por. *Statuty Kapituły Katedralnej Płockiej...*, dz. cyt., s. 202.

dyspozycję, zawartą w kan. 508 § 1 KPK¹⁰³. Statut nakładał na kanonika penitencjarza obowiązek słuchania spowiedzi w uzgodnionych z proboszczem parafii katedralnej godzinach.

W tym samym tytule statut określił obowiązki sekretarza kapitulnego, którymi były protokołowanie przebiegu prac sesji kapitulnych, troska o przechowywanie akt kapituły, a także m.in. strzeżenie pieczęci kapitulnej. Prawodawca określił również jako normę obowiązek zatwierdzenia przez biskupa płockiego odnośnym reskryptem przejście z jednej prałatury na inną¹⁰⁴.

Kolejne tytuły zawierały normy dotyczące wewnętrznej struktury i organizacji kapituły, czym stanowiły odpowiedź na dyspozycję kan. 506 § 1-2 KPK. Rozdział trzeci bardzo zwięźle opisywał sposób instalacji nowego kanonika w kapitule. Nowy członek kapituły był zobowiązany objąć w posiadanie otrzymaną godność w ciągu dwóch miesięcy od pisma nominacyjnego. Instalacja dokonywała się przez okazanie pisma nominacyjnego prepozytowi¹⁰⁵.

Kolejny tytuł statutu określał obowiązki i prawa członków kapituły. Wśród obowiązków zostały wymienione (uczestnictwo w określone dni w liturgiach, celebrowanych w bazylice katedralnej z koniecznością usprawiedliwienia ewentualnej nieobecności, obowiązek celebracji Mszy Świętej i wygłoszenia homilii w każdą pierwszą niedzielę miesiąca według ustalonej kolejności w katedrze płockiej o godz. 10.00, obowiązek aplikacji dwóch Mszy Świętych w ciągu roku za zmarłych członków kapituły), a także zasady precedencji. Ten sam tytuł stanowił o prawie do stroju kapitulnego, który przysługiwał członkom gremialnym kapituły oraz kanonikom honorowym¹⁰⁶.

W kolejnym tytule ustawodawca umieścił zasady organizacji sesji kapitulnych. Miejscem posiedzeń miał być kapitułarz bazyliki katedralnej, w którym sesja zwyczajna kapituły ma się odbywać co roku po 8 września. Statut przewidywał możliwość zwołania sesji nadzwyczajnej na prośbę prepozyta, polecenie biskupa diecezjalnego oraz umotywowany wniosek przynajmniej ośmiu członków kolegium kapitulnego. W tym miejscu ustawodawca opisał również sposób podejmowania kolegialnych uchwał, odwołując się do odnośnych przepisów w normach kodeksowych. Zgodnie z przepisami statutowymi, legalnie zostawał

¹⁰³ Kan. 508 § 1 KPK stanowi, że penitencjarz kapitulny posiada władzę zwyczajną bez możliwości delegowania do rozgrzeszania w zakresie wewnętrznym sakramentalnym cenzur *latae sententiae*, które do tej pory nie były zatwierdzone wyrokiem sądowym lub dekretem i nie są zastrzeżone Stolicy Apostolskiej.

¹⁰⁴ Por. *Statuty Kapituły Katedralnej Płockiej...*, s. 202-203.

¹⁰⁵ Por. tamże, s. 203.

¹⁰⁶ Por. tamże, s. 203-204.

wybrany elekt, który przy obecności większości uprawnionych do głosowania uzyskał bezwzględną większość głosów. Jeśli w trzecim głosowaniu obaj kandydaci otrzymaliby jednakową liczbę głosów, wybranym zostaje ten, kto jest starszy wiekiem¹⁰⁷. W przypadku innych spraw, aby uchwała była wiążąca, przy obecności większości uprawnionych do głosowania musiała zapaść bezwzględna liczba głosów. Gdyby jednak po dwóch głosowaniach nie udało się rozstrzygnąć sprawy, przewodniczący mógł swoim głosem rozstrzygnąć sprawę¹⁰⁸. W sytuacji, gdy sprawa dotyczyła wszystkich, winna być przez całe kolegium zaaprobowana¹⁰⁹. Przepisy, regulujące podejmowane kolegialnie uchwały były bezpośrednim powtórzeniem dyspozycji zawartej w kan. 119 KPK. Wspomniane przepisy statutowe stanowiły pozytywne wypełnienie w całości normy, zawartej w kan. 506 §1 KPK, która zobowiązuje kapituły do prawnego uregulowania zebrań, podczas których omawiane są sprawy, dotyczące jej działalności¹¹⁰.

Kolejne przepisy w tym tytule dookreślały, że głosowania, dotyczące wyborów, posiadały charakter tajny. Natomiast na jawne głosowanie winna była istnieć zgoda członków kolegium kapitulnego. Skrutatorami podczas wyborów zostawali dwaj najmłodszy nominacją kanonicy, których zadaniem było zebranie głosów, ich policzenie oraz ogłoszenie ich liczby. Protokół każdej z sesji musiał być podpisany przez prepozyta i sekretarza. Wszystkich członków kapituły obowiązywał sekret, co do problemów które były podejmowane podczas sesji, jak również wyników głosowania. Przepisy statutowe dawały również prepozytowi możliwość zebrania głosów w formie pisma okólnego, gdyby sprawa była bardzo pilna¹¹¹.

W szóstym tytule ustawodawca regulował przepisy, związane z majątkiem kapituły. W tym względzie to realizacja obowiązku, który nakładała norma kan. 506 § 2 KPK, w myśl której statut kapituły winien określić jej dochody¹¹². Sam kodeks nie reguluje systemu wynagrodzeń i dochodów. Ustawodawca postanowił, że majątkiem Kapituły Katedralnej Płockiej były ofiary składane przy okazji pobierania olejów świętych¹¹³ oraz darowizny. Statut zachęcał kanoników, by swój majątek w części przekazywali na rzecz kapituły. Ustawodawca postanowił, że majątek, którym dysponuje kapituła był przeznaczony na potrzeby związane z

¹⁰⁷ Por. tamże, s. 205; KPK, kan. 119 pkt 1.

¹⁰⁸ Por. KPK, kan. 119 pkt 2.

¹⁰⁹ Por. KPK, kan. 119 pkt 3.

¹¹⁰ Por. KPK, kan. 506 § 1.

¹¹¹ Por. *Statuty Kapituły Katedralnej Płockiej...*, dz. cyt., s. 205.

¹¹² Por. KPK, kan. 506 § 2.

¹¹³ Chodzi o pobłogosławione podczas Mszy Krzyżma w Wielki Czwartek oleje chorych i katechumenów oraz poświęcone w czasie tej samej celebracji krzyżmo święte. Ofiary naliczane były od każdej parafii i uiszczane przez jej proboszczów bądź administratorów.

funkcjonowaniem kolegium kapitulnego, konserwację kapitułarza oraz skarbca katedry. W tym samym tytule prawodawca wypełnił normę, zawartą w kan. 510 § 2 KPK, która zawiera domniemanie prawne, że ofiary składane dla katedry są złożone na parafię, powtarzając dyspozycję przepisu ustawodawcy powszechnego¹¹⁴.

Dość zwięzły tytuł siódmy zawierał trzy punkty, które zawierały dyspozycje, dotyczące stroju kanonickiego. W tym względzie była to realizacja normy kodeksowej w kan. 506 § 2 KPK, w myśl której statut winien określić insygnia kanonickie, uwzględniając przy tym normy, wydane w tej materii przez Stolicę Apostolską¹¹⁵. Strój kanonicki dotyczył przede wszystkim czynności liturgicznych, których kanonik nie celebruje, ale w nich uczestniczy. Zgodnie ze statutem na tzw. strój chórowy kanonika podczas celebracji liturgicznych w bazylice katedralnej składała się rokieta (rodzaj komży z fioletowym podbiciem), mantolet w kolorze fioletowym, dystynktorium kanonickie św. Zygmunta oraz pierścień. Prawodawca ustalił, że strój i dystynktorium przechodziły na własność kapituły po śmierci jej członka. Co do kanoników honorowych, ustawodawca zezwolił na stosowanie stroju zgodnie z prawem zwyczajowym¹¹⁶. Przepisy tego tytułu były rozbieżne z normami wydanymi przez Stolicę Apostolską w tej materii.

Postulatem Soboru Watykańskiego II było szlachetne uproszczenie celebracji liturgicznych. W tym celu należało uprościć, ujednolicić pewne postawy, gesty, a także stroje, używane w czasie sprawowanej liturgii. W posoborowych dokumentach Stolicy Apostolskiej prawodawca zawarł normy dotyczące również ujednolicenia strojów kanonickich¹¹⁷. Zgodnie z normą przepisu zawartą w *Ceremoniale liturgicznej posługi biskupów* z 2008 roku, na strój kanoników niebędących biskupami składają się przysługująca sutanna, komża oraz czarny lub popielaty mucet z obszyciem w postaci fioletowego sznurka¹¹⁸. Normy statutowe Kapituły Katedralnej Płockiej w zakresie strojów kanonickich były niekonsekwentne wobec dyspozycji

¹¹⁴ Por. KPK, kan. 510 § 2; por. *Statuty Kapituły Katedralnej Płockiej...*, dz. cyt., s. 205-206.

¹¹⁵ Por. KPK, kan. 506 § 2.

¹¹⁶ Por. *Statuty Kapituły Katedralnej Płockiej...*, dz. cyt., s. 206.

¹¹⁷ Por. Paulus PP. VI, *Litterae apostolicae motu proprio datae de usu insignium pontificalium recognoscendo Pontificalia insignia* (21.06.1968), AAS, nr 60, 1968, s. 374–377; por. Sacra Congregatio pro Clericis, *Litterae Circulares De reformatione vestium choralium* (30.10.1970), AAS, nr 63, 1971, s. 314–315; por. Congregatio pro Clericis, *Epistula Praesidibus Conferentiarum Episcoporum missa: in mentem revocantur recentiores normae circa vestes chorales Ut Eminentiae* (18.03.1987), AAS, nr 79, 1987, s. 603–604; por. *Ceremoniał liturgicznej posługi biskupów odnowiony zgodnie z postanowieniem świętego Soboru Watykańskiego II wydany z upoważnienia papieża Jana Pawła II dostosowany do zwyczajów diecezji polskich. Wydanie wzorcowe*, Katowice 2013, s. 364.

¹¹⁸ Por. tamże.

zawartej w kan. 506 § 2 oraz wobec wspomnianego *Ceremoniału liturgicznej posługi biskupów*¹¹⁹.

W przepisach kolejnego tytułu statutu, prawodawca partykularny odwołał się do normy, zawartej w kan. 510 § 3 KPK, która zobowiązywała biskupa diecezjalnego do ustalenia relacji pomiędzy kapitułą a proboszczem parafii, przy której kościele kapituła jest zainstalowana¹²⁰. Statut stanowił, że proboszcz mógł być mianowany zarówno spośród kolegium kapitulnego, jak również spoza niego. Tylko proboszczowi parafii katedralnej przysługiwało to, co związane jest z urzędem proboszcza. Prawodawca przywiązywał dużą wagę do autonomii parafii katedralnej, podkreślając troskę o jej niezależność, nawet gdyby kapituła i proboszcz konsultowali ważniejsze sprawy, będące w interesie obu stron. Gdyby zaistniał spór pomiędzy kapitułą a proboszczem parafii katedralnej, kompetentnym do jego rozwiązania był biskup płocki, który winien mieć na uwadze potrzeby duszpasterskie wiernych. Powitanie jednak nowego biskupa płockiego podczas liturgicznego ingresu do bazyliki katedralnej zarezerwowane zostało prepozytowi kapituły¹²¹.

Statut zawierał również przepisy, dotyczące pogrzebu członków kapituły, dając im prawo do pochówku w grobowcu kapitulnym. Podstawowym miejscem celebry liturgicznej w intencji zmarłego kanonika pozostawała bazylika katedralna z możliwością wyboru innego miejsca, gdyby przemawiały za tym ważne racje. Prawodawca zachęcał usilnie, by członkowie kapituły brali udział w uroczystościach pogrzebowych jej zmarłych prałatów i kanoników. Oprócz wymienionej powinności udziału w pogrzebie, statut zobowiązywał każdego członka kolegium kapitulnego do aplikacji jednej Mszy Świętej w intencji zmarłego prałata bądź kanonika, dodając, że obowiązek należy wypełnić oprócz aplikowanej w jego intencji Mszy Świętej, do której zobowiązywało prawo diecezjalne. Koszty, związane z organizacją pogrzebu winny być pokryte z majątku osobistego zmarłego członka kapituły lub jego rodziny¹²².

W końcowych postanowieniach prawodawca odwoływał się do normy kan. 505 KPK, zgodnie z którą przepisów statutu nie można zmieniać ani znosić bez aprobaty biskupa płockiego¹²³. Również biskupowi płockiemu statut zastrzegł prawo do rozwiązania

¹¹⁹ W tej materii przepisy prawne zawarte w Statucie Kapituły Katedralnej Płockiej nie odbiegają bardzo od statutów innych kapituł kanonickich w Polsce, których normy prawne są niekonsekwentne wobec dyspozycji ustawodawcy powszechnego. Por. J. Adamczyk, *Insignia kanonickie. Aspekt prawno-liturgiczny*, w: „*Analecta Cracoviensia*”, nr 51, 2019, s. 283-312; por. tenże, *Statuty kapituł kanonickich*, dz. cyt., tamże.

¹²⁰ Por. KPK, kan. 510 § 3.

¹²¹ Por. *Statuty Kapituły Katedralnej Płockiej...*, dz. cyt., tamże.

¹²² Por. tamże, s. 206-207.

¹²³ Por. KPK, kan. 505.

ewentualnych wątpliwości interpretacyjnych niektórych przepisów. W zakończeniu prawodawca umieścił klauzulę dotyczącą zachowania dotychczasowych przywilejów kapituły o ile nie są sprzeczne z normami, zawartymi w statucie. Normy statutu uchylają dotychczasowe prawodawstwo w tej materii z 8 grudnia 1922 roku¹²⁴.

4. Kapituła Kolegiacka Pułtуска

Geneza kapituły kolegiackiej w Pułtusku sięga połowy XV stulecia, kiedy biskupi płockcy wybrali to jedno z najstarszych miast diecezji na swoją rezydencję. Myślą przewodnią erygowania nowej kapituły w diecezji była rola doradcza, którą jej członkowie mieli spełniać wobec rezydującego w Pułtusku rządcy diecezji¹²⁵ oraz sprawowanie kultu Bożego w kościele kolegiackim¹²⁶. Do czasu rewizji statutów, wymaganej przez prawodawcę powszechnego¹²⁷, kapituła w Pułtusku posługiwała się statutem zatwierdzonym przez biskupa płockiego Michała Poniatowskiego w 1787 roku z niewielką nowelizacją, zatwierdzoną w 1957 roku przez biskupa Tadeusza Pawła Zakrzewskiego¹²⁸.

Zrewidowane *Statuty Kapituły Kolegiackiej Pułtuskiej* zostały zatwierdzone przez biskupa płockiego Zygmunta Kamińskiego w dniu 23 września 1998 roku, 15 lat po promulgacji Kodeksu Jana Pawła II. Normy prawne zostały zredagowane w 45 punktach, które przyporządkowane zostały 10 tytułom. Pierwszy z nich zawierał zasady ogólne, które stanowiły, że Kapituła Kolegiacka Pułtуска posiada kościelną i cywilną osobowość prawną oraz jest kolegium kapłanów, do którego zadań należy celebrowanie bardziej uroczystych liturgii w bazylice pułtuskiej tytułu Zwiastowania Najświętszej Maryi Panny. To bezpośrednie odniesienie prawodawcy partykularnego do kan. 503 KPK¹²⁹. Podobnie jak kapituła katedralna, kapituła pułtуска kierowała się przepisami Kodeksu prawa kanonicznego, normami zawartymi w dokumentach Stolicy Apostolskiej, dyrektywach *II Polskiego Synodu Plenarnego*,

¹²⁴ Por. *Statuty Kapituły Katedralnej Płockiej...*, dz. cyt., s. 207.

¹²⁵ Por. W. Góralski, *Powstanie kapituły kolegiackiej w Pułtusku*, w: „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”, t. 26, 1973, s. 295-296.

¹²⁶ Por. tenże, *Działalność duszpasterska kapituły kolegiackiej w Pułtusku*, w: „Studia Płockie”, 1973, s. 49.

¹²⁷ Por. KPK, kan. 505.

¹²⁸ Por. W. Góralski, *Ustawodawstwo kapituły kolegiackiej w Pułtusku w latach 1448-1957*, w: MPP, nr 7, 1977, s. 274-275. Nowelizacja statutu z 1957 roku usunęła przepisy, które przez wieki przestały mieć charakter normy prawnej. Odnosiły się przede wszystkim do zobowiązań członków kapituły.

¹²⁹ Por. KPK, kan. 503.

postanowieniach Konferencji Episkopatu Polski oraz w przepisach prawa diecezjalnego i *Statutów Kapituły Kolegiackiej Pułtuskiej*¹³⁰.

W tytule drugim prawodawca zawarł normy, regulujące wewnętrzną strukturę kapituły. Składała się ona z czterech prałatur i ośmiu kanonii. Prawo ich nadawania, zgodnie z dyspozycją kan. 509 § 1 KPK, przysługiwało biskupowi płockiemu po wysłuchaniu zdania członków kapituły¹³¹. Kanonicy honorowi nie wchodzili w skład kolegium kapitulnego. Prawodawca partykularny odnosił się też bezpośrednio do kan. 509 § 2 KPK, wyliczając cechy, którymi winien odznaczać się kandydat na członka kapituły¹³². Kapituła zachowała tradycyjne godności honorowe archidiakona, dziekana i kustosa, które wynikały z jej wielowiekowej tradycji, na co zezwalał przepis zawarty w kan. 507 § 1 KPK¹³³.

Na czele kapituły stał prepozyt, którego wybór przez członków kolegium, musiał być zatwierdzony przez biskupa płockiego¹³⁴. Prawodawca partykularny wspomniał, że zgodnie z tradycją przysługiwał mu tytuł infułata. Prawodawca partykularny dookreślił, że w przypadku nieobecności prepozyta lub przeszkodzie w przewodniczeniu, jego obowiązki przejmował najstarszy członek kapituły według zasady precedencji.

Statut, zgodnie z normą kan. 508 § 1 KPK, określał wybór penitencjarza, którego spośród grona kolegium kapitulnego powoływał biskup płocki. Ustawodawca powtórzył też za normą kodeksową uprawnienia przysługujące penitencjarzowi kolegiackiemu¹³⁵. Kapituła zgodnie ze statutem posiadała również swojego sekretarza, którego zadaniem było sporządzanie protokołów sesji kapitulnych, troska o akta kapituły oraz sprawy, związane z jej korespondencją. Przesunięcia wśród prałatur i kanonii wymagały pisemnego potwierdzenia biskupa płockiego¹³⁶.

W trzecim tytule prawodawca diecezjalny określił sposób instalacji, czyli objęcia kanonii bądź prałatury, która ma odbyć się w przeciągu dwóch miesięcy od wystawienia pisma z nominacją. Zgodnie ze statutem, podczas ceremonii instalacji w bazylice kolegiackiej nowy kanonik w stroju chórowym winien złożyć wyznanie wiary w obecności przynajmniej

¹³⁰ Por. *Statuty Kapituły Kolegiackiej Pułtuskiej*, w: MPP, nr 43, 1998, s. 407.

¹³¹ Por. KPK, kan. 509 § 1.

¹³² Por. KPK, kan. 509 § 2.

¹³³ Por. KPK, kan. 507 § 1.

¹³⁴ Por. tamże; por. KPK, kan. 509 § 1. Kodeks w wyraźny sposób określał konieczność nominacji na przewodniczącego kapituły jednego z jej członków. Jego zatwierdzenia dokonywał biskup diecezjalny po uprzednim wyborze przez kolegium kapitulne.

¹³⁵ Por. KPK, kan. 508 § 1.

¹³⁶ Por. *Statuty Kapituły Kolegiackiej Pułtuskiej*, dz. cyt., s. 408.

prepozyta i dwóch członków kolegium kapitulnego. Po tej czynności nowy kanonik bądź prałat zajmuje przysługujące mu miejsce w stalli, wypowiadając przy tym słowa: *Protestor de pacifica possessione huius stalli*¹³⁷. Dalej obecni członkowie kapituły odmawiają *Te Deum*¹³⁸.

Kolejny tytuł nosi nazwę *Prawa i obowiązki członków Kapituły*. Analiza przepisów, zawartych w tej części statutu, nie pozwala znaleźć norm określających obowiązki członków kapituły. Odnaleźć można jedynie zachętę do uczestnictwa w uroczystych celebracjach z udziałem biskupa płockiego w bazylice kolegiackiej i w bazylice katedralnej oraz na terenie diecezji po uprzedniej informacji od prepozyta. Przepisy zawarte w kolejnych numerach określają precedencję wśród samych kanoników i prawo do stroju kapitulnego¹³⁹.

Tytuł piąty zawiera regulacje związane z odbywaniem sesji przez członków kapituły do czego obliguje ustawodawca kodeksowy w kan. 506 § 1 KPK¹⁴⁰. Doroczną sesję zwyczajną kapituła odbywa w bazylice kolegiackiej w Pułtusku w najbliższą niedzielę po uroczystości św. Mateusza Apostoła, patrona parafii kolegiackiej. Statut przewiduje też możliwość zwołania sesji nadzwyczajnej w miejscu wyznaczonym przez prepozyta: w przypadku polecenia biskupa płockiego, polecenia przewodniczącego kapituły, jeśli jego zdaniem zachodzi taka potrzeba oraz na wniosek przynajmniej połowy członków kapituły. Uchwały podczas posiedzeń kapituły są przyjmowane zgodnie z dyspozycją kan. 119 KPK¹⁴¹. Głosowania dotyczące personaliiów są tajne, a w przypadku głosowań w innych sprawach mogą być jawne, jeśli zgodzą się na taką formę wszyscy uczestnicy sesji. Głosy liczą dwaj skrutatorzy, którzy zostają wybrani podczas głosowania. Protokół z sesji podpisywali prepozyt i sekretarz. Statut zaznaczał, że wszystkich członków sesji obowiązuje sekret co do spraw omawianych podczas zebrania¹⁴². Analiza przepisów, dotyczących głosowania i warunków podejmowania ważnych czynności prawnych pozwala stwierdzić, że były one zredagowane w wiążący i właściwy z wolą ustawodawcy powszechnego sposób.

Oprócz wyżej wymienionych zagadnień, przepisy statutowe regulowały również strój kanonicki członków kapituły. Podczas czynności chórowych członkowie kolegium kapitulnego używali czarnej sutanny z fioletowymi obszywkami i fioletowymi guzikami, biretu z fioletowym pomponem, rokiety, czarnego mantoletu z fioletowym obszyciem, pierścienia i

¹³⁷ *Publicznie zaświadczam o nienaruszonym posiadaniu tej ławy*. Tł. wł. na podstawie: A. Jougan, *Słownik kościelny łacińsko-polski*, Sandomierz 2021.

¹³⁸ Por. *Statuty Kapituły Kolegiackiej Pułtuskiej*, dz. cyt., s. 408-409.

¹³⁹ Por. tamże, s. 409.

¹⁴⁰ Por. KPK, kan. 506 § 1.

¹⁴¹ Por. KPK, kan. 119.

¹⁴² Por. *Statuty Kapituły Kolegiackiej Pułtuskiej*, dz. cyt., s. 410.

dystynktorium w kształcie krzyża greckiego. Kanonikom honorowym przysługiwał taki sam strój jak kanonikom gremialnym¹⁴³. Normy dotyczące stroju kanonickiego były niekonsekwentne w stosunku do dyspozycji Stolicy Apostolskiej, wydanych w tej materii, do których z kolei odwołuje się przepis, zawarty w kan. 506 § 2 KPK¹⁴⁴.

Normy tytułu siódmego nie posiadały charakteru obligatoryjnego. Wyrażały bowiem wobec prałatów i kanoników kapituły jedynie zachętę do uczestnictwa w obrzędach pogrzebu jej zmarłych członków, które winny odbywać się zgodnie z miejscowym zwyczajem. Każdy z kolegium kapitulnego był zobowiązany do aplikacji Mszy Świętej w intencji zmarłego członka kapituły, niezależnie od Mszy Świętej aplikowanej w jego intencji zgodnie z prawem diecezjalnym. W ustalonym dniu listopada, członkowie kapituły koncelebrowali Mszę Świętą w intencji zmarłych prałatów i kanoników¹⁴⁵.

Ostatni z tytułów statutu zawierał końcowe postanowienia. Zgodnie z normą kan. 505 KPK przepisów statutu nie wolno było zmieniać bez uprzedniej zgody biskupa diecezjalnego¹⁴⁶. Nieporozumienia w związku z wątpliwościami interpretacyjnymi przepisów statutu kompetentny był rozstrzygnąć jedynie biskup płocki¹⁴⁷.

Należy zauważyć, że normy zawarte w *Statutach Kapituły Kolegiackiej Pultuskiej* nie odnosiły się w żaden sposób do dyspozycji kan. 506 § 2 KPK, według której statut winien określić dochody kolegium kapitulnego¹⁴⁸. Biskup diecezjalny nie wydał również żadnych przepisów, które zawierałyby regulacje relacji proboszcza parafii kolegiackiej i kolegium kapitulnego.

5. Diecezjalna Rada Duszpasterska

Kolejnym organem doradczym biskupa diecezjalnego, którego działalność regulują przepisy kodeksowe jest diecezjalna rada duszpasterska. Ustawodawca powszechny zawarł przepisy regulujące jego powołanie i zadania w kanonach od 511 do 514 KPK. Zgodnie z normą

¹⁴³ Por. tamże.

¹⁴⁴ Por. KPK, kan. 506 § 2; por. Paulus PP. VI, *Litterae apostolicae motu proprio datae de usu insignium pontificalium recognoscendo Pontificalia insignia...*, dz. cyt., tamże; por. Sacra Congregatio pro Clericis, *Litterae Circulares De reformatione vestium choralium...*, dz. cyt., tamże; por. Congregatio pro Clericis, *Epistula Praesidibus Conferentiarum Episcoporum missa...*, dz. cyt., tamże; por. *Ceremoniał liturgicznej posługi biskupów...*, dz. cyt., tamże.

¹⁴⁵ Por. *Statuty Kapituły Kolegiackiej Pultuskiej*, dz. cyt., s. 411.

¹⁴⁶ Por. KPK, kan. 505.

¹⁴⁷ Por. *Statuty Kapituły Kolegiackiej Pultuskiej*, dz. cyt., tamże.

¹⁴⁸ Por. KPK, kan. 506 § 2.

kan. 511 KPK nie jest to obligatoryjne gremium. Prawodawca jednak zaleca jej utworzenie, jeśli sytuacja w diecezji na to pozwala¹⁴⁹. Członkowie tego gremium mają zadanie wsparcia biskupa diecezjalnego w zakresie duszpasterstwa ograniczonego do terytorium własnej diecezji. Stąd rada nie wypowiada się na tematy związane z dyscypliną ogólnokościelną bądź kwestiami dogmatycznymi¹⁵⁰.

Ustawodawca powszechny obliuguje biskupa diecezjalnego do promulgacji statutu, który winien stanowić podstawę prawną jej działalności. Biskup Kamiński promulgował *Statut Diecezjalnej Rady Duszpasterskiej*, który został włączony do aneksów *XLII Synodu Diecezji Płockiej*. Statut stanowił, iż diecezjalna rada duszpasterska ma zadanie doradcze biskupowi płockiemu w kwestii duszpasterstwa szeroko pojętego. W ramach swoich kompetencji jej członkowie, winni byli przedstawiać biskupowi problemy duszpasterskie, wnioski praktyczne oraz projekty rozwiązania podnoszonych kwestii w zakresie duszpasterstwa. Tylko biskup płocki posiadał kompetencję, aby wybrać przedmiot badań i obrad rady. Winien był przy tym wziąć pod uwagę aktualną sytuację w diecezji. On również zwoływał radę i przewodniczył jej obradom¹⁵¹.

W odróżnieniu od rady kapłańskiej i kolegium konsultorów, w skład rady duszpasterskiej mogli wejść również wierni świeccy¹⁵². Ustawodawca diecezjalny stanowił, że dla zachowania jak największej reprezentatywności tego gremium, w jej skład będą wchodzić przedstawiciele kapłanów diecezjalnych, męskich i żeńskich instytutów życia konsekrowanego, stowarzyszeń życia apostolskiego oraz katolików świeckich. Zgodnie z normami statutu w skład rady wchodził wierni albo z nominacji biskupa płockiego, albo z wyboru lub z urzędu, który aktualnie piastowali. Ustawodawca diecezjalny zastrzegł, że nie może pochodzić z nominacji więcej niż 25 % wszystkich członków tego gremium¹⁵³.

Prawodawca stanowił które osoby wchodziły z urzędu w skład rady. Na mocy prawa diecezjalnego członkiem rady zostawali *ex officio*: biskupi pomocniczy, wikariusze generalni, kanclerz Kurii Diecezjalnej Płockiej, dyrektor Wydziału Duszpasterskiego, dyrektor Wydziału Katechetycznego, diecezjalni wizytatorzy punktów katechetycznych, a także dziekan dekanatu płockiego. Normy statutowe szczegółowo regulowały przepisy, dotyczące wyboru kandydatów

¹⁴⁹ Por. KPK, kan. 511.

¹⁵⁰ Por. J. Arrieta, *Komentarz do kan. 511 KPK*, w: P. Majer (red.), *Kodeks...*, dz. cyt., s. 353; por. S. Iwańczak, *Rady, które wspierają biskupa diecezjalnego*, dz. cyt., s. 83.

¹⁵¹ Por. *Statut Diecezjalnej Rady Duszpasterskiej*, w: *XLII Synod Diecezji Płockiej...*, dz. cyt., s. 198-199.

¹⁵² Por. KPK, kan. 512 § 1.

¹⁵³ Por. *Statut Diecezjalnej Rady Duszpasterskiej*, dz. cyt., 199.

na członków rady. Kapłani inkardynowani w diecezji zbierali się na głosowania w ramach 6 tzw. dekanatów rejonowych. Z każdego okręgu mieli zadanie wybrać po dwóch kandydatów, którzy przechodzili głosowanie bezwzględną większością głosów. Natomiast kapłani inkardynowani do instytutów życia konsekrowanego i stowarzyszeń życia apostołskiego spotykali się na zebraniu przełożonych domów zakonnych z terenu diecezji płockiej. Podczas obrad przez głosowanie bezwzględną większością głosów wybierali dwóch kandydatów do rady. Podobnie podczas zebrania przełożonych domów zakonnych żeńskich instytutów życia konsekrowanego, uczestniczki spotkania wybierały dwie przedstawicielki do rady. Kandydaturę wiernych świeckich do rady, zgodnie z normami statutowymi, przedstawiali na piśmie biskupowi płockiemu dziekani. Każdy dziekan prezentował po jednym świeckim kandydacie z dekanatu. Wybór każdego z kandydatów, zarówno świeckiego jak i duchownego, wymagał zatwierdzenia przez biskupa płockiego. Dopiero po formalnym zatwierdzeniu kandydat stawał się członkiem diecezjalnej rady duszpasterskiej¹⁵⁴.

Kadencja każdego z członków rady trwała 5 lat. Jedynie ważne przyczyny upoważniały biskupa płockiego do przedłużenia kadencji na określony czas. Statut regulował również wewnętrzną organizację rady duszpasterskiej. Organem, który pośredniczył pomiędzy członkami rady a biskupem był sekretariat diecezjalnej rady duszpasterskiej. Powoływał go biskup płocki. Jego skład stanowił sekretarz rady oraz dwóch zastępców. Zadaniem sekretariatu było przedstawianie biskupowi płockiemu wniosków i propozycji od wiernych duchownych i świeckich z diecezji, sporządzanie protokołów z zebrań rady, prowadzenie listy obecności członków rady podczas jej obrad oraz archiwum i korespondencja. Statut pozostawiał prawną możliwość biskupowi płockiemu do utworzenia w ramach rady podzespołów w formie komisji lub sekcji tematycznych, gdyby zaistniała taka konieczność¹⁵⁵.

Normy statutowe stanowiły o kryterium zwoływania posiedzeń rady, którymi miały być aktualne potrzeby duszpasterskie, ale zgodnie z normą kodeksową, nie rzadziej niż raz w ciągu roku¹⁵⁶. Obowiązkiem członków rady było wypowiadanie własnych poglądów podczas posiedzeń na aktualny temat. Członkowie winni uwzględniać również poglądy środowiska i stanu, który reprezentowali. Ustawodawca diecezjalny stanowił, iż wszyscy wierni diecezji płockiej mieli prawo zgłoszenia w formie pisemnej swoich wniosków i uwag do sekretariatu rady. Korespondencję należało kierować na adres Wydziału Duszpasterskiego kurii

¹⁵⁴ Por. tamże.

¹⁵⁵ Por. tamże.

¹⁵⁶ Por. KPK, kan. 514 § 2.

diecezjalnej. Statut przypominał, że głos rady był jedynie doradczy zgodnie z dyspozycją kan. 514 § 1 KPK¹⁵⁷. Ten sam kanon stanowi, że jedynie biskup diecezjalny jest upoważniony do ogłaszania przedmiotu obrad. Stąd należy wnioskować pośrednio obowiązek zachowania tajemnicy przez członków rady w odniesieniu do zagadnień poruszanych podczas posiedzenia rady¹⁵⁸.

Omawiając zagadnienie diecezjalnej rady duszpasterskiej, należy wspomnieć, że biskup Kamiński powołał również Radę Wydziału Duszpasterskiego, nadając jej własny statut. *Statut Rady Wydziału Duszpasterskiego* został promulgowany 5 listopada 1993 roku. Głównym zadaniem tego organu było wspomaganie dyrektora Wydziału Duszpasterskiego w koordynacji i inicjacji wydarzeń duszpasterskich w diecezji. Przewodniczącym rady zostawał każdorazowy dyrektor wspomnianego wydziału. Członkowie rady pochodzili z nominacji biskupa płockiego. Prawo do prezentacji kandydatów do rady leżało w kompetencji dyrektora Wydziału Duszpasterskiego. Członkami tego gremium mogli zostać jedynie duszpasterze. Ustawodawcy diecezjalnemu zależało, aby duchowni mianowani na członków rady reprezentowali różne rejony terytorialne diecezji oraz różnorodne formy pracy duszpasterskiej¹⁵⁹.

Zasadniczo członkowie rady mianowani byli na jedną trzyletnią kadencję. Biskup płocki mógł jednak mianować członków tego organu na kolejną kadencję. Prawodawca zastrzegł jednak, że nie można tego samego kandydata mianować na trzecią kadencję. Uzasadnił to potrzebą wzbogacenia i odnawiania życia duszpasterskiego w diecezji. Normy statutu stanowiły maksymalną liczbę członków rady, która nie powinna przekraczać 10 duchownych¹⁶⁰.

Jak wspomniano wcześniej, kompetencje rady wydziału miały charakter jedynie doradczy wobec dyrektora tej agendy kurialnej. W ramach swoich zadań członkowie rady omawiali sposoby interioryzacji ogólnopolskich programów duszpasterskich na gruncie diecezji płockiej, poszukiwali i wprowadzali w życie potrzebne aktualnie metody pracy pastoralnej, opracowywali i wydawali pomocnicze materiały o tematyce pastoralnej, a także wyznaczyli cele w bieżącej pracy duszpasterskiej. Sprawy pastoralne omawiane były podczas posiedzeń w siedzibie kurii diecezjalnej. Każdy z członków rady zobligowany był, aby w terminie nie później niż dwa tygodnie przed zwołanym posiedzeniem, przedstawić w wydziale propozycje rozwiązań pastoralnych i projekty metod pracy duszpasterskiej. W razie dużej

¹⁵⁷ Por. KPK, kan. 514 § 1.

¹⁵⁸ Por. J. Arrieta, *Komentarz do kan. 514 § 1-2 KPK*, w: P. Majer (red.), *Kodeks...*, dz. cyt., s. 355.

¹⁵⁹ Por. *Statut Rady Wydziału Duszpasterskiego*, w: MPP, nr 12, 1993, s. 771.

¹⁶⁰ Por. tamże.

rozbieżności zdań, zgodnie z normami statutu, przewodniczący posiadał możliwość zarządzenia głosowania nad danym zagadnieniem. W zależności od jego charakteru, głosowanie mogło przebiegać w sposób tajny bądź jawny¹⁶¹.

Normy statutowe regulowały częstotliwość zwoływania posiedzeń raz na kwartał. Gdyby sytuacja w diecezji tego wymagała, można było zwołać posiedzenie nadzwyczajne. Ustawodawca diecezjalny stanowił, aby członkowie rady wybrali spośród siebie sekretarza rady, którego głównym zadaniem było spisywanie protokołów z posiedzeń. Wnioski z obrad rady prezentował biskupowi płockiemu jej przewodniczący. Oprócz członków rady, prawo partykularne dopuszczało do udziału w jej posiedzeniach również inne osoby, szczególnie duszpasterzy odpowiedzialnych za tzw. duszpasterstwa specjalistyczne. Biskupowi Kamińskiemu zależało na dobrej koordynacji życia duszpasterskiego w rozległej obszarowo i o stosunkowo dużej liczbie ludności diecezji. Stąd powołanie Rady Wydziału Duszpasterskiego miało stanowić swego rodzaju pomost pomiędzy duszpasterzami, pracującymi w różnych częściach diecezji a kurią diecezjalną¹⁶².

6. Płocki Instytut Wydawniczy

Z troską o łatwiejszy dostęp do publikacji propagujących światopogląd chrześcijański już w 1958 roku powstało Wydawnictwo Diecezji Płockiej. W 1996 roku biskup Kamiński przekształcił je w Płocki Instytut Wydawniczy i nadał mu osobowość prawną, zatwierdzając jego statut. *Statut Płockiego Instytutu Wydawniczego* określał jego status prawny, siedzibę, cel działalności, a także m.in. formy działania oraz środki służące realizacji zadań. Ustawodawca diecezjalny stanowił, że instytut jest dziełem o potrójnym charakterze. Oprócz roli wydawczej publikacji o charakterze religijnym, jest również wydawcą dzieł naukowych i dydaktycznych. Prawodawcy zależało, aby instytut swoją wszechstronną działalnością wychodził naprzeciw oczekiwaniom i potrzebom współczesnych czytelników¹⁶³.

Zgodnie z prawem statutowym, instytut posiadał kościelną osobowość prawną i stanowił autonomiczną jednostkę organizacyjną. Podstawę prawną dla jego działania stanowił *Dekret Biskupa Płockiego z dnia 20 lutego 1996 roku (N. 375/96)*¹⁶⁴, a także art. 9 ust. 1 pkt 7 *Ustawy z dnia 17 maja 1989 roku o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w*

¹⁶¹ Por. tamże, s. 772.

¹⁶² Por. tamże.

¹⁶³ Por. *Statut Płockiego Instytutu Wydawniczego*, w: MPP, nr 6, 1996, s. 315.

¹⁶⁴ Por. *Dekret Biskupa Płockiego z dnia 20 lutego 1996 r. (N. 375/96)*, w: MPP, nr 2, 1996, s. 90.

Rzeczypospolitej Polskiej (Dziennik Ustaw nr 29, pozycja 154 z późniejszymi zmianami)¹⁶⁵ oraz przepisy statutowe zatwierdzone w dniu 24 lutego 1996 roku przez biskupa Zygmunta Kamińskiego. Instytutowi została nadana siedziba w kamienicy przy Placu Narutowicza nr 3 w Płocku. Statut określił również podłużną i okrągłą pieczęć, którymi miał prawo posługiwać się instytut¹⁶⁶.

Zgodnie z przepisami statutowymi do głównych zadań działalności tej jednostki organizacyjnej należało kompletowanie i opracowywanie informacji o charakterze pastoralnym i religijnym na terenie diecezji płockiej. Celem instytutu pozostawała również ewaluacja pracy duszpasterskiej pod kątem naukowo-dydaktycznym. Prawodawcy zależało przy tym, aby szczególnym kryterium ewaluacji były wymogi, które przed współczesnym człowiekiem stawiają warunki szybkiego tempa zmian w otaczającej go rzeczywistości. Ponadto instytut obowiązany był do propagowania oraz kolportażu publikacji religijnych oraz dewocjonaliów i innych przedmiotów kultu religijnego. Adresatami publikacji byli poszczególni wierni, ale również kościelne osoby prawne. Na polu realizacji celów statutowych, instytut winien był współpracować z innymi właściwymi jednostkami organizacyjnymi o charakterze kościelnym, ale również i świeckim¹⁶⁷.

Przepisy statutowe przypisywały bezpośrednie kierownictwo instytutu zarządowi. W jego skład wchodził dyrektor, zastępca dyrektora, a także członkowie bezpośrednio odpowiedzialni za poszczególne działy tej jednostki. Dyrektor odpowiadał za przestrzeganie przepisów statutowych w organizacji pracy instytutu. On również nadawał ton jego pracy i troszczył się o odpowiedni poziom merytoryczny usług, świadczonych przez instytut. Jemu także podlegała organizacja oraz nadzór nad wykonywaniem pracy przez poszczególne działy jednostki. Tylko dyrektor posiadał właściwą kompetencję do składania podpisów pod dokumentami instytutu, zawierania umów z innymi organami. On również występował z wnioskami do kurii diecezjalnej oraz reprezentował instytut wobec władz państwowych i kościelnych. Zarówno dyrektora jak i jego zastępcę mianował biskup płocki z grona kapłanów inkardynowanych do diecezji płockiej. Zgodnie ze statutem w jego kompetencji znajdowało się również odwołanie dyrektora i jego zastępcy¹⁶⁸.

¹⁶⁵ Por. *Ustawa z dnia 17 maja 1989 roku o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej*, w: „Dziennik Ustaw”, nr 29, pozycja 154, art. 9, ust. 1, s. 458, źródło: <https://dziennikustaw.gov.pl/D1989029015401.pdf> (25.01.2025).

¹⁶⁶ Por. *Statut Płockiego Instytutu Wydawniczego*, dz. cyt., s. 316.

¹⁶⁷ Por. tamże.

¹⁶⁸ Por. tamże, s. 316-317.

Na czele poszczególnych działów instytutu stali zarówno duchowni jak i świeccy. Każda z osób odpowiedzialnych za konkretny dział jednostki musiała wcześniej otrzymać na to stanowisko nominację biskupa plockiego, o którą winien wnioskować dyrektor instytutu. Kierownicy poszczególnych działów odpowiadali za wprowadzanie w działalność swoich działów zaleceń i wskazówek dyrektora instytutu, a także za organizację pracy w swoich jednostkach¹⁶⁹.

Na organizację wewnętrzną instytutu składały się działy: informatyczny, naukowo-dydaktyczny, wydawniczy oraz usługowy. Zgodnie ze statutem zadaniem działów informatycznego oraz naukowo-dydaktycznego była współpraca z kadrą naukową złożoną z duchownych i świeckich, pracujących w różnych jednostkach naukowych. Dział wydawniczy z kolei produkował wydawnictwo publikacji w formie książkowej i czasopism. Szczególnie chodziło o wydawnictwo publikacji, związanych z diecezjalnym dorobkiem naukowym. Do zadań działu wydawniczego należała również sprzedaż i kolportaż publikacji religijnych z obcych wydawnictw. W zakres przedmiotów, podlegających sprzedaży wchodziły, także wyroby fonograficzne i wideograficzne¹⁷⁰.

Praca działu usługowego polegała na produkcji i sprzedaży dewocjonałów i innych wyrobów, przeznaczonych do kultu religijnego. Pracownicy tego działu wykonywali również obróbkę poligraficzną i techniczną publikacji z działu wydawniczego. Prawo statutowe przyznawało działowi usługowemu możliwość prowadzenia innej działalności, z której przychody mogłyby pokryć cele statutowe instytutu. Prawodawca diecezjalny zastrzegł jednak, aby dodatkowa działalność działu usługowego miała charakter pokrewny do działalności, wynikającej ze statutu. Przepisy statutowe umożliwiały zakładanie na terenie diecezji plockiej ośrodków terenowych instytutu, pod warunkiem uzasadnionej konieczności właściwego działania, zgodnego ze statutem¹⁷¹.

Ustawodawca partykularny stanowił, że na majątek instytutu składają się środki pieniężne oraz przedmioty rzeczowe, które jednostka otrzymała od kurii diecezjalnej do odpowiedniego dysponowania. W szczególności chodziło o wyposażenie biurowe siedziby instytutu jego ośrodków terenowych, a także sprzęty wydawnictwa, drukarni i ośrodków, odpowiedzialnych za kolportaż. Z kolei na przychody instytutu składały się środki pozyskane ze zbiórek, ofiar lub darowizn kościelnych osób prawnych, innych instytucji i poszczególnych

¹⁶⁹ Por. tamże, s. 317.

¹⁷⁰ Por. tamże.

¹⁷¹ Por. tamże.

osób świeckich. Kolejne źródło przychodu stanowiły środki z działalności wydawniczej oraz kolportażu publikacji i innych wyrobów, a także środki z praw autorskich. Statut stanowił, że jedynie biskup płocki posiada kompetencję do rozwiązania instytutu. W sytuacji rozwiązania jednostki dysponentem jej majątku pozostaje biskup płocki¹⁷².

¹⁷² Por. tamże, s. 317-318.

Rozdział V Prawa i obowiązki wiernych

1. Wierni świeccy

Kodeks Jana Pawła II i ustawy okołodeksove bardzo wyraziście odzwierciedlają nauczanie Kościoła przypomniane przez Sobór Watykański II, że Kościół, czyli nowy Lud Boży stanowią wszyscy ochrzczeni¹. Ta prawda wyrażona m.in. w posynodalnej adhortacji apostolskiej Jana Pawła II *Christifideles laici* w Polsce zbiegła się z okresem przemian ustrojowych państwa. Równocześnie z transformacją struktur politycznych aparatu państwowego, zachodziły głębokie zmiany w świadomości społecznej obywateli².

Ustrój Kościoła oparty jest na trzech podstawowych zasadach: równości, różnorodności i hierarchiczności. Zgodnie z zasadą równości wszyscy ochrzczeni otrzymali powołanie do świętości oraz apostołstwa o powszechnym zasięgu. Zasada różnorodności oznacza różne sposoby realizacji apostołstwa i powołania do świętości. Z kolei hierarchiczność Kościoła oznacza, że istnieje w tej wspólnocie hierarchia święceń władzy i nauczania, która wyraża się m.in. w trosce o depozyt wiary i kierowaniu Kościołem oraz sprawowaniem sakramentów świętych³.

Ustawodawstwo kościelne, zgodnie z Kodeksem z 1983 roku rozróżniało z Bożego nadania dwa stany: duchowny i świecki. Do stanu duchownego należą wierni włączeni w niego przez sakrament święceń⁴, pozostali zaś do stanu świeckiego⁵. Zarówno ze stanu duchownego jak i świeckiego wywodzą się wierni, którzy poświęcają się Bogu ze szczególnego tytułu przez życie profesją rad ewangelicznych. Prawodawca powszechny choć stwierdza, że ci wierni stanowią szczególny stan w Kościele, który przynależy do jego życia i świętości, to jednak nie ma on odniesienia do hierarchicznej struktury Kościoła, opartej na posłudze święceń, rządzenia i nauczania⁶.

¹ Por. Joannes Paulus PP. II, *Adhortatio Apostolica Post-Synodalis Christifidelis Laici De vocatione et missione laicorum I Ecclesia et in mundo* (30.12.1988), w: AAS 81, 1989, s. 393-521; II Polski Synod Plenarny, dz. cyt., s. 143-158.

² Por. W. Przygoda, *Realizacja apostołatu społecznego świeckich w dzisiejszej Polsce*, w: „Roczniki Pastoralno-Katechetyczne”, nr 56, 2009, s. 19-20.

³ Por. J. Hervada, *Komentarz do cz. I księgi II Kodeksu Prawa Kanonicznego*, w: P. Majer (red.), *Kodeks...*, dz. cyt., s. 199.

⁴ Do stanu duchownego zostaje włączony mężczyzna przez przyjęcie święceń diakonatu. Por. KPK, kan. 266 § 1.

⁵ Por. KPK, kan. 207 § 1.

⁶ Por. KPK, kan. 207 § 2. Kodeks Kanonów Kościołów Wschodnich, zgodnie z tradycją wschodniego chrześcijaństwa, zachowuje podział na trzy stany: duchowny, świecki i zakonny. Por. KKKW, kan. 323; kan. 399; kan. 410. To również nawiązanie do wyraźnego podziału na trzy stany wewnątrz Kościoła w Konstytucji

Normy kodeksowe zawierają deklaracje fundamentalnych praw wszystkich wiernych⁷. Przez przyjęcie chrztu nabywają oni prawa i obowiązki, które wynikają z zasad warunkujących ustrój Kościoła. Prawodawca jasno zadeklarował uczestnictwo każdego wiernego w kapłańskiej, prorockiej i królewskiej misji Chrystusa. Sposób realizacji tego uczestnictwa uzależniony jest jednak od powołania, które wyraża określoną pozycję wiernego we wspólnocie Kościoła⁸. Na mocy tego samego chrztu, którzy przyjmują wierni i powszechnego powołania do świętości oraz apostołstwa, oprócz specyficznych obowiązków, wynikających z różnorodnego statusu prawnego wiernego, wszystkim wiernym przypisane są te same uprawnienia i zobowiązania⁹.

Wierni z tytułu przynależności do Kościoła winni zachowywać jedność z jego wspólnotą oraz wypełniać zobowiązania zaciągnięte wobec Kościoła w wymiarze powszechnym i partykularnym¹⁰. Nadto każdy wierny, niezależnie od własnego statusu prawnego, zobowiązany był do dawania pozytywnej odpowiedzi na powołanie do zbawienia przez troskę o świętość swojego życia oraz wzrost wspólnoty Kościoła i jego świętości¹¹. Prawodawca powszechny deklarował również, że każdy wierny, zależnie od swojego indywidualnego powołania, ma obowiązek moralny podjęcia współpracy w rozkrzewianiu dzieła przepowiadania słowa Bożego. Ten obowiązek dotyczył m.in. rodziców i chrzestnych w odniesieniu do przekazania dzieciom wiary i wartości z nią związanych¹².

Ustawodawca kodeksowy zadeklarował prawo wiernych do przedstawiania odpowiedzialnym za posługę rządzenia w Kościele duchowych potrzeb i oczekiwań. W niektórych sytuacjach mają oni nawet obowiązek ujawniać pasterzom Kościoła swoje zdanie, zwłaszcza w kwestii, które dotyczą dobra wspólnego całego Ludu Bożego. Przepisy kanonu podkreślają przy tym obowiązek zachowania nienaruszonej wiary oraz obyczajów, a także

dogmatycznej o Kościele Soboru Watykańskiego II. Por. Konstytucja dogmatyczna o Kościele, nr 31, w: Sobór Watykański II. Konstytucje, dekrety, deklaracje, dz. cyt., s. 135. Więcej na ten temat: J. Łapiński, *Kodeks Kanonów Kościołów Wschodnich: (próba charakterystyki)*, w: „Prawo Kanoniczne”, nr 35, 1992, s. 247-255.

⁷ Por. J. Krzywkowska, *Wybrane aspekty posłannictwa wiernych świeckich według Kodeksu Prawa Kanonicznego*, w: „Kościół i Prawo”, nr 2, 2015, s. 39-53.

⁸ Por. KPK, kan. 204 § 1.

⁹ Por. *XLII Synod Diecezji Płockiej...*, dz. cyt., s. 81.

¹⁰ Por. KPK, kan. 209 § 1-2.

¹¹ Por. KPK, kan. 210.

¹² Por. KPK, kan. 211. Stolica Apostolska przypominała, że rozkrzewianie wiary dokonuje się nie tylko poprzez publiczne przepowiadanie, ale także przez świadectwo, które winno nieustannie towarzyszyć różnorodnym działaniom podejmowanym przez ochrzczonych. Por. Kongregacja Nauki Wiary, *Nota doktrynalna na temat pewnych aspektów ewangelizacji* (3.12.2007), w: https://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_20071203_nota-evangelizzazione_pl.html (13.01.2025).

szacunku wobec sprawujących władzę w Kościele. Wyrażony w ten sposób obowiązek posłuszeństwa, podejmowanego w sposób odpowiedzialny oraz prawa do wolności wyrażania własnych opinii wewnątrz wspólnoty Kościoła i prawo do przedstawiania własnych próśb, realizowane w sposób indywidualny lub zbiorowy, ustawodawca zaznacza, aby spełniać z poszanowaniem godności ludzkiej osoby¹³.

XLII Synod Płocki zawarł w swoich normach zapis, że wierni świeccy cieszą się godnością na równi duchownym i zakonnikom, a podstawą tej godności jest sakrament chrztu. Prawodawca partykularny stanowił, że na mocy tej godności wierni świeccy winni czuć się współodpowiedzialni za Kościół w diecezji. Udział wiernych w budowaniu diecezjalnej wspólnoty winien przejawiać się przede wszystkim w dążeniu do osobistej świętości, korzystając ze środków, którymi dysponuje Kościół do osiągnięcia tego celu. Realizacja osobistego powołania do świętości wymaga od wiernych, zwłaszcza w dzisiejszych czasach, stawiania oporu wielu sprzecznym z nauczaniem Kościoła światopoglądom, które są podstawą współczesnego stylu życia. Prawodawca partykularny do najważniejszych współczesnych trudności zaliczył kryzys moralny społeczeństwa, materializm w wymiarze praktycznym i teoretycznym, pokusę szybkiego zniechęcenia oraz pragmatyzm i konsumpcjonizm w budowaniu nowego ustroju politycznego¹⁴.

Normy synodalne deklarowały prawdę, że dążenie w osobistym życiu do świętości wiernych świeckich winno opierać się na naśladowaniu Jezusa Chrystusa. Szczególnym aspektem naśladowania życia Chrystusa winno stać się Jego poświęcenie Bogu Ojcu i ludziom. Prawodawca przypominał, że nie można mówić o prawdziwym rozwoju życia wiarą bez zabiegania w życiu codziennym o sprawiedliwość społeczną oraz solidarność z ludźmi cierpiącymi ubóstwo, samotność i krzywdę. Biskup Kamiński w nowej rzeczywistości społecznej i gospodarczej dążył do rozbudzenia na nowo świadomości chrześcijańskiej godności i konieczności zaangażowania w budowanie tworzącego się na nowo systemu politycznego. Prawodawca podkreślał przy tym, że zaangażowanie społeczne świeckich to

¹³ Por. KPK, kan. 212 § 1-3; por. J. Hervada, *Komentarz do kan. 212 § 1-3 KPK*, w: P. Majer (red.), *Kodeks...*, dz. cyt., s. 208.

¹⁴ Por. *XLII Synod Diecezji Płockiej...*, dz. cyt., s. 82. Jan Paweł II szczególnie podczas pielgrzymki do Polski w 1991 roku, pierwszej podróży apostolskiej do Ojczyzny po zmianie ustrojowej, przestrzegał rodaków przed budowaniem nowego ładu w oparciu o egoizm, ideologię materializmu i konsumpcjonizmu. Papież cykl swoich homilii, które wygłosił w różnych miastach Polski oparł o przykazania Dekalogu i dwa przykazania miłości. Por. np.: Jan Paweł II, *Homilia w czasie Mszy Świętej*, Koszalin, 1 czerwca 1991 roku, w: https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/jan_pawel_ii/homilie/03koszalin_02061991.html (13.01.2025).

jedno z głównych zadań realizacji powołania do świętości i apostołstwa, które dotyczy wszystkich wiernych¹⁵.

Prawodawca partykularny podkreślał, że realizacja właściwej świeckim misji w Kościele winna urzeczywistniać się przez otwartość na działanie Ducha Świętego. Stąd wierni mają obowiązek wykorzystania na rzecz dobra wspólnoty Kościoła charyzmatów, którymi zostali obdarzeni i które odkryli w swoim życiu. Normy zawierały klauzulę weryfikacji charyzmatów wiernych świeckich przez tych, do których w Kościele należy posługa rządzenia. Synod Płocki jako zasadę i wzór postępowania dla świeckich stawiał Najświętszą Maryję Pannę przede wszystkim ukazując Jej osobę jako ideał człowieka. Pokora Maryi i Jej codzienne podejmowanie zwyczajnych obowiązków, winny być przykładem zrównoważonego zaangażowania w życie świeckie w połączeniu z realizacją powołania do świętości.

Prawodawca przypominał, że naśladowanie w codziennym życiu postawy Maryi jest długą tradycją Kościoła. Należy w tym względzie korzystać z doświadczeń minionych pokoleń. Normy w sposób szczególny zawierały odniesienie do treści *Milenijnego Aktu Oddania* w niewolę macierzyńską Maryi¹⁶. Prawodawca w naśladowaniu Maryi widział nie tylko pobożną praktykę, dotyczącą realizacji obowiązku modlitwy chrześcijańskiej, ale sposób osobistego formowania życia religijnego. Biskup Kamiński wskazał, że Maryja jest przykładem jak wielką rolę we wspólnocie Kościoła odgrywa każda kobieta i na czym polega wartość odrębności kobiety i mężczyzny, która zawsze pozostaje dla Kościoła bogactwem¹⁷.

Normy stanowiły o zrównoważonym i harmonijnym pogłębianiu formacji chrześcijańskiej, która winna uwzględniać wymiar intelektualny w połączeniu z udziałem w liturgii oraz praktykowaniem nakazu miłości bliźniego w codziennym życiu. Przy czym świeccy winni pamiętać, że podstawową płaszczyzną kształtowania życia chrześcijańskiego pozostaje zawsze świadome uczestnictwo w liturgii. Ona jest pierwszym źródłem odkrywania i pogłębiania własnego powołania, czerpania siły do dawania świadectwa w codziennym życiu

¹⁵ Por. *XLII Synod Diecezji Płockiej...*, dz. cyt., tamże.

¹⁶ Por. tamże. Więcej na temat *Milenijnego Aktu Oddania* m.in.: K. Czuba, *Papieskie zawierzenia*, w: „*Studia Theologica Varsaviensia*”, 28/1, 1990, s. 200-209; E. Sienkiewicz, *Maryjny wymiar nauczania prymasa Stefana Wyszyńskiego*, w: „*Rocznik Skrzatuski*”, t. VIII, 2020, s. 183-201; G. Bartosik, *Pośrednictwo Najświętszej Maryi Panny według Kardynała Stefana Wyszyńskiego (1901-1981). Próba syntezy*, w: „*Studia Koszalińsko-Kołobrzeskie*”, nr 27, 2020, s. 185-206; J. Hadryś, *Pobożność maryjna w służbie komunii z Bogiem i ludźmi...*, dz. cyt.; R. Ficek, *Mariological dimension of the theological and pastoral concepts of Cardinal Stefan Wyszyński, Primate of Poland*, w: „*Studia Sandomierskie*”, nr 27, 2020, s. 229-248; J. Kopeć, *Geneza patronatu Maryjnego nad narodem polskim*, w: „*Roczniki Humanistyczne*”, t. XXXIV, z. 2, 1986, s. 275-292. Sam tekst *Aktu Milenijnego Oddania Maryi*: <https://centrumzawierzenia.jasnagora.pl/milenijny-akt-oddania-polski-matce-bozej/> (13.01.2025).

¹⁷ Por. *XLII Synod Diecezji Płockiej...*, dz. cyt., tamże.

oraz ukazywania w sposób zewnętrzny związku z Kościołem. Troska biskupa Kamińskiego w tym zakresie dotyczyła w podstawowym wymiarze udziału w niedzielnej i świątecznej Mszy Świętej i wychowywaniu młodego pokolenia we właściwym przestrzeganiu tego przykazania¹⁸.

Prawodawca partykularny przypominał o obowiązku moralnym, zawartym w kan. 226 § 1-2 KPK, który spoczywa szczególnie na rodzicach w odniesieniu do własnych dzieci w przekazywaniu wiary chrześcijańskiej¹⁹. Kształtowanie postawy chrześcijańskiej w rodzinie jest niezastąpione. Rodzice mają prawo, ale i obowiązek moralny formować swoje dzieci w duchu nauczania Kościoła. Szczególnym oparciem w formacji religijnej w rodzinie winno stać się życie sakramentalne, zwłaszcza systematyczne uczestnictwo w Eucharystii i praktykowanie spowiedzi sakramentalnej. Prawodawca rodzinę określił jako Kościół domowy, bowiem wspólnota rodzinna jest pierwszym środowiskiem, w którym człowiek doświadcza w ogóle Kościoła w jego ogólnym wymiarze. Normy synodalne przypominały o obowiązku moralnym rodziców do wychowania dzieci we właściwej hierarchii wartości, zaznając je przy tej okazji z polskimi zwyczajami, opartymi na wierze i kulturze chrześcijańskiej²⁰.

Kolejną przestrzenią formacji chrześcijańskiej, w której zobowiązani są uczestniczyć wierni świeccy jest katecheza. Biskup Kamiński zwracał uwagę, że katecheza jest organicznie związana z sakramentami inicjacji chrześcijańskiej. Stąd obowiązkiem każdego wiernego jest systematyczne i permanentne uczestnictwo w katechezie na różnych etapach życia osobistego. Norma zawarta w tym przepisie prawnym synodu posiadała charakter moralnego, a nie prawnego obowiązku. Wierni dorośli winni uczestniczyć w katechezie dla dorosłych, zwłaszcza przeznaczonej dla rodziców. Duszpasterze zobowiązani byli do organizowania katechezy dla młodzieży pracującej i innych grup środowiskowych, zależnie od potrzeby, aby odpowiednio uporządkowana katechizacja stwarzała przestrzeń pogłębienia formacji religijnej dla jak największej liczby wiernych. Biskup Kamiński zalecał tworzenie tzw. grup samokształceniowych, w których świeccy znaleźliby możliwość rozwijania wiedzy na temat

¹⁸ Por. tamże, s. 82-83. Więcej na temat współpracy świeckich w ministerialnej posłudze świętych szafarzy: Stolica Apostolska, *Instrukcja o niektórych kwestiach dotyczących współpracy wiernych świeckich w ministerialnej posłudze kapłanów* (15.08.1997), w: https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WR/kongregacje/swieccy_kapl_01.html (13.01.2025); T. Bać, *Świadome, owocne i czynne uczestnictwo w liturgii według Konstytucji o liturgii świętej Sacrosanctum Consilium Soboru Watykańskiego II*, w: „Resovia Sacra. Studia Teologiczno-Filozoficzne Diecezji Rzeszowskiej”, 2011-2013, s. 105-118.

¹⁹ Por. KPK, kan. 226 § 1-2.

²⁰ Por. *XLII Synod Diecezji Płockiej...*, dz. cyt., s. 83. Więcej na temat zadań rodziny jako pierwszego i podstawowego środowiska formacji chrześcijańskiej: A. Skreczko, *Zadania rodziny jako Kościoła domowego*, w: „Rocznik Teologii Katolickiej”, t. VIII, 2009, s. 112-121; K. Trębski, J. Młyński, *Famiglia cristiana come Chiesa domestica: evoluzione storica e prospettive future*, w: „Teologia i Moralność”, nr 2, 2020, s. 27-45; S. Longosz, *Rodzina Kościołem domowym w myśli św. Jana Chryzostoma*, w: „Vox Patrum”, nr 29, 2009, s. 281-312.

Pisma Świętego, liturgiki, teologii, historii Kościoła i innych obszarów wiedzy, związanych z wiarą chrześcijańską²¹.

Normy synodalne odnosiły się do świeckich nie tylko jako odbiorców procesu formacyjnego, ale również wyznaczały przestrzeń do animowania życia religijnego w różnych wymiarach. Prawodawca partykularny zachęcał do podejmowania przez świeckich posługi formacji religijnej dzieci i młodzieży, zwłaszcza w zakresie przygotowania do przyjęcia sakramentów świętych. Na świeckich, jak przypominał *XLII Synod Diecezji Płockiej*, spoczywa odpowiedzialność za organizację i właściwe funkcjonowanie punktów katechetycznych, w których dzieci i młodzież odbierają formację religijną. Biskup Kamiński przypominał, że katecheza parafialna nie zdejmuje obowiązku z rodziców przekazu formacji religijnej w środowisku domowym. Katecheza parafialna bowiem wspiera, a nigdy nie zastępuje rodziców w ich posłannictwie wychowania w duchu religijnym swoich dzieci²². Troska rodziców o właściwy i godny przebieg formacji religijnej w punktach katechetycznych winna wyrażać się poprzez udział w komitetach rodzicielskich, współudział w materialnym utrzymaniu sal lekcyjnych oraz zachęcaniu swoich dzieci do gorliwego uczestnictwa w katechezie. Prawodawca partykularny zwracał uwagę, że w obecnej sytuacji społecznej i politycznej to jeden z najpilniejszych obowiązków chrześcijańskich²³.

1.1. Udział świeckich w posłudze nauczania

Normy synodalne przyznawały świeckim prawo do pracy w charakterze katechetów. Podjęcie takiej pracy wiązało się jednak wcześniej z odbyciem merytorycznego przygotowania. Prawodawca partykularny przyznawał świeckim katechetom prawo do sprawiedliwego wynagrodzenia. Biskupowi Kamińskiemu zależało na permanentnym pogłębianiu wiedzy religijnej u powierzonych jego pieczy pasterskiej diecezjan. Stąd też normy synodalne zawierały szereg zachęt do podejmowania przez świeckich studiów w Soborowym Studium Teologiczno-Pastoralnym²⁴, które posiadało specjalną sekcję dla świeckich katolików w

²¹ Por. *XLII Synod Diecezji Płockiej...*, dz. cyt., tamże.

²² Por. tamże. Więcej na ten temat: E. Osewska, *Ograniczenia i możliwości katechezy w rodzinie*, w: „Seminare”, nr 11, 1995, s. 81-99; tenże, *Praktyka katechezy rodzinnej na świecie*, w: „Seminare”, nr 15, 1999, s. 219-231.

²³ Por. *XLII Synod Diecezji Płockiej...*, dz. cyt., tamże. Niektóre aspekty tego zagadnienia rozwija: A. Kiciński, *Katecheza a nauczanie religii katolickiej w Polsce*, w: „Roczniki Teologiczne”, z. 11, 2018, s. 17-31.

²⁴ Więcej na temat Soborowego Studium Teologiczno-Pastoralnego: W. Piętka, *Rozmowa z ks. Czesławem Rychlickim: płocki owoc Vaticanum II: Soborowe Studium Teologiczno-Pastoralne w Płocku w służbie nowej ewangelizacji*, w: „Studia Płockie”, nr 40, 2012, s. 301-305.

Instytucie Wyższej Kultury Religijnej oraz w Studium Rodziny. Obie te instytucje posiadały swoje siedziby w Płocku²⁵.

Należy zauważyć, że Soborowe Studium Teologiczno-Pastoralne w diecezji płockiej zainicjowało swoją działalność już w 1972 roku²⁶. Początkowo do uczestnictwa w zajęciach szkoły byli zobligowani duchowni, którzy w ciągu dwóch ostatnich lat przyjęli święcenia kapłańskie. Prawodawca diecezjalny zatroszczył się, aby w Studium mieli możliwość zdobywania i pogłębiania swojej wiedzy również świeccy wierni. Stąd 28 maja 1984 roku została w tymże Studium utworzona Sekcja Katolików Świeckich, która rządziła się własnym statutem²⁷.

*Statut Sekcji Katolików Świeckich Soborowego Studium Teologiczno-Pastoralnego*²⁸ określał zasady ogólne, cel i zadania tej instytucji oraz warunki uczestnictwa, a także organizację i sposób rozwiązania. Podstawą prawną powołania tej instytucji była dyspozycja, zawarta w kan. 821 KPK²⁹. Sekcja posiadała kościelną osobowość prawną³⁰. Przepisy statutowe określały teren prowadzonej przez uczelnię działalności, którą było miasto Płock jak również terytorium diecezji płockiej. Swoją siedzibę miała w Płocku³¹.

Prawodawca diecezjalny jako cel Sekcji stanowił permanentne kształtowanie świadomości religijnej wiernych świeckich przez pogłębianie formacji na płaszczyźnie duchowej i intelektualnej. Wiedza i umiejętności zdobywane w czasie studiów miały stanowić dla świeckich katolików narzędzie do bardziej aktywnego zaangażowania w działalność apostolską Kościoła, zgodnie z postanowieniami Soboru Watykańskiego II. Do szczegółowych

²⁵ Por. *XLII Synod Diecezji Płockiej...*, dz. cyt., s. 84.

²⁶ Działalność Studium zainaugurował uroczyste ówczesny biskup płocki Bogdan Sikorski celebrując Mszę Świętą w kaplicy seminarialnej razem z wykładowcami Akademii Teologii Katolickiej. Miało to miejsce 11 października 1972 roku, dokładnie w 10. rocznicę otwarcia Soboru Watykańskiego II. 6 kwietnia 1972 roku nominację biskupa płockiego na dyrektora Studium otrzymał ks. dr Marceł Molski, rektor Wyższego Seminarium Duchownego w Płocku. Wicedyrektorem został mianowany ks. dr Czesław Rychlicki, który pertraktował w imieniu diecezji z rektorem Akademii Katolickiej w Warszawie warunki otwarcia w Płocku Punktu Konsultacyjnego tejże uczelni. Do porozumienia doszło 8 czerwca 1972 roku, stąd na jesieni uczelnia mogła rozpocząć swoją działalność. Decyzja ministra Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki w sprawie uznania przez organy państwowe Punktu Konsultacyjnego w Płocku jako uczelni zapadła w marcu 1973 roku. W tym czasie uczelnia uzyskała również dostęp do budynków, które przed wojną były siedzibą Niższego Seminarium Duchownego w Płocku. Por. M. Grzybowski, *Kronika Soborowego Studium Teologiczno-Pastoralnego w Płocku z lat 1972-1982*, w: „*Studia Płockie*”, t. XII, 1984, s. 312-313.

²⁷ Por. A. Grobelska, G. Bartosik, *Ośrodki Naukowo-Badawcze Wydziału Teologicznego UKSW*, w: „*Studia Theologica Varsaviensia UKSW*”, 1/2013, s. 233.

²⁸ Został dołączony jako aneks do uchwał synodalnych XLII Synodu Diecezji Płockiej.

²⁹ Por. KPK, kan. 821.

³⁰ Por. KPK, kan. 114 § 1-3.

³¹ Por. *Statut Sekcji Katolików Świeckich Soborowego Studium Teologiczno-Pastoralnego*, w: *XLII Synod Diecezji Płockiej...*, dz. cyt., s. 205.

zadań, o których stanowił statut należało organizowanie i prowadzenie wykładów, ćwiczeń praktycznych i konwersatoriów, które miały poszerzyć wiedzę religijną, pogłębienie sfery duchowej oraz umiejętności, które z kolei w praktyce miały wspomagać podejmowanie działalności ewangelizacyjnej w różnych formach duszpasterskich (katechezie, działalności charytatywnej, poradnictwie z zakresu rodzinnego, duszpasterstwie parafialnym)³².

Przepisy statutowe przyznawały prawo do uczestnictwa w zajęciach prowadzonych przez uczelnię świeckim osobom (w tym również osobom życia konsekrowanego). Warunkiem nabycia statusu słuchacza było posiadanie świadectwa ukończenia szkoły średniej, świadectwo ukończenia katechizacji na poziomie szkoły średniej, a także skierowanie, które kompetentnym był wystawić proboszcz lub też inny duszpasterz. W przypadku osób z instytutów zakonnych bądź stowarzyszeń życia apostołskiego kompetencja do wystawienia skierowania należała do wyższego przełożonego. Statut przewidywał dwie formy uczestnictwa w Sekcji: studia w trybie zwyczajnym oraz studia w trybie wolnego słuchacza³³.

Odbywający studia w trybie zwyczajnym zobligowani byli do systematycznego uczęszczania na zajęcia oraz złożenia egzaminów i pracy dyplomowej w czasie przewidzianym zgodnie z tokiem studiów. Dla wolnych słuchaczy egzaminy oraz przygotowanie pracy dyplomowej nie były obligatoryjne. Studenci trybu zwyczajnego, którzy ukończyli studia i złożyli pracę dyplomową, otrzymywali dyplom ukończenia Sekcji. Natomiast ci, którzy nie przedłożyli pracy dyplomowej uzyskiwali zaświadczenie o ukończeniu Sekcji. Prawodawca diecezjalny stanowił, że uzyskanie dyplomu ukończenia Sekcji upoważniało absolwentów do podjęcia pracy w poradnictwie rodzinnym, katechizacji lub innych grupach duszpasterstwa parafialnego. Winno się to jednak odbyć przez pośrednictwo właściwego proboszcza³⁴.

Koszty kształcenia w części były pokrywane przez słuchaczy, a częściowo z funduszy kurii diecezjalnej. Statut w sprawach organizacyjnych toku studiów stanowił trzyletni czas nauki. Od III semestru obok bloku głównych przedmiotów, włączano w tok nauki wykłady związane ze specjalizacjami. Podstawowymi specjalizacjami Sekcji były katechetyka, poradnictwo rodzinne, duszpasterstwo parafialne oraz specjalizacja teoretyczna. Prawodawca diecezjalny stanowił możliwość powołania jeszcze innych specjalizacji w zależności od potrzeb. W Sekcji odbywały się wykłady z filozofii, Pisma Świętego, teologii dogmatycznej, teologii fundamentalnej, teologii moralnej, teologii pastoralnej, prawa kanonicznego, historii

³² Por. tamże, s. 205-206.

³³ Por. tamże, s. 206.

³⁴ Por. tamże.

Kościoła, liturgiki, katechetyki, religioznawstwa, kultury chrześcijańskiej, psychologii, katolickiej nauki społecznej, socjologii oraz metodyki. Wykładowców Sekcji mianował biskup płocki spośród wykładowców zatrudnionych w Wyższym Seminarium Duchownym w Płocku. Na zatrudnienie wykładowcy spoza zatrudnionych w seminarium duchownym, dyrektor Sekcji zobowiązany był uzyskać zgodę biskupa płockiego. Sekcja posiadała swój sekretariat w gmachu Wyższego Seminarium Duchownego w Płocku³⁵.

Działalność Sekcji pod względem dydaktycznym i formalnym podlegała nadzorowi Kongregacji Wychowania Katolickiego. Przełożonym Sekcji był biskup płocki, w którego imieniu uczelnią zarządzał dyrektor i wicedyrektor, obaj z nominacji biskupa diecezjalnego. Do zadań dyrektora Sekcji należała koordynacja wszystkich aktywności, podejmowanych przez uczelnię. On również reprezentował ją na zewnątrz. Tylko dyrektor był kompetentną osobą do podpisania umów. W zakresie jego obowiązków znajdowała się również koordynacja pracy wykładowców uczelni. Każdego roku dyrektor zobligowany był do przedkładania biskupowi płockiemu rocznego sprawozdania z działalności Sekcji. Statut przewidywał wsparcie we wszystkich obowiązkach dyrektora świadczone przez wicedyrektora uczelni. Zakresem jego głównej działalności była koordynacja organizacyjna oraz administracyjna Sekcji. Zgodnie z przepisami statutowymi wicedyrektor podlegał bezpośrednio dyrektorowi uczelni. Prawodawca partykularny stanowił, że jakichkolwiek zmian w statucie Sekcji może dokonać jedynie biskup płocki po uprzednim wniosku jej dyrektora. Prawo statutowe stanowiło również o możliwości rozwiązania Sekcji, które leżało jedynie w kompetencji biskupa płockiego³⁶.

*Statut Soborowego Studium Teologiczno-Pastoralnego*³⁷ w zwięzłej formie określał cele, zadania i sposób ich realizacji przez uczelnię. Jego powstanie związane było ze wskazaniami Stolicy Apostolskiej, dotyczącymi permanentnej formacji duchownych, zwłaszcza młodszych kapłanów³⁸. Statut stawiał przed Studium zadanie pogłębiania formacji intelektualnej. Ustawodawcy partykularnemu zależało na poszerzaniu zwłaszcza aspektu

³⁵ Por. tamże, s. 206-207.

³⁶ Por. tamże, s. 207.

³⁷ Włączony został do uchwał synodalnych XLII Synodu Diecezji Płockiej w formie aneksu.

³⁸ Por. *Sacra Congregatio pro Clericis, Litterae circulares ad Conferentiarum Episcopaliū Praesides de permanenti cleri, maxime iunioris, institutione et formatione secundum placita Congregationis Plenariae die 18 Octobris anno 1968 habitae*, AAS, nr 62, 1970, s. 123-134, źródło: <https://www.vatican.va/archive/aas/documents/AAS-62-1970-ocr.pdf> (22.01.2025).

duchowego, intelektualnego oraz pastoralnego zgodnie z nauczaniem Soboru Watykańskiego II. Przekazywanie wiedzy odbywało się w ramach wykładów i konwersatoriów³⁹.

Przepisy statutowe stanowiły o trzyletnim cyklu nauczania w Studium. Program studiów obejmował zajęcia z następujących przedmiotów: nauki biblijne, teologia dogmatyczna, teologia moralna, zasady wewnętrznego życia kapłańskiego, prawo kanoniczne, historia Kościoła, liturgika, homiletyka, katechetyka z elementami pedagogiki, teologia pastoralna, wybrane zagadnienia z dziedzin filozoficznych. Zatwierdzenie programu studiów leżało w kompetencji biskupa płockiego⁴⁰.

Na zakończenie każdego roku studenci zobligowani byli do złożenia egzaminów lub udziału w kolokwium na zakończenie każdego z wykładanych przedmiotów. Statut przewidywał zwolnienie studentów z egzaminów wikariuszowskich i egzaminu proboszczowskiego po uprzednim ukończeniu cyklu kształcenia w Studium i złożenia przepisanego prawem statutowym egzaminu z pozytywnym wynikiem. Prawodawca diecezjalny do odbycia cyklu kształcenia w Studium zobowiązał wszystkich kapłanów diecezjalnych do trzech lat od przyjęcia święceń presbiteratu włącznie. Cykl kształcenia przedłużał się w przypadku powtarzania roku z powodu braku pozytywnych ocen z wszystkich egzaminów bądź kolokwii. Zgodnie ze statutem wykłady w Studium prowadzili duchowni zatrudnieni w Wyższym Seminarium Duchownym w Płocku. Siedzibą Studium był gmach Wyższego Seminarium Duchownego w Płocku. Głównym przełożonym Studium był biskup płocki. W imieniu biskupa diecezjalnego zarząd nad funkcjonowaniem uczelni sprawowali dyrektor i wicedyrektor z jego nominacji. Do zadań dyrektora i wicedyrektora należała m.in. koordynacja zajęć prowadzonych przez uczelnię oraz realizacja celów statutowych⁴¹.

Z czasem Sekcja Katolików Świeckich została przekształcona w Instytut Wyższej Kultury Religijnej i afiliowana do Wydziału Teologicznego Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie⁴². Studenci, którzy podejmowali kształcenie w tej uczelni otrzymywali indeksy Akademii Teologii Katolickiej. Zajęcia były prowadzone zarówno przez wykładowców zatrudnionych w Wyższym Seminarium Duchownym w Płocku, jak i w Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie.

³⁹ Por. *Statut Soborowego Studium Teologiczno-Pastoralnego*, w: XLII Synod Diecezji Płockiej..., dz. cyt., s. 204.

⁴⁰ Por. tamże, s. 204-205.

⁴¹ Por. tamże, s. 205.

⁴² Jako zamiejscowy Punkt Konsultacyjny Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie. Por. A. Grobelska, G. Bartosik, *Ośrodki Naukowo-Badawcze...*, dz. cyt., tamże.

Kolejnym rozdziałem w istnieniu tej uczelni była afiliacja do punktu Konsultacyjnego, który działał ciągle jako uczelnia dla duchownych diecezji płockiej, Instytutu Wyższej Kultury Religijnej w 1991 roku. Dwa lata później biskup Kamiński dekretem z dnia 8 września 1993 roku zniósł autonomię Sekcji Katolików Świeckich Studium i włączył ją w nowo powstałe Kolegium Teologiczne Diecezji Płockiej⁴³. W 1999 roku w Kolegium został otwarty kierunek o specjalności duszpastersko-rodzinnej⁴⁴. Zmieniająca się w wyniku różnych uwarunkowań, ale stała forma kształcenia religijnego wiernych świeckich jest świadectwem troski ówczesnego biskupa płockiego o recepcję norm Kościoła, dotyczących włączania katolików świeckich w działalność ewangelizacyjną oraz wcielania w życie nauczania soborowego⁴⁵.

1.2. Permanentna formacja religijna wiernych świeckich

Prawodawca partykularny stanowił, aby stworzyć świeckim możliwość pogłębienia własnej tożsamości. W tym celu należało zadbać o rozwój wiedzy biblijnej. Prawodawcy zależało szczególnie na pogłębieniu rozumienia ewangelii z odniesieniem do wyzwań codzienności. Formacja biblijna winna iść w parze z przekazem katolickiej nauki społecznej i implikacji moralnych, które ze sobą niesie. Owocem formacji biblijnej i przekazu nauki katolickiej moralności winno stać się ukształtowanie dojrzałego sumienia, które będzie zdolne do właściwej oceny własnych działań i podejmowania decyzji, zgodnych z wartościami wiary. Taki cel stawiał prawodawca partykularny przed formacją skierowaną do świeckich. Zamyśłem biskupa Kamińskiego było kształtowanie w świeckich chrześcijańskiej wizji człowieka i ludzkiej społeczności, która coraz bardziej zacierała się pośród prądów sprzecznych albo obojętnych na wiarę katolicką. Chodziło zwłaszcza o ideologię marksistowską, związaną z warunkami politycznymi i umysłowymi analizowanego okresu⁴⁶.

⁴³ Uzasadnieniem erygowania Kolegium Teologicznego Diecezji Płockiej była troska ustawodawcy diecezjalnego o formację intelektualną i pastoralną świeckich katolików, w tym także osób życia konsekrowanego, zwłaszcza w odniesieniu do zaangażowanych w działalność katechetyczną. Z momentem powstania Kolegium otrzymało status kościelnej osoby prawnej. Statut Kolegium został zatwierdzony przez biskupa płockiego dopiero w 1996 roku. Por. *Dekret erygowania Kolegium Teologicznego Diecezji Płockiej Nr 2114/93*, w: MPP, nr 10, 1993, s. 232.

⁴⁴ Por. A. Grobelska, G. Bartosik, *Ośrodki Naukowo-Badawcze...*, dz. cyt., s. 234.

⁴⁵ W 2000 roku nastąpiła transformacja dotychczasowej Akademii Teologii Katolickiej w Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie. W 2004 roku uchwałą Senatu Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie zostały otwarte w Punkcie Konsultacyjnym w Płocku studia podyplomowe z zakresu teologii pastoralnej oraz poradnictwo psychologiczno-pedagogiczne, szczególnie adresowane do nauczycieli. Ostatnia transformacja, która podyktowana była wymogami prawa cywilnego miała miejsce w 2009 roku i dotyczyła przekształcenia Punktu Konsultacyjnego w zamiejscowy Ośrodek Naukowo-Badawczy Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie z siedzibą w Płocku. Por. tamże; por. W. Piętko, *Rozmowa z ks. Czesławem Rychlickim: płocki owoc Vaticanum II...*, dz. cyt., tamże.

⁴⁶ Por. *XLII Synod Diecezji Płockiej...*, dz. cyt., tamże.

Troska biskupa Kamińskiego o chrześcijańską integralną wizję człowieka wiązała się z przekonaniem, że tylko takie holistyczne podejście do rzeczywistości pozwoli świeckim we właściwy sposób spełniać ich wkład w tworzenie społeczności. Wobec zmieniających się prądów i rozwoju nauki należało posiadać właściwy fundament intelektualny nauki Kościoła. Temu miała służyć również troska o odnowę i reaktywację stowarzyszeń świeckich katolików oraz erygowanie nowych. Prawodawca liczył w tym zakresie na współpracę i pomoc wszystkich wiernych diecezji. Jednocześnie należało popierać i rozwijać już istniejące stowarzyszenia, które zrzeszały dużą liczbę wiernych świeckich⁴⁷.

Szczególnym polem działania dla wiernych świeckich, w którym biskup Kamiński widział ich niezastąpioną rolę były ośrodki rozwoju kultury chrześcijańskiej. Dlatego też normy synodalne nakazywały zakładać biblioteki parafialne oraz czytelnie periodyków o tematyce religijnej. Oprócz wymienionych należało popierać i koordynować powstawanie nowych ośrodków kultury chrześcijańskiej. Do działalności tych ośrodków należało animowanie wykładów, odczytów i prelekcji na tematy społeczne w odniesieniu do katolickiej nauki społecznej. Prawodawca partykularny widział w nich również ośrodki krzewiące postawę patriotyzmu. W tym celu ośrodki te winny stać się miejscem obchodów i spotkań z okazji ważnych rocznic narodowych i religijnych. Wspólnie podejmowane działania w tym zakresie miały również przyczyniać się do rozwoju postawy troski o dobro wspólne i budować świadomość bycia aktywnym członkiem społeczeństwa obywatelskiego, tak ważnej i potrzebnej w procesie przemian ustrojowych w Polsce⁴⁸.

Prawodawca diecezjalny przypominał, że podstawą misji i zaangażowania świeckich jest ich uczestnictwo w potrójnej misji Chrystusa: kapłańskiej, prorockiej i królewskiej, w której uczestniczą przez sakrament chrztu i bierzmowania⁴⁹. Misja kapłańska świeckich winna być realizowana przede wszystkim przez praktykę modlitwy chrześcijańskiej, regularne życie sakramentalne oraz świadectwo miłości bliźniego w codziennym życiu. Prawodawca diecezjalny podkreślił, że życie kierowane miłością wiąże się z ofiarą, która stanowi nieodłączny element prawdziwego życia chrześcijanina i jest aktualizowaniem powszechnego kapłaństwa, w którym świeccy mają swój udział. Najpełniejszą formą uobecnienia udziału w powszechnym kapłaństwie jest dla wiernych świeckich udział w Ofierze Mszy Świętej. Stąd prawodawca partykularny stanowił, że udział w Eucharystii w niedziele i święta nakazane

⁴⁷ Por. tamże.

⁴⁸ Por. *XLII Synod Diecezji Płockiej...*, dz. cyt., s. 84-85.

⁴⁹ Por. KPK, kan. 225 § 1; J. Dyduch, *Udział świeckich w potrójnej misji Chrystusa w świetle powszechnego prawodawstwa soborowego*, w: „*Analecta Cracoviensia*”, XV, 1983, s. 203-249.

winien być nie tylko spełnieniem obowiązku wynikającego z prawa Bożego i przykazania kościelnego, ale również okazją do głębokiego przeżycia doświadczenia religijnego wokół którego winno się kształtować życie duchowe chrześcijanina⁵⁰.

Prawo synodalne stanowiło, aby świeccy permanentnie rozwijali w sobie zaangażowanie we właściwe przeżywanie Mszy Świętej. Nie powinno ono ograniczać się tylko do udziału w liturgii, ale prawodawca diecezjalny zaznaczył, by świeccy czuli się zaproszeni do samego jej przygotowania. W tej przestrzeni winni współpracować z duszpasterzami. Zgodnie z posoborową odnową liturgiczną wierni mają swoje własne funkcje do spełnienia w zgromadzeniu liturgicznym, w których nie powinni być wyręczani przez inne osoby. I tak czytania mszalne, komentarze liturgiczne, troska o dary ofiarne ołtarza, służba liturgiczna i śpiew to jedne z podstawowych przestrzeni, o które świeccy w odpowiedni sposób winni się zatroszczyć razem ze swoimi duszpasterzami⁵¹.

Prawodawcy diecezjalnemu zależało, aby podnieść świadomość wiedzy liturgicznej pośród wiernych. Stąd normy diecezjalne zachęcały do podjęcia przez świeckich właściwej formacji liturgicznej, która pogłębiałaby ich przeżywanie celebracji. Tym samym spełniały one postulat reformy soborowej, dotyczący świadomego i czynnego udziału wiernych w kulcie liturgicznym Kościoła⁵². Szczególną formą udziału wiernych w życiu liturgicznym Kościoła, do której zachęcał ustawodawca partykularny były związane z tradycją Kościoła różne bractwa i stowarzyszenia, pośród których wiele posiadało bogatą tradycję historyczną i kulturową⁵³. Prawodawca miał tu na myśli przede wszystkim takie stowarzyszenia wiernych jak trzecie zakony⁵⁴ czy Żywy Różaniec. Normy synodalne deklarowały współodpowiedzialność świeckich za istnienie chóru parafialnego we wspólnocie parafialnej, asysty procesyjnej oraz wystroju kościoła i troski o przydrożne krzyże i kapliczki. Jednocześnie prawodawca diecezjalny przyznawał prawo świeckim do posiadania własnej duchowości⁵⁵. Biskupowi

⁵⁰ Por. *XLII Synod Diecezji Płockiej...*, dz. cyt., s. 85.

⁵¹ Por. J. Dyduch, *Udział świeckich w kulcie liturgicznym w świetle Kodeksu Prawa Kanonicznego*, w: „Ruch Biblijny i Liturgiczny”, nr 38, 1985, s. 16–28; B. Margański, *Wychowanie liturgiczne we wspólnocie Kościoła: wychowanie w liturgii i przez liturgię*, w: „Seminare”, nr 19, 2003, s. 31–47.

⁵² Por. J. Kopeć, *Ruch liturgiczny, reforma i odnowa liturgiczna*, w: „Ruch Biblijny i Liturgiczny”, nr 4–5, 1985, s. 266–285.

⁵³ Por. E. Wiśniewski, *Bractwa religijne na ziemiach polskich w średniowieczu*, w: „Roczniki Humanistyczne”, t. XVII, z.2, 1969, s. 51–81; J. Flaga, *Bractwa i przejawy ich życia religijnego w II poł. XVIII wieku na przykładzie diecezji płockiej*, w: „Roczniki Humanistyczne”, t. XXIV, z. 2, 1976, s. 35–67.

⁵⁴ Więcej na temat trzecich zakonów na przykładzie Franciszkańskiego Trzeciego Zakonu: J. Bar, *Reguła Franciszkańskiego Zakonu Świeckich*, w: „Prawo Kanoniczne”, 30, 3/4, 1987, s. 143–188.

⁵⁵ Więcej na temat tego czym jest duchowość i jakie znaczenie posiada w życiu chrześcijanina: por. Z. Marek, *Duchowość chrześcijańska w kształtowaniu dojrzałego człowieka*, w: „Forum Pedagogiczne”, 9 (2019) 2, cz. I, s. 47–62; por. M. Chmielewski, *Duchowość chrześcijańska na tle współczesnych koncepcji duchowości. Zarys*

Kamińskiemu zależało, aby oprócz tradycyjnych praktyk modlitewnych jak modlitwa różańcowa wprowadzać świeckich w rozważanie Pisma Świętego, uczestnictwo w zamkniętych rekolekcjach czy różne formy chrześcijańskiego rozmyślenia⁵⁶ i kontemplacji⁵⁷.

Normy synodalne w sposób szczególny nakazywały otoczyć opieką sakramentalną osoby chore. Świeccy mają również udział w tym zadaniu poprzez współtworzenie parafialnych zespołów Caritas, udostępnianie osobom chorym odpowiednich czasopism i książek o tematyce religijnej. Ustawodawca diecezjalny miał również na uwadze praktyczne przystosowanie budynków sakralnych dla osób z niepełnosprawnościami. Stąd należało zatroszczyć się o właściwe architektoniczne rozwiązania, które ułatwiłyby niepełnosprawnym wiernym dostęp do obiektów kultu⁵⁸.

Misję prorocką jako kolejny wymiar posłannictwa Chrystusa, wierni świeccy spełniają poprzez świadczenie w codzienności o prawdzie wiary chrześcijańskiej. Normy synodalne deklarowały, że szczególnym środowiskiem, w którym urzeczywistnia się ten wymiar chrześcijańskiego powołania świeckich jest przede wszystkim rodzina, ale także miejsce pracy zawodowej oraz szkoła. Szczególną pomocą do wypełniania tego zadania jest współpraca wiernego z darami Ducha Świętego otrzymanymi podczas sakramentu bierzmowania. Prawodawca przypominał niejako, że świeccy z racji swojego stanu w Kościele mają szczególny zasięg oddziaływania społecznego, dlatego też należy pobudzać ich odpowiedzialność za przekaz słowa Bożego. W tym celu należy przykładać wagę do różnych duszpasterstw środowiskowych, które mają w odpowiedni sposób wspierać w tym zadaniu świeckich⁵⁹.

Normy synodalne deklarowały moralny obowiązek spoczywający na świeckich w odniesieniu do troski o misyjne rozkrzewianie wiary. Świeccy winni troszczyć się również o

problematyki, w: „Roczniki Teologiczne”, 2017, s. 159-179; por. P. Piasecki, *Duchowość nowego człowieka w perspektywie tajemnicy sakramentu chrztu*, w: „Teologia i Moralność”, nr 1, 2015, s. 45-59; por. P. Sawa, *Współczesna duchowość chrześcijańska w Polsce. Opis, próba oceny, perspektywy*, w: „Studia Pastoralne”, nr 14, 2018, s. 265-287.

⁵⁶ Por. Ł. Mrózek, *Praktyka medytacji chrześcijańskiej*, w: „Nurt SVD”, nr 2, 2018, s. 278-291; por. A. Siemieniowski, M. Kikwa, *Chrześcijańska medytacja monologiczna. Źródła i aktualne pytania*, Wrocław 2013, s. 73-80.

⁵⁷ Por. *XLII Synod Diecezji Płockiej...*, dz. cyt., tamże; por. S. Urbański, *Kontemplacja i działanie w życiu chrześcijanina*, w: „Roczniki Teologiczne”, t. XLV, z. 5, 1998, s. 31-47; por. I. Rutkowska, *Kontemplacja – charakterystyka pojęcia w pismach polskich mistyków*, w: „Polonia Sacra”, nr 27, 2023, s. 45-68; por. J. Królikowski, *Kontemplacja i racjonalność. Sakralny wymiar teologii*, w: „Wrocławski Przegląd Teologiczny”, nr 1, 2017, s. 19-34.

⁵⁸ Por. *XLII Synod Diecezji Płockiej...*, dz. cyt., s. 86.

⁵⁹ Por. tamże; por. A. Ochman, *Prorocka misja społecznego nauczania Kościoła*, w: „Studia Nauk Teologicznych”, t. XVII, 2022, s. 237-253.

misyjne dzieło Kościoła, które przynależy do chrześcijańskiego świadectwa o Chrystusie. Udział świeckich w tym względzie winien polegać na modlitwie zanoszonej w intencji dzieł misyjnych, prowadzonych przez wspólnotę Kościoła oraz pomoc wszelkimi dostępnymi środkami w rozpowszechnianiu dzieła misyjnego⁶⁰.

Biskup Kamiński dla zapewnienia systematycznego kształcenia wiernych świeckich w zakresie wiedzy religijnej powołał do istnienia Katolicki Uniwersytet Ludowy im. abp. A. J. Nowowiejskiego w Ciechanowie. Poza kształceniem w obszarze intelektualnym, celem uczelni było pogłębienie formacji chrześcijańskiej wiernych. Uczelnia rządziła się swoim statutem podpisanym przez biskupa Kamińskiego 13 grudnia 1991 roku. Organem nadzorującym działalność uniwersytetu był biskup płocki, który sprawował swoje zadania poprzez dyrektora Wydziału Duszpasterskiego kurii, diecezjalnego duszpasterza rolników oraz powołanych przez siebie kierowników poszczególnych sekcji. Do udziału w zajęciach byli uprawnieni mieszkańcy wsi i miast, w wieku od 18 do 40 lat, których ukierunkowania zawodowe, związane były z pracą na roli. Warunkiem uczestnictwa w zajęciach, który stawiał ustawodawca diecezjalny była przynależność do Kościoła rzymskokatolickiego oraz deklaracja włączenia się w przyszłości w życie parafii i środowiska wiejskiego⁶¹.

Zgodnie ze statutem wykłady odbywały się w budynku parafii św. Józefa w Ciechanowie w soboty od listopada do kwietnia włącznie przez trzy kolejne lata. Studenci obowiązani byli do udziału w wykładach oraz samokształcenia. Studia kończyły się otrzymaniem dyplomu ukończenia uniwersytetu. Program studiów obejmował przedmioty z zakresu dogmatyczno-moralnego, historii Kościoła, katolickiej nauki społecznej i prawoznawstwa, kultury rolnej i ochrony środowiska, kultury oraz języków obcych. Statut przewidywał uzupełnienie programu naukowego o tematykę wskazaną przez studentów⁶².

Biskup Kamiński dla upamiętnienia starożytnego kultu św. Zygmunta, patrona miasta Płocka ustanowił odznaczenie nazwane Wielkim Orderem Świętego Zygmunta⁶³. Odznaczenie

⁶⁰ Por. Por. *XLII Synod Diecezji Płockiej...*, dz. cyt., tamże. Więcej na temat realizacji posłannictwa misyjnego Kościoła przez wiernych świeckich: por. D. Lipiński, *Udział wiernych świeckich w misjach ad gentes według Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 roku*, w: „Kościół i Prawo”, nr 19, 2017, s. 143-161; por. J. Różański, *Posługa świeckiego misjonarza w Kościele*, w: „Teologia i Moralność”, nr 2, 2022, s. 105-121; por. S. Kasprzak, *Posługa misyjna Kościoła partykularnego według Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 roku*, w: „Roczniki Nauk Prawnych”, t. XI, z. 2, 2001, s. 19-63; por. tenże, *Prawnokanoniczne implikacje nakazu misyjnego*, w: „Roczniki Nauk Prawnych”, t. XXV, nr 2, 2015, s. 129-150; por. M. Lukoszek, *Misja świeckich w Kościele w nauczaniu Jana Pawła II*, w: „Kieleckie Studia Teologiczne”, nr 9, 2010, s. 77-89; por. M. Kluz, *Moralna odpowiedzialność chrześcijan za misyjne dzieło Kościoła*, w: „Colloquia Theologica Ottoniana”, nr 2, 2015, s. 49-66.

⁶¹ Por. *Statut Katolickiego Uniwersytetu Ludowego...*, dz. cyt., tamże.

⁶² Por. tamże, s. 149-150.

⁶³ Por. *Dekret ustanawiający Wielki Order Świętego Zygmunta* (20.04.1994), w: MPP, nr 6, 1994, s. 335.

miało swój statut i miało być nadawane przez biskupa płockiego wiernym, którzy w szczególny sposób pomnażali dobra duchowe i materialne Kościoła w diecezji płockiej. Zgodnie z prawem statutowym order przedstawiał stylizowany krzyż, na środku którego widniał w owalu wizerunek hermy św. Zygmunta. Prawo przyznawania orderu należało do biskupa płockiego, który mógł go nadać z własnej inicjatywy, z inicjatywy biskupa pomocniczego bądź kapituły orderu. W skład kapituły wchodziło 8 osób. Uprawnienie do zgłaszania kandydata do odznaczenia orderem posiadali: moderator kurii, dyrektorzy poszczególnych wydziałów kurialnych, rektor Wyższego Seminarium Duchownego w Płocku, stowarzyszenia podejmujące działalność na terenie diecezji płockiej, kluby katolickie oraz dziekani. Proboszczowie mogli prezentować kandydatów ze swoich parafii przez pośrednictwo dziekanów. Order wręczał biskup płocki osobiście lub przez swojego delegata podczas corocznych uroczystości ku czci św. Zygmunta⁶⁴.

Pośród różnych organizacji katolickich szczególne miejsce zajmowała Akcja Katolicka. Swoją rozwój zawdzięcza przede wszystkim papieżowi Piusowi XI w czasach dwudziestolecia międzywojennego⁶⁵. Jej działalność na terenie diecezji płockiej regulował statut, podpisany przez biskupa Kamińskiego 2 lutego 1996 roku. Ustawodawca partykularny stanowił, że Akcja Katolicka Diecezji Płockiej jest stowarzyszeniem wiernych, którego celem jest realizacja misji Kościoła we współczesnym świecie. Akcja winna działać w ścisłej łączności z biskupem płockim. Struktura Akcji Katolickiej pokrywała się z podziałem terytorialnym diecezji płockiej. Celem działalności członków Akcji była powszechna ewangelizacja wszystkich środowisk, upowszechnianie katolickich wartości. Cel Akcja realizowała poprzez pogłębianie formacji duchowej katolików, wspieranie pod względem organizacyjnym i materialnym dotychczas istniejących ruchów katolickich, kształcenie liderów organizacji katolickich, pomoc rodzinie w dziedzinie wychowania młodego pokolenia, przeciwdziałanie patologicznym zjawiskom oraz troska o fizyczny rozwój człowieka⁶⁶.

Członkowie Akcji dzielili się na zwyczajnych, wspierających i honorowych. Do ubiegania się o członkostwo zwyczajne mogli ubiegać się praktykujący katolicy poprzez złożenie stosownej deklaracji. Decyzja o przyjęciu członków należała do zarządu. Członkiem wspierającym mogła zostać zarówno osoba fizyczna jak i prawna. Natomiast osobom fizycznym i prawnym szczególnie zasłużonym dla realizacji celu Akcji nadawano tytuł członka

⁶⁴ Por. *Statut Wielkiego Orderu Świętego Zygmunta*, w: MPP, nr 6, 1994, s. 335-336.

⁶⁵ Por. M. Tunkiewicz, *Akcja Katolicka w Polsce*, w: „*Studia Elbląskie*”, XII, 2011, s. 289.

⁶⁶ Por. *Statut Akcji Katolickiej Diecezji Płockiej*, w: MPP, nr 2, 1996, s. 91-92.

honorowego. Zgodnie z prawem statutowym władze Akcji stanowił dyrektor, diecezjalna rada Akcji Katolickiej, zarząd, złożony z prezesa, członków oraz główna komisja rewizyjna⁶⁷.

Diecezjalna rada stanowiła organ uchwałodawczy. Członkowie rady musieli być członkami zwyczajnymi Akcji. Organ wykonawczy stanowił zarząd. Na jego czele stał prezes, powoływany na to stanowisko przez biskupa płockiego. Członków zarządu wybierali członkowie rady w tajnym głosowaniu większością głosów. Z kolei zadaniem głównej komisji rewizyjnej było przeprowadzanie corocznej kontroli całokształtu działania Akcji, a także kontrolowanie sprawozdań z działalności organizacji w terenie. Prawo statutowe przyznawało Akcji prawo do posiadania i nabywania majątku ruchomego i nieruchomego. Do dokonywania zmian w statucie prawo posiadała Diecezjalna Rada Akcji Katolickiej mocą uchwały podjętej większością 2/3 głosów przy obecności przynajmniej 2/3 członków uprawnionych do głosowania. Każdorazowa zmiana wymagała zatwierdzenia przez biskupa płockiego⁶⁸.

1.3. Udział wiernych świeckich w misji Kościoła

Normy synodalne różnicowały sposób uczestnictwa wiernych świeckich i duchownych w misji królewskiej Chrystusa, czyli władzy rządzenia. Prawodawca diecezjalny jasno sformułował jednak, że oba wspomniane rodzaje uczestnictwa są ze sobą ściśle związane. To owoc zorganizowanej działalności wiernych, będącej bezpośrednim nawiązaniem do funkcjonowania Kościoła pierwotnego. Tę myśl podjął Sobór Watykański II, przedstawiając pogłębioną refleksję na temat roli i znaczenia osób świeckich we wspólnocie Kościoła. Nauczanie soborowe o konieczności włączenia się osób świeckich w działalność apostolską Kościoła nie pozostała bez echa również na gruncie prawa kanonicznego w odniesieniu do udziału w misji królewskiej Chrystusa.

W. Góralski słusznie zauważył, że chociaż w zestawieniu powinności i praw wiernych świeckich istnieje dysproporcja na korzyść tych ostatnich, to jednak znaczna część obowiązków wiernych przynależy do obszaru obowiązków wspólnych świeckim i duchownym⁶⁹. I chociaż przepisy prawa kanonicznego jasno formułują zasadę, że władzę rządzenia mogą w Kościele pełnić tylko ci, którzy otrzymali święcenia, to jednak świeccy nie są pozbawieni udziału w tym

⁶⁷ Por. tamże, s. 93-94.

⁶⁸ Por. tamże, s. 96-97.

⁶⁹ Por. W. Góralski, *Pozycja prawna osób świeckich w Kościele według nowego Kodeksu Prawa Kanonicznego*, w: „Prawo Kanoniczne”, 28/1-2, 1985, s. 59.

ministerium Kościoła. Prawodawca kodeksowy stanowił, że mogą oni mieć udział w jurysdykcji rządzenia, zgodnie z przepisami prawa⁷⁰.

Władzę ustawodawczą w Kościele o zasięgu powszechnym posiada Biskup Rzymski oraz Kolegium Biskupów⁷¹. W Kościele partykularnym taką podmiotowość prawotwórczą posiada oprócz wyżej wspomnianych konferencja biskupów, synod plenarny bądź prowincjalny oraz biskup diecezjalny⁷². Udział świeckich w jurysdykcji ustawodawczej wyraża się poprzez uczestnictwo w projektach opiniotwórczych na temat aktów normatywnych na synodach oraz w różnych gremiach doradczych na forum kościelnym⁷³. Wierni świeccy są pełnoprawnymi członkami synodów plenarnych, prowincjonalnych oraz partykularnych. Chociaż nie posiadają w tych kolegiach głosu decydującego (taki należy tylko do biskupów uczestników synodu) to jednak mają głos doradczy i przez to partycypują, zgodnie z przepisami prawa, we władzy ustawodawczej. To efekt nauczania soborowego, które skoncentrowało synody przede wszystkim na wymiarze o charakterze duszpasterskim, który powinien konsolidować w tym celu zarówno duchownych, jak i wiernych świeckich⁷⁴.

Wśród rodzajów synodu, które wymienia prawodawca, warto zwrócić szczególnie uwagę na instytucję synodu diecezjalnego, któremu Kodeks Jana Pawła II poświęcił 9 kanonów. Ustawodawca powszechny definiując synod diecezjalny stanowił, że to zebranie wybranych duchownych oraz innych wiernych z Kościoła partykularnego⁷⁵. To zmiana w stosunku do dotychczasowego znaczeniu tego terminu, która wprowadza w skład członków tego gremium wiernych świeckich⁷⁶. Chociaż synod diecezjalny zwołuje biskup diecezjalny i on jest jedynym podmiotem władzy ustawodawczej w Kościele partykularnym⁷⁷ to jednak elementem konstytutywnym każdego zgromadzenia synodalnego jest jego osobowy skład,

⁷⁰ KPK, kan. 129, §1-2.

⁷¹ Kolegium Biskupów może istnieć tylko z jego głową, czyli Biskupem Rzymskim. Por. E. Szafronowski, *Kolegialność biskupów według Konstytucji soborowej Lumen gentium*, w: „Prawo Kanoniczne”, 15/3-4, 1972, s. 3-53; por. tenże, *Pozycja biskupa rzymskiego w kolegium biskupów*, w: „Collectanea Theologica”, 50/3, 1980, s. 35-62; por. T. Rozkrut, *Współczesne kanony na temat Biskupa Rzymskiego: łacińskie i wschodnie. Porównanie oraz ich źródła*, w: „Annuaire Canonici”, nr 16, 2020, s. 39-58.

⁷² Por. J. Wroński, *Udział wiernych świeckich w wykonywaniu władzy rządzenia w Kościele partykularnym*, w: „Kieleckie Studia Teologiczne”, nr 8, 2009, s. 217.

⁷³ Por. tamże.

⁷⁴ Por. tamże, s. 217-218.

⁷⁵ KPK, kan. 460: *Synod diecezjalny jest zebraniem wybranych kapłanów oraz innych wiernych Kościoła partykularnego, którzy dla dobra całej wspólnoty diecezjalnej świadczą pomoc biskupowi diecezjalnemu, zgodnie z postanowieniami zamieszczonych poniżej kanonów.*

⁷⁶ Por. W. Wójcik, *Synod diecezjalny w nowym Kodeksie Prawa Kanonicznego*, w: „Prawo Kanoniczne”, 29/1-2, 1986, s.123.

⁷⁷ Por. KPK, kan. 466.

ponieważ instytucja synodu jest ciałem kolegialnym. W skład tego gremium wchodzi z woli prawodawcy powszechnego również wybrani wierni świeccy⁷⁸.

Udział świeckich w synodzie nie jest ograniczony tylko do jego formalnego trwania. Jako członkowie zespołów synodalnych, których nie powinno się rozwiązywać bezpośrednio po zamknięciu synodu diecezjalnego, są odpowiedzialni za recepcję poszczególnych przepisów promulgowanego przez biskupa diecezjalnego prawa. Recepcja prawa partykularnego winna się dokonać najpierw przez przyjęcie w osobistym życiu przez każdego wiernego, następnie proporcjonalnie do możliwości w różnych gremiach duszpasterskich działających na gruncie parafialnym⁷⁹.

Władza ustawodawcza sprawowana poprzez instytucję synodu jest uroczystą formą jurysdykcji, którą pełni biskup diecezjalny. Ale ten rodzaj władzy nie wyczerpuje się w żadnym wypadku tylko w synodzie diecezjalnym. Wierni świeccy mają swoją rolę do odegrania również w zwyczajnej jurysdykcji legislacyjnej, którą biskup diecezjalny pełni poprzez dekryty ogólne *sensu stricto*, a *sensu largo* poprzez choćby dekryty administracyjne. Tutaj swoją rolę mają do spełnienia wierni świeccy poprzez przedstawianie swoich opinii czy inicjatyw. Stąd na poziomie diecezjalnym znajduje się wiele gremiów o charakterze doradczym, w które biskup diecezjalny winien włączać oprócz duchownych, także świeckich wiernych. Stanowi to bez wątpienia wkład tej grupy wiernych w działalność legislacyjną ustawodawcy diecezjalnego. Chociaż utworzenie niektórych gremiów doradczych pozostaje fakultatywne w świetle prawodawstwa kodeksowego, to jednak wydaje się konieczne dla właściwego podejmowania jurysdykcji przez prawodawcę partykularnego ku pożytkowi powierzonych jego pasterskiej trosce wiernych⁸⁰.

W niektórych wypadkach prawodawca kodeksowy stawia wymóg włączenia w gremia doradcze wiernych biegłych w sprawach, związanych typowo z życiem świeckim. Tak jest choćby w przypadku rady ds. ekonomicznych, którą biskup diecezjalny winien obligatoryjnie erygować. Nadto ma obowiązek włączenia w jej skład przynajmniej trzech wiernych, którzy odznaczają się biegłością w sprawach ekonomicznych, posiadają biegłość w prawie świeckim oraz są prawymi ludźmi⁸¹. Można tu znaleźć odniesienie do dyspozycji kan. 228 § 1-2, w której prawodawca kodeksowy daje możliwość udziału w jurysdykcji administracyjnej na poziomie

⁷⁸ Por. K. Rogala, *Synod diecezjalny, jego historia, struktura i znaczenie w Kościele (refleksja pastoralno-kanoniczna)*, w: „Warszawskie Studia Pastoralne UKSW”, nr 4, 2015, s. 160.

⁷⁹ Por. J. Wroceński, *Udział wiernych świeckich w wykonywaniu władzy rządzenia...*, dz. cyt., s. 218-219.

⁸⁰ Por. tamże, s. 221.

⁸¹ Por. KPK, kan. 492 § 1.

diecezjalnym wiernym świeckim, którzy mają odpowiednie przygotowanie, stanowione przepisami prawa⁸². Kodeks Jana Pawła II przewiduje możliwość choćby nominacji na ekonoma diecezji osoby świeckiej, która posiada odpowiednie przymioty do wykonywania tego urzędu⁸³.

Większa różnorodność udziału wiernych świeckich ma miejsce w przypadku sprawowania jurysdykcji wykonawczej. Prawodawca kodeksowy zapewnił świeckim na tym polu szersze możliwości działania. Wyjątkowo szczególny udział w sprawowaniu władzy administracyjnej prawodawca kodeksowy umożliwia świeckim w przypadku braku kapłanów. W takiej sytuacji, zgodnie z dyspozycją kan. 517 § 2, biskup diecezjalny może powierzyć troskę pasterską o parafię wiernemu świeckiemu lub nawet wspólnocie osób, które nie posiadają święceń⁸⁴. Kodeks Jana Pawła II umożliwia również świeckiemu wiernemu pełnienie roli świadka urzędowego przy zawieraniu małżeństwa w sytuacji, którą regulują odnośne przepisy prawne⁸⁵.

Przestrzenią, która daje szeroki wachlarz możliwości w zakresie udziału świeckich w jurysdykcji wykonawczej jest na pewno kuria diecezjalna. Prawodawca kodeksowy umożliwia powierzenie wiernym świeckim wielu urzędów, których wykonywanie nie jest związane bezpośrednio z władzą święceń. I tak np. urząd kanclerza kurii, w przeciwieństwie do poprzedniego ustawodawstwa kodeksowego może zostać powierzony wiernemu świeckiemu⁸⁶. Wyjątkiem jest sytuacja, w której chodzi o sprawę, gdzie mogłoby ucierpieć dobre imię kapłana. Należy w takiej sytuacji notariuszem mianować zgodnie z przepisami prawa jakiegoś kapłana⁸⁷. Udział wiernych świeckich na płaszczyźnie jurysdykcji wykonawczej jest również możliwy, gdy chodzi o różne komisje i inne organy doradcze biskupa diecezjalnego⁸⁸. Współdziałanie na płaszczyźnie administracyjnej Kościoła świeckich z duchownymi stwarza również przestrzeń wspólnoty parafialnej. Wystarczy wymienić tylko parafialną radę

⁸² Por. KPK, kan. 228 § 1-2.

⁸³ Por. KPK, kan. 494 § 1-2.

⁸⁴ Por. KPK, kan. 517 § 2.

⁸⁵ Por. KPK, kan. 1112 § 1-2.

⁸⁶ Prawodawca kodeksowy stawia wobec osoby kanclerza wymóg nieposzlakowanej opinii. Por. KPK, kan. 483 § 2.

⁸⁷ Por. tamże.

⁸⁸ Por. J. Wroceński, *Udział wiernych świeckich w wykonywaniu władzy rządzenia...*, dz. cyt., s. 223-224. Warto zwrócić uwagę, że prawodawca kodeksowy zezwala świeckim, spełniającym określone wymogi, cenzorowanie książek i opracowań religijnych. W tym wypadku winni być biegli w wymaganej dziedzinie oraz kierować się zdrową nauką kościelną i rozsądkiem. Por. tamże, s. 224.

duszpasterską⁸⁹ czy parafialną radę ekonomiczną⁹⁰ jako gremia, które ze swej natury i celowości nie mogą obyć się bez udziału wiernych świeckich⁹¹. Biskup Kamiński dla zachowania właściwej współpracy duchownych i wiernych świeckich uchwalił *Statut Parafialnej Rady Gospodarczej* oraz *Statut Parafialnej Rady Duszpasterskiej*.

*Statut Parafialnej Rady Gospodarczej*⁹² stanowił, iż każdy proboszcz ma w swojej parafii obowiązek powołania takiego gremium⁹³. Zadaniem tego organu była współpraca i pomoc w zarządzie majątkiem wspólnoty parafialnej. Taką dyspozycję zawiera również kan. 537 KPK w myśl, którego rada ekonomiczna w parafii winna rządzić się nie tylko przepisami prawa powszechnego, ale również ustawodawstwem partykularnym⁹⁴. Ustawodawca kodeksowy zawarł również dyspozycję, zgodnie z którą każda osoba prawna (a taką stanowi parafia) winna posiadać własną radę ekonomiczną albo przynajmniej dwóch doradców, wspomagających zarządcę w administracji majątkiem⁹⁵. Zgodnie ze statutem w skład rady winny wejść przynajmniej trzy osoby. Liczbę członków rady należało uzależnić od wielkości i potrzeb konkretnej wspólnoty parafialnej. Prawodawca partykularny podkreślił, że wybierając skład personalny rady należało kierować się zasadą reprezentacji pod względem terytorialnym i społecznym. Wyboru członków rady dokonywał zawsze proboszcz po uprzedniej konsultacji z przedstawicielami parafian. Normy statutowe wykluczały z członkostwa w radzie krewnych i powinowatych proboszcza. Kandydaci na radnych winni byli odznaczać się religijnym życiem, zaufaniem oraz dobrą opinią⁹⁶.

Skład rady winien być zatwierdzony przez dziekana. Natomiast, gdy chodziło o parafię, której urząd proboszcza sprawował aktualnie dziekan dekanatu, kompetentną do zatwierdzenia składu personalnego była kuria diecezjalna. Normy stanowiły, że przed objęciem zadań, związanych z członkostwem w radzie, każdy kandydat zobowiązany był złożyć na ręce proboszcza przyrzeczenie. Winno mieć ono miejsce w czasie celebracji niedzielnej Mszy Świętej. Przysięga była składana na księgę ewangelii i miał jej towarzyszyć gest ucałowania

⁸⁹ Por. KPK, kan. 536 § 1.

⁹⁰ Por. KPK, kan. 537.

⁹¹ Por. J. Wroceński, *Udział wiernych świeckich w wykonywaniu władzy rządzenia...*, dz. cyt., s. 225.

⁹² Podpisany przez biskupa Kamińskiego 16 stycznia 1989 roku.

⁹³ Por. *Statut Parafialnej Rady Gospodarczej*, w: MPP, nr 5, 1989, s. 158.

⁹⁴ Por. KPK, kan. 537.

⁹⁵ Por. KPK, kan. 1280.

⁹⁶ Por. *Statut Parafialnej Rady Gospodarczej*, dz. cyt., s. 159.

ewangeliarza⁹⁷. Zamysłem ustawodawcy partykularnego było nadanie członkostwu w radzie charakteru społecznego i pobudzenie świadomości pozostałych wiernych do wspólnej odpowiedzialności za dobro wspólnoty parafialnej.

Członkostwo w radzie było kadencyjne i wynosiło pięć lat. Prawo zezwalało, aby ci sami członkowie zostali wybrani na kolejną kadencję. Ustawodawca partykularny zezwalał na odwołanie członka rady. Mógł tego dokonać proboszcz, który winien był powiadomić o tym dziekana i uzasadnić też przed nim swoją decyzję. Taka sytuacja mogła dotyczyć tylko nadzwyczajnych przypadków. Przepisy statutowe zezwalały na rozwiązanie rady przed upływem kadencji. W takim wypadku proboszcz winien był wcześniej uzyskać na piśmie zgodę dziekana⁹⁸.

Prawodawca diecezjalny stanowił, że działalność rady ustaje po kanonicznym objęciu urzędu przez nowego proboszcza. Wynika jasno z tej dyspozycji prawnej, że w czasie wakatu urzędu proboszcza, członkowie rady nadal pełnią swoje zadanie. Nowy proboszcz miał obowiązek utworzenia składu personalnego nowej rady w ciągu sześciu miesięcy od kanonicznego objęcia swojego urzędu. W sytuacji, gdyby zawakowało któreś z miejsc członkowskich w radzie, kompetentnym do wyboru nowego członka był proboszcz, który zobowiązany był do poinformowania o tym fakcie dziekana. Ustawodawca partykularny stanowił, że członkowie rady wypełniali swoje zadania nieodpłatnie⁹⁹.

Z racji funkcji doradczej i wspomagającej troskę proboszcza o materialną stronę parafii, którą pełniła parafialna rada gospodarcza, winien on być przy podejmowaniu wiążących decyzji, dotyczących zarządu majątkiem parafii, brać pod uwagę opinię jej członków. Zakres działań członków rady dotyczył spraw materialnych, związanych z zarządaniem finansami wspólnoty parafialnej. Kompetentnym do zwoływania posiedzeń rady był proboszcz. Jego zadaniem było również przewodniczenie spotkaniom rady, czuwanie nad właściwą kolejnością poruszanych zagadnień. W czasie między posiedzeniami rady, proboszcz czuwał nad wykonaniem powziętych wspólnie z członkami rady postanowień. On też miał jedynie prawo do reprezentacji rady. Do udziału w posiedzeniach zaproszeni byli również wikariusze parafialni. Statut nakazywał zwołać posiedzenie rady przynajmniej dwa razy w ciągu roku.

⁹⁷ Przyrzeczenie zawierało następującą treść: *Ja N.N. przyrzekam Bogu wszechmogącemu, w Trójcy Świętej Jedynemu, że powierzona mi funkcję członka Rady Gospodarczej będę spełniał według najlepszej swej woli, zgodnie z moim sumieniem i przepisami prawa kościelnego. Tak mi dopomóż Bóg.* Tamże.

⁹⁸ Por. tamże.

⁹⁹ Por. tamże.

Członków rady należało odpowiednio wcześniej powiadomić o planowanym posiedzeniu, aby każdy mógł wziąć w nim udział¹⁰⁰.

Przepisy statutowe stanowiły, aby posiedzenia rady odbywały się w służbowych lokalach parafii. Wszystkich uczestników obrad obowiązywała służbowa tajemnica co do poruszanych w czasie posiedzeń zagadnień. Prawodawca zastrzegł jednak, że nie dotyczyło to spraw o charakterze jawnym. Członkowie rady w czasie obrad winni wyłonić spośród siebie sekretarza, którego głównym zadaniem było protokołowanie posiedzenia. Każde spotkanie rady należało rozpocząć od odczytania protokołu z poprzedniej sesji¹⁰¹.

Prawodawca partykularny zawarł szczegółowe normy, dotyczące kompetencji i zadań członków rady gospodarczej. Podstawowym zadaniem rady była troska o mienie, należące do parafii. Statut stanowił, że przy zmianie na urzędzie proboszcza, przynajmniej dwóch członków rady winno uczestniczyć w przekazaniu inwentarza i podpisać się pod protokołem zdawczo-odbiorczym. Rola członków rady ujawniła się zwłaszcza w przypadku prac remontowo-budowlanych, podejmowanych w parafii. Winni oni w tym aspekcie wspierać proboszcza w zakresie wyszukania i zakupu potrzebnych materiałów, sprawowania pieczy nad pracami budowlanymi czy remontowymi. Bardzo ważną funkcją rady było pozyskiwanie funduszy pieniężnych na prace remontowe. Członkowie rady posiadali w tej dziedzinie bardzo często niezastąpione kompetencje i możliwości uzyskania niezbędnych środków materialnych. Prawodawca diecezjalny wymieniając poszczególne funkcje wspomagające proboszcza w zarządzie majątkiem parafialnym, nie traktował ich taksatywnie. Uzależniał je od konkretnych potrzeb i okoliczności, w których funkcjonowała dana parafia. Członkowie rady na prośbę proboszcza mogli okazywać pomoc w znalezieniu kompetentnych osób do wykonania prac remontowo-budowlanych, wspomagać w zawarciu umowy o dzierżawę gruntów parafialnych czy w prowadzeniu gospodarstwa rolnego, jeśli takie parafia posiadała. Uzależnione było to m.in. przygotowaniem i kompetencjami samych członków rady¹⁰².

Kiedy proboszcz poddawał pod ocenę zasadność projektów czy prosił o zdanie rady na konkretny temat, członkowie winni byli służyć dyspozycyjnością i gotowością wyrażenia własnej opinii w przedłożonej sprawie. Należało roztropnie i zgodnie z sumieniem ocenić celowość oraz własne możliwości w realizacji projektu. Ustawodawca partykularny widział w członkach rady rolę pośredników w zakresie prac inwestycyjnych w parafii między

¹⁰⁰ Por. tamże, s. 159-160.

¹⁰¹ Por. tamże, s. 160.

¹⁰² Por. tamże.

proboszczem i pozostałymi parafianami, których reprezentację stanowili. Statut stanowił, aby członkowie rady przekazywali informacje pozostałym parafianom, zwłaszcza w swoim najbliższym środowisku, dotyczące planowanych inwestycji, które zostały uchwalone podczas posiedzeń. Mieli oni także przekazywać proboszczowi opinię członków wspólnoty parafialnej na temat planowanych zamierzeń, dotyczących zarządu majątkiem parafialnym. Z tej przyczyny w diecezji płockiej bardzo często w parafiach o charakterze wiejskim członkami parafialnej rady gospodarczej mianowano sołtysów wiosek. Ich społeczne znaczenie oraz właściwe rozeznanie opinii i potrzeb własnych sołectw, czyniło współpracę na polu troski o zarząd majątkiem parafii bardziej konstruktywnym¹⁰³.

Przepisy statutowe stanowiły, aby proboszcz zasięgał opinii członków rady, także w przypadku zatrudnienia nowych i zwolnienia dotychczasowych pracowników, którzy posiadali zatrudnienie w parafii. Kwestią poddaną pod opinię rady pozostawały również warunki pracy i wysokość wynagrodzenia pracowników parafialnych. Szczególną troską, którą ustawodawca diecezjalny nakładał na członków rady, była opieka nad inwentarzem parafialnym w nadzwyczajnych okolicznościach. Dotyczyło to sytuacji, w których w przypadku śmierci proboszcza nie było w parafii zgodnego z przepisami prawa zastępcy. Obowiązkiem członków rady było powiadomić dziekana o zgonie proboszcza i podjąć szczególną pieczę nad majątkiem parafii. Statut przewidywał również sytuację nadzwyczajną w losowych przypadkach, takich jak pożar, kradzież czy włamanie, gdy proboszcz nie rezydował aktualnie w parafii. Wtedy radni winni byli podjąć w imieniu proboszcza właściwe działania, aby zabezpieczyć majątek parafii. Prawodawca diecezjalny stanowił, że w sytuacjach spornych instancją rozstrzygającą był dziekan. Natomiast instancją ostateczną w sporze radnych z proboszczem stanowiła kuria diecezjalna¹⁰⁴.

Biskup Kamiński wydał dekret, którym stanowił, aby do dnia 31 grudnia 1989 roku w każdej parafii ustanowić Parafialną Radę Duszpasterską. Jej sposób powołania oraz funkcjonowanie określał odrębny statut, opublikowany w organie urzędowym diecezji¹⁰⁵. *Statut Parafialnych Rad Duszpasterskich* zawierał regulacje prawne, dotyczące powołania członków rady oraz ich kompetencji i działalności. Głównym celem działalności radnych była pomoc w organizowaniu życia duszpasterskiego wspólnoty parafialnej. Członkowie rady wchodziłi w jej skład w dwojaki sposób: z urzędu bądź z nominacji. Urzędowo w skład rady

¹⁰³ Por. tamże.

¹⁰⁴ Por. tamże.

¹⁰⁵ Por. *Dekret o ustanowieniu Parafialnych Rad Duszpasterskich (4.10.1989)*, w: MPP, nr 2, 1990, s. 41-42.

włączani byli rektorzy kościołów, znajdujących się na terenie parafii, a także wikariusze parafialni i katecheci, którzy podejmowali w danej parafii pracę katechetyczną¹⁰⁶.

Prawodawca diecezjalny stanowił, aby skład personalny rady był w miarę możliwości odzwierciedleniem struktury społecznej i religijnej danej wspólnoty parafialnej. Stąd należało włączyć w członkostwo w radzie przedstawicieli instytutów życia konsekrowanego i stowarzyszeń życia apostołskiego, jeśli ich domy znajdowały się na terenie parafii. Nadto przepisy statutowe nakazywały włączyć w skład rady świeckich wiernych, którzy odznaczali się odpowiednim poziomem życia religijnego i moralnego, a także aktywnym zaangażowaniem w życie parafialne. Kryterium doboru odpowiednich wiernych świeckich na radnych należało też uczynić zawód, wykształcenie, a także terytorium parafii. Staranny poziom doboru odpowiednich radnych, regulowany przez przepisy statutowe, wynikał z troski ustawodawcy partykularnego o to, by skład personalny stanowił jak najszerszą reprezentację różnych środowisk w parafii. Taka dyspozycja prawna służyła efektywnemu zabezpieczeniu potrzeb duszpasterskich jak najszerszego kręgu wiernych parafii¹⁰⁷.

Statut stanowił, aby ilość radnych była uzależniona od liczby wiernych w parafii, a także konkretnych potrzeb wspólnoty. Należało przy tym ustanowić radę złożoną przynajmniej z dziesięciu członków. Z kolei liczba radnych nie mogła przekroczyć trzydziestu. Radnych, którzy nie wchodził w skład rady z urzędu, powoływał proboszcz. Prawodawca partykularny stanowił, aby proboszcz kierował się przy wyborze kandydatów na radnych kryterium konkretnych potrzeb swojej parafii, a także własną roztropnością. Upřednio winien swoje kandydatury skonsultować ze współpracownikami. Statut nie stanowił dokładnie o jakich pracownikach jest mowa. Należy przypuszczać, że gdy w parafii posługiwali wikariusze, należało na pewno wysłuchać ich opinii, jako najbliższych współpracowników, mocą samego prawa. Nie należało też wykluczać innych pracowników, zatrudnionych w parafii, którzy mieli właściwe rozeznanie, jak np.: organisty czy zakrystianina. Nadto proboszcz mógł konsultować się z innymi parafianami, choćby członkami Parafialnej Rady Gospodarczej¹⁰⁸.

Statut pozostawiał również inny sposób wyboru do rady członków, którzy nie wchodził w jej skład z urzędu. Było nim głosowanie przez parafian. Odpowiedzialnym za właściwe przeprowadzenie głosowania był proboszcz. Również wybór parafian wymagał ostatecznie jego zatwierdzenia. Taki sposób wyboru choć pozornie atrakcyjny, wydawał się niewłaściwy,

¹⁰⁶ Por. *Statut Parafialnych Rad Duszpasterskich*, w: tamże, s. 42.

¹⁰⁷ Por. tamże.

¹⁰⁸ Por. tamże.

gdyby wybrano na radnego osobę niespełniającą np. wymogów moralnych. Sytuacja, w której proboszcz nie zatwierdziłby wyboru parafian, mogłaby zrodzić niepotrzebnie niewłaściwą atmosferę we wspólnocie. Ustawodawca partykularny stanowił nadto, aby każdy powołany do członkostwa w radzie, otrzymał pisemną nominację od proboszcza. Dokument winien być podpisany przez proboszcza i dziekana¹⁰⁹.

Skład rady wymagał zatwierdzenia przez dziekana. W przypadku parafii, której aktualnym proboszczem był dziekan dekanatu, skład rady zatwierdzała kuria diecezjalna. Każdy z radnych przed podjęciem swoich zadań był zobowiązany złożyć przyrzeczenie, które odbierał proboszcz podczas niedzielnej Mszy Świętej¹¹⁰. Przyrzeczenie, podobnie jak w przypadku radnych Parafialnej Rady Gospodarczej, należało złożyć na księgę ewangelii, składając na niej pocałunek. Również przyrzeczenie radnych Parafialnej Rady Duszpasterskiej wymogiem ustawodawcy partykularnego miało mieć miejsce podczas niedzielnej Eucharystii, aby pozostali wierni mieli świadomość własnej reprezentacji w kwestiach duszpasterstwa parafialnego oraz ożywili własną aktywność apostolską we wspólnocie parafialnej¹¹¹.

Zgodnie z przepisami statutowymi radni byli powołani na pięcioletnią kadencję. Prawo statutowe przewidywało możliwość zasiadania w radzie kolejne kadencje. W sytuacjach wyjątkowych statut zezwalał proboszczowi na odwołanie radnego. Swoją decyzję wraz z jej uzasadnieniem winien był przedstawić dziekanowi. Gdyby proboszcz zamierzał rozwiązać skład rady przed upłynięciem jej kadencji, zobligowany był wcześniej do uzyskania pisemnej zgody dziekana na taki akt prawny. Prawo statutowe zezwalało na uzupełnienie członkostwa w radzie, zanim upłynie aktualna kadencja. Działanie rady ustawało z momentem kanonicznego objęcia urzędu przez nowego proboszcza. Nowy proboszcz zobowiązany był do powołania składu nowej rady w ciągu sześciu miesięcy od prawnego objęcia urzędu. Istniała również możliwość, aby zatwierdził dotychczasowy skład personalny tego gremium¹¹².

Parafialna Rada Duszpasterska mocą prawa powszechnego jest gremium o funkcjach doradczej i wspomagającej proboszcza w jego odpowiedzialności i koordynacji życia

¹⁰⁹ Zgodnie ze statutem nominacja winna mieć następujące brzmienie: *W oparciu o p. 15 Statutu Parafialnej Rady Duszpasterskiej, zatwierdzonego przez Biskupa Płockiego w dniu 4 X 1989 r., niniejszym powołuję.....na członka Parafialnej Rady Duszpasterskiej parafii..... w dekanacie..... Życzę błogosławieństwa Bożego w pełnieniu tej funkcji dla dobra Wspólnoty Parafialnej.* Tamże, s. 42-43.

¹¹⁰ Statut stanowił następującą formułę przyrzeczenia: *Ja N.N. przyrzekam Bogu Wszechmogącemu, w Trójcy Świętej Jedynemu, że powierzoną mi funkcję członka Rady Duszpasterskiej będę spełniał według najlepszej swej woli, zgodnie z moim sumieniem i przepisami prawa kościelnego. Tak mi dopomóż Bóg.* Tamże, s. 43.

¹¹¹ Por. tamże.

¹¹² Por. tamże.

duszpasterskiego wspólnoty parafialnej¹¹³. W ramach działalności radnych znajdują się sprawy dotyczące wyłącznie kwestii duszpasterstwa parafialnego. Prawodawca partykularny stanowił, że aktywność radnych winna wyrażać się przede wszystkim w propagowaniu wspólnej odpowiedzialności wszystkich parafian za wspólnotę, do której przynależą, osobiste życie zgodne z ideałem ewangelicznym, w rozwijaniu religijnej świadomości u parafian, a także inicjowaniu działań duszpasterskich. Zgodnie z przepisami statutowymi radni winni byli przedstawiać proboszczowi własne opinie, dotyczące działalności duszpasterskiej parafii, a także propozycje zmian i udoskonań w dotychczasowej organizacji pracy. Należy zauważyć, że ustawodawca diecezjalny stawiał stosunkowo duże wymagania wobec radnych, które z ich strony wymagały osobistego zaangażowania i odpowiednich standardów życia religijnego i moralnego, a także właściwych do wypełniania powierzonych zadań kompetencji¹¹⁴.

Zgodnie z prawem statutowym na proboszczu spoczywało zadanie zwoływania posiedzeń rady. On także przewodniczył jej obradom oraz odpowiadał za ich porządek. Podobnie jak w przypadku Parafialnej Rady Gospodarczej zadaniem proboszcza była troska o wypełnienie ustaleń podjętych podczas posiedzenia rady, a także jej reprezentacja. Ustawodawca diecezjalny stanowił, aby rada obradowała przynajmniej dwa razy w ciągu roku. O terminie obrad należało powiadomić wszystkich członków rady odpowiednio wcześniej, aby umożliwić im we właściwy sposób spełnienie tego zadania. Miejscem posiedzenia rady winny być tylko oficjalne lokale w budynku parafialnym¹¹⁵.

Statut stanowił, aby podczas każdego zebrania rady, członkowie wybrali spośród siebie sekretarza posiedzenia. Jego zadaniem było sporządzenie protokołu ze spotkania, które należało przeczytać podczas kolejnych obrad i zatwierdzić jego treść. Ustawodawca diecezjalny stanowił, aby protokoły z posiedzeń rady składać w archiwum parafialnym. Protokoły ze spotkań Parafialnej Rady Duszpasterskiej podlegały sprawdzeniu podczas wizytacji biskupiej i corocznej wizytacji dziekana. Po każdym posiedzeniu rady proboszcz był zobligowany do przekazania parafianom ustaleń, które zapadły podczas obrad. Najczęściej proboszczowie spełniali ten obowiązek przekazując informacje podczas ogłoszeń duszpasterskich w najbliższą niedzielę.

W sytuacjach spornych pomiędzy proboszczem a członkami rady, właściwym do rozstrzygnięcia różnicy stanowisk był dziekan. Instancją ostateczną w takich wypadkach

¹¹³ Por. KPK, kan. 536 § 1-2.

¹¹⁴ Por. *Statut Parafialnych Rad Duszpasterskich*, dz. cyt., s. 43-44.

¹¹⁵ Por. tamże, s. 44.

pozostawała kuria diecezjalna¹¹⁶. Obligatoryjne powołanie parafialnych rad duszpasterskich, uchwalone przez biskupa Kamińskiego, które ustawodawca kodeksowy pozostawił biskupom diecezjalnym jako fakultatywną możliwość¹¹⁷ jest wyrazem troski o wspólną odpowiedzialność za działalność duszpasterską duchownych i świeckich w parafii. Statut rady jest wypełnieniem dyspozycji prawnej kan. 536 § 2 KPK. Prawodawca diecezjalny zadbał, aby uchwalony przez niego statut odzwierciedlał w najwyższym stopniu zasadę reprezentatywności wiernych oraz dokładnie określał sposób spełniania zadań tego gremium przez jego członków¹¹⁸.

Szczególną przestrzenią, w której Kodeks Jana Pawła II umożliwia udział wiernym świeckim jest jurysdykcja sądnicza¹¹⁹. Świecki, który spełnia wymogi prawne, może pełnić urząd sędziego kościelnego¹²⁰, asesora¹²¹, obrońcy węzła małżeńskiego¹²², rzecznika sprawiedliwości¹²³, audytora¹²⁴, a także notariusza¹²⁵. Wierni świeccy, jeśli tylko posiadali odpowiednie kwalifikacje i przygotowanie, wymagane przepisami prawa, mogli także pełnić funkcję adwokatów lub pełnomocników w postępowaniach procesowych. Przy czym prawodawca kodeksowy zastrzegł, że w roli adwokata może występować jedynie świecki wyznania katolickiego (zarówno mężczyzna jak i kobieta). Biskup może uchylić jednak tę kwalifikację przynależności religijnej.

Nadto prawo kodeksowe wymaga, aby adwokat posiadał doktorat prawa kanonicznego lub przynajmniej prawdziwą biegłość w tej dziedzinie¹²⁶. Należy zwrócić uwagę, że co do adwokatów, którzy znajdują się w nieuporządkowanej sytuacji małżeńskiej, Sygnatura Apostolska w odpowiedzi z dnia 12 czerwca 1993 roku zaznaczyła, że nie mogą uczestniczyć w sprawach, dotyczących małżeństw¹²⁷. Jak zauważa J. Wroceński spośród różnych funkcji w jurysdykcji sądniczej, które prawodawca kodeksowy umożliwia pełnić przez osoby świeckie, oprócz funkcji sędziego kościelnego, wszystkie pozostałe nadaje dekretem biskup

¹¹⁶ Por. tamże.

¹¹⁷ Por. KPK, kan. 536 § 1-2.

¹¹⁸ Por. J. Calvo, *Komentarz do kan. 536 § 1-2 KPK*, w: P. Majer (red.), *Kodeks...*, dz. cyt., s. 462.

¹¹⁹ Por. KPK, kan. 1421 § 2-3.

¹²⁰ Por. tamże.

¹²¹ Por. KPK, kan. 1424.

¹²² Por. KPK, kan. 1435.

¹²³ Por. tamże.

¹²⁴ Por. KPK, kan. 1428 § 2.

¹²⁵ Oprócz spraw, gdzie opinia kapłana narażona jest na niebezpieczeństwo.

¹²⁶ Por. KPK, kan. 1483.

¹²⁷ Por. C. de Diego-Lora, *Komentarz do kan. 1483 KPK*, w: P. Majer (red.), *Kodeks...*, dz. cyt., s. 1117.

diecezjalny. W przypadku sędziego kościelnego taką decyzję winna podjąć konferencja biskupów¹²⁸.

Należy stwierdzić, że w diecezji płockiej w okresie administrowania nią przez biskupa Kamińskiego, możliwości zatrudnienia osób świeckich na różnych stanowiskach w kurii, otwarte przez prawne regulacje Kodeksu Jana Pawła II, dopiero stopniowo wchodziły w życie. Dotyczyło to przede wszystkim siostr zakonnych, które piastowały głównie funkcje pomocnicze wobec urzędów, które mogły pełnić osoby świeckie, wymienionych przez Kodeks Jana Pawła II. Siostry zakonne podejmowały głównie prace sekretarek w kancelarii kurialnej oraz w poszczególnych wydziałach kurii. Urzędów w sądzie biskupim w tym czasie nie pełniła żadna świecka osoba. Taki stan rzeczy nie wynikał z jakiejś formy rezerwy biskupa Kamińskiego wobec posługi świeckich. Przeczy temu bardzo liczny udział wiernych świeckich w *XLII Synodzie Diecezji Płockiej*, styl posługi duszpasterskiej biskupa Kamińskiego, który ukazywał konieczność współpracy duchownych ze świeckimi, przemówienia, w których podkreślał godność i powołanie oraz niezastąpioną rolę wiernych świeckich w wielu obszarach życia Kościoła. Nieliczne zatrudnienie świeckich w urzędach centralnych diecezji należy widzieć przede wszystkim w braku przygotowanej kadry świeckich, którzy mieliby potrzebne kwalifikacje do podjęcia zadań, o których mowa w przepisach kanonów kodeksu. Całe przedsięwzięcie z wykształceniem odpowiedniej ilości osób dopiero zaczynało się rozwijać i potrzeba było właściwej ilości czasu zanim absolwenci uczelni osiągną potrzebne kwalifikacje.

Jeśli chodzi o zatrudnienie świeckich w sądzie biskupim to należy stwierdzić, że sytuacja wyglądała podobnie. Nie było jeszcze wśród świeckich osób, które posiadałyby odpowiednie kwalifikacje, umożliwiające zgodnie z prawem podjęcie urzędów w sądzie biskupim. Ponadto stosunkowo niewielka ilość postępowań procesowych wobec liczby odpowiednio przygotowanego personelu, które toczyły się w sądzie, nie wymagała konkretnych zmian w tym zakresie.

Inaczej sytuacja wyglądała w terenie diecezji, gdzie świeccy stopniowo przejmowali coraz więcej godzin katechezy. W diecezji płockiej na płaszczyźnie parafialnej świeccy stopniowo zaczynali stawać się większością na polu katechizacji. Z czasem zmian ustrojowych i związanych z transformacją państwa nowymi możliwościami katechizacji, stosunkowo szybko zaczęła się zwiększać ilość wiernych świeckich, zatrudnionych w dziedzinie katechizacji.

¹²⁸ Por. J. Wroceński, *Udział wiernych świeckich w wykonywaniu władzy rządzenia...*, dz. cyt., s. 229.

Normy synodalne wskazywały na aktywną rolę świeckich w działalności Kościoła diecezjalnego poprzez wkład materialny w utrzymanie i prowadzenie wielu dzieł, w które zaangażowana była diecezja. Zgodnie z przepisami partykularnymi z ofiar składanych przez świeckich swoje główne utrzymanie czerpały takie instytucje jak: kuria diecezjalna, Wyższe Seminarium Duchowne w Płocku, Instytut Wyższej Kultury Religijnej, muzeum diecezjalne czy diecezjalna biblioteka¹²⁹. Normy synodalne stanowiły, że szczególny wyraz dojrzałej odpowiedzialności świeckich stanowi ich przynależność do Towarzystwa Przyjaciół Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego¹³⁰. Ta troska biskupa płockiego szczególnie o tę instytucję wynikała z wielu czynników. Przede wszystkim z samej natury towarzystwa, które było organizacją społeczną, podejmującą działania na rzecz Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego¹³¹. Działalność członków towarzystwa wpływała również pozytywnie na stosunek obywateli do instytucji Kościoła. Tak było również w Płocku, w którym oddział towarzystwa powstał w latach osiemdziesiątych XX wieku¹³².

Normy synodalne akcentowały odpowiedzialność świeckich za wspólnotę Kościoła również w wymiarze duchowym. Stąd przepisy, stanowiące o modlitwie w intencji powołań kapłańskich i za tych, którzy pełnili służbę kapłańską. Prawodawca diecezjalny przypominał o odpowiedzialności moralnej wiernych świeckich za osoby duchowne, która winna przejawiać się nie tylko we współpracy na polu troski o parafię, ale także w pomocy duszpasterzom w przezwyciężaniu różnorodnych trudnych sytuacji. Dopiero wtedy współpraca będzie zdolna przynosić właściwe efekty¹³³.

Biskup Kamiński stanowił, aby świeccy nabierali coraz większego zaangażowania w działania ekumeniczne Kościoła. Kodeks Jana Pawła II w wielu swoich dyspozycjach prawnych stanowił inspirację do podejmowania postaw ekumenicznych w przeżywaniu wiary. Dotyczyły one m.in. życia sakramentalnego i innych form kultu Bożego sprawowanych w Kościele¹³⁴. Biskup Kamiński do postawy otwartości na wiernych innych Kościołów i wspólnot chrześcijańskich zachęcał przede wszystkim wiernych w parafiach, gdzie znajdowały się ośrodki kultu innych chrześcijan. W samym Płocku znajdował się centralny ośrodek religijny i

¹²⁹ Por. *XLII Synod Diecezji Płockiej...*, dz. cyt., s. 87.

¹³⁰ Por. tamże.

¹³¹ Por. K. Sychowicz, *Towarzystwo Przyjaciół Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego i jego funkcjonowanie w powojennych realiach*, w: „Roczniki Humanistyczne”, t. XLVI, z. 2, 2018, s. 307.

¹³² Por. tamże, s. 318.

¹³³ Por. *XLII Synod Diecezji Płockiej...*, dz. cyt., tamże.

¹³⁴ Por. W. Góralski, *Wymiar ekumeniczny Kodeksu Prawa Kanonicznego Jana Pawła II*, w: „Roczniki Nauk Humanistycznych”, t. I-II, 1991-1992, s. 22-25.

administracyjny Starokatolickiego Kościoła Mariawitów, który stanowił siedzibę biskupa naczelnego oraz parafii mariawickiej¹³⁵.

Na terenie samego Płocka działały parafia prawosławna oraz parafia wyznania ewangelicko-augsburskiego¹³⁶. Biskup Kamiński nakazywał, aby we wspólnotach parafialnych modlić się za chrześcijan innych wyznań, uczestniczyć we wspólnych nabożeństwach (zwłaszcza w Tygodniu Modlitw o Jedność Chrześcijan), a także współdziałać w życiu codziennym, dając świadectwo chrześcijańskiego braterstwa¹³⁷.

U podstaw nowego spojrzenia na rolę wiernych świeckich w życiu i działalności Kościoła leży odnowa eklezjologii, która znalazła swój wyraz w dokumentach Soboru Watykańskiego II, a także w promulgacji Kodeksu Jana Pawła II¹³⁸. Dokumenty Soboru jasno stwierdzają, że świeccy mają niezastąpioną rolę w pełnieniu misji, dla której istnieje Kościół¹³⁹. Ustawodawca partykularny przypominał o moralnym obowiązku świeckich do obecności w przestrzeni życia publicznego. To zadanie miało być realizowane poprzez pielęgnowanie zwyczajów i tradycji polskiej kultury, przekazywanie ich młodemu pokoleniu, solidarność z innymi ludźmi, również niepodzielającymi światopoglądu chrześcijańskiego, aktywność w życiu społecznym, itp.¹⁴⁰

1.4. Zaangażowanie wiernych świeckich w życie społeczne

Fundamentem dla działalności społecznej świeckich są prawa człowieka, które deklarują niezbywalną godność każdej osoby ludzkiej. Stąd obowiązek moralny każdego wiernego do kierowania się w życiu zasadami sprawiedliwości, miłości i solidarności. Kodeks Jana Pawła II jasno precyzuje, że obowiązek działalności ewangelizacyjnej wiernych świeckich wypływa z posłannictwa, które niesie ze sobą przyjęcie chrztu i bierzmowania¹⁴¹. Jest ona włączona w nurt działalności apostołskiej całego Kościoła, a podstawowym posłannictwem

¹³⁵ Więcej na temat dialogu Kościoła rzymskokatolickiego z Kościołem Starokatolickim Mariawitów: por. B. Przedpełski, *Różne formy oficjalnego dialogu mariawicko-rzymskokatolickiego w latach 1971-1996*, w: „Rocznik Teologiczny”, z. 4, 2022, s. 767-813.

¹³⁶ Por. I. Mroczkowski, *Moralne aspekty dialogu ekumenicznego*, w: „Studia Płockie”, nr 29, 2001, s. 101-104.

¹³⁷ Por. *XLII Synod Diecezji Płockiej...*, dz. cyt., tamże.

¹³⁸ Por. G. Strzelczyk, M. Józwik, *Świeccy w Kościele. Wybrane uwarunkowania historyczne sytuacji współczesnej*, w: „Theological Research”, t. 5, 2017, s. 83.

¹³⁹ Por. M. Straszewicz, *Funkcje świeckich we wspólnocie Kościoła w świetle dokumentów Soboru Watykańskiego II*, w: „Studia Theologica Varsaviensia”, nr 16/1, 1978, s. 116.

¹⁴⁰ Por. *XLII Synod Diecezji Płockiej...*, dz. cyt., tamże.

¹⁴¹ Por. KPK, kan. 225 § 1-2.

świeckich jest przeniknięcie świata duchem ewangelicznym¹⁴². Sposobem realizacji tego posłannictwa jest praca wykonywana przez człowieka. Stąd normy synodalne stanowiły, aby nieustannie formować etykę, związaną z pracą i poszerzać wiedzę, dotyczącą różnych specjalizacji. Każdy chrześcijanin winien wypracowywać przez całe życie indywidulaną duchowość wykonywanej pracy. Każdy wierny winien mieć świadomość, że w żaden sposób praca nie jest celem życia człowieka. Sama w sobie nie niesie większej wartości. Ustawodawca diecezjalny kładł nacisk na to, aby praca nigdy nie była wykonywana przez wiernego w oderwaniu od podmiotu pracy, czyli od własnej godności. Takie spojrzenie na ludzkie powołanie do pracy implikuje troskę o godne warunki pracy (miejsce, zadania i wynagrodzenie), jak również właściwe wykorzystanie wolnego od pracy czasu¹⁴³.

Należy tak kształtować postawę wiernych wobec powołania człowieka do pracy, aby nie chodziło jedynie o wytwarzanie bogactw, ale również szeroko rozumiany rozwój, także na płaszczyźnie duchowej¹⁴⁴. Wszyscy wierni, a szczególnie świeccy mają prawo domagać się respektowania swoich praw, które wyraża się m.in. w uznaniu godności osoby ludzkiej, której wartość jest pierwotna wobec społeczności¹⁴⁵. Prawodawca synodalny zobowiązywał moralnie świeckich do uczestnictwa w duszpasterstwach specjalistycznych odpowiednich ich zawodowym i wykonywanym profesjom¹⁴⁶.

Ustawodawca partykularny kierował zachęty do rodziców chrześcijańskich, aby współdziałali ze sobą w powoływaniu, w miarę potrzeb i możliwości, szkół i przedszkoli katolickich. W szkołach publicznych winni domagać się respektowania prawa do wychowania we własnej wierze i światopoglądzie. Normy synodalne stanowiły o obowiązku świadczenia o wartościach chrześcijańskich przez tych, którzy pełnią urzędy publiczne. Wśród nich, ustawodawcy partykularnemu szczególnie zależało na nauczycielach i wychowawcach, którzy mają bezpośredni wpływ na wychowanie młodego pokolenia. Narzędzie pomocne w tym trudnym zadaniu stanowiły prowadzone w różnych ośrodkach¹⁴⁷ diecezji duszpasterstwa nauczycieli. Wierni świeccy posiadają prawo do udziału w środkach społecznego przekazu¹⁴⁸.

¹⁴² Por. W. Zyzak, *Duchowość ludzi świeckich w posoborowej teologii*, w: „Polonia Sacra”, nr 24/68, 2008, s. 11.

¹⁴³ Por. *XLII Synod Diecezji Płockiej...*, dz. cyt., s. 88.

¹⁴⁴ Por. J. Majda, *Spółeczna nauka Kościoła a aktywność ekonomiczna*, w: „Forum Pedagogiczne UKSW”, nr 1, 2011, s. 223.

¹⁴⁵ Por. P. Boike, *Państwo prawa w obiektywie społecznego nauczania Kościoła katolickiego. Zarys problematyki*, w: „Studia Iuridica Toruniensia”, t. XXVIII, 2021, s. 23.

¹⁴⁶ Por. *XLII Synod Diecezji Płockiej...*, dz. cyt., tamże.

¹⁴⁷ Głównie w większych miastach i siedzibach dekanatów. Por. tamże.

¹⁴⁸ Por. tamże.

Biskupowi Kamińskiemu zależało, aby świeccy nabierali szczególnej świadomości wpływu mass mediów na kształtowanie ludzkiej świadomości oraz życia moralnego. Stąd należało podejmować takie działania, których efektem byłoby wykluczenie propagandy ateizmu i niemoralnego stylu życia z tej przestrzeni. Świeccy posiadali zatem moralny obowiązek protestowania w redakcjach czasopism i programów telewizyjnych przeciwko szerzeniu wszelkiej formy demoralizacji. W tym celu należało działać w porozumieniu z właściwymi duszpasterzami¹⁴⁹.

Przemiany społeczne i transformacja ustrojowa w Polsce postawiły przed Kościołem nowe wyzwania, dotyczące ewangelizacji. Niewątpliwie potrzebą chwili było właściwe wykorzystanie dostępnych środków i narzędzi, które masowo oddziaływały na ludzi. W opinii biskupa Kamińskiego należało wykorzystać prasę, książkę i inne publikacje, z którymi Kościół będzie mógł dotrzeć ze swoim przesłaniem do najszerszego grona odbiorców. Stąd tak rozbudowana organizacja wewnętrzna i szeroki wachlarz usługowy Płockiego Instytutu Wydawniczego wydaje się, że stał się właściwą realizacją dyspozycji prawnej, zawartej w kan. 747 KPK, która deklaruje prawo Kościoła do posiadania własnych środków społecznego przekazu¹⁵⁰ oraz konkretną odpowiedzią na wyzwania czasu¹⁵¹.

Dalej w odniesieniu do obowiązków osób świeckich, normy synodalne zalecały świeckim zaangażowanie się w działalność różnych organizacji o charakterze charytatywnym, trzeźwościowym czy ekologicznym. Ustawodawca diecezjalny stanowił, aby ze względu na stan środowiska, nie zabrakło obecności osób świeckich w organizacji Klubów Ekologicznych¹⁵². Bardzo charakterystyczny stan środowiska przyrodniczego w Płocku i na obszarach bezpośrednio przyległych do miasta z powodu rozwoju i działalności zakładów petrochemicznych wpływał na niższy standard sanitarny w porównaniu z innymi regionami kraju¹⁵³. Biskupowi Kamińskiemu zależało, aby świeccy nabierali coraz większej świadomości zagrożeń, wynikających z zanieczyszczenia środowiska oraz konieczności wdrażania w codzienność coraz bardziej ekologicznego stylu życia. Biskup Płocki uzasadniał to postawą

¹⁴⁹ Por. tamże, s. 88-89.

¹⁵⁰ Por. KPK, kan. 747.

¹⁵¹ Por. G. Łęcicki, *Media katolickie w III Rzeczypospolitej*, w: „Kultura – Media – Teologia”, nr 2, 2010, s. 115.

¹⁵² Przemiany społeczne w związku z powstaniem ruchu solidarnościowego wpłynęły na wiele obszarów życia człowieka. Na tej kanwie również na płaszczyźnie ekologii pojawił się termin *ekorozwój* i zaczął się rozkwit Klubów Ekologicznych. Por. R. Domke, *Ekologia i ochrona środowiska w Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej*, w: „Humanities and Social Sciences”, nr 3, 2018, s. 36-37.

¹⁵³ Por. T. Kowalczyk, *Kształtowanie struktury przestrzennej miasta Płocka w kontekście przemysłowych zanieczyszczeń atmosfery*, w: „Notatki Płockie”, nr 26/2-107, 1981, s. 32.

pokory człowieka wobec dzieła stworzenia, która jest formą praktyki chrześcijańskiej ascezy¹⁵⁴.

Prawodawca diecezjalny stanowiąc normy, dotyczące obowiązków wiernych świeckich, odniósł się także do zaangażowania laikatu w życie polityczne. Ponieważ zaangażowanie ludzi w działania polityczne posiada znaczący wpływ na przyszłość organizmu państwowego i życie obywateli, nie może zabraknąć w tym obszarze życia społecznego również katolików świeckich¹⁵⁵. Biskup Kamiński stanowił, że każdy świecki, który podejmuje działalność o charakterze politycznym winien kierować się konkretnymi zasadami, ujętymi w normy prawne¹⁵⁶.

Przed wszystkim normy synodalne deklarowały naturalne prawo katolika do uczestnictwa w podejmowaniu decyzji, wiążących dla społeczności, w której żyje. Każdy wierny na właściwy sobie sposób, w zależności od stanu życia, w którym się znajduje, posiada moralny obowiązek wpływu na kształt rzeczywistości. Wreszcie należało pamiętać, że w podejmowaniu zaangażowania politycznego granice aktywności wyznacza sumienie oraz zasady etyki chrześcijańskiej. Wierni świeccy posiadają prawo, ale i obowiązek moralny domagania się od swoich przedstawicieli w różnych organach, sprawujących władzę¹⁵⁷, aby ci w działaniach podejmowanych na rzecz społeczności, kierowali się katolicką nauką społeczną Kościoła¹⁵⁸.

Ustawodawca diecezjalny stanowił, że moralnym obowiązkiem wiernych jest troska o dobro wspólne narodu i państwa, walka w życiu osobistym z postawą obojętności i bierności w trosce o budowanie społeczności opartej na sprawiedliwości i pokoju, formacja na temat polskiej historii i kultury¹⁵⁹. Szczególną rolę w tym obszarze mają do spełnienia ludzie zajmujący się na co dzień pracą naukową bądź artystyczną. Ustawodawca diecezjalny wobec

¹⁵⁴ Por. *XLII Synod Diecezji Płockiej...*, dz. cyt., s. 89.

¹⁵⁵ Por. J. Pilszak, *Katolik politykiem w kontekście społecznego nauczania Jana Pawła II*, w: „Sympozjum”, nr 2, 2017, s. 213.

¹⁵⁶ Por. *XLII Synod Diecezji Płockiej...*, dz. cyt., s. 89.

¹⁵⁷ Por. P. Jarecki, *Polityka w świetle nauki społecznej Kościoła*, w: „Collectanea Theologica”, nr 60/4, 1990, s. 84-85.

¹⁵⁸ Por. *XLII Synod Diecezji Płockiej...*, dz. cyt., s. 90.

¹⁵⁹ Ważną postawą w życiu każdego wiernego jest patriotyzm. Magisterium Kościoła zawiera wiele odniesień do tej kwestii. Ukazują wiernym przede wszystkim sposób osiągnięcia Ojczyzny Niebieskiej, zachęca do zaangażowania na rzecz dobra wspólnego narodu, w którym człowiek żyje i czerpie z jego dziedzictwa. W wielu wypowiedziach Magisterium można znaleźć rozróżnienie patriotyzmu od nacjonalizmu. Por. P. Przesmycki, *Patriotyzm w nauczaniu Kościoła*, w: „Annales. Etyka w życiu gospodarczym”, nr 2, 2008, s. 200-202. Na temat patriotyzmu interesującą wypowiedź zawiera również List Episkopatu Polski z 1972 roku. Por. Konferencja Episkopatu Polski, *List Episkopatu Polski o chrześcijańskim patriotyzmie (5.09.1972)*, w: *Listy Pasterskie Episkopatu Polski 1945-1974, 1975*, s. 708.

tw. środowisk inteligenckich wysuwał szczególne zobowiązania. W normach synodalnych deklarował szczególny obowiązek świeckich ze środowisk inteligenckich do wierności nauczaniu Kościoła, widząc w nich pewien punkt odniesienia, który stanowili dla pozostałej części społeczeństwa. Normy stanowiły, aby świeccy przedstawiciele inteligencji swoim przykładem i zaangażowaniem na rzecz Kościoła i dobra wspólnego pomagali innym przełamywać lęk w podjęciu aktywności społecznej czy publicznym opowiadaniem się za nauczaniem Kościoła. Winni również pogłębiać związek Kościoła z kulturą narodową oraz działać na rzecz jedności w społeczeństwie¹⁶⁰.

Normy synodalne traktując o obowiązkach i uprawnieniach wiernych świeckich przyznawały im prawo do opieki ze strony wspólnoty kościelnej nad aktywnościami, które przyczyniają się do budowania w ludziach świadomości własnych praw i obowiązków wobec Ojczyzny, społeczeństwa i szeroko rozumianej polskiej kultury. Szczególnymi działaniami, którymi Kościół winien wspierać świeckich powinna być współpraca i pomoc choćby tylko przy organizowaniu cyklicznych modlitw w intencji Ojczyzny oraz koordynacji Tygodni Kultury Chrześcijańskiej. Ustawodawcy diecezjalnemu zależało, aby Tygodnie Kultury Chrześcijańskiej inicjować również w innych ośrodkach diecezji, zwłaszcza miejskich, wzorując się na ich organizacji w Płocku.

Biskup Kamiński popularyzując postawę patriotyzmu, przestrzegał również wiernych przed pomijaniem wartości ponadnarodowych. Piętnował postawy nacjonalizmu i szowinizmu. Z tego tytułu każdy wierny winien być otwarty na postawy braterskie z przedstawicielami innych nacji. Szczególnie ważna w tym względzie jest braterska otwartość wobec przedstawicieli narodów słowiańskich, z którymi łączą nas podobny język, kultura i historia. Ponadto każdy wierny w obowiązku moralnym powinien poczuwać się do podtrzymywania i pielęgnowania, a także przekazywania młodszemu pokoleniu tradycji i zwyczajów regionalnych¹⁶¹.

2. Duchowni

2.1. Przygotowanie do kapłaństwa

Powołanie do służby kapłańskiej wśród różnych sposobów realizacji powołania do świętości jest szczególnym udziałem w kapłańskim posłannictwie Chrystusa. Normy synodalne

¹⁶⁰ Por. *XLII Synod Diecezji Płockiej...*, dz. cyt., tamże.

¹⁶¹ Por. tamże.

zawierały przypomnienie o odpowiedzialności całego Kościoła diecezjalnego za troskę o nowe powołania kapłańskie. Jednak szczególny ciężar tej troski spoczywa na rodzicach, wychowawcach oraz kapłanach¹⁶². Dla realizacji tego zadania w diecezji funkcjonowało Diecezjalne Dzieło Powołań Kapłańskich na czele z jego referentem¹⁶³.

Normy synodalne stanowiły, aby duszpasterze czynni uczestniczyli w trosce rozbudzanie powołań kapłańskich. Ustawodawca diecezjalny nakazał, aby duchowni często razem z wiernym czynili intencją swoich modlitw sprawę powołań kapłańskich w diecezji płockiej. Należało w przepowiadanie podczas katechezy szkolnej i parafialnej włączać zagadnienie, dotyczące powołań kapłańskich oraz rozwijać szczególnie te formy działalności duszpasterskiej, które są głównym źródłem kandydatów do kapłaństwa. Do takich należały liturgiczna służba ołtarza oraz oaza Ruchu Światło-Życie, stąd biskup Kamiński przykładał dużą wagę do propagowania życia kapłańskiego szczególnie w tych grupach duszpasterskich¹⁶⁴.

Ponadto troska o rozbudzanie powołań winna była przejawiać się w corocznej organizacji obchodów Tygodnia Modlitw o Powołania, organizacji wyjazdów do poszczególnych parafii w diecezji na tzw. Niedziele Powołań z udziałem alumnów Wyższego Seminarium Duchownego w Płocku razem z wykładowcą lub moderatorem oraz organizowanie rekolekcji powołaniowych w seminarium duchownym, do których udziału byli zaproszeni przedstawiciele młodzieży męskiej w wieku szkoły średniej i starsi¹⁶⁵.

Szczególne znaczenie w diecezji płockiej posiadało przygotowanie do kapłaństwa przez formację w Niższym Seminarium Duchownym w Płocku¹⁶⁶. Niższe seminaria duchowne zaczęto zakładać w II poł. XIX wieku. Ich celem było stworzenie właściwych warunków wzrastania i formacji w duchu klasycznym dla młodzieży męskiej, która wykazywała chęć

¹⁶² Por. KPK, kan. 233 § 1.

¹⁶³ Po latach II wojny światowej, wobec ogromnej liczby zamordowanych wśród duchownych diecezji płockiej, brakowało wystarczającej liczby kapłanów. Stąd, kierując się wskazaniem papieskimi, ówczesny rektor Wyższego Seminarium Duchownego ks. Wacław Jezusek erygował w 1950 roku Diecezjalne Dzieło Powołań Kapłańskich. Do jego zadań należała szczególna modlitwa w intencji powołań kapłańskich, a także organizowanie wyjazdów kleryków na niedziele do parafii w ramach tzw. Niedziel Kapłańskich. Dzieło popierali w różnej formie kolejni biskupi diecezjalni aż do biskupa Kamińskiego włącznie. Por. S. Bońkowski, *Diecezjalne dzieło powołań kapłańskich w diecezji płockiej (1950-1975)*, w: „Studia Płockie”, nr 5, 1977, s. 84-92.

¹⁶⁴ Por. *XLII Synod Diecezji Płockiej...*, dz. cyt., s. 91.

¹⁶⁵ Por. tamże.

¹⁶⁶ Niższe Seminarium Duchowne od 1920 roku posiadało prawa państwowe w zakresie kształcenia uczniów. W 1922 roku przyjęło klasyczny program studiów, ze szczególnym naciskiem na naukę języka łacińskiego i języka greckiego. Por. A. Nowowiejski, *Płock. Monografia historyczna*, dz. cyt., s. 467.

podjęcia w przyszłości służby kapłańskiej¹⁶⁷. Taki cel przed tą instytucją również dzisiaj stawia aktualnie obowiązujący w Kościele kodeks¹⁶⁸. Normy synodalne stanowiły, że bezpośrednią formą przygotowania do przyjęcia święceń kapłańskich jest formacja w Wyższym Seminarium Duchownym w Płocku¹⁶⁹.

Prawodawca diecezjalny stanowił, aby zgłaszający chęć podjęcia służby kapłańskiej byli kierowani przez pośrednictwo swoich proboszczów do Niższego lub Wyższego Seminarium Duchownego w Płocku¹⁷⁰. Każdy z kandydatów posiadał swobodę wyboru seminarium duchownego w innej diecezji, ale obowiązkiem moralnym kapłanów diecezjalnych było proponowanie macierzystego seminarium. Normy synodalne obligowały wszystkich duchownych diecezji, a w sposób szczególny proboszczów parafii, z których pochodzili klerycy, do współpracy z moderatorami seminaryjnymi w zakresie wychowawczym alumnów¹⁷¹.

Obowiązkiem moralnym, zarówno wiernych świeckich jak i duchownych, było wspieranie kandydatów do kapłaństwa poprzez modlitwę, ale także świadczenia materialne na rzecz seminarium duchownego. Zakres pomocy materialnej i obowiązkowe świadczenia duchownych oraz parafii na rzecz tej instytucji pozostawał w kompetencji biskupa diecezjalnego. W każdym dekanacie diecezji jeden z duchownych pełnił funkcję dekanalnego pośrednika seminaryjnego. W zakresie jego obowiązków znajdowało się pośrednictwo w sprawach materialnych pomiędzy duchowieństwem dekanatu a rektorem Wyższego Seminarium Duchownego w Płocku. Biskup Kamiński zachęcał duszpasterzy do tworzenia w parafiach grup złożonych ze świeckich osób, które podejmowałyby systematyczną pomoc duchową i materialną płockiemu seminarium. Osoby zrzeszone w takich grupach miały

¹⁶⁷ Por. J. Adamczyk, *Niższe diecezjalne seminaria duchowne w Polsce w świetle aktualnych przepisów prawnych*, w: „Prawo Kanoniczne”, nr 1, 2015, s. 23.

¹⁶⁸ Por. KPK, kan. 234 § 1.

¹⁶⁹ Wyższe Seminarium Duchowne w Płocku erygował biskup płocki Ludwik Załuski 6 maja 1710 roku. Do seminarium wstępowali najczęściej absolwenci szkół, prowadzonych przez jezuitów bądź pijarów, co dawało im dobrą podstawę przygotowania teologicznego do dalszych studiów w tym kierunku. Od założenia seminarium płockiego aż do 1867 roku instytucję prowadzili Misjonarze św. Wincentego a Paulo. Później wychowawcami i wykładowcami zostali duchowni diecezjalni. Por. D. Majewski, *Życie codzienne kleryków w seminarium duchownym w Płocku w XVIII i w I połowie XIX wieku*, w: „Nasza Przeszłość”, t. 117, 2012, s. 63-72. Pierwsze seminarium duchowne dla diecezji płockiej erygował biskup płocki Wojciech Baranowski w 1594 roku w Pułtusk. Dla rozległej wówczas diecezji jedno seminarium duchowne nie było wystarczające, stąd z czasem podejmowano próby utworzenia drugie seminarium duchownego. Por. tenże, *Seminarium Duchowne w Płocku w latach 1710-1864*, w: W. Graczyk (red.), *Wyższe Seminarium Duchowne w Płocku 1710-2010*, Płock 2010, s. 14.

¹⁷⁰ Instytucjami rządziły normy zawarte w projekcie statutów autorstwa ks. Tadeusza Rutowskiego, rektora Wyższego Seminarium Duchownego w Płocku w latach 1974-1984. Por. T. Rutowski, *Projekty Statutów WSD Płock 1982-1994*, Płock 1994.

¹⁷¹ Por. *XLII Synod Diecezji Płockiej...*, dz. cyt., s. 91-92.

również kształtować świadomość pozostałych wiernych w trosce o nowe powołania do diecezjalnego seminarium¹⁷².

2.2. Obowiązki i prawa duchownych

Z tytułu specyficznego powołania, które posiadają we wspólnocie ludu Bożego duchowni prawodawca powszechny stanowił odrębny katalog praw i obowiązków. Przepisy dyscyplinarne prawa powszechnego dotyczące duchownych winny znaleźć swoją aplikację w Kościołach partykularnych z racji ich lokalnej specyfikacji. Dostosowanie prawodawstwa powszechnego do warunków lokalnych i uszczegółowienie prawa w niektórych obszarach należy do synodu diecezjalnego.

Kapłani z racji przynależności do stanu duchownego¹⁷³ zaciągali szereg obowiązków. Kodeks Jana Pawła II zawarł te zagadnienia w pierwszej części księgi drugiej. Normy synodalne zawierały zapis, w którym wszyscy kapłani diecezji płockiej winni znać i stosować w życiu dyspozycje prawne zawarte w Kodeksie Jana Pawła II na temat obowiązków i uprawnień duchownych w kan. 273-289 KPK. Wydaje się, że zupełnie niepotrzebnie tak sformułowana norma znalazła swoje miejsce w uchwałach synodalnych, bowiem obowiązek przestrzegania dyspozycji prawnych zawartych w kodeksie wynika z woli ustawodawcy powszechnego. Zapis ten zwraca jednak uwagę na szczególne znaczenie wypełniania zobowiązań duchownych ze względu na służebną rolę, którą pełnią w Kościele. Biskup Kamiński przypominał duchownym o obowiązku troski o uświęcenie życia osobistego. Droga do uświęcenia jest dla kapłana wierne wypełnianie obowiązków, wynikających z powołania i sakramentu święceń. Synod przypominał, że nie może w życiu duchownego zabraknąć ascezy, która pomaga zachować w życiu właściwą równowagę i hierarchię wartości¹⁷⁴.

Aby kapłan mógł owocnie podejmować zadania swojego powołania winien zasilać swoje duchowe życie, przede wszystkim ze stołu słowa Bożego i stołu Eucharystii oraz sprawując liturgię godzin, a także przystępując regularnie do sakramentu pokuty, oddając cześć

¹⁷² Por. tamże, s. 92.

¹⁷³ Do stanu duchownego zostaje włączony mężczyzna poprzez przyjęcie święceń diakonatu. Por. KPK, kan. 266 § 1. Nowe przepisy prawne w zakresie tonsury oraz święceń niższych ostiariatu, egzorcystatu, lektoratu i akolitu oraz święceń wyższych subdiakonatu uregulowało *motu proprio* papieża Pawła VI. Por. Paulus PP. VI, *Litterae apostolicae Ministeria quaedam motu proprio datae quibus disciplina circa Primam Tonsuram, ordines minores et subdiaconatum in Ecclesia Latina innovatur* (15.08.1972), nr 64, 1972, s. 529-534, źródło: <https://www.vatican.va/archive/aas/documents/AAS-64-1972-ocr.pdf> (27.01.2025).

¹⁷⁴ Por. *XLII Synod Diecezji Płockiej...*, dz. cyt., tamże.

Bogurodzicy i odprawiając rekolekcje zgodnie z normami prawa partykularnego¹⁷⁵. Normy synodalne uszczegółowiały obowiązki duchownych w zakresie dążenia do świętości. Oprócz obowiązków wymienionych przez ogólnokościelne normy, ustawodawca diecezjalny stanowił, aby duchowni podejmowali w swoim życiu duchowym praktykę rozmyślenia Pisma Świętego i dzieł ascetycznych, nawiedzali w ciągu dnia Najświętszy Sakrament oraz przeprowadzali codzienny rachunek sumienia. Ustawodawca partykularny dookreślił również częstotliwość przystępowania do sakramentalnej spowiedzi, którą duchowny powinien praktykować przynajmniej raz w miesiącu i w miarę możliwości u stałego spowiednika¹⁷⁶.

W zakresie kultu osobistego Bogurodzicy, który to obowiązek zawarty jest w normach kodeksowych, prawodawca partykularny zalecił, aby wyrażał się w odmawianiu modlitwy różańcowej. Normy synodalne ustaliły również szczegółowe regulacje prawne w odniesieniu do rekolekcji duchownych. Każdy kapłan był zobligowany odprawić raz w roku rekolekcje, trwające trzy dni. Ćwiczenia duchowe należało odbyć w ośrodku, który wcześniej wskazywał biskup płocki. Przepisy dawały możliwość odbycia rekolekcji w innym miejscu, ale w takim wypadku należało dostarczyć do kurii diecezjalnej zaświadczenie o ich odbyciu. Ustawodawca diecezjalny kierował zachętę do duchownych, aby wstępowali do grup wspólnotowych, których celem było pogłębienie duchowości życia kapłańskiego¹⁷⁷. Szczególnie temu pogłębieniu służyła przynależność do Unii Apostolskiej Duchowieństwa¹⁷⁸.

W ramach pogłębiania formacji duchowej, normy synodalne obligowały kapłanów do uczestnictwa w spotkaniach ascetycznych przy okazji konferencji dekanalnych. Dodatkowo kapłani, którzy mieszkali na terenie miasta Płocka mieli obowiązek comiesięcznego uczestnictwa w tzw. godzinach skupienia, które odbywały się na terenie Wyższego Seminarium Duchownego w Płocku. W czasie tych godzin, na które kapłani byli zapraszani w godzinach popołudniowych zaproszony duchowny wygłaszał konferencję o tematyce ascetycznej, był czas na osobistą adorację Najświętszego Sakramentu w ciszy oraz możliwość skorzystania z sakramentu pokuty. Ustawodawca kodeksowy zobowiązywał wszystkich kapłanów do niepodzielnej łączności z Chrystusem, której wyrazem jest wstrzemięźliwość ze względu na Królestwo niebieskie, wyrażona w dyscyplinie celibatu¹⁷⁹. Normy synodalne zasadniczo

¹⁷⁵ Por. KPK, kan. 276 § 2.

¹⁷⁶ Por. *XLII Synod Diecezji Płockiej...*, dz. cyt., tamże.

¹⁷⁷ Por. KPK, kan. 278 § 1. Dyspozycja prawna tego kanonu przyznaje duchownym prawo do zrzeszania się dla pomocy w łatwiejszym osiągnięciu celów, związanych ze swoim stanem życia.

¹⁷⁸ Por. *XLII Synod Diecezji Płockiej...*, dz. cyt., tamże.

¹⁷⁹ Por. KPK, kan. 277 § 1.

powtórzyły tylko za ustawodawcą kodeksowym obowiązek zachowania celibatu i kapłańskiej czystości. Uzasadnieniem dyscypliny celibatu kapłańskiego jest owocność posługi podejmowanej w Kościele oraz swobodne oddanie się służbie Bogu i ludziom.

Zgodnie z normami synodalnymi stosowną pomocą we właściwym przeżywaniu stanu życia celibatariusza jest korzystanie z posługi ojca duchownego kapłanów w diecezji oraz posługi ojców duchownych, którzy ustanawiani byli w każdym dekanacie¹⁸⁰. Norma ogólnokościelna zezwala biskupowi diecezjalnemu na uściślenie przepisów w zakresie przestrzegania dyscypliny celibatu duchownych. Uchwały *XLII Synodu Diecezji Płockiej* jak i ustawy pozasynodalne biskupa Kamińskiego nie zawierały takich szczegółowych regulacji.

Ustawodawca kodeksowy zawarł normę prawną obligującą duchownych po przyjęciu święceń prezbiteratu do kontynuacji studiów teologicznych. Normy ogólnokościelne organizację wykładów o tematyce pastoralnej pozostawiły regulacji przez prawo partykularne. Biskup Kamiński stanowił, aby wszyscy duchowni po przyjęciu kapłaństwa kontynuowali studia w kierunku teologicznym w Soborowym Studium Teologiczno-Pastoralnym w Płocku. Ustawodawca diecezjalny postanowił, że uzyskanie dyplomu ukończenia tej uczelni jest kryterium do uzyskania autonomicznej placówki duszpasterskiej. Ponadto normy synodalne wyrażały zachętę wobec kapłanów do uczęszczania na konferencje o zagadnieniach pastoralnych, udziału w sympozjach teologicznych oraz innych wykładach, kierowanych szczególnie do osób duchownych. Uczestnicy tych spotkań zobligowani byli do ich zreferowania podczas konferencji dekanalnych¹⁸¹.

Normy *XLII Synodu Diecezji Płockiej* zobowiązywały wszystkich duchownych pracujących duszpastersko na terenie diecezji płockiej, zarówno diecezjalnych jak i inkardynowanych do instytutów życia konsekrowanego bądź stowarzyszeń życia apostołskiego, do uczestnictwa w konferencjach dekanalnych¹⁸². Odpowiedzialnym za organizację konferencji i uczestnictwo obligatoryjne osób był dziekan. Uczestnictwo w konferencjach duchownych emerytowanych pozostawało fakultatywne¹⁸³. Prawo partykularne obligowało kapłanów do posiadania i systematycznego poszerzania własnej biblioteczki. Ustawodawca diecezjalny zalecał, aby były to przede wszystkim publikacje z dziedziny pastoralnej, które ułatwiałyby pracę duszpasterską w parafii. Ale chodziło również o formację

¹⁸⁰ Por. *XLII Synod Diecezji Płockiej...*, dz. cyt., s. 93.

¹⁸¹ Por. tamże.

¹⁸² Por. KPK, kan. 555 § 1.

¹⁸³ Zagadnienia podejmowane podczas konferencji dekanalnych mają charakter organizacyjny, moralny, duchowy i liturgiczny. Por. J. Adamczyk, *Konferencje dekanalne w aspekcie kanoniczno-duszpasterskim*, w: „Studia Warmińskie”, nr 54, 2017, s. 259.

intelektualną i duchową, stad winny się tam znaleźć również inne publikacje teologiczne. Wszyscy kapłani mieli obowiązek kompletowania *Miesięcznika Pasterskiego Płockiego*¹⁸⁴, który stanowił organ urzędowy kurii diecezjalnej.

Normy synodalne stanowiły, aby kapłani podejmujący pracę duszpasterską w poszczególnych parafiach, chętnie angażowali się również w działalność różnych duszpasterstw ponadparafialnych. Należało przy tym dla zachowania porządku dawać pierwszeństwo obowiązkom, wynikającym z pracy w konkretnej parafii. Ustawodawca diecezjalny podkreślił w uchwałach synodalnych misyjny charakter kapłaństwa służebnego. Dlatego też duchowni winni chętnie i gorliwie angażować się w dzieła misyjne, podejmowane przez Kościół diecezjalny i powszechny¹⁸⁵. Szczególnie rekomendowanym dziełem Kościoła jest Papieska Unia Misyjna Duchowieństwa¹⁸⁶.

Ponadto ustawodawstwo synodalne zawierało zachęty kierowane do kapłanów i kleryków o postawę wielkoduszności w podejmowaniu pracy duszpasterskiej w krajach misyjnych. Swoją gotowość do podjęcia pracy na misjach należało zgłaszać biskupowi diecezjalnemu. Misjonarzowi posłanemu do pracy przez biskupa płockiego, synod przyznawał prawo pomocy o charakterze duchowym i materialnym ze strony diecezji płockiej. W diecezji winien być wyznaczony spośród kapłanów referent ds. misyjnych, którego zadaniem było pośrednictwo pomiędzy biskupem płockim, a kapłanem posłanym z diecezji do pracy misyjnej¹⁸⁷.

Ustawodawca diecezjalny przypominał, że wszyscy kapłani złączeni są więzami braterstwa. Wynikają one z natury kapłaństwa sakramentalnego i wspólnej misji. Dlatego kapłani winni pamiętać o wzajemnej modlitwie za siebie oraz należytej współpracy, którą regulują przepisy prawa powszechnego i diecezjalnego. Biskup Kamiński ponadto polecał, aby we współpracy pomiędzy kapłanami kierować się sposobami i środkami, które wynikają z tradycji diecezjalnych form wspólnego życia. *XLII Synod Diecezji Płockiej* stanowił, aby z okazji przejścia proboszcza na emeryturę zorganizować w parafii odpowiednio uroczyste pożegnanie połączone z podziękowaniem za dotychczasową pracę. Głównym

¹⁸⁴ Wydawany nieprzerwanie od 1906 roku do czasów obecnych. Por. W. Koński, *Dzieje prasy płockiej*, w: „Notatki Płockie”, nr 36/4, 1991, s. 8.

¹⁸⁵ Por. *XLII Synod Diecezji Płockiej*..., dz. cyt., tamże.

¹⁸⁶ Założył ją we Włoszech o. Paweł Manna. Statut organizacji został zatwierdzony w 1916 roku przez papieża Benedykta XV. W 1937 roku dekretem Kongregacji Rozkrzewiania Wiary została włączona do Unia została wcielona do Papieskich Dziel Misyjnych. Celem organizacji jest przede wszystkim modlitwa, propagowanie wiedzy na temat misji, budzenie nowych powołań misyjnych. Por. S. Kasprzak, *Rola Stolicy Apostolskiej w posłannictwie misyjnym Kościoła*, w: „Roczniki Nauk Prawnych”, t. IX, z. 2, 1999, s. 155-156.

¹⁸⁷ Por. *XLII Synod Diecezji Płockiej*..., dz. cyt., s. 94.

odpowiedzialnym za organizację był dziekan, który szczegóły uroczystości winien omówić wcześniej z biskupem plockim¹⁸⁸.

Normy regulowały szereg innych przepisów prawnych, które dotyczyły obowiązków osób duchownych. Ustawodawca diecezjalny stanowił, że kapłani, którzy przeszli na emeryturę i kapłani chorzy, którzy nie podejmowali pracy duszpasterskiej jako proboszczowie lub wikariusze posiadają prawo do korzystania ze szczególnej pomocy duchowej i materialnej, za którą odpowiedzialność bierze biskup diecezjalny. Każdy z kapłanów inkardynowanych do diecezji plockiej był zobowiązany do aplikowania Mszy Świętej w intencji zmarłego kapłana z diecezji plockiej. Podstawą tej dyspozycji prawnej był zwyczaj, który istniał w diecezji plockiej od niepamiętnych czasów¹⁸⁹.

Praca duszpasterska kapłana winna zmierzać do umacniania więzi i jedności ludu Bożego. Ten przepis prawny odzwierciedla dyspozycję zawartą kan. 287 § 1 KPK, w którym prawodawca powszechny nakazuje duchownym przestrzeganie pozytywnego obowiązku umacniania jedności i negatywnego obowiązku, który polegał na powstrzymywaniu się od wszelkich działań, które polegałyby na czynnym udziale w politycznych partiach¹⁹⁰. Dlatego też normy *XLII Synodu Diecezji Plockiej* przestrzegały przed postawami, które burzą jedność. Należało podejmować takie działania i sposoby pracy duszpasterskiej, które będą scalały wiernych i budowały wspólnotę opartą na zasadach ewangelicznych. Prawodawca partykularny podkreślał, że obecność kapłana wśród wiernych winna zawsze posiadać wydźwięk duszpasterski. Stąd każdy duchowny winien reprezentować godny swojego powołania styl zachowania. W kontaktach z ludźmi winno się to przejawiać m.in. postawą uprzejmości i grzeczności. Aby lepiej poznać potrzeby i troski wiernych, kapłani nie powinni izolować się od świeckich, ale zabiegać o prawdziwie duszpasterską i żywą relację, zwłaszcza z tymi, którzy są bezpośrednio powierzeni ich pasterskiej trosce¹⁹¹.

Normy *XLII Synodu Diecezji Plockiej* nakazywały, aby domy i budynki, w których rezydują duchowni były odpowiednio zadbane. Ustawodawcy nie chodziło o wystawność lokali mieszkaniowych, ale przede wszystkim o zadbanie o właściwy porządek i estetykę. Biskup Kamiński przestrzegał przed organizacją wystawnych posiłków podczas takich uroczystości, jak choćby odpusty parafialne czy wizytacje kanoniczne biskupa. Ustawodawca kościelny

¹⁸⁸ Por. tamże.

¹⁸⁹ Por. tamże.

¹⁹⁰ Por. J. Hervada, *Komentarz do kan. 287 § 1-2 KPK*, w: P. Majer (red.), *Kodeks...*, dz. cyt., s. 269.

¹⁹¹ Por. *XLII Synod Diecezji Plockiej...*, dz. cyt., tamże.

zawarł w kodeksie dyspozycję, aby duchowni prowadzili życie proste i unikali tego wszystkiego, co wiąże się w jakikolwiek sposób z postawą próżności¹⁹².

Ogólnokościelne normy zawierały dyspozycję prawną, według której kapłani zobowiązani byli unikać tego wszystkiego co nie przystoi stanowi duchownemu, a co dookreśla prawo partykularne¹⁹³. Stąd normy *XLII Synodu Diecezji Płockiej* zawierały uszczegółowienie owego terminu *nieprzyzwoitości stanowi duchownemu*, o którym traktowała norma kodeksowa. Kapłani mieli zakaz przyjmowania na pobyt stały i zameldowania w domu parafialnym świeckich osób, które nie posiadały zatrudnienia w parafii. W szczególnych okolicznościach zakaz mógł być uchylony, ale tylko za zgodą biskupa diecezjalnego. Ponadto wolno było zatrudniać do prowadzenia domu parafialnego tylko osoby, które cieszyły się powagą, dobrą opinią, były pobożne i poza wszelkim podejrzeniem. Relacje duchownych z osobami, zatrudnionymi do prowadzenia domu winny być oparte na zgodzie. Normy stanowiły, aby duchowni unikali wszelkich przejawów zbytniej poufałości¹⁹⁴.

Kodeks Jana Pawła II stanowił, aby duchowni nosili właściwy strój duchowny, pozostawiając bardziej szczegółowe rozporządzenia w tej materii odpowiedniej konferencji biskupów i miejscowym zwyczajom¹⁹⁵. Normy *XLII Synodu Diecezji Płockiej* określiły strój duchowny w dwóch formach: tzw. długiej i krótkiej. Pierwszą formą była sutanna, której noszenie obowiązywało podczas celebrowania czynności liturgicznych, prowadzenia katechezy, a także posługi wykonywanej w kancelarii parafialnej. W pozostałych sytuacjach kapłani mogli nosić tzw. strój krótki, czyli ciemny garnitur z koszulą z kolaratką¹⁹⁶.

Normy kodeksowe zawierały dyspozycję, iż duchowni nie powinni na dłuższy czas, który należy określić prawem partykularnym, opuszczać swojej diecezji bez zgody ordynariusza. Dotyczyło to również duchownych, którzy nie byli związani z urzędem rezydencjalnym. Posiadali jednak prawo do urlopu, który określało prawo ogólnokościelne lub partykularne¹⁹⁷. Prawodawca diecezjalny stanowił, że duchownym nie wolno wyjeżdżać za granicę bez zezwolenia biskupa płockiego. Kapłanom, którzy pracowali w diecezji normy synodalne przyznawały prawo do corocznego urlopu w wymiarze jednego miesiąca. Termin urlopu każdy kapłan był zobligowany uzgodnić odpowiednio wcześniej ze swoim

¹⁹² Por. KPK, kan. 282 § 1.

¹⁹³ Por. KPK, kan. 285 § 1.

¹⁹⁴ Por. *XLII Synod Diecezji Płockiej...*, dz. cyt., s. 95.

¹⁹⁵ Por. KPK, kan. 284.

¹⁹⁶ Por. *XLII Synod Diecezji Płockiej...*, dz. cyt., tamże.

¹⁹⁷ Por. KPK, kan. 283 § 1-2.

bezpośrednim przełożonym. I tak proboszcz winien uzgodnić urlop z dziekanem, natomiast wikariusz z proboszczem. Normy synodalne stanowiły również prawo kapłana do jednego wolnego od zajęć duszpasterskich dnia w tygodniu. Stąd należało tak organizować i planować zajęcia duszpasterskie, aby taki dzień każdy kapłan mógł wygospodarować. Przy czym prawodawca diecezjalny zwrócił uwagę, że nie jest to prawo bezwzględne, bowiem pierwszorzędnym obowiązkiem jest zapewnienie wiernym odpowiedniej opieki duszpasterskiej. Synod zachęcał, aby dzień wolny od zajęć duszpasterskich kapłani poświęcili właściwemu odpoczynkowi, studium i przygotowaniu do zajęć pastoralnych¹⁹⁸.

Ponadto ustawodawca partykularny stanowił zakaz zajmowania się leczeniem innych ludzi przez duchownych bez zezwolenia biskupa płockiego. Normy synodalne zakazywały duchownym przynależności do partii i stronnictw politycznych¹⁹⁹, powtarzając tym samym dyspozycje prawne, zawarte w kan. 287 § 2 KPK. Prawodawca diecezjalny przestrzegał również, aby duchowni, którzy korzystali z pojazdów mechanicznych, prowadzili je ze szczególną ostrożnością²⁰⁰.

Normy kodeksowe przyznawały duchownym prawo odpowiedniego do swojej pozycji wynagrodzenia za pełnioną posługę²⁰¹. Przepisy prawne *XLII Synodu Diecezji Płockiej* przyznawały kapłanom prawo do godziwego utrzymania. Duchowni zatrudnieni w instytucjach centralnych otrzymywali wynagrodzenie w postaci pensji. Kapłani emerytowani otrzymywali miesięczne emerytury z Diecezjalnego Funduszu Emerytalnego²⁰².

Normy synodalne stanowiły, iż władza diecezjalna odpowiedzialna jest za zapewnienie godziwych warunków mieszkania dla emerytowanych kapłanów, którzy nie dysponowali własnym mieszkaniem. Ustawodawca diecezjalny obligował również wszystkich kapłanów do sporządzenia ważnego pod kątem prawa cywilnego testamentu, który należało zdeponować w kurii diecezjalnej bądź przynajmniej powiadomić władzę diecezjalną o miejscu zdeponowania i danych jego wykonawcy²⁰³.

¹⁹⁸ Por. *XLII Synod Diecezji Płockiej...*, dz. cyt., tamże.

¹⁹⁹ Por. KPK, kan. 287 § 2.

²⁰⁰ Por. *XLII Synod Diecezji Płockiej...*, dz. cyt., tamże.

²⁰¹ Por. KPK, kan. 281 § 1.

²⁰² Por. *XLII Synod Diecezji Płockiej...*, dz. cyt., s. 95-96.

²⁰³ Por. tamże, s. 96.

2.3. Regulacje prawne dotyczące proboszczów i wikariuszy parafialnych

Prawodawca diecezjalny szczegóły dotyczące wynagrodzenia proboszczów i wikariuszy parafialnych regulował przepisami oddzielnej *Instrukcji o współpracy i uposażeniu proboszcza i wikariusza*. W diecezji płockiej istnieje wiele parafii, w której zamieszkuje proboszcz i jeden wikariusz lub zespół dwóch lub więcej wikariuszy parafialnych. Stąd ustawodawca podkreślił znaczenie harmonijnej współpracy pomiędzy proboszczem a wikariuszami, która winna budować jedność i dobrą atmosferę w całej wspólnotie parafialnej. Dobrze zorganizowana i współdziałająca ze sobą wspólnota kapłańska to właściwy wzorzec w budowaniu społeczności dla parafian²⁰⁴.

Jedność wspólnoty kapłańskiej winna wypływać nie tylko z sakramentu święceń, ale także z ludzkiej solidarności i wspólnej odpowiedzialności za powierzonych trosce duszpasterskiej wiernych. Przepisy instrukcji stanowiły, aby proboszcz, który jest pierwszym duszpasterzem w parafii, otaczał wikariuszy ojcowską troskliwością i postawą życzliwości, traktując ich nie tylko jako współpracowników, ale również jako braci w kapłaństwie. Z tego samego tytułu wikariusz winien widzieć w proboszczu nie tylko swojego bezpośredniego przełożonego, ale również współbrata w posłudze kapłańskiej, któremu należy się szacunek i lojalność dla dobra wspólnoty wiernych²⁰⁵.

Zapewnienie właściwej opieki duszpasterskiej wiernym wymaga odpowiedniej synchronizacji pracy duszpasterzy, zwłaszcza jeśli pracuje w niej oprócz proboszcza przynajmniej jeden wikariusz. Stąd przepisy instrukcji stanowiły, aby proboszcz z wikariuszem lub zespołem wikariuszy odbywali regularne spotkania. Prawodawca przyjął, że takie spotkania powinny mieć miejsce przynajmniej raz w tygodniu. Podczas tych spotkań duszpasterskich należało omawiać zagadnienia, związane z życiem parafii, które wymagały odpowiedniej koordynacji. Spotkania należało rozpoczynać lub kończyć wspólnie odmawianą częścią Liturgii Godzin. Ustawodawca stanowił, że właściwa koordynacja pracy duszpasterskiej w zespole kapłanów winna opierać się na pełnionych przez zatrudnionych w parafii duchownych dyżurach. Każdy duszpasterz z zespołu winien mieć wyznaczony jeden dzień w tygodniu, w którym będzie pełnił posługę w kancelarii parafialnej bądź odpowiadał za odwiedziny chorego na wezwanie lub celebrację pogrzebu, ewentualnie inną posługę. Tym samym dyżur jednego duszpasterza nie zwalnia pozostałych z obowiązku rezydencji w parafii. Na początku każdego

²⁰⁴ Por. *Instrukcja o współpracy i uposażeniu proboszcza i wikariusza*, w: *XLII Synod Diecezji Płockiej...*, dz. cyt., s. 160.

²⁰⁵ Por. tamże, s. 161.

roku szkolnego należało drogą porozumienia pomiędzy proboszczem a wikariuszami ustalić podział zajęć duszpasterskich i godzin katechezy w szkole. Dotyczyło to m.in. podziału opieki duszpasterskiej nad konkretnymi grupami w parafii bądź organizacji uroczystości w parafii. Gdyby w drodze porozumienia nie udało się ustalić podziału, ostatecznie decyzja należała do proboszcza²⁰⁶.

Norma ogólnokościelna stanowi, że wikariusz parafialny zobligowany jest do wspomagania proboszcza w całej posłudze we wspólnocie parafialnej, chyba że co innego zastrzega dekret biskupa diecezjalnego. Wyjątkiem jest obowiązek proboszcza aplikowania Mszy Świętej w intencji powierzonych sobie wiernych w niedziele i święta nakazane²⁰⁷. Dlatego też w instrukcji można znaleźć zapis, w którym proboszcz może zlecać wikariuszowi wszelkie zajęcia, związane z duszpasterstwem w parafii, również, co podkreślił ustawodawca, w zakresie administracyjnym i gospodarczym²⁰⁸.

Ustawodawca kodeksowy zapewnił proboszczowi możliwość zastrzeżenia sobie pełnienia określonych posług duszpasterskich lub rozwiązywania pewnych spraw²⁰⁹. Zdaniem ustawodawcy partykularnego proboszcz winien jednak dzielić się tym prawem z wikariuszami. Mając na uwadze pracę duszpasterską wikariusza w przyszłości jako proboszcza, należało stopniowo wprowadzać go w zadania, związane z tym urzędem. Dotyczyło to również spraw, związanych z pracą w kancelarii parafialnej. Prawodawca diecezjalny stanowił przepis, aby proboszcz nie ustalał nigdy pracy duszpasterskiej w parafii tak, aby odrywać wikariusza od zajęć pierwszorzędnych na rzecz mniej istotnych. Również każdy wikariusz zobowiązany był, aby poza własnym czasem na urlop, nie przyjmował innych posług lub zatrudnienia bez wcześniejszej konsultacji z własnym proboszczem²¹⁰.

Norma ogólnokościelna zobowiązywała wikariusza do rezydencji w swojej parafii. W sytuacji, gdyby był ustanowiony dla kilku parafii jednocześnie, miał obowiązek zamieszkać w jednej z nich²¹¹. Dlatego też prawodawca diecezjalny stanowił, aby każdą swoją absencję w parafii, wikariusz wcześniej uzgadniał z proboszczem. W przypadku nieobecności proboszcza

²⁰⁶ Por. tamże.

²⁰⁷ Por. KPK, kan. 548 § 2.

²⁰⁸ Por. *Instrukcja o współpracy i uposażeniu...*, dz. cyt., tamże.

²⁰⁹ Por. KPK, kan. 530.

²¹⁰ Por. *Instrukcja o współpracy i uposażeniu...*, dz. cyt., tamże.

²¹¹ Por. KPK, kan. 550 § 1.

w parafii, winien on tylko poinformować o niej wikariusza dla zapewnienia właściwej pieczy duszpasterskiej²¹².

Ustawodawca diecezjalny przyznając duszpasterzom prawo do wolnego dnia w tygodniu, zaznaczył, że winien on być ustalony przez wzajemne uzgodnienie. Podstawowym dobrem jest dobro duchowe parafii i w pierwszym rzędzie ono powinno być zapewnione, nawet kosztem prawa do skorzystania z dnia wolnego. Po zakończonych obowiązkach, związanych z prowadzeniem katechezy szkolnej, duszpasterz nie powinien czuć się zwolnionym z innych obowiązków w parafii. Zwyczajem w diecezji płockiej była współpraca kilku duszpasterzy, najczęściej ościennych parafii bądź w jednym dekanacie, dotycząca spowiedzi w czasie rekolekcji parafialnych. Przepisy instrukcji stanowiły o obowiązku zarówno proboszcza, jak i wikariusza w partycypowaniu w tej formie pomocy. Koszt wyjazdów, związanych z pomocą duszpasterską każdy duszpasterz winien ponieść z własnych dochodów²¹³.

Przepisy instrukcji regulowały również formę wspólnotowego życia, które powinni prowadzić proboszcz z wikariuszami. Jest to również część tradycji w diecezji płockiej, którą ustawodawca partykularny zalecił kultywować. Instrukcja stosunkowo dokładnie regulowała wzajemne zobowiązania między duszpasterzami, a parafią. Parafia winna zapewnić proboszczowi i wikariuszowi mieszkania, a jeśli istnieje taka możliwość, to również garaże. Koszty eksploatacji swoich mieszkań (a więc opłaty za ogrzewanie, prąd i inne media), zobowiązani byli pokryć duszpasterze z własnych dochodów. Jeśli w mieszkaniu zajmowanym przez wikariusza podłączony był aparat telefoniczny, to koszty, związane z jego użytkowaniem pokrywał wikariusz z własnych dochodów. Z kolei, gdyby wikariusz korzystał z telefonu parafialnego, również koszt za rozmowy prywatne, zobowiązany był pokryć z własnego wynagrodzenia²¹⁴.

Norma kodeksowa stanowi, że ofiary przyjęte z okazji wykonania parafialnego zadania należy przeznaczać do wspólnej kasy parafialnej, chyba że inna była wola ofiarodawcy. Zadaniem biskupa diecezjalnego jest ustanowić szczegółowe przepisy w materii wynagrodzenia kapłanów²¹⁵. Ten przepis należy zachować także w odniesieniu do ofiar, które wierni składają wikariuszowi z racji wykonanego zadania pasterskiego²¹⁶. Stąd biskup Kamiński stanowił, iż podstawę wynagrodzenia duszpasterzy parafialnych stanowiły ofiary

²¹² Por. *Instrukcja o współpracy i uposażeniu...*, dz. cyt., tamże.

²¹³ Por. tamże, s. 162.

²¹⁴ Por. tamże.

²¹⁵ Por. KPK, kan. 531.

²¹⁶ Por. KPK, kan. 551.

składane przez wiernych. Składały się na nie środki ofiarowane z racji posług duszpasterskich, dotyczących sakramentu chrztu, zgłoszenia zapowiedzi przedślubnych, świadectwa wygłoszonych zapowiedzi przedślubnych, wystawienia licencji do zaślubin w innej parafii, samych zaślubin oraz ceremonii pogrzebowej. Oprócz posług duszpasterskich i kancelaryjnych w skład ofiar od wiernych wliczane były środki składane z okazji tzw. wypominek, ofiary składane przy okazji wizyty duszpasterskiej w domach parafian w okresie kolędowym²¹⁷.

Jeżeli duszpasterze parafialni byli zatrudnieni jako kapelani szpitala, zakładu karnego bądź innej jednostki, wynagrodzenie z tego tytułu otrzymywali w części przypadającej z podziału. Podobnie należało postępować z dochodem ze stypendiów mszalnych. W przypadku prowadzenia parafialnego gospodarstwa rolnego przez proboszcza, wynagrodzenie przysługiwało jedynie jemu samemu. Przepisy instrukcji dokładnie określały zasady podziału wynagrodzenia duszpasterzy z tytułu posług duszpasterskich oraz czynności kancelaryjnych, a także dochodów z racji zatrudnienia jako kapelani w różnych jednostkach użyteczności publicznej. W parafiach, w których proboszcz pracował z jednym wikariuszem, przysługiwało mu 4/5 części wynagrodzenia, natomiast wikariuszowi 1/5. W parafiach, gdzie pracowało dwóch lub więcej wikariuszy, proboszcz otrzymywał 3/4 sumy całkowitego dochodu, natomiast wikariusze 1/4 do równego podziału między sobą. Według tych samych zasad należało dokonywać podziału dochodów z racji tzw. wypominek²¹⁸.

Odmienne zasady podziału wynagrodzenia ustalił ustawodawca diecezjalny w odniesieniu do ofiar składanych z racji wizyty duszpasterskiej w domach parafian w okresie kolędowym. Dziesięć procent od sumy całkowitej zebranych ofiar należało przeznaczyć na diecezjalny fundusz budowy kościołów, zaś dziewięćdziesiąt procent podzielić według przepisów w zależności od liczby ludności parafii. W parafiach, w których liczba ludności nie przekraczała 1 500, 1/4 ofiar należało przeznaczyć do kasy parafialnej, natomiast 3/4 dla duszpasterza. W parafiach o liczbie mieszkańców między 1 500 a 3 000, 1/3 ofiar należało wpłacić do kasy parafialnej, a 2/3 przeznaczyć dla duszpasterzy. W parafiach od 3 000 do 5 000 mieszkańców ofiary przeznaczone do kasy parafialnej i dla duszpasterzy należało dzielić po połowie. W parafiach od 5 000 do 7 000 mieszkańców 2/3 z części zebranych ofiar należało wpłacić do kasy parafialnej, a 1/3 przeznaczyć do podziału między duszpasterzy. W parafiach

²¹⁷ Por. *Instrukcja o współpracy i uposażeniu...*, dz. cyt., tamże.

²¹⁸ Por. tamże.

liczących ponad 7 000 mieszkańców do kasy parafialnej należało wpłacić 3/4 z części zebranych środków, a 1/4 przypadała do podziału pomiędzy duszpasterzy²¹⁹.

Przepisy instrukcji regulowały również zasady podziału części środków z wizyty kołędowej, przeznaczonej dla duszpasterzy. I tak całą sumę należało podzielić pomiędzy liczbę duszpasterzy plus jedną dodatkową część. Pełniła ona charakter dodatku funkcyjnego, którą otrzymywał proboszcz. Ustawodawca diecezjalny stanowił, że w parafiach, gdzie pracuje przynajmniej dwóch duszpasterzy, należało stosować tzw. *cumulus* stypendiów mszalnych. Znaczyło to, że dochody z tej formy posługi sakramentalnej, należało dzielić po równo między liczbę celebransów. Prawodawca partykularny jasno sformułował zasadę, że za Msze Święte obrzędowe z okazji chrztu, zawarcia małżeństwa sakramentalnego czy pogrzebu, nie wolno było pobrać duszpasterzowi dodatkowego stypendium mszalnego, ponieważ stanowiły one integralną część liturgii²²⁰.

Przepisy instrukcji nakazywały odniesienie się do kurii diecezjalnej w sprawie uposażenia, gdyby proboszcz lub wikariusz ponad trzy miesiące nie mógł podjąć pracy z racji choroby bądź innej przyczyny niezdolności. Ustawodawca diecezjalny odwołał się do dobrej woli duszpasterzy w sytuacji, gdyby zaistniały jakieś trudności w zastosowaniu przepisów instrukcji. Gdyby duszpasterze nie mogli dojść do porozumienia, sprawę winien rozstrzygnąć dziekan, a ewentualnie dopiero w dalszej kolejności kuria diecezjalna²²¹.

Ustawodawca diecezjalny stanowił również szczegółowe regulacje prawne w sytuacji zmiany na stanowisku proboszcza. W *Instrukcji o zabezpieczeniu majątku parafialnego przy zmianie na stanowisku proboszcza* zawarte zostały przepisy, wynikające z dyspozycji, zawartej w kan. 1283 KPK. Ustawodawca powszechny zawarł w tej normie obowiązkowe czynności, które należy wypełnić przed objęciem swojej funkcji przez zarządcę²²². Przepisy zawarte w instrukcji dotyczą tylko sytuacji przeniesienia proboszcza na inny urząd²²³ lub rezygnacji z urzędu²²⁴. Rezygnacja staje się skuteczna w momencie przyjęcia jej przez tego, kto nadał urząd²²⁵. Przeniesienie skutkuje zwolnieniem z jednego urzędu przez kompetentną władzę i nabyciem innego²²⁶.

²¹⁹ Por. tamże, s. 162-163.

²²⁰ Por. tamże, s. 163.

²²¹ Por. tamże.

²²² Por. KPK, kan. 1283.

²²³ Por. KPK, kan. 190-191.

²²⁴ Por. KPK, kan. 189 § 1.

²²⁵ Por. J. Wroceński, *Utrata urzędu proboszcza*, w: „Prawo Kanoniczne”, nr 1, 2020, s. 5.

²²⁶ Por. tamże, s. 19.

Ustawodawca diecezjalny ustanowił, że po otrzymaniu przez proboszcza dekretu administracyjnego lub nominacji na proboszcza innej parafii, ma on prawo pozostać jeszcze przez miesiąc na zajmowanym stanowisku. Celem tej dyspozycji jest konieczność sporządzenia protokołu zdawczo-odbiorczego przez ustępującego proboszcza oraz uporządkowanie różnych spraw. Prawodawca stanowił, że kanoniczne objęcie urzędu proboszcza dokonuje się poprzez podpisanie protokołu zdawczo-odbiorczego²²⁷.

Katalog przedmiotów, które należało spisać w protokole winien być dokonany na podstawie bezpośredniego ich oglądu. Pomocą w sporządzeniu protokołu winna być księga inwentarza oraz protokół zdawczo-odbiorczy, sporządzony przy poprzedniej zmianie proboszcza. Przepisy instrukcji nakazywały, aby w protokole spisane zostały wszelkie nieruchomości, czyli budynki i grunty, należące do parafii oraz ruchomości w postaci inwentarza kościoła, kancelarii parafialnej, gospodarstwa proboszcza oraz innych instytucji parafialnych, jeśli takowe istnieją. Ustawodawca diecezjalny podkreślił, aby ze szczególną dokładnością zaznaczyć w protokole spis kosztowności, np. dewocjonaliów i cennych archiwaliów. Należało do każdego zabytku dołączyć profesjonalną dokumentację (ze zdjęciami oraz opisem konserwatora zabytków)²²⁸.

W protokole należało uwzględnić również stan konta parafialnego. Ustępujący proboszcz zobligowany był wyszczególnić wszystkie walory w gotówce, zdeponowanej w banku. Winien sporządzić również wykaz dłużników i wierzycieli parafii albo zaznaczyć, że parafia nie posiada swoich dłużników i wierzycieli. Należało zaznaczyć, także czy parafia uregulowała swoje świadczenia na rzecz kurii diecezjalnej, Wyższego Seminarium Duchownego w Płocku oraz inne podatki i wynagrodzenia pracowników parafialnych. W parafiach, prowadzących gospodarstwa rolne, ustępujący i następujący proboszczowie winni ustalić w obecności dziekana sposób przekazania pól ziemi i innych spraw, związanych z prowadzeniem gospodarstwa. W sytuacji nieprozumienia należało odwołać się do kurii diecezjalnej²²⁹.

W przypadku śmierci proboszcza, obowiązkiem dziekana była osobista troska o zabezpieczenie majątku parafialnego. Ustawodawca diecezjalny usilnie zachęcał duchownych, aby w swoim testamencie szczegółowo określili swoich spadkobierców. Wyrazem dobrej woli sporządzającego testament było uwzględnienie również celów religijnych i społecznych.

²²⁷ Por. *Instrukcja o zabezpieczeniu majątku parafialnego przy zmianie na stanowisku proboszcza*, w: XLII Synod Diecezji Płockiej..., dz. cyt., s. 168.

²²⁸ Por. tamże, s. 169.

²²⁹ Por. tamże.

Prawodawca diecezjalny obligował dziekanów, aby w przypadku zmiany na stanowisku proboszcza, a także śmierci proboszcza, dochowali szczególnej ostrożności i pilności, aby majątek parafialny nie odniósł żadnej szkody. Celem takiej dyspozycji było również uregulowanie w duchu chrześcijańskiej miłości wzajemnych relacji między spadkobiercami i spadkodawcą, a także między ustępującymi i następującymi proboszczami. Przeprowadzenie sprawy w taki sposób uchroniłoby wiernych przed zgorszeniem i nie przesłoniłoby podstawowego celu Kościoła, którym jak zaznaczył ustawodawca diecezjalny, jest zbawienie oraz chwała Boża²³⁰.

Do istotnej części posługi duszpasterskiej proboszcza i wikariusza należało również prowadzenie kancelarii parafialnej, która stanowi miejsce kontaktów duszpasterzy z wiernymi²³¹. Biskup Kamiński motywując się przesłankami prawnymi i duszpasterskimi dla właściwego objęcia troską pastoralną wiernych podpisał *Instrukcję o prowadzeniu kancelarii parafialnej*, która została dołączona do statutów *XLII Synodu Diecezji Płockiej*. Ustawodawca diecezjalny przypominał, że kancelaria parafialna pełni podwójną rolę. Oprócz miejsca kontaktów duszpasterskich, jest także pomieszczeniem, w którym są gromadzone i przechowywane dokumenty, które dotyczą parafii jako osoby prawnej. Dokumenty parafialne zawierają, także akta parafii jako organu, prowadzącego działalność administracyjną i dotyczącą kultu religijnego²³².

Ustawodawca partykularny stanowił, aby to proboszcz przeprowadzał zasadniczo sprawy, związane z działalnością kancelarii parafialnej. Winien w tej pracy dzielić się odpowiedzialnością z wikariuszami, jeśli są w parafii, aby wprowadzać ich w to doświadczenie pod kątem ich przyszłej pracy duszpasterskiej. Wszystkich duchownych, którzy pozyskują informacje w kancelarii parafialnej od interesantów lub z innych dokumentów, obowiązywała dyskrecja i zachowanie tajemnicy urzędowej. Prawodawca diecezjalny dopuszczał możliwość udziału osób życia konsekrowanego oraz pozostałych wiernych świeckich w prowadzeniu kancelarii parafialnej, ale tylko w przypadku spraw biurowych. W sytuacji zatrudnienia osób świeckich, w tym także osób życia konsekrowanego, należało dla rozmów duszpasterzy z wiernymi, przeznaczyć w kancelarii oddzielne pomieszczenie²³³.

²³⁰ Por. tamże.

²³¹ Szeroko na temat kancelarii parafialnej traktuje: por. W. Wenz, *Kancelaria parafialna jako przestrzeń kościelnego posługiwania. Studium kanoniczno-pastoralne*, Wrocław 2008.

²³² Por. *Instrukcja o prowadzeniu kancelarii parafialnej*, w: *XLII Synod Diecezji Płockiej...*, dz. cyt., s. 163.

²³³ Por. tamże, s. 163-164.

Zgodnie z przepisami instrukcji na lokal przeznaczony na kancelarię parafialną należało wybrać specjalne pomieszczenie, do którego wierni będą mieli łatwy dostęp. Na budynku, gdzie znajdowała się siedziba kancelarii należało umieścić informację z rozkładem godzin przyjmowania interesantów. Ustawodawca diecezjalny stanowił, że w kancelarii winien wisieć na ścianie krzyż, a także portret urzędującego biskupa rzymskiego oraz biskupa płockiego. Szczególną uwagę należało zwrócić na utrzymanie lokalu kancelarii w czystości. Akta i księgi winny być we właściwy sposób oprawione oraz ustawione w odpowiednim porządku w szafach²³⁴.

Prawodawca partykularny stanowił, aby każda parafia posiadała dwie formy pieczęci: okrągłą i podłużną. Formę i treść każdej pieczęci kompetentna była zatwierdzić tylko kuria diecezjalna. Pieczęci należało strzec. Pieczęcie, które posiadały jakąś historyczną wartość prawodawca diecezjalny polecał właściwie zabezpieczyć i przechowywać w archiwum parafialnym bądź diecezjalnym. Metryki bądź inne wyciągi dokumentów należało opatrzyć okrągłą pieczęcią parafii i podpisać przez proboszcza bądź wikariusza. Przepisy instrukcji regulowały również używanie papieru kancelaryjnego, który winien być biały, formatu A4. Przy krótszym tekście istniała możliwość użycia co najmniej połowy kartki formatu A4²³⁵.

Ustawodawca diecezjalny stanowił, aby w każdej kancelarii prowadzić obowiązkowo dziennik korespondencji. Należało w nim odnotowywać zarówno pisma przychodzące, jak i wychodzące. Każda kancelaria parafialna winna posiadać swoją podręczną bibliotekę. Zgodnie z przepisami instrukcji obowiązkowo powinny się w niej znaleźć Pismo Święte, dokumenty Soboru Watykańskiego II, Kodeks prawa kanonicznego z 1983 roku, obowiązujące aktualnie uchwały synodu diecezjalnego, właściwie oprawione roczniki *Miesięcznika Pasterskiego Płockiego* oraz *Okólnika Kurii Diecezjalnej Płockiej*, a także rocznik diecezji *Diecezja Płocka – struktura personalno-administracyjna*, podręcznik zasad poprawnej polszczyzny oraz słownik łacińsko-polski²³⁶.

Dyspozycja kan. 535 § 1 KPK obliguje każdą parafię do prowadzenia ksiąg metrykalnych, do których należą księgi: ochrzczonych, małżeństw oraz zmarłych²³⁷. Przepisy instrukcji nakazywały, aby księgi były we właściwy sposób oprawione i przechowywane w sposób staranny. Do spisywania ksiąg metrykalnych proboszczowie byli zobowiązani stosować odpowiednie formularze, zatwierdzone przez Konferencję Episkopatu Polski. Nie należało

²³⁴ Por. tamże, s. 164.

²³⁵ Por. tamże.

²³⁶ Por. tamże, s. 164-165.

²³⁷ Por. KPK, kan. 535 § 1.

dodawać żadnych uwag na marginesie, których nie przewidziano w rubrykach. Potrzebę dokonania wszelkich poprawek w księgach metrykalnych należało wcześniej przedłożyć kurii diecezjalnej, która w tej sprawie podejmowała decyzję i ewentualnie zatwierdzała nowe brzmienie wpisu. Każdy proboszcz, który otrzymał zezwolenie kurii diecezjalnej na dokonanie poprawki w księdze metrykalnej, zobowiązany był, aby na marginesie księgi metrykalnej dodać wpis, powołujący się na zezwolenie otrzymane od kurii, umieścić datę oraz własnoręcznie się podpisać. Pismo kurii diecezjalnej zezwalające na wpisanie poprawki należało przechowywać w archiwum parafialnym²³⁸.

Ustawodawca kodeksowy stanowił, aby w księdze ochrzczonych wpisywano adnotację o przyjętym sakramencie bierzmowania oraz innych czynnościach, które związane są ze statusem kanonicznym osoby. Zgodnie z tą dyspozycją należało dokonać adnotacji na marginesie aktu chrztu przy okazji zawarcia małżeństwa, przyjęcia święceń, złożenia profesji wieczystej w instytucie zakonnym oraz zmiany obrządku, a także w sytuacji adopcji. Wymienione przez prawodawcę kodeksowego obowiązkowe adnotacje na marginesie księgi chrztów należy jeszcze poszerzyć o apostazję, abiurację, wyrok stwierdzający nieważność małżeństwa, przyjętych święceń czy inne wpisy, które potwierdzają zmianę statusu kanonicznego wiernego²³⁹.

Ustawodawca diecezjalny obligował proboszczów, aby księgi metrykalne wypełniać starannym i czytelnym pismem. Do wpisów należało używać atramentu, zabronione było posługiwanie się długopisem. W przypadku, gdy proboszcz posługiwał się nieczytelnym pismem, miał obowiązek zatrudnić osobę, która w sposób czytelny i staranny dokonałaby wpisów w księgach metrykalnych. Każda z ksiąg metrykalnych musiała posiadać indeks alfabetyczny według nazwisk, który należało uzupełniać na bieżąco²⁴⁰.

Ustawodawca diecezjalny stanowił, że dokumenty cywilne stanowią jedyną podstawę do dokonania wpisu w księdze metrykalnej. W przypadku dziecka do chrztu wpisu imienia i nazwiska należało dokonać na podstawie odpisu aktu urodzenia z Urzędu Stanu Cywilnego, który rodzice bądź prawni opiekunowie winni dać proboszczowi do wglądu. Wpisu danych dziecka adoptowanego lub pozamałżeńskiego należało dokonać według dyspozycji zawartej w kan. 877 § 1-3 KPK²⁴¹. Ustawodawca kodeksowy stanowił, że w przypadku dziecka pozamałżeńskiego należało wpisać tylko nazwisko matki, gdy publicznie wiadomo o jej

²³⁸ Por. *Instrukcja o prowadzeniu kancelarii parafialnej*, dz. cyt., s. 165.

²³⁹ Por. KPK, kan. 535 § 2.

²⁴⁰ Por. *Instrukcja o prowadzeniu kancelarii parafialnej*, dz. cyt., tamże.

²⁴¹ Por. tamże, s. 165-166.

macierzyństwie lub sama o to poprosi przy dwóch świadkach bądź na piśmie. Nazwisko ojca należało wpisać tylko, gdy jakiś publiczny dokument mógł to potwierdzić albo sam ojciec złożył takie oświadczenie wobec proboszcza i dwóch świadków. W innych wypadkach należało wpisać samo nazwisko ochrzczonego²⁴². W sytuacji adopcji dziecka ustawodawca powszechny zobowiązywał do zapisu nazwiska adoptujących oraz jeśli istnieje taka wzmianka w akcie cywilnym, również nazwiska rodziców naturalnych przy uwzględnieniu przepisów konferencji biskupów²⁴³.

Zgodnie z przepisami instrukcji, adnotacji o stwierdzeniu nieważności małżeństwa bądź dyspensie Ojca Świętego od małżeństwa ważne zawartego, ale niedopłenionego, proboszczowie mogli dokonać tylko na polecenie Sądu Biskupiego Płockiego. Odpowiedniego wpisu należało dokonać w księgach ochrzczonych, zaślubionych, a także w księdze protokołów przedślubnych. Należało przy tym dodać numer i datę pisma Sądu Biskupiego Płockiego. Samo pismo nakazujące dokonać adnotacji proboszcz zobowiązany był przechowywać w archiwum parafialnym. Dokumentem, który stanowił podstawę do wpisu danych w księdze zmarłych była karta zgonu wydana przez urząd miasta lub gminy. Ustawodawca diecezjalny zaznaczył, że bez karty zgonu zabronione jest pogrzebanie zwłok. Jedynie ten dokument stanowił podstawę do przyjęcia i pochówku na cmentarzu parafialnym²⁴⁴.

Oprócz ksiąg metrykalnych prawodawstwo diecezjalne obligowało parafie do prowadzenia ksiąg duszpasterskich. Taka norma podyktowana była dużą ilością informacji o charakterze duszpasterskim i prawnym, które należało odnotować w odpowiednim miejscu. W każdej kancelarii parafialnej należało prowadzić *Liber status animarum*, czyli zaktualizowany wykaz parafian. Ustawodawca diecezjalny nie nakazywał konkretnej formy prowadzenia tego wykazu, ale rekomendował praktyczną formę w postaci kartoteki. Każdy administrator parafii był odpowiedzialny również za właściwe prowadzenie księgi ogłoszeń. Stanowi ona nie tylko zapis wydarzeń i inwestycji parafialnych, ale jest także obrazem moralnego i religijnego życia parafian. Przepisy instrukcji obligowały proboszczów, aby zachowywać i odpowiednio zabezpieczyć w archiwum parafialnym stare egzemplarze ksiąg z ogłoszeniami. Dla historyków pozostawały one cennym źródłem poznania historii danej wspólnoty. Podobną rolę pełniła kronika parafialna, do której regularnego prowadzenia była zobligowana każda parafia. Prawodawca diecezjalny nakazywał, aby prowadzić kronikę w sposób chronologiczny. Wpisy

²⁴² Por. KPK, kan. 877 § 2.

²⁴³ Por. KPK, kan. 877 § 3.

²⁴⁴ Por. *Instrukcja o prowadzeniu kancelarii parafialnej*, dz. cyt., s. 166.

należało sporządzać krótko i rzeczowo, zachowując przy tym obiektywizm. Oprócz ważniejszych wydarzeń z parafii i okolicy, należało również odnotować ważniejsze wydarzenia diecezjalne i o zasięgu krajowym, które miały bezpośredni wpływ na życie wspólnoty parafialnej. W miarę możliwości i w zależności od charakteru wpisu, należało dołączyć dokumenty, zdjęcia, a nawet wycinki z prasy. Przepisy instrukcji nakładały na proboszcza szczególną odpowiedzialność i troskę za istniejące w parafii stare i niejednokrotnie wielowiekowe egzemplarze kroniki parafialnej²⁴⁵.

Przepisy partykularne obligowały proboszczów do prowadzenia księgi chorych. Należało w nich odnotowywać każdorazowe wizyty duszpasterskie u chorych parafian, zapisując przyjęte sakramenty święte. Oprócz adnotacji, dotyczących odwiedzin chorych parafian, należało również wpisywać każdy udzielony sakrament namaszczenia chorych. Ustawodawca partykularny oprócz księgi chorych rekomendował prowadzenie w parafii również księgi Apostolstwa Chorych. Kolejną księgą, której obowiązek prowadzenia na proboszczów nakładało prawo diecezjalne był dziennik katechizacji. Jego prowadzenie powierzano katechetom, którzy mieli zapisywać obecność i oceny z katechizacji dzieci i młodzieży. Prawodawca diecezjalny zaznaczył, że dzienniki katechizacji stanowiły własność parafii, stąd katecheci przy zmianie parafii na inną placówkę nie byli uprawnieni do ich zabrania²⁴⁶.

Oprócz ksiąg obligatoryjnie wymaganych przez ustawodawcę kodeksowego oraz wymienionych, do których obligowało prawo diecezjalne, przepisy instrukcji nakazywały prowadzenie księgi bierzmowanych, księgi przystępujących do pierwszej Komunii Świętej, księgi uroczystego odnowienia przyrzeczeń chrzcielnych (tzw. Komunii Generalnej), księgę cmentarną, księgę katechizacji przedmałżeńską, zapowiedzi przedślubnych, księgę nawróconych, przychodów, rozchodów, kół różańcowych w parafii, księgę trzeźwości oraz Towarzystwa Przyjaciół Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego²⁴⁷.

Prawo diecezjalne wymagało od proboszczów, aby w kancelarii parafialnej przechowywać protokoły z posiedzeń Parafialnej Rady Duszpasterskiej oraz Parafialnej Rady Gospodarczej i innych gremiów parafialnych. Prawodawca diecezjalny rekomendował również prowadzenie księgi ze spisem kapłanów oraz osób życia konsekrowanego, pochodzących z parafii oraz księgę ze spisem duszpasterzy, pracujących w danej wspólnotie parafialnej,

²⁴⁵ Por. tamże, s. 166-167.

²⁴⁶ Por. tamże, s. 167.

²⁴⁷ Por. tamże.

kaznodziejów, głoszących nauki rekolekcyjne oraz misje święte. Oprócz wymienionych ksiąg i wykazów, prawo diecezjalne obligowało do przechowywania w kancelarii parafialnej listów pasterskich Konferencji Episkopatu Polski, listów pasterskich biskupa płockiego, programów duszpasterskich, instrukcji z różnych wydziałów kurii diecezjalnej w Płocku, a także materiałów pastoralnych, przesyłanych przez odpowiednie podmioty do wykorzystania podczas akcji duszpasterskich np. w Niedzielę Modlitw o Powołania Kapłańskie czy Tygodniu Modlitw o Jedność Chrześcijan²⁴⁸.

Ustawodawca diecezjalny kładł duży nacisk, aby każda parafia posiadała i troszczyła się o staranne przechowywanie dokumentów prawnych parafii. Należały do nich przede wszystkim akt powstania parafii, a wraz z nim dokumenty, określające granice terytorialne parafii. Oprócz tych podstawowych aktów, parafia miała obowiązek posiadania i zabezpieczenia innych dokumentów, które dotyczyły jej majątku. Prawodawca diecezjalny miał tu na myśli przede wszystkim akty posiadłości gruntowych, a także wypisy z ksiąg wieczystych i wszelkiego rodzaju inne umowy, dotyczące najmu lub dzierżawy. Proboszcz zobowiązany był odpowiednio zabezpieczyć i przechowywać wszelkie zapisy, legaty i fundacje, jeśli parafia takowe dokumenty posiadała. Kolejnymi dokumentami, które należało przechowywać były protokoły zdawczo-odbiorcze, dekrety wizytacyjne, umowy o pracę z pracownikami kościelnymi oraz inne akty, które regulowały kwestię ich ubezpieczenia. Ponadto należało w odpowiedni sposób zabezpieczyć akty władz cywilnych o przejęciu na własność skarbu państwa majątku kościelnego lub fundacyjnego oraz o jego zwrocie. Ponadto chodziło o inne dokumenty, jak pozwolenia administracyjne na budowę, plany budowlane obiektów parafialnych, plany instalacji gazowej i wodno-kanalizacyjnej²⁴⁹.

Prawo diecezjalne stanowiło, aby w każdej kancelarii parafialnej znajdowały się dwie szafy, które możliwe było zamknąć na klucz. Ustawodawca diecezjalny dopuszczał również posiadanie jednej szafy z podziałem na dwie części. W jednej szafie bądź jej części należało przechowywać dokumenty podręczne, natomiast w drugiej dawne dokumenty oraz dokumenty, których używano rzadko. Dokumenty szczególnie cenne, stare księgi i inne akta, proboszcz zobligowany był starannie zabezpieczyć oraz przy zmianie na stanowisku proboszcza zaznaczyć w sposób wyraźny w protokole zdawczo-odbiorczym ich stan zachowania. Prawo diecezjalne dopuszczało za rewersem przekazanie cennych dokumentów i ksiąg w depozyt archiwum diecezjalnego w Płocku. Ustawodawca diecezjalny zastrzegł jednak, że bez jego

²⁴⁸ Por. tamże.

²⁴⁹ Por. tamże, s. 167-168.

pozwolenia, proboszcz nie może wypożyczać lub wynosić poza kancelarię parafialną szczególnie cennych ksiąg i dokumentów²⁵⁰.

2.4. Wizytacje biskupie

Ustawodawca powszechny na każdego biskupa diecezjalnego nałożył obowiązek wizytowania parafii w diecezji, podległej swojej jurysdykcji. Biskup winien wizytować każdą z parafii przynajmniej raz na pięć lat²⁵¹. Ta norma kodeksowa posiada w Kościele długą tradycję, którą potwierdzały dokumenty i dekrety soborów powszechnych. Wizytacja kanoniczna biskupa w parafii stanowi bowiem wypełnienie, związanej z tym urzędem misji nauczania, pasterzowania i uświęcania²⁵². Obowiązek wizytacji parafii biskup diecezjalny winien wypełniać osobiście lub przez biskupa koadiutora, biskupa pomocniczego, wikariusza generalnego bądź biskupiego, a nawet przez wyznaczonego prezbitera²⁵³.

Ustawodawca diecezjalny aplikując kodeksowe normy do warunków partykularnych stanowił szczegółowe przepisy, dotyczące przeprowadzenia wizytacji kanonicznej w parafiach diecezji w *Instrukcji o wizytacji kanonicznej*. W ramach przygotowania wizytacji, zgodnie z dyspozycjami instrukcji, proboszcz był zobowiązany do ustalenia w odpowiednio wcześniejszym czasie terminu i przebiegu wizytacji. Prawodawca diecezjalny stanowił, aby wizytacja kanoniczna parafii poprzedzona była duchowym przygotowaniem parafian. W tym celu m.in. w niedzielę poprzedzającą dzień wizytacji należało przypomnieć wiernym znaczenie wizytacji kanonicznej. Wizytacji podlegał obszar działalności duszpasterskiej jak i administracyjnej parafii. Każdy proboszcz zobowiązany był również do wypełnienia kwestionariusza wizytacyjnego, który należało sporządzić w dwóch egzemplarzach. Jeden egzemplarz kwestionariusza proboszcz przysyłał przed wizytacją do kurii, natomiast drugi pozostawał w parafii²⁵⁴.

Przebieg wizytacji kanonicznej winien być odbywać się według norm wspomnianej instrukcji. Ustawodawca diecezjalny stanowił, aby proboszcz ubrany w komżę, stulę i kapę koloru białego z towarzyszeniem przedstawicieli parafian wprowadził uroczystie wizytatora do kościoła parafialnego. Do obrzędu liturgicznego wprowadzenia należało ucałowanie

²⁵⁰ Por. tamże, s. 168.

²⁵¹ Por. KPK, kan. 396-397.

²⁵² Por. J. Dyduch, *Duszpasterski i kanoniczny wymiar wizytacji parafii*, w: „Prawo Kanoniczne”, nr 1-2, 2001, s. 26.

²⁵³ Por. KPK, kan. 396.

²⁵⁴ Por. *Instrukcja o wizytacji kanonicznej*, w: XLII Synod Diecezji Płockiej..., dz. cyt., s. 155.

pacyfikału przez wizytatora, pokropienie wiernych pobłogosławioną wodą oraz uroczysta procesja do prezbiterium z towarzyszeniem utworu muzycznego. Następnie wizytator obowiązany był do krótkiej adoracji Najświętszego Sakramentu, po czym od miejsca przewodniczenia uczestniczył w modlitwie, którą intonował w jego intencji proboszcz. Po słowach powitania przed przedstawicielami parafian, proboszcz przechodził do zreferowania stanu religijno-moralnego wiernych parafii²⁵⁵.

Zgodnie z normami diecezjalnymi do obowiązków wizytatora należała celebrowanie nabożeństw przewidzianych w ustalonym wcześniej planie wizytacji, głoszenie homilii, odwiedziny chorych parafian, błogosławieństwo dzieci oraz modlitwa za zmarłych na cmentarzu. Wizytator winien był również przeprowadzić rozmowy z duszpasterzami posługującymi w parafii lub tylko zamieszkującymi na jej terytorium, z katechetami, pracownikami kościelnymi z Parafialną Radą Duszpasterską oraz Parafialną Radą Gospodarczą, a także z innymi osobami, które o tę rozmowę poprosiły wcześniej. Wizytator miał obowiązek również zwizytować inne kościoły i kaplice, znajdujące się na terenie parafii, a także sale i punkty katechetyczne oraz inne obiekty sakralne. Podczas Mszy ingresowej, jeśli istniała taka konieczność, należało udzielić sakramentu bierzmowania. Wizytację należało zakończyć Mszą Świętą bądź nabożeństwem z uroczystym błogosławieństwem dla wszystkich parafian. Ustawodawca diecezjalny stanowił, aby w najbliższym czasie po wizytacji odczytać wiernym w kościele dekret powizytacyjny²⁵⁶.

2.5. Wizytacja dziekańska

Oprócz wizytacji parafii przeprowadzonych przez biskupa diecezjalnego lub jego delegata, ustawodawca kodeksowy stanowił o wizytacji parafii przez dziekana, którego normy kodeksowe nazywały również wikariuszem rejonowym²⁵⁷. Norma kodeksowa stanowiła, aby dziekan przeprowadzał wizytację w sposób określony przez prawo partykularne²⁵⁸. Z tego powodu ustawodawca diecezjalny zawarł szczegółowe przepisy określające przebieg wizytacji dziekańskiej w *Instrukcji o wizytacji dziekańskiej*.

Prawo diecezjalne stanowiło, aby dziekani przeprowadzali wizytacje w ściśle określony sposób według norm zawartych w instrukcji. Dziekan zobowiązany był do wizytowania parafii

²⁵⁵ Por. tamże, s. 156.

²⁵⁶ Por. tamże.

²⁵⁷ Por. J. Adamczyk, *Wizytacja dziekańska w aspekcie kanoniczno-duszpasterskim*, w: „Prawo Kanoniczne”, nr 3, 2017, s. 75.

²⁵⁸ Por. KPK, kan. 555 § 4.

swojego dekanatu raz w roku w ustalonym wcześniej z proboszczem terminie. W czasie wizytacji ocenie dziekana podlegała działalność duszpasterska w parafii, obiekty sakralne pod względem stanu administracyjnego i gospodarczego oraz stan realizacji dekretu powizytacyjnego biskupa. Do najważniejszych zadań w czasie wizytacji dziekańskiej, ustawodawca diecezjalny zaliczył wizytację kościoła parafialnego. Sposób jej przeprowadzenia został ściśle określony przez przepisy zawarte w instrukcji²⁵⁹.

Zgodnie z prawem diecezjalnym dziekan w towarzystwie miejscowych duszpasterzy, po krótkiej adoracji Najświętszego Sakramentu winien był wizytować kościół parafialny. Przy tym szczególnej ocenie podlegało tabernakulum pod względem czystości oraz stanu zewnętrznego i wewnętrznego, gdzie przechowywano Najświętszy Sakrament²⁶⁰. Dziekan miał obowiązek zwrócić uwagę na stan techniczny i porządek dotyczący ołtarza, na którym na co dzień celebrowano Eucharystię, a także chrzcielnicę. Ustawodawca kładł nacisk, aby zwracać szczególną uwagę na czystość naczyń do wody, naczyń oraz miejsca, w których przechowywano święte oleje. Dziekan zobowiązany był do oceny stanu zewnętrznego relikwii i obrazów, znajdujących się w kościele, stanu technicznego innych sprzętów kościelnych, takich jak konfesjonały, ławki dla wiernych, figury, kropielnice i obrazy²⁶¹.

Zakrystia podlegała ocenie dziekana pod względem stanu zabezpieczenia przed włamaniem, właściwych tablic z imieniem urzędującego papieża oraz biskupa diecezjalnego, a także patrona parafii i tytułu kościoła, stanu i sposobu przechowywania ksiąg i szat liturgicznych. Wizytując budynek kościoła należało zwrócić uwagę na stan instalacji elektrycznej i grzewczej, sposób zabezpieczenia przed wilgocią, pożarem oraz włamaniem, stan techniczny drzwi i okien, rynien oraz dzwonnicy. Ocenie podlegał cmentarz przykościelny oraz stan ogrodzenia terenu otaczającego kościół. W podobny sposób należało zwizytować inne kościoły lub kaplice, jeśli znajdowały się na terenie parafii²⁶².

Oprócz wymienionych obiektów, prawo synodalne stanowiło, aby dziekan wizytował cmentarz, gdzie obligowany był do oceny stanu zadrzewienia, ogrodzenia oraz warunków sanitarnych. Wizytując budynki mieszkalne i gospodarcze parafii, winien był ocenić ich stan materialny, a także warunki mieszkaniowe duszpasterzy oraz innych pracowników kościelnych. Dziekan posiadał w tym zakresie również obowiązek wglądu w plany remontowe

²⁵⁹ Por. *Instrukcja o wizytacji dziekańskiej*, w: XLII Synod Diecezji Płockiej..., dz. cyt., s. 157.

²⁶⁰ Prawo powszechne obligowało dziekana m.in. do czuwania nad właściwym stanem paramentów liturgicznych, a także miejsca przechowywania Najświętszego Sakramentu. Por. KPK, kan. 555 § 1.

²⁶¹ Por. *Instrukcja o wizytacji dziekańskiej*, dz. cyt., tamże.

²⁶² Por. tamże.

oraz konserwacyjne tych obiektów. Jego zadaniem było również wydanie opinii co do sposobu użytkowania ziemi parafialnej w gospodarstwie rolnym proboszcza, ewentualnych umów dzierżawczych. Prawo diecezjalne obligowało dziekana do wizytacji kancelarii parafialnej, w której ocenie podlegał stan jej umeblowania oraz sposób przechowywania ksiąg parafialnych²⁶³.

Oprócz oceny stanu technicznego kościoła i budynków parafialnych do zadań wizytacyjnych dziekana należała również ocena działalności duszpasterskiej w parafii. W tym celu prawo diecezjalne nakazywało zwrócić szczególną uwagę na to czy podczas wszystkich Mszy Świętych w niedziele i świąta nakazane głoszone są homilie, czy duszpasterze głoszą homilie dla dzieci i młodzieży, kiedy przeprowadzono ostatnie misje parafialne. Dziekan winien był ustalić w jakim terminie przeprowadzane były w parafii rekolekcje adwentowe i wielkopostne, odpusty parafialne oraz dni adoracyjne. Dziekan obligowany był również do oceny stanu czytelnictwa prasy i książek o tematyce religijnej w parafii²⁶⁴.

Wizytacji dziekana podlegało duszpasterstwo sakramentalne w parafii. W tym zakresie należało sprawdzić porządek celebracji liturgicznych, czas i miejsce, w którym udzielano sakramentów świętych, sposób realizacji troski o chorych parafian. Zgodnie z ustawodawstwem diecezjalnym wizytacji dziekańskiej podlegała również frekwencja wiernych podczas niedzielnych i świątecznych Mszy Świętych, udział w nabożeństwach okresowych, uczestnictwo w pielgrzymkach. Dziekan winien był również ocenić stan udziału świeckich w życiu parafii. W tym zakresie należało sprawdzić jaki jest stan faktyczny funkcjonowania Parafialnej Rady Duszpasterskiej i Parafialnej Rady Gospodarczej, działalności grup parafialnych, a wśród nich zwłaszcza służby liturgicznej ołtarza, chóru parafialnego i asysty procesyjnej²⁶⁵.

Ustawodawca diecezjalny stanowił, aby podczas wizytacji dziekan przeprowadził rozmowy z poszczególnymi osobami. Najpierw należało zapoznać się z opiniami duchownych, pracujących w duszpasterstwie, w dalszej kolejności natomiast z zamieszkującymi na terenie parafii rezydentami i emerytowanymi kapłanami. Dziekan zobowiązany był odbyć rozmowę również z pracownikami kościelnymi, a więc z organistą, zakrystianinem oraz katechetami celem poznania ich warunków pracy oraz kontroli wypełnianych obowiązków. Do fakultatywnego spotkania należały rozmowy z członkami Parafialnej Rady Duszpasterskiej

²⁶³ Por. KPK, kan. 555 § 1.

²⁶⁴ Por. *Instrukcja o wizytacji dziekańskiej*, dz. cyt., s. 157-158.

²⁶⁵ Por. tamże, s. 158.

oraz Parafialnej Rady Gospodarczej. Wszelkie spostrzeżenia i uwagi swoich rozmówców, dziekan miał obowiązek umieścić w protokole wizytacyjnym. Wizytacja dziekańska winna się zakończyć rozmową z proboszczem i z wikariuszami parafialnymi, w której dziekan był zobowiązany przedstawić swoje spostrzeżenia oraz uwagi. Protokół wizytacyjny stanowił dokument zaświadcający przeprowadzenie wizytacji. Należało go sporządzić w trzech egzemplarzach. Jeden egzemplarz należało przekazać proboszczowi, drugi kurii diecezjalnej, a trzeci zdeponować w archiwum dziekańskim²⁶⁶.

2.6. Konferencje dekanalne

Zgodnie z dyspozycją kan. 555 § 1 KPK obowiązek dziekana stanowiła m.in. koordynacja działalności duszpasterskiej na poziomie dekanatu²⁶⁷. Narzędziem, który stanowił pomoc w realizacji tego zobowiązania były konferencje dekanalne. Ich organizacja i zwoływanie miały odbywać się według przepisów norm ustalonych przez prawo diecezjalne. O przygotowaniu, przebiegu oraz dokumentacji obrad konferencji stanowił ustawodawca diecezjalny w *Instrukcji o konferencjach dekanalnych*. Prawo diecezjalne obowiązek uczestnictwa w konferencjach nakładało na wszystkich kapłanów, zatrudnionych w duszpasterstwie parafialnym. To realizacja dyspozycji ustawodawcy kodeksowego, zawartej w kan. 279 § 2 KPK²⁶⁸. Na konferencje ustawodawca diecezjalny polecał zapraszać również pozostałych kapłanów, którzy zamieszkiwali na terenie dekanatu. Prawo diecezjalne stanowiło, aby w roku odbyć przynajmniej pięć konferencji dekanalnych, w tym jedną, którą należało poświęcić sprawom, związanym z katechezą. Dziekan posiadał również prawo zwołania konferencji nadzwyczajnej²⁶⁹.

W przygotowaniu przebiegu obrad konferencji miała swój udział kuria diecezjalna. To właśnie ona wyznaczała zagadnienie konferencji ascetycznej. Odpowiedzialnym za ustalenie przebiegu konferencji był dziekan, którego zadaniem było czuwanie nad całością obrad. Ustawodawca diecezjalny wprowadził zakaz odbywania konferencji dekanalnych w ramach celebrowanych w parafii odpustów czy imienin. Chodziło o to, aby prowadzić konferencje bez pośpiechu. Prawodawca diecezjalny zachęcał również, aby konferencje dekanalne miały miejsce wkrótce po konferencji dziekanów. Wcześniej o ustalonym terminie i miejscu

²⁶⁶ Por. tamże.

²⁶⁷ Por. KPK, kan. 555 § 1.

²⁶⁸ Por. KPK, kan. 279 § 2.

²⁶⁹ Por. *Instrukcja o konferencjach dekanalnych*, w: XLII Synod Diecezji Płockiej..., dz. cyt., s. 159.

konferencji należało powiadomić kurię diecezjalną. Jednocześnie dziekan miał obowiązek powiadomienia o ustalonym terminie i miejscu konferencji zobligowanych do uczestnictwa w niej. Ustawodawca diecezjalny stanowił o obowiązku powiadomienia wiernych o czasie i miejscu konferencji dekanalnej. Ten obowiązek spoczywał na proboszczach. Racją tego przepisu prawnego był nagły przypadek, w którym wierni mogliby poszukiwać proboszcza²⁷⁰.

Prawo diecezjalne zawierało dokładne przepisy regulujące przebieg konferencji. Spotkanie podzielone było na trzy części: ascetyczną, naukowo-formacyjną oraz organizacyjno-informacyjną. Podczas części ascetycznej uczestnicy koncelebrowali Mszę Świętą lub uczestniczyli w nabożeństwie z kazaniem. W dalszej kolejności wszyscy słuchali konferencji ascetycznej, po której był czas przeznaczony na osobistą modlitwę, adorację Najświętszego Sakramentu. W tym czasie istniała możliwość przystąpienia do sakramentu pokuty. Część naukowo-formacyjna obejmowała referat oraz dyskusję nad poruszonymi w nim zagadnieniami. Z kolei w części organizacyjno-informacyjnej uczestnicy spotkania podpisywali listę obecności. Każde usprawiedliwienie, dotyczące nieobecności któregoś z kapłanów, dziekan podawał do wiadomości wszystkich zebranych. Następnie odczytywano protokół z ostatniej konferencji dekanalnej, po czym dziekan przechodził do sprawozdania z konferencji dziekanów²⁷¹.

Kolejnym punktem spotkania było omówienie bieżących spraw z zakresu działalności duszpasterskiej. W tym czasie głos zabierali poszczególni referenci dekanalni. Po tym dziekan podawał temat referatu na kolejną konferencję i wyznaczał prelegenta do jego przedłożenia. Ostatnim punktem tej części spotkania była możliwość zgłoszenia przez uczestników wolnych wniosków. Konferencję należało zakończyć modlitwą za zmarłych kapłanów. Prawo diecezjalne stanowiło o dokumentacji każdej konferencji. W tym celu sekretarz dekanatu sporządzał protokół spotkania w dwóch egzemplarzach. Jeden należało pozostawić w archiwum dziekańskim, natomiast drugi w ciągu dwóch tygodni przesłać do kurii diecezjalnej. W protokole winny były znaleźć się informacje o terminie i miejscu odbytej konferencji, imienna lista obecnych z uwzględnieniem nieobecnych kapłanów i podaniem przyczyn absencji, sumaryczne streszczenie wygłoszonego w czasie spotkania referatu, przedłożone komunikaty oraz przyjęte ustalenia w zakresie działalności duszpasterskiej i wolne wnioski.

²⁷⁰ Por. tamże.

²⁷¹ Por. tamże, s. 159-160.

Prawodawca diecezjalny obligował, aby do protokołu dołączyć listę obecności uczestników spotkania²⁷².

²⁷² Por. tamże, s. 160.

Rozdział VI Sankcje i procesy karne

W zakresie zastosowania prawa karnego ustawodawca zawarł tylko pięć norm w prawie synodalnym, odsyłając przede wszystkim w tym zakresie do norm Kodeksu prawa kanonicznego. Należy zauważyć, że ustawodawca powszechny wyłączył z dyspensowania przez biskupa diecezjalnego ustawy procesowe i karne¹. Prawo diecezjalne zobowiązywało kapłanów do szczególnej znajomości przepisów prawa w zastosowaniu prawa karnego w sakramencie pokuty, szczególnie w obszarze uwalniania z kar *latae sententiae*². W przeprowadzaniu instrukcji procesów o stwierdzenie nieważności małżeństwa prawodawca diecezjalny stanowił, że osoby zamieszkujące teren diecezji płockiej, które z przyczyny zbyt dużej odległości nie mogły stawić się na przesłuchanie w siedzibie trybunału, winien przesłuchać trybunał delegowany, który wyznacza ordynariusz bądź wikariusz sądowy. Do delegacji trybunału delegowanego należało dołączyć instrukcję biskupa płockiego bądź oficjała Sądu. Wszyscy członkowie trybunału delegowanego obowiązani byli do pilnego przestrzegania prawa procesowego. Sąd delegowany miał obowiązek wykonania powierzonej delegacji w ciągu miesiąca od otrzymania delegacji. Ustawodawca diecezjalny stanowił, iż duszpasterze parafialni winni dążyć do pogodzenia skłóconych małżonków, ale gdyby były przesłanki za prowadzeniem procesu o stwierdzenie nieważności małżeństwa lub postępowania w celu uzyskania dyspensy papieskiej od małżeństwa ważnie zawartego, ale niedopłenionego, duchowni mieli obowiązek okazania pomocy petentom w tym zakresie poprzez zwrócenie się do Sądu Biskupiego w Płocku³.

¹ Por. KPK, kan. 87; por. M. Zaborowski, *Dyspensa w prawodawstwie kościelnym*, w: „Prawo Kanoniczne”, nr 1, 2013, s. 34.

² Por. KPK, kan. 1356-1357; por. M. Stokłosa, *Uwolnienie z kar kościelnych w sakramencie pokuty*, w: „Studia Redemptorystowskie”, nr 9, 2011, s. 335-357.

³ Por. *XLII Synod Diecezji Płockiej...*, dz. cyt., s. 151.

Zakończenie

Celem niniejszej pracy była próba analizy i oceny długotrwałego i złożonego procesu recepcji Kodeksu prawa kanonicznego z 1983 roku w diecezji płockiej w czasie jurysdykcji biskupa Zygmunta Kamińskiego. W okresie czasowym podjętego zagadnienia ukazał się szereg aktów ustawodawczych w tym uchwały *XLII Synodu Diecezji Płockiej*. Autor starał się poddać badaniu i opracowaniu normy ustawodawstwa diecezjalnego pod kątem przyjmowania norm ustawodawcy kodeksowego i ich transferu na grunt partykularny. Analiza prawodawstwa diecezjalnego pozwala stwierdzić, że w wielu obszarach funkcjonowania Kościoła partykularnego ustawodawca diecezjalny wykorzystał możliwość innowacji związanych z lokalnymi warunkami diecezji. Należy jednak stwierdzić, że w wielu wypadkach nie zostały wykorzystane możliwości innowacyjne, które dopuszczał Kodeks Jana Pawła II.

W ogólnej ocenie należy zauważyć, że uchwały *XLII Synodu Diecezji Płockiej*, które niewątpliwie stanowiły główną bazę bibliograficzną w opracowaniu podjętego w pracy zagadnienia stanowią właściwy wynik transferu prawa kodeksowego na grunt partykularny. *XLII Synod Diecezji Płockiej* na tle *XLIII Synodu Diecezji Płockiej* w latach 2012-2015 zdecydowanie lepiej regulował życie kościelne w diecezji płockiej. Nie oznacza to, że zabrakło w procesie recepcji trudności we właściwym transferze ustawodawstwa kodeksowego na grunt partykularny. Wynikało to ze stosunkowo rozległej terytorialnie diecezji i różnic w zwyczajach, które istniały w konkretnych wspólnotach parafialnych.

W przyszłości należałoby poszerzyć zagadnienie recepcji norm kodeksowych o proces przyjmowania nauki Soboru Watykańskiego II. Jak zwykli niektórzy przyjmować Kodeks prawa kanonicznego z 1983 roku jest pasem transmisyjnym pomiędzy nauką soborową a życiem kościelnym w praktyce. Opracowanie dokumentów soborowych w powiązaniu z ustawodawstwem kodeksowym w kontekście złożonego i długotrwałego procesu recepcji na grunt prawodawstwa partykularnego pozwoliłoby spojrzeć z innej perspektywy na ten proces. Odrębne pole badań mogłaby stanowić analiza wpływu norm *II Polskiego Synodu Plenarnego* na kształt ustawodawstwa w diecezji płockiej, która ze względu na ramy opracowania nie została ujęta w tej pracy. Wartościowym wydaje się również opracowanie analizy realizacji uchwał synodalnych oraz pozostałych aktów normatywnych w życiu poszczególnych wspólnot parafialnych. Oczywiście jest, że należałoby w tym celu przeprowadzić odpowiednie badania m.in. o charakterze socjologicznym.

Niemniej szeroka baza bibliograficzna pozwoliła autorowi podjąć próbę ukazania złożoności procesu recypowania prawa kodeksowego na grunt Kościoła diecezjalnego. Biskup Kamiński stanął przed koniecznością trudnego zadania, które szanując lokalne formy religijności i mentalności ludzkiej miało w nowy sposób uregulować życie wspólnoty kościelnej w diecezji płockiej.

W pracy badaniu została poddana poświęcona przede wszystkim recepcja formalna norm kodeksowych, która polega na stanowieniu przez biskupa diecezjalnego aktów normatywnych. Dla analizy recepcji materialnej, która polega na akceptacji tychże aktów ustawodawcy diecezjalnego, należałoby przeprowadzić odrębne badania na płaszczyźnie socjologicznej.

Dokładna analiza prawodawstwa diecezjalnego w okresie jurysdykcji biskupa Kamińskiego pozwala stwierdzić, że proces recypowania norm kodeksowych na grunt partykularny stanowił złożony i rozciągnięty w czasie proces. Nowy administrator apostolski diecezji płockiej stanął przed zadaniem dostosowania życia kościelnego w diecezji do aktualnie obowiązującego Kodeksu prawa kanonicznego. Nie bez znaczenia dla tego zadania pozostaje fakt wykształcenia kanonistycznego, które posiadał biskup Kamiński. Należy stwierdzić, że od początku swojej jurysdykcji nowy rządca diecezji wydawał akty normatywne, które dostosowywały prawo partykularne do prawa kodeksowego. Niewątpliwie krokiem milowym na tej drodze było przeprowadzenie *XLII Synodu Diecezji Płockiej* rozciągniętego na lata 1987-1991. Bogata treść uchwał synodalnych, które regulowały w dużej mierze życie duszpasterskie nie jest pozbawiona waloru dzięki właściwie zamieszczonym sformułowaniom prawnym. Jan Paweł II powiedział o Kodeksie promulgowanym w 1983 roku: *Zatem w jakiś sposób ten nowy Kodeks może być pojmowany jako wielki pas transmisyjny przenoszący na język kanonistyczny tę doktrynę, mianowicie soborową eklezjologię*⁴. Można analogicznie stwierdzić, że taki pas transmisyjny przełożenia przepisów prawnych Kodeksu Jana Pawła II na grunt diecezjalny stanowił *XLII Synod Diecezji Płockiej*.

O dużym walorze jurydycznym uchwał synodalnych, promulgowanych przez biskupa Kamińskiego świadczy fakt, że kolejny synod, jak wspomniano wyżej, nie wniósł znaczących uregulowań prawnych. Ustawodawstwo biskupa Kamińskiego wpłynęło istotnie na kształt życia duszpasterskiego i duchowego świeckich i duchownych jednej z najstarszych polskich diecezji. Należy stwierdzić, że w zdecydowanej większości i dzisiaj nie uległo dezaktualizacji.

⁴ *Konstytucja Sacrae disciplinae leges*, 25.01.1983, w: *Kodeks Prawa Kanonicznego*, przekład polski, Poznań 1984, s. 13.

Recepcja norm kodeksowych zbiegła się w czasie z przemianami ustrojowymi w Rzeczypospolitej Polskiej. Gwarancje prawne wolności sumienia, wolności wyznania oraz wolności słowa nie pozostały bez wpływu na ustawodawstwo poszczególnych Kościołów partykularnych. Jest to widoczne w przypadku norm regulujących działalność wydawniczą oraz dotyczącą funkcjonowania świeckich stowarzyszeń religijnych. Czas przełomu i szerszego otwarcia na kulturę Zachodu stawiał Kościół w Polsce w obliczu nowych prądów myślowych i kulturowych. Trendy myślowe związane z hedonistycznym podejściem do życia oraz redukcją wizji człowieka do jego materialistycznego wymiaru wymagały właściwej organizacji duszpasterstwa i pogłębionej katechizacji. Wydaje się, że biskup Kamiński regulując życie Kościoła w diecezji płockiej stawiał czoła wymaganiom swoich czasów. Wyraz tego stanowią przepisy prawne regulujące choćby troskę duszpasterską o ludzi młodych, dzieci przygotowujące się do pierwszej spowiedzi, pierwszej Komunii Świętej, odnowienia przyrzeczeń chrzcielnych czy sakramentu bierzmowania.

Podjmując się oceny recypowania norm kodeksowych na grunt prawa partykularnego w diecezji płockiej nie sposób pominąć również tła kontekstu społecznego. Lata systematycznej ateizacji w okresie Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej oraz brak odpowiedniej literatury religijnej stanowiły wyzwanie do podjęcia na nowo dzieła ewangelizacji wiernych. Stąd uchwały dotyczące stanowienia ośrodków, w których podejmowano się regularnego nauczania teologii skierowanego do różnych grup społecznych. Czas recepcji Kodeksu Jana Pawła II przypadł również na okres, w którym alkoholizm odgrywał jeden z wiodących problemów społecznych. Odpowiedzią na ten kontekst życia społecznego były przepisy regulujące działalność organizacji trzeźwościowych o stosunkowo rozbudowanej strukturze organizacyjnej.

Należy podkreślić, że bogata tradycja historyczna i duchowa diecezji płockiej oraz *pas transmisyjny* nauki Soboru Watykańskiego II, który stanowi Kodeks Jana Pawła II nadały kształt prawodawstwu partykularnemu Kościoła w diecezji płockiej. Dodatkowym czynnikiem, który nie pozostał bez wpływu na postać poszczególnych aktów normatywnych jest kontekst historyczny oraz uwarunkowania społeczne. Niewątpliwie biskup Zygmunt Kamiński, który objął jurysdykcję w diecezji płockiej w tym okresie przełomu stawiał czoła zadaniom, które postawiła przed nim sytuacja chwili. Wykształcenie kanonistyczne, doświadczenie duszpasterskie oraz administracyjne zdobyte wcześniej w diecezji lubelskiej pozwoliły pasterzowi diecezji na roztropne i adekwatne stanowienie norm, których najwyższym celem jest doprowadzenie człowieka do spotkania ze Stwórcą w tajemnicy zbawienia.

Bibliografia

I Źródła

Ceremoniał liturgicznej posługi biskupów odnowiony zgodnie z postanowieniem świętego Soboru Watykańskiego II wydany z upoważnienia papieża Jana Pawła II dostosowany do zwyczajów diecezji polskich. Wydanie wzorcowe, Katowice 2013, s. 364.

Congregatio pro Clericis, Epistula Praesidibus Conferentiarum Episcoporum missa: in mentem revocantur recentiores normae circa vestes chorales Ut Eminentiae (18.03.1987), AAS, nr 79, 1987, s. 603–604.

Dekret o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele Christus Dominus (28.10.1965), w: AAS, nr 27, 1966, s. 686-687, źródło: <https://www.vatican.va/archive/aas/documents/AAS-58-1966-ocr.pdf> (22.07.2024).

Gdzie jest Bóg, tam przyszłość. XLIII Synod Diecezji Płockiej. Prawo partykularne i program odnowy pastoralnej Kościoła Płockiego, Płock 2015.

II Polski Synod Plenarny (1991-1999), Poznań 2001.

Jan Paweł II, Homilia w czasie Mszy Świętej, Koszalin, 1 czerwca 1991 roku, w: https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/jan_pawel_ii/homilie/03koszalin_02061991.html (13.01.2025).

Joannes Paulus PP. II, *Adhortatio Apostolica Catechesi tradendae*, (16.10.1979), w: <https://www.vatican.va/archive/aas/documents/AAS-71-1979-ocr.pdf> (13.03.2025).

Joannes Paulus PP. II, *Adhortatio Apostolica Post-Synodalis Christifidelis Laici De vocatione et missione laicorum I Ecclesia et in mundo* (30.12.1988), w: AAS 81, 1989, s. 393-521.

Joannaes Paulus PP. II, *Constitutio Apostolica de Sede Apostolica vacante deque Romani Pontificis electione Universi Dominici Gregis* (22.02.1996), AAS, nr 58, źródło: <https://www.vatican.va/archive/aas/documents/AAS-88-1996-ocr.pdf> (5.08.2024).

Komisja Episkopatu Polski ds. Trzeźwości, *Jak zawiązać i prowadzić Ruch Trzeźwości im. św. Maksymiliana Kolbego w parafii*, w: MPP, nr 10, 1985, s. 374-378.

Komunia Święta i kult tajemnicy eucharystycznej poza Mszą Świętą, Katowice 1985.

Komunikat Sekretariatu Prymasa Polski z dn. 14.01.1984 roku, w: MPP, nr 1, 1984, s. 14.

Konferencja Episkopatu Polski, *Instrukcja dla duchowieństwa w związku z wprowadzeniem obrzędów chrześcijańskiego wtajemniczenia dorosłych* (9.05.1989), źródło: https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WE/kep/kkbids/chrzest_09051975.html (2.08.2024).

Konferencja Episkopatu Polski, *Instrukcja duszpasterska dotycząca sakramentu bierzmowania* (16.01.1975), nr 3, źródło: https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WE/kep/kkbids/bierzmowanie_16011975.html (2.08.2024).

Konferencja Episkopatu Polski, *Instrukcja duszpasterska Episkopatu o udzieleniu sakramentu chrztu dzieciom* (1975), źródło: https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WE/kep/kkbids/chrzest_01011975.html (2.08.2024).

Konferencja Episkopatu Polski, *Instrukcja Episkopatu Polski o kulcie tajemnicy eucharystycznej poza Mszą Świętą* (11.12.1987), źródło: https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WE/kep/kkbids/eucharystia8_11121987.html (4.08.2024).

Konferencja Episkopatu Polski, *Instrukcja Episkopatu Polski o przygotowaniu do zawarcia małżeństwa w Kościele katolickim* (5.09.1986), w: MPP, nr 3, 1987, s. 81-115.

Konferencja Episkopatu Polski, *Instrukcja Episkopatu Polski o przygotowaniu do zawarcia małżeństwa w Kościele katolickim* (13.12.1989), źródło: https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WE/kep/kkbids/malzenstwo1_13121989.html (21.08.2024).

Konferencja Episkopatu Polski, *Instrukcja Episkopatu Polski w związku z wydaniem nowego mszału oltarzowego* (11.03.1987), w: https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WE/kep/kkbids/eucharystia3_11031987.html (30.10.2024).

Konferencja Episkopatu Polski, *Instrukcja Konferencji Episkopatu Polski o pracy charytatywnej w parafiach*, w: MPP, nr 1-2, 1987, s. 43-49.

Konferencja Episkopatu Polski, *Instrukcja liturgiczno-duszpasterska Episkopatu Polski o pogrzebie i modlitwach za zmarłych* (5.05.1978), nr 13, źródło: https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WE/kep/kkbids/pogrzeb1_05051978.html (6.08.2024).

Konferencja Episkopatu Polski, *List Episkopatu Polski do duchowieństwa i wiernych związku z Ruchem Trzeźwości im. św. Maksymiliana Kolbego*, w: MPP, nr 10, 1985, s. 361.

Konferencja Episkopatu Polski, *List Episkopatu Polski o chrześcijańskim patriotyzmie* (5.09.1972), w: Listy Pastorskie Episkopatu Polski 1945-1974, 1975, s. 708.

Konferencja Episkopatu Polski, *Postanowienia w sprawie rad kapłańskich i kolegium konsultorów* (21.03.1985 r.), w: „Akta Konferencji Episkopatu Polski”, t. I, 1998, s. 139-142.

Konferencja Episkopatu Polski, *Przepisy wydane przez Księży Biskupów Polski o prowadzeniu ksiąg parafialnych: ochrzczonych, bierzmowanych, małżeństw i zmarłych oraz księgi stanu dusz*, w: F. Bączkowiec, Prawo kanoniczne. Podręcznik dla duchowieństwa, Opole 1958, t. II, s. 600.

Konferencja Episkopatu Polski, *Zmiany w uposażeniu minimalnym katechetek uchwalone na 212. Konferencji Plenarnej Episkopatu Polski*, w: MPP, nr 4, 1986, s. 156.

Kongregacja do spraw Biskupów, *Dekret dotyczący Administracji Apostolskiej Diecezji Płockiej*, 13.08.1984, w: MPP, nr 9, 1984, s. 323-324.

Kongregacja Nauki Wiary, *Nota doktrynalna na temat pewnych aspektów ewangelizacji* (3.12.2007), w:

https://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_20071203_nota-evangelizzazione_pl.html (13.01.2025).

Konstytucja dogmatyczna o Kościele, nr 31, w: Sobór Watykański II. Konstytucje, dekrety, deklaracje, dz. cyt., s. 135.

Kronika diecezjalna, w: MPP, nr 1-3, 1988, s. 62.

Nowowiejski A., *Płock. Monografia historyczna*, Płock 1930.

Obrzędy bierzmowania dostosowane do zwyczajów diecezji polskich, Katowice 1995.

Obrzędy chrześcijańskiego wtajemniczenia dorosłych dostosowane do zwyczajów diecezji polskich, Katowice 1988.

Obrzędy chrześcijańskiego wtajemniczenia dorosłych dostosowane do zwyczajów diecezji polskich, Katowice 2015, s. 193-203.

Obrzędy pokuty dostosowane do zwyczajów diecezji polskich, Katowice 1981.

Paulus PP. VI, *Constitutio de Sacra Liturgia Sacrosanctum Concilium* (15.02.1964), AAS, nr 56, 1964, s. 112, źródło: <https://www.vatican.va/archive/aas/documents/AAS-56-1964-ocr.pdf> (24.07.2024).

Paulus PP. VI, *Litterae apostolicae Ministeria quaedam motu proprio datae quibus disciplina circa Primam Tonsuram, ordines minores et subdiaconatum in Ecclesia Latina innovatur* (15.08.1972), nr 64, 1972, s. 529-534, źródło: <https://www.vatican.va/archive/aas/documents/AAS-64-1972-ocr.pdf> (27.01.2025).

Paulus PP. VI, *Litterae apostolicae motu proprio datae de usu insignium pontificalium recognoscendo Pontificalia insignia* (21.06.1968), AAS, nr 60, 1968, s. 374-377.

Penitentiaria Apostolica, *Enchiridion Indulgentiarum. Normae et concessiones*, editio quarta, Vatican 2004.

Pius PP. X, *Breve Ecclesia Cathedralis Plocensis ad dignitatem Basilicae Minoris evehitur* (1.07.1910), w: AAS, nr 15, 1910, s. 572-573, źródło: <https://www.vatican.va/archive/aas/documents/AAS-02-1910-ocr.pdf> (10.07.2024).

Pius PP. XI, *Divini illius magistri*, (31.12.1929), w: https://www.vatican.va/content/pius-xi/en/encyclicals/documents/hf_p-xi_enc_31121929_divini-illius-magistri.html (13.03.2025).

Program Formacyjny Ruchu Światło-Życie, w: XLII Synod Diecezji Płockiej..., dz. cyt., s. 220.

Ramowy Regulamin Ruchu Trzeźwości im. Świętego Maksymiliana Kolbego, w: MPP, nr 10, 1985, s. 359.

Sacra Congregatio pro Clericis, *Directorium catechetisticum generale*, (11.04.1971), w: <https://www.vatican.va/archive/aas/documents/AAS-64-1972-ocr.pdf> (13.03.2025).

Sacra Congregatio pro Clericis, *Litterae circulares ad Conferentiarum Episcopatum Praesides de permanenti cleri, maxime iunioris, institutione et formatione secundum placita Congregationis Plenariae die 18 Octobris anno 1968 habitae*, AAS, nr 62, 1970, s. 123-134, źródło: <https://www.vatican.va/archive/aas/documents/AAS-62-1970-ocr.pdf> (22.01.2025).

Sacra Congregatio pro Clericis, *Litterae Circulares De reformatione vestium choralium* (30.10.1970), AAS, nr 63, 1971, s. 314–315.

Sakramenty chorych. Obrzędy i duszpasterstwo, Katowice 1980.

Sobór Watykański II. Konstytucje, dekryty, deklaracje, Poznań 2002.

Stolica Apostolska, *Instrukcja o niektórych kwestiach dotyczących współpracy wiernych świeckich w ministerialnej posłudze kapłanów* (15.08.1997), w: https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WR/kongregacje/swieccy_kapl_01.html (13.01.2025);

Uchwała Plenarnej Konferencji Episkopatu w sprawie metryk chrztu świętego do Pierwszej Komunii Świętej (21.06.1961), w: T. Pieronek (red.), *Prawodawstwo Kościoła w Polsce 1961-1970. Dokumenty dotyczące Polski wydane przez Stolicę Apostolską, Prymasa Polski i Konferencję Episkopatu Polski*, t. I, Warszawa 1971, s. 148.

Ustawa z dnia 17 maja 1989 roku o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej, w: „Dziennik Ustaw”, nr 29, pozycja 154, art. 9, ust. 1, s. 458, źródło: <https://dziennikustaw.gov.pl/D1989029015401.pdf> (25.01.2025).

Ustawa z dnia 17 maja 1989 roku o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej, art. 38, s. 16, źródło: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19890290154/U/D19890154Lj.pdf> (22.08.2024).

Wprowadzenie teologiczne i pastoralne do obrzędów pogrzebu, w: *Obrzędy pogrzebu dostosowane do zwyczajów diecezji polskich*, Katowice 1991.

Wykaz odpustów. Normy i nadania, Katowice 2004.

Wyszyński S., *ABC Społecznej Krucjaty Miłości*, w: <https://wyszynskiprymas.pl/abc-spoecznej-krucjaty-milosci/> (8.01.2025).

Wyszyński S., *Pro memoria*, P. Skibiński (red.), Warszawa 2017, t. IV, s. 191.

Ziółkowski K. (red.), *Diecezja plocka 2004. Struktura personalno-administracyjna*, Płock 2004.

Zalecenie powzięte na sesji Plenarnej Konferencji Episkopatu Polski w dniu 29 marca 1984 r. w sprawie upoważnienia do rozgrzeszania z ekskomuniki latae sententiae z kan. 1398; w: MPP, nr 4, 1984, s. 145-146.

II Źródła (akty jurysdykcji biskupa Zygmunta Kamińskiego)

Dekret Biskupa Płockiego z dnia 20 lutego 1996 r. (N. 375/96), w: MPP, nr 2, 1996, s. 90.

Dekret erygowania Kolegium Teologicznego Diecezji Płockiej Nr 2114/93, w: MPP, nr 10, 1993, s. 232.

Dekret o ustanowieniu Parafialnych Rad Duszpasterskich (4.10.1989), w: MPP, nr 2, 1990, s. 41-42.

Dekret o zmianie w Statucie Rady Kapłańskiej z 18 II 1985 r., w: MPP, nr 7-8, 1990, s. 253.

Dekret ustanawiający Wielki Order Świętego Zygmunta (20.04.1994), w: MPP, nr 6, 1994, s. 335.

Dekret w sprawie częstotliwości sprawowania Mszy Świętej, w: MPP, nr 3, 1985, s. 93-94.

Dekret w sprawie stypendiów mszalnych za Msze Święte binowane i trynowane, w: MPP, nr 2, 1994, s. 72.

Instrukcja o duszpasterstwie rodzin, w: XLII Synod Diecezji Płockiej..., dz. cyt., s. 170-173.

Instrukcja o duszpasterstwie trzeźwości, w: XLII Synod Diecezji Płockiej..., dz. cyt., s. 173-175.

Instrukcja o katechizacji, w: XLII Synod Diecezji Płockiej..., dz. cyt., s. 182-188.

Instrukcja o konferencjach dekanalnych, w: XLII Synod Diecezji Płockiej..., dz. cyt., s. 158-160.

Instrukcja o prowadzeniu kancelarii parafialnej, w: XLII Synod Diecezji Płockiej..., dz. cyt., s. 163-168.

Instrukcja o przygotowaniu dzieci do pierwszej spowiedzi i Komunii Świętej, w: XLII Synod Diecezji Płockiej..., dz. cyt., s. 175-178.

Instrukcja o przygotowaniu dzieci do uroczystego odnowienia przyrzeczeń chrzcielnych, w: XLII Synod Diecezji Płockiej..., dz. cyt., s. 178-179.

Instrukcja o przygotowaniu młodzieży do sakramentu bierzmowania, w: XLII Synod Diecezji Płockiej..., dz. cyt., s. 180-181.

Instrukcja o sanktuariach, w: XLII Synod Diecezji Płockiej..., dz. cyt., s. 188-190.

Instrukcja o wizytacji dziekańskiej, w: XLII Synod Diecezji Płockiej..., dz. cyt., s. 156-158.

Instrukcja o wizytacji kanonicznej, w: XLII Synod Diecezji Płockiej..., dz. cyt., s. 155-156.

Instrukcja o współpracy i uposażeniu proboszcza i wikariusza, w: *XLII Synod Diecezji Płockiej...*, dz. cyt., s. 160-163.

Instrukcja o zabezpieczeniu majątku parafialnego przy zmianie na stanowisku proboszcza, w: *XLII Synod Diecezji Płockiej...*, dz. cyt., s. 168-169.

Komunikat Biskupa Płockiego, w: *MPP*, nr 5, 1999, s. 179-180.

Program Formacyjny Ruchu Światło-Życie, w: *XLII Synod Diecezji Płockiej...*, dz. cyt., s. 220-221.

Regulamin dla organistów, w: *XLII Synod Diecezji Płockiej...*, dz. cyt., s. 209-220.

Regulamin Kurii Diecezjalnej Płockiej, Płock 1999.

Regulamin prac 42. Synodu Płockiego, w: *XLII Synod Diecezji Płockiej...*, dz. cyt., s. 251-256.

Statut Akcji Katolickiej Diecezji Płockiej, w: *MPP*, nr 2, 1996, s. 91-92.

Statut Caritas Diecezji Płockiej, w: *MPP*, nr 5, 1991, s. 165-166.

Statut Diecezjalnej Rady Duszpasterskiej, w: *XLII Synod Diecezji Płockiej...*, dz. cyt., s. 198-199.

Statut Katolickiego Stowarzyszenia im. św. Stanisława Kostki, w: *MPP*, nr 5, 1995, s. 245-246.

Statut Katolickiego Uniwersytetu Ludowego im. abp. A. J. Nowowiejskiego w Ciechanowie, w: *MPP*, nr 3, 1992, s. 148-149.

Statut Koła Księży Misjonarzy Diecezji Płockiej, w: *XLII Synod Diecezji Płockiej...*, dz. cyt., s. 207-209.

Statut Parafialnej Rady Gospodarczej, w: *MPP*, nr 5, 1989, s. 158.

Statut Parafialnych Rad Duszpasterskich, w: *MPP*, nr 2, 1990, s. 42.

Statut Płockiego Instytutu Wydawniczego, w: *MPP*, nr 6, 1996, s. 315.

Statut Rady Kapłańskiej Diecezji Płockiej, w: *MPP*, nr 5, 1985, s. 170.

Statut Rady Wydziału Duszpasterskiego, w: *MPP*, nr 12, 1993, s. 771.

Statut Sekcji Katolików Świeckich Soborowego Studium Teologiczno-Pastoralnego, w: *XLII Synod Diecezji Płockiej...*, dz. cyt., s. 205-207.

Statut Soborowego Studium Teologiczno-Pastoralnego, w: *XLII Synod Diecezji Płockiej...*, dz. cyt., s. 204-205.

Statut Wielkiego Orderu Świętego Zygmunta, w: *MPP*, nr 6, 1994, s. 335-336.

Statuty Kapituły Katedralnej Płockiej, w: *MPP*, nr 5, 1999, s. 201-207.

Statuty Kapituły Kolegiackiej Pułtuskiej, w: *MPP*, nr 43, 1998, s. 407-411.

Wytyczne dla wizytatorów dekanalnych, w: *MPP*, nr 7-9, 1988, s. 202-203.

XLII Synod Diecezji Płockiej (1987-1991), Płock 1992.

Zarządzenie w sprawie przygotowania parafii diecezji płockiej do II Krajowego Kongresu Eucharystycznego, w: MPP, nr 1-2, 1987, s. 59-61.

III Literatura

Adamczyk J., *Insignia kanonickie. Aspekt prawno-liturgiczny*, w: „*Analecta Cracoviensia*”, nr 51, 2019, s. 283-312.

Adamczyk J., *Konferencje dekanalne w aspekcie kanoniczno-duszpasterskim*, w: „*Studia Warmińskie*”, nr 54, 2017, s. 249-264.

Adamczyk J., *Księgi w kurii diecezjalnej w aspekcie kanonicznym*, w: „*Wrocławski Przegląd Teologiczny*”, nr 25, 2017, s. 187-206.

Adamczyk J., *Misje ludowe jako nadzwyczajna forma przepowiadania słowa Bożego w parafii. Aspekt kanoniczno-pastoralny*, w: „*Annales Canonici*”, nr 10, 2014, s. 79-102.

Adamczyk J., *Niższe diecezjalne seminaria duchowne w Polsce w świetle aktualnych przepisów prawnych*, w: „*Prawo Kanoniczne*”, nr 1, 2015, s. 23-46.

Adamczyk J., *Statuty kapituł kanonickich*, w: „*Prawo Kanoniczne*”, nr 61, 2018, s. 3-39.

Adamczyk J., *Wizytacja dziekańska w aspekcie kanoniczno-duszpasterskim*, w: „*Prawo Kanoniczne*”, nr 3, 2017, s. 73-104.

de Agar J., *Komentarz do kan. 1246 § 1-2 KPK*, w: P. Majer (red.), *Kodeks...*, dz. cyt., s. 747.

Araszczyk S., *Diecezjalne Komisje Liturgiczne jako postulat reformy liturgicznej. Perspektywa polska*, w: „*Liturgia Sacra*”, nr 29, 2023, s. 9-26.

Arrieta J., *Komentarz do kan. 469 KPK*, w: P. Majer (red.), *Kodeks...*, dz. cyt., s. 330.

Arrieta J., *Komentarz do kan. 470 KPK*, w: P. Majer (red.), *Kodeks...*, dz. cyt., s. 330.

Arrieta J., *Komentarz do kan. 473-474 KPK*, w: P. Majer (red.), *Kodeks...*, dz. cyt., s. 331-332.

Arrieta J., *Komentarz do kan. 495 § 1-2 KPK*, w: P. Majer (red.), *Kodeks...*, dz. cyt., s. 343-344.

Arrieta J., *Komentarz do kan. 511 KPK*, w: P. Majer (red.), *Kodeks...*, dz. cyt., s. 353.

Arrieta J., *Komentarz do kan. 514 § 1-2 KPK*, w: P. Majer (red.), *Kodeks...*, dz. cyt., s. 355.

Arrieta J., *Komentarz do rozdziału II tytułu III księgi II KPK*, w: P. Majer (red.), *Kodeks...*, dz. cyt., s. 329.

Arrieta J., *Komentarz do rozdz. III tytułu III sekcji II księgi II KPK*, w: P. Majer (red.), *Kodeks...*, dz. cyt., s. 343.

- Bać T., *Świadome, owocne i czynne uczestnictwo w liturgii według Konstytucji o liturgii świętej Sacrosanctum Consilium Soboru Watykańskiego II*, w: „Resovia Sacra. Studia Teologiczno-Filozoficzne Diecezji Rzeszowskiej”, 2011-2013, s. 105-118.
- Bar J., *Reguła Franciszkańskiego Zakonu Świeckich*, w: „Prawo Kanoniczne”, 30, 3/4, 1987, s. 143-188.
- Bartosik G., *Pośrednictwo Najświętszej Maryi Panny według Kardynała Stefana Wyszyńskiego (1901-1981). Próba syntezy*, w: „Studia Koszalińsko-Kołobrzeskie”, nr 27, 2020, s. 185-206.
- Białobrzeski T., *Adnotacje w księdze ochrzczonych*, w: H. Stawniak, R. Kamiński, (red.) *Chrzest i małżeństwo – harmonizacja ustawodawstwa*, Warszawa 2018, s. 145-164.
- Boike P., *Państwo prawa w obiektywie społecznego nauczania Kościoła katolickiego. Zarys problematyki*, w: „Studia Iuridica Toruniensia”, t. XXVIII, 2021, s. 11-26.
- Bokun J., *Trzeźwość głównym założeniem i zadaniem Maksymiliańskiego Ruchu Trzeźwości*, w: „Teologia i Człowiek”, nr 40, Toruń 2017, s. 159-179.
- Bońkowski S., *Diecezjalne dzieło powołań kapłańskich w diecezji płockiej (1950-1975)*, w: „Studia Płockie”, nr 5, 1977, s. 84-92.
- Borucki J., *Kapituła katedralna i rada kapłańska – stary i nowy senat biskupa diecezjalnego: podstawy historyczno-prawne*, w: „Studia Włocławskie”, nr 9, 2006, s. 244-257.
- Calvo J., *Komentarz do kan. 536 § 1-2 KPK*, w: P. Majer (red.), *Kodeks...*, dz. cyt., s. 462.
- Calvo J., *Komentarz do rozdz. VI, tytułu III sekcji II cz. II KPK*, w: P. Majer (red.), *Kodeks...*, dz. cyt., s. 355.
- Chmielewski M., *Duchowość chrześcijańska na tle współczesnych koncepcji duchowości. Zarys problematyki*, w: „Roczniki Teologiczne”, 2017, s. 159-179.
- Ciccola G., Targoński F., *Poradnik spowiednika. Aspekty biblijno-teologiczne sakramentu pokuty. Cenzury, nieprawidłowości i przeszkody w Kodeksie Prawa Kanonicznego*, Kraków 1999.
- Cyrklaff M., *Obowiązek sprawowania Liturgii godzin w Kościele*, w: „Studia Gdańskie”, t. XLIII, s. 173-185.
- Czuba K., *Papieskie zawierzenia*, w: „Studia Theologica Varsaviensia”, 28/1, 1990, s. 200-209.
- Derewenda R., *Działalność społeczna ks. Franciszka Blachnickiego*, w: „Roczniki Humanistyczne”, z. 12, 2015, s. 219-235.
- de Diego-Lora C., *Komentarz do kan. 1483 KPK*, w: P. Majer (red.), *Kodeks...*, dz. cyt., s. 1117.
- Domke R., *Ekologia i ochrona środowiska w Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej*, w: „Humanities and Social Sciences”, nr 3, 2018, s. 31-50.

- Dyduch J., *Duszpasterski i kanoniczny wymiar wizytacji parafii*, w: „Prawo Kanoniczne”, nr 1-2, 2001, s. 21-30.
- Dyduch J., *Udział świeckich w kulcie liturgicznym w świetle Kodeksu Prawa Kanonicznego*, w: „Ruch Biblijny i Liturgiczny”, nr 38, 1985, s. 16–28.
- Dyduch J., *Udział świeckich w potrójnej misji Chrystusa w świetle powszechnego prawodawstwa soborowego*, w: „Analecta Cracoviensia”, XV, 1983, s. 203-249.
- Ficek R., *Mariological dimension of the theological and pastoral concepts of Cardinal Stefan Wyszyński, Primate of Poland*, w: „Studia Sandomierskie”, nr 27, 2020, s. 229-248.
- Flaga J., *Bractwa i przejawy ich życia religijnego w II poł. XVIII wieku na przykładzie diecezji płockiej*, w: „Roczniki Humanistyczne”, t. XXIV, z. 2, 1976, s. 35-67.
- Góralski W., *Działalność duszpasterska kapituły kolegiackiej w Pułtusku*, w: „Studia Płockie”, 1973, s. 49-65.
- Góralski W., *Kapituła Katedralna Płocka. Zarys 900-letnich dziejów organizacji prawnej*, Płock 2007.
- Góralski W., *Kapituła Katedralna w Płocku w świetle wizytacji z 1683 roku*, w: „Notatki Płockie”, nr 31, 1986, s. 43-45.
- Góralski W., *Powstanie kapituły kolegiackiej w Pułtusku*, w: „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”, t. 26, 1973, s. 287-306.
- Góralski W., *Pozycja prawna osób świeckich w Kościele według nowego Kodeksu Prawa Kanonicznego*, w: „Prawo Kanoniczne”, 28/1-2, 1985, s. 49-60.
- Góralski W., *Statuty Kapituły Katedralnej w Płocku z 1784 roku*, Lublin 1982.
- Góralski W., *Ustawodawstwo kapituły katedralnej w Płocku do 1590 roku*, w: „Prawo Kanoniczne”, nr 23, 1980, s. 33-50.
- Góralski W., *Ustawodawstwo kapituły kolegiackiej w Pułtusku w latach 1448-1957*, w: MPP, nr 7, 1977, s. 270-276.
- Góralski W., *Wymiar ekumeniczny Kodeksu Prawa Kanonicznego Jana Pawła II*, w: „Roczniki Nauk Humanistycznych”, t. I-II, 1991-1992, s. 17-28.
- Grobelska A., Bartosik G., *Ośrodki Naukowo-Badawcze Wydziału Teologicznego UKSW*, w: „Studia Theologica Varsaviensia UKSW”, 1/2013, s. 217-246.
- Grzybowski M., *Kościół katolicki w Płocku w latach 1793-2003*, Płock 2004.
- Grzybowski M., *Kronika Soborowego Studium Teologiczno-Pastoralnego w Płocku z lat 1972-1982*, w: „Studia Płockie”, t. XII, 1984, s. 311-314.
- Hadrys J., *Pobożność maryjna w służbie komunii z Bogiem i ludźmi w nauczaniu Sługi Bożego kardynała Stefana Wyszyńskiego*, w: „Teologia i Moralność”, t. 10, 2011, s. 105-117.

- Hemperek P., *Oficjalaty okręgowe w Polsce*, w: „Roczniki Teologiczno-Kanoniczne”, t. XVIII, z. 5, 1971, s. 51-72.
- Hervada J., *Komentarz do cz. I księgi II Kodeksu Prawa Kanonicznego*, w: P. Majer (red.), *Kodeks...*, dz. cyt., s. 199.
- Hervada J., *Komentarz do kan. 208 KPK*, w: P. Majer (red.), *Kodeks...*, dz. cyt., s. 206.
- Hervada J., *Komentarz do kan. 212 § 1-3 KPK*, w: P. Majer (red.), *Kodeks...*, dz. cyt., s. 208.
- Hervada J., *Komentarz do kan. 287 § 1-2 KPK*, w: P. Majer (red.), *Kodeks...*, dz. cyt., s. 269.
- Interguglielmi A., *La preparazione degli sposi al matrimonio. Una panoramica pastorale-giuridica*, w: „Prawo Kanoniczne”, nr 1, 2016, s. 105-118.
- Iwańczak S., *Kary zastrzeżone Stolicy Apostolskiej*, w: „Annales Canonici”, nr 14, 2018, s. 222-230.
- Iwańczak S., *Rady, które wspierają biskupa diecezjalnego*, w: „Annales Canonici”, nr 13, 2017, s. 73-90.
- Janczewski Z., *Prawodawstwo Konferencji Episkopatu Polski i Prymasów w zakresie sakramentów wtajemniczenia chrześcijańskiego*, w: „Prawo Kanoniczne”, nr 40, 1997, s. 125-202.
- Janczewski Z., *Zapisanie faktu przyjęcia chrztu w parafialnej księdze metrykalnej*, w: „Teka Komisji Prawniczej Państwowej Akademii Nauk Oddział w Lublinie”, t. XIII, n. 1 (2020), s. 159-171.
- Jarecki P., *Polityka w świetle nauki społecznej Kościoła*, w: „Collectanea Theologica”, nr 60/4, 1990, s. 83-93.
- Jaworski Z., *Ś.P. ks. abp dr Zygmunt Kamiński Metropolita Szczecińsko-Kamieński (1933-2010)*, w: „Biuletyn Stowarzyszenia Kanonistów Polskich”, nr 32, 2010, s. 89-94.
- Jougan A., *Słownik kościelny łacińsko-polski*, Sandomierz 2021.
- Kamiński K., *Uświęcające zadanie Kościoła w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 roku. Wybrane aspekty*, w: „Biuletyn Stowarzyszenia Absolwentów i Przyjaciół Wydziału Prawa Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego”, t. 16, 2021, s. 113-123.
- Kantor R., *Odmówienie pogrzebu w Kościele łacińskim. Normy kanoniczne i praktyka duszpasterska*, w: J. Stala (red.), *Człowiek chory i umierający. Możliwości wsparcia i formy pomocy*, Kraków 2014, s. 153-164.
- Kasprzak S., *Posługa misyjna Kościoła partykularnego według Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 roku*, w: „Roczniki Nauk Prawnych”, t. XI, z. 2, 2001, s. 19-63.
- Kasprzak S., *Prawnokanoniczne implikacje nakazu misyjnego*, w: „Roczniki Nauk Prawnych”, t. XXV, nr 2, 2015, s. 129-150.

- S. Kasprzak, *Rola Stolicy Apostolskiej w posłannictwie misyjnym Kościoła*, w: „Roczniki Nauk Prawnych”, t. IX, z. 2, 1999, s. 125-161.
- Kiciński A., *Katecheza a nauczanie religii katolickiej w Polsce*, w: „Roczniki Teologiczne”, z. 11, 2018, s. 17-31.
- Klima E., *Struktury Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce*, w: „Acta Universitatis Lodzensis, Folia Geographica Socio-Oeconomica”, nr 11, 2011, s. 45-77.
- Kluz M., *Moralna odpowiedzialność chrześcijan za misyjne dzieło Kościoła*, w: „Colloquia Theologica Ottoniana”, nr 2, 2015, s. 49-66.
- Kodzia J., *Obowiązek sprawowania Mszy Świętej oraz jej częstotliwość (kan. 904-905 KPK/1983)*, w: „Colloquia Theologica Ottoniana”, nr 2, 2013, s. 147-163.
- Koński W., *Dzieje prasy płockiej*, w: „Notatki Płockie”, nr 36/4, 1991, s. 8-15.
- Kopeć J., *Geneza patronatu Maryjnego nad narodem polskim*, w: „Roczniki Humanistyczne”, t. XXXIV, z. 2, 1986, s. 275-292.
- Kopeć J., *Ruch liturgiczny, reforma i odnowa liturgiczna*, w: „Ruch Biblijny i Liturgiczny”, nr 4-5, 1985, s. 266-285.
- Korporowicz Ł., *Prawo liturgiczne Kościoła łacińskiego a Kodeks Prawa Kanonicznego z 1983 roku. Wybrane zagadnienia*, w: „Studia Prawno-Ekonomiczne”, t. 91, 2014, s. 23-45.
- Kosiński K., *Alkohol w PRL*, w: „Polska 1944/45-1989. Studia i Materiały”, t. XVIII, 2020, s. 255-268.
- Kowalczyk T., *Kształtowanie struktury przestrzennej miasta Płocka w kontekście przemysłowych zanieczyszczeń atmosfery*, w: „Notatki Płockie”, nr 26/2-107, 1981, s. 32-38.
- Królikowski J., *Kontemplacja i racjonalność. Sakralny wymiar teologii*, w: „Wrocławski Przegląd Teologiczny”, nr 1, 2017, s. 19-34.
- Krukowski J., *Komentarz do art. 1 rodz. II tytułu III księgi II KPK*, w: J. Krukowski, R. Sobański (red.), *Komentarz...*, dz. cyt., s. 351-352.
- Krukowski J., *Komentarz do kan. 281 § 1-3 KPK*, w: J. Krukowski, R. Sobański (red.), *Komentarz...*, dz. cyt., s. 105.
- Krukowski J., *Komentarz do kan. 473 KPK*, w: J. Krukowski, R. Sobański (red.), *Komentarz...*, dz. cyt., s. 350.
- Krukowski J., *Komentarz do kan. 482 KPK*, w: J. Krukowski, R. Sobański (red.), *Komentarz...*, dz. cyt., s. 365.
- Krukowski J., *Komentarz do rozdziału II tytułu III księgi II KPK*, w: J. Krukowski, R. Sobański (red.), *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, t. II/1, Poznań 2005, s. 344-345.

- Krzywkowska J., *Wybrane aspekty posłannictwa wiernych świeckich według Kodeksu Prawa Kanonicznego*, w: „Kościół i Prawo”, nr 2, 2015, s. 39-53.
- Lewandowski P., *Zadania sędziego w procesach pierwszej instancji Sądu Diecezjalnego w Tarnowie w latach 1945-1983*, w: R. Kantor (red.), *Struktura i działalność Sądu Diecezjalnego w Tarnowie w latach 1945-1983*, Kraków 2019, s. 21-47.
- Lipiński D., *Udział wiernych świeckich w misjach ad gentes według Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 roku*, w: „Kościół i Prawo”, nr 19, 2017, s. 143-161.
- Longosz S., *Rodzina Kościołem domowym w myśli św. Jana Chryzostoma*, w: „Vox Patrum”, nr 29, 2009, s. 281-312.
- Lukoszek M., *Misja świeckich w Kościele w nauczaniu Jana Pawła II*, w: „Kieleckie Studia Teologiczne”, nr 9, 2010, s. 77-89.
- Łapiński J., *Kodeks Kanonów Kościołów Wschodnich: (próba charakterystyki)*, w: „Prawo Kanoniczne”, nr 35, 1992, s. 247-255.
- Łaszczyk M., *Ruch Światło-Życie w służbie odnowy parafii i duszpasterstwa według koncepcji pastoralnej ks. Franciszka Blachnickiego*, w: „Studia Włocławskie”, nr 5, 2002, s. 198-215.
- Łatka R., *Prymas Stefan Wyszyński wobec rzeczywistości społeczno-politycznej PRL 1968 roku*, w: „Saeculum Christianum”, nr 1, 2022, s. 241-257.
- Łęcicki G., *Media katolickie w III Rzeczypospolitej*, w: „Kultura – Media – Teologia”, nr 2, 2010, s. 112-122.
- Majda J., *Spoleczna nauka Kościoła a aktywność ekonomiczna*, w: „Forum Pedagogiczne UKSW”, nr 1, 2011, s. 209-227.
- Majer, P. *The Significance of the Canonical Form of Marriage*, w: “Philosophy and Canon Law”, nr 1, 2015, s. 157-174.
- Majer P., Siński J., *Komentarz do kan. 920 KPK*, w: P. Majer (red.), *Kodeks...*, dz. cyt., s. 564.
- Majewski D., *Seminarium Duchowne w Płocku w latach 1710-1864*, w: W. Graczyk (red.), *Wyższe Seminarium Duchowne w Płocku 1710-2010*, Płock 2010, s. 13-44.
- Majewski D., *Życie codzienne kleryków w seminarium duchownym w Płocku w XVIII i w I połowie XIX wieku*, w: „Nasza Przeszłość”, t. 117, 2012, s. 63-72.
- Marek Z., *Duchowość chrześcijańska w kształtowaniu dojrzałego człowieka*, w: „Forum Pedagogiczne”, 9 (2019) 2, cz. I, s. 47-62.
- Margański B., *Wychowanie liturgiczne we wspólnocie Kościoła: wychowanie w liturgii i przez liturgię*, w: „Seminare”, nr 19, 2003, s. 31-47.
- Martin de Agar J., *Komentarz do kan. 1166 KPK*, w: P. Majer (red.), *Kodeks...*, dz. cyt., s. 706.
- Marzoa A., *Komentarz do kan. 898 KPK*, w: P. Majer (red.), *Kodeks...*, dz. cyt., s. 550.

- Marzoa A., *Komentarz do kan. 902 KPK*, w: P. Majer (red.), *Kodeks...*, dz. cyt., s. 552.
- Marzoa A., *Komentarz do kan. 905 KPK*, w: P. Majer (red.), *Kodeks...*, dz. cyt., s. 554.
- Marzoa A., *Komentarz do kan. 951 KPK*, w: P. Majer (red.), *Kodeks...*, dz. cyt., s. 578.
- Miralles A., *Teologia liturgica dei sacramenti. Ordine*, Roma 2010.
- Mroczkowski I., *Moralne aspekty dialogu ekumenicznego*, w: „*Studia Płockie*”, nr 29, 2001, s. 101-104.
- Mrózek Ł., *Praktyka medytacji chrześcijańskiej*, w: „*Nurt SVD*”, nr 2, 2018, s. 278-291.
- Müller W., *Organizacja terytorialna diecezji płockiej w XVI-XVIII wieku*, w: „*Roczniki Humanistyczne*”, t. XV, z. 2, 1967, s. 129-174.
- Nitecki P., *Biskupi Kościoła w Polsce w latach 965-1999*, Warszawa, 2000.
- Nowak J., *Komentarz do Ogólnych Norm Roku Liturgicznego i Kalendarza*, Poznań 2021.
- Ochman A., *Prorocka misja społecznego nauczania Kościoła*, w: „*Studia Nauk Teologicznych*”, t. XVII, 2022, s. 237-253.
- Osewska E., *Ograniczenia i możliwości katechezy w rodzinie*, w: „*Seminare*”, nr 11, 1995, s. 81-99.
- Osewska E., *Praktyka katechezy rodzinnej na świecie*, w: „*Seminare*”, nr 15, 1999, s. 219-231.
- Pastuszko M., *Najświętsza Eucharystia według Kodeksu Prawa Kanonicznego Jana Pawła II*, Kielce 1997.
- Pawluk T., *Kanoniczne uważnienie małżeństwa*, w: „*Prawo Kanoniczne*”, nr 29, 1986, s. 137-152.
- Pawluk T., *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II*, t. II, Olsztyn 1986.
- Pawluk T., *Środki społecznego przekazu w dyspozycjach Kodeksu Prawa Kanonicznego*, w: „*Prawo Kanoniczne*”, nr 31, 1988, s. 45-58.
- Piasecki P., *Duchowość nowego człowieka w perspektywie tajemnicy sakramentu chrztu*, w: „*Teologia i Moralność*”, nr 1, 2015, s. 45-59.
- Piętka W., *Rozmowa z ks. Czesławem Rychlickim: płocki owoc Vaticanum II: Soborowe Studium Teologiczno-Pastoralne w Płocku w służbie nowej ewangelizacji*, w: „*Studia Płockie*”, nr 40, 2012, s. 301-305.
- Pilszak J., *Katolik politykiem w kontekście społecznego nauczania Jana Pawła II*, w: „*Symposium*”, nr 2, 2017, s. 211-229.
- Przedpełski B., *Różne formy oficjalnego dialogu mariawicko-rzymskokatolickiego w latach 1971-1996*, w: „*Rocznik Teologiczny*”, z. 4, 2022, s. 767-813.
- Przekop E., *Kościelna ochrona zabytków i dóbr kultury według Kodeksu Prawa Kanonicznego papieża Jana Pawła II*, w: „*Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne*”, t. 54, 1987, s. 30-40.

- Przesmycki P., *Patriotyzm w nauczaniu Kościoła*, w: „Annales. Etyka w życiu gospodarczym”, nr 2, 2008, s. 195-203.
- Przygoda W., *Realizacja apostołatu społecznego świeckich w dzisiejszej Polsce*, w: „Roczniki Pastoralno-Katechetyczne”, nr 56, 2009, s. 19-34.
- Rogała K., *Synod diecezjalny, jego historia, struktura i znaczenie w Kościele (refleksja pastoralno-kanoniczna)*, w: „Warszawskie Studia Pastoralne UKSW”, nr 4, 2015, s. 153-168.
- Rozkrut T., *Współczesne kanony na temat Biskupa Rzymskiego: łacińskie i wschodnie. Porównanie oraz ich źródła*, w: „Annales Canonici”, nr 16, 2020, s. 39-58.
- Różański J., *Posługa świeckiego misjonarza w Kościele*, w: „Teologia i Moralność”, nr 2, 2022, s. 105-121.
- Różycki I., *The Theological Implications of the Council's Liturgical Constitution: Changes in the concept of the Sacrament of Anointing of the Sick*, w: „Studia Theologica Varsaviensia”, 2020, s. 511-525.
- Rutkowska I., *Kontemplacja – charakterystyka pojęcia w pismach polskich mistyków*, w: „Polonia Sacra”, nr 27, 2023, s. 45-68.
- Rutowski T., *Projekty Statutów WSD Płock 1982-1994*, Płock 1994.
- Sawa P., *Współczesna duchowość chrześcijańska w Polsce. Opis, próba oceny, perspektywy*, w: „Studia Pastoralne”, nr 14, 2018, s. 265-287.
- Siemieniowski A., Kikwa M., *Chrześcijańska medytacja monologiczna. Źródła i aktualne pytania*, Wrocław 2013.
- Sienkiewicz E., *Maryjny wymiar nauczania prymasa Stefana Wyszyńskiego*, w: „Rocznik Skrzatuski”, t. VIII, 2020, s. 183-201.
- Skonieczny P., *Przynależność do Kościoła łacińskiego. Komentarz prawno-porównawczy do kan. 111 i kan. 112 CIC, zmienionych przez motu proprio papieża Franciszka De concordia inter Codices z 2016 roku*, w: „Annales Canonici”, nr 13, 2017, s. 249-294.
- Skreczko A., *Zadania rodziny jako Kościoła domowego*, w: „Rocznik Teologii Katolickiej”, t. VIII, 2009, s. 112-121.
- Sobański R., *Recepcja prawa w Kościele*, w: „Prawo Kanoniczne”, nr 3-4, 2003, s. 3-14.
- Stokłosa M., *Uwolnienie z kar kościelnych w sakramencie pokuty*, w: „Studia Redemptorystowskie”, nr 9, 2011, s. 335-357.
- Straszewicz M., *Funkcje świeckich we wspólnocie Kościoła w świetle dokumentów Soboru Watykańskiego II*, w: „Studia Theologica Varsaviensia”, nr 16/1, 1978, s. 113-121.
- Strzelczyk G., Józwiak M., *Świeccy w Kościele. Wybrane uwarunkowania historyczne sytuacji współczesnej*, w: „Theological Research”, t. 5, 2017, s. 71-91.

- Sychowicz K., *Towarzystwo Przyjaciół Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego i jego funkcjonowanie w powojennych realiach*, w: „Roczniki Humanistyczne”, t. XLVI, z. 2, 2018, s. 307-320.
- Syryjczyk J., *Nauczanie katechetyczne w świetle przepisów prawa kanonicznego*, w: „Prawo Kanoniczne”, nr 1-2, 1987, s. 187-197.
- Szafrński W., Zygmunt L., *Płock w dobie narodzin państwa Piastów*, w: W. Koński (red.), *Dzieje Płocka*, t. I, Płock 2000, s. 25-42.
- Sztafrowski E., *Kolegialność biskupów według Konstytucji soborowej Lumen gentium*, w: „Prawo Kanoniczne”, 15/3-4, 1972, s. 3-53.
- Sztafrowski E., *Podręcznik prawa kanonicznego*, t. III, Warszawa 1986.
- Sztafrowski E., *Pozycja biskupa rzymskiego w kolegium biskupów*, w: „Collectanea Theologica”, 50/3, 1980, s. 35-62.
- Tejero E., *Komentarz do kan. 857-860 KPK*, w: P. Majer (red.), *Kodeks...*, dz. cyt., s. 535-536.
- Tejero E., *Komentarz do kanonów 861-863 KPK*, w: P. Majer (red.), *Kodeks...*, dz. cyt., s. 537.
- Tejero E., *Komentarz do kan. 879 KPK*, w: P. Majer (red.), *Kodeks...*, dz. cyt., s. 544.
- Tejero E., *Komentarz do kan. 884 KPK*, w: P. Majer (red.), *Kodeks...*, dz. cyt., s. 546.
- Tejero E., *Komentarz do kanonów 889-891 KPK*, w: P. Majer (red.), *Kodeks...*, dz. cyt., s. 547.
- Tejero E., *Komentarz do księgi IV Kodeksu Prawa Kanonicznego*, w: P. Majer (red.), *Kodeks...*, dz. cyt., s. 517.
- Tomko A., *Działalność trzeźwościowa Kościoła w Polsce w czasach przełomu*, w: „Wrocławski Przegląd Teologiczny”, nr 18, 2010, s. 153-166.
- Trębski K., Młyński J., *Famiglia cristiana come Chiesa domestica: evoluzione storica e prospettive future*, w: „Teologia i Moralność”, nr 2, 2020, s. 27-45.
- Tunkiewicz M., *Akcja Katolicka w Polsce*, w: „Studia Elbląskie”, XII, 2011, s. 289-298.
- Umiński J., *Powstanie biskupstwa poznańskiego i zależność odeń archidiecezji czerskiej*, w: „Wiadomości Kościelne”, nr 7, 1957, s. 35-64.
- Urbański S., *Kontemplacja i działanie w życiu chrześcijanina*, w: „Roczniki Teologiczne”, t. XLV, z. 5, 1998, s. 31-47.
- Wenz W., *Kancelaria parafialna jako przestrzeń kościelnego posługiwania. Studium kanoniczno-pastoralne*, Wrocław 2008.
- Wiśniowski E., *Bractwa religijne na ziemiach polskich w średniowieczu*, w: „Roczniki Humanistyczne”, t. XVII, z.2, 1969, s. 51-81.
- Wójcik W., *Pojęcie parafii w nowym Kodeksie Prawa Kanonicznego*, w: „Prawo Kanoniczne”, nr 3-4, 1986, s. 49-74.

- Wójcik W., *Synod diecezjalny w nowym Kodeksie Prawa Kanonicznego*, w: „Prawo Kanoniczne”, 29/1-2, 1986, s. 93-131.
- Wroceński J., *Rada kapłańska według Kodeksu Prawa Kanonicznego*, w: „Prawo Kanoniczne”, nr 1-2, 1993, s. 19-40.
- Wroceński J., *Udział wiernych świeckich w wykonywaniu władzy rządzenia w Kościele partykularnym*, w: „Kieleckie Studia Teologiczne”, nr 8, 2009, s. 215-230.
- Wroceński J., *Utrata urzędu proboszcza*, w: „Prawo Kanoniczne”, nr 1, 2020, s. 3-33.
- Zaborowski M., *Dyspensa w prawodawstwie kościelnym*, w: „Prawo Kanoniczne”, nr 1, 2013, s. 31-45.
- Zyzak W., *Duchowość ludzi świeckich w posoborowej teologii*, w: „Polonia Sacra”, nr 24/68, 2008, s. 5-25.
- Żebrowski T., *Zarys dziejów diecezji płockiej*, Płock 1976.
- Żurowski M., *Wspólnota kościelna „communio” podstawą prawa kościelnego?*, w: „Prawo Kanoniczne”, nr 1-2, 1977, s. 67-85.

Summary

The promulgation of the new Code of Canon Law in 1983 coincided in the Diocese of Płock with the assumption of the office of apostolic administrator of the sede plena in 1984 by Bishop Zygmunt Kamiński, previously auxiliary bishop of the Diocese of Lublin. Bishop Kamiński assumed the office of Bishop of Płock in 1988. He convened a diocesan synod, which was held between 1987 and 1991. In 1999, he was appointed Metropolitan of Szczecin-Kamien.

His years of jurisdiction in the Płock Diocese therefore coincided with the implementation of the John Paul II Code and can serve as an example of the reception of the norms of the newly promulgated Code at the level of the particular Church. The fact that Bishop Zygmunt Kamiński was educated in canon law is also significant for the topic of this work.

The subject of this dissertation consists primarily of norms issued by the diocesan bishop. These also include the resolutions of the XLII Synod of the Płock Diocese, held between 1987 and 1991. They constitute a valuable source of material for analysis of the reception of universal Church law norms within particular legal contexts.